

Inga MALINAUSKAITĖ-VAN DE CASTEL

DAKTARO DISERTACIJA

DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS
VIRTUALIUOSE SOCIALINIUOSE
TINKLUOSE

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (01 S)
VILNIUS, 2017

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Inga Malinauskaitė-van de Castel

**DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS VIRTUALIUOSE
SOCIALINIUIOSE TINKLUOSE**

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2017

Daktaro disertacija rengta 2013–2017 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Darius Štivilis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

TURINYS

DISERTACIJOJE VARTOJAMI SUTRUMPINIMAI.....	5
DISERTACIJOJE VARTOJAMŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS	6
ĮVADAS.....	7
1 DALIS. DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ SAMPRATA.....	15
1. Duomenų subjekto teisių samprata.....	15
1.1. Privatumas ir asmens duomenų apsauga.....	15
1.2. Duomenų subjekto teisės ir jų ypatumai.....	19
1.3. Skirtingų kontinentinių JAV ir ES tradicijų reikšmė duomenų subjekto teisių reglamentavimui	23
2. Duomenų subjekto teisių rūšys.....	27
3. Skundų dėl duomenų subjekto teisių ES valstybėse analizė	33
3.1. Skundai dėl duomenų subjekto teisių pažeidimų	35
3.2. Skundai dėl duomenų subjekto teisių pagal atskiras teisių rūšis	37
4. Duomenų subjekto teisių reglamentavimas tarptautiniuose ir regioniniuose dokumentuose.....	40
4.1. Prieigos teisės sudedamieji elementai.....	41
4.2. Ištrynimo/koregavimo teisės sudedamieji elementai	45
5. Skyriaus apibendrinimas	48
2 DALIS. VIRTUALAUS SOCIALINIO TINKLO MODELIS IR DUOMENŲ SUBJEKTAS ŠIAME MODELyje	50
1. Virtualaus socialinio tinklo sąvoka ir ypatumai	50
2. Virtualaus socialinio tinklo veikimo modelis.....	53
3. Duomenų subjekto sąvokos problematika virtualiuose socialiniuose tinkluose.....	59
4. Skyriaus apibendrinimas	63
3 DALIS. DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ REGULIAVIMO IR APSAUGOS PROBLEMATIKA VIRTUALIUOSE SOCIALINIUIOSE TINKLUOSE.....	65
1. Pasirinktų virtualių socialinių tinklų privatumo politikų analizė.....	65
1.1. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas Facebook	67
1.2. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas LinkedIn	70
1.3. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas Academia.edu.....	72
1.4. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas Care2	74
2. Apibendrinimai dėl duomenų subjekto teisių įgyvendinimo analizės	76
3. Probleminiai duomenų subjekto teisių aspektai virtualiuose socialiniuose tinkluose pagal teismų praktiką bei Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas.....	78
4. Duomenų subjektų teisių analizė pagal Reglamento nuostatas.....	84
5. Skyriaus apibendrinimas	92

4 DALIS. EKSPERTŲ APKLAUSA IR SIŪLYMAI PAGERINTI DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ APSAUGĄ VIRTUALIUOSE SOCIALINIUIOSE TINKLUOSE	94
1. Tyrimo metodologija.....	94
2. Ekspertų aprašymas.....	95
3. Ekspertų apklausos rezultatai.....	97
4. Ekspertų nuomonių vertinimas.....	113
5. Efektyvesnė duomenų subjektų teisių apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose.....	114
6. Skyriaus apibendrinimas	117
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	119
LITERATŪROS SĄRAŠAS	124
PRIEDAI	135
SANTRAUKA	151
SUMMARY	167

DISERTACIJOJE VARTOJAMI SUTRUMPINIMAI

angl.	angliškai
Chartija	Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
Duomenų apsaugos direktyva 95/46/EB	Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (95/46/EB) dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo
ES	Europos Sąjunga
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
EŽTK	Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
JT	Jungtinės Tautos
Konvencija Nr.108	Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu, ETS Nr.108
LR ADTAĮ	Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas
LR	Lietuvos Respublika
m.	metai
Reglamentas	Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB
pvz.	pavyzdžiui
str.	straipsnis
t.t.	taip toliau
žr.	žiūrėti

DISERTACIJOJE VARTOJAMŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS

ASMENS DUOMENYS	(angl. <i>personal data</i>) bet kuri informacija, susijusi su asmeniu (duomenų subjektu), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta
DUOMENŲ SUBJEKTAS	(angl. <i>data subject</i>) fizinis asmuo, kurio asmeniniai duomenys yra renkami, laikomi ir tvarkomi.
DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS	(angl. <i>rights of data subject</i>) teisiniame reglamentavime numatytos specifinės teisės, įgalinančios duomenų subjektą kontroliuoti kas vyksta su jo asmens duomenimis, o taip pat nustatančios tokios kontrolės įgyvendinimo ribas.
DUOMENŲ VALDYTOJAS	(angl. <i>data controller</i>) fizinis arba juridinis asmuo, valdžios institucija, agentūra ar kitas organas, kuris vienas ar drauge su kitais nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus, sąlygas ir būdus.
DUOMENŲ TVARKYTOJAS	(angl. <i>data processor</i>) fizinis arba juridinis asmuo, valdžios institucija, agentūra ar bet kuris kitas organas, kuris duomenų valdytojo pavedimu tvarko asmens duomenis.
DUOMENŲ TVARKYMAS	(angl. <i>data processing</i>) bet kuri operacija ar operacijų rinkinys, automatiniais arba neautomatiniais būdais atliekamus su asmens duomenimis, kaip antai: rinkimas, užrašymas, rūšiavimas, saugojimas, adaptavimas ar keitimas, atgaminimas, paieška, naudojimas, atskleidimas perduodant, platinant ar kitu būdu padarant juos prieinamus, išdėstymas reikiama tvarka ar sujungimas derinant, blokavimas, trynimas ar naikinimas.
PRIEŽIŪROS INSTITUCIJA	(angl. <i>supervisory authority</i>) nepriklausoma institucija, kuri yra atsakinga už duomenų tvarkymo procesų priežiūrą nustatytoje jurisdikcijoje; kompetentingų asmenų konsultavimą dėl teisinių bei administracinių procesų, susijusių su asmens duomenų tvarkymu; duomenų subjektų skundų sprendimą dėl galimai pažeistų jų teisių, susijusių su duomenų apsauga.
VIRTUALUS SOCIALINIS TINKLAS	(angl. <i>virtual social network</i>) informacinės visuomenės paslaugos, esančios internetinėse ryšių platformose, kurios leidžia žmonėms susisiekti arba kurti tų pačių pažiūrų vartotojų tinklus.

IVADAS

Darbo tiriamoji problema ir temos aktualumas. Teisės į privatumą atsiradimas gali būti siejamas su seniausiais amžiais. Dar Aristotelis išskyrė viešą politinę erdvę (gr. *polis*) bei asmeninę erdvę (gr. *oikos*), susijusią su šeima ir šeimyniniu gyvenimu¹. Anglų filosofas Džonas Lokas, kalbėdamas apie nuosavybės teoriją taip pat išskyrė visuomenei bei asmeniui priklausantį turtą². Privatumo koncepciją, kuri vėliau buvo profesionaliai įtvirtinta tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, pagrindė S. Warren ir L. Brandeis, mokslinėje literatūroje dar vadinami „teisės į privatumą pradininkais“. XX a. teisė į privatumą vystėsi gana sparčiai – atsirado tarptautinės bendruomenės pripažintos teisinės normos, vėliau sekė atskirų valstybių asmens duomenų apsaugos įstatymų išleidimas, vystėsi teismų praktika bei mokslininkų darbai. Išskiriant vis konkretesnių detalių privatumo reglamentavime galima pastebėti asmens duomenų apsaugos koncepcijos atsiradimą. 1967 m. A. Westin pasiūlo naują požiūrį į privatumą pabrėžiant asmeninės informacijos kontrolę, kuriame individas, t. y. duomenų subjektas užima vis svarbesnę vietą. Atsiradus internetui, teisės į privatumą sąvoka mokslinėje doktrinoje dar labiau pakinta. XXI a. inovacijų ir technologinių galimybių vystymosi kontekste galima kalbėti apie besikeičiantį požiūrį į asmens privatumą ir jo apsaugą. D. Solove, kalbėdamas apie vartotojų lūkesčius dėl teisės į privatumą užtikrinimo, sako, kad šiandien dieną teisės į privatumą užtikrinimas yra grindžiamas asmeninės informacijos sklaidos ir prieigos idėja bei efektyvia paties duomenų subjekto atliekama informacijos kontrole³. Viena reikšmingiausių figūrų teisės į privatumą tyrimuose tampa duomenų subjektas bei jo galimybės apsaugoti savo teises. Tirti duomenų subjektų teises ypatingai aktualu naujosiose interneto platformų pagrindu veikiančiose sistemose – virtualiuose socialiniuose tinkluose, kurios veikia individų asmeninių duomenų dalinimosi pagrindu.

Pirmieji virtualūs socialiniai tinklai atsirado devinto dešimtmečio pradžioje. Šiuo metu pasaulyje priskaičiuojama daugiau nei 100 aktyviai veikiančių virtualių socialinių tinklų, iš kurių net 15 turi daugiau nei po šimtą milijonų vartotojų. Taip pat, reikia pastebėti, kad virtualių socialinių tinklų populiarumas ir toliau sparčiai didėja. Pavyzdžiui, šiandien virtualiuose socialiniuose tinkluose dalyvauja 2.34 milijardų vartotojų bei prognozuojama, kad 2017 m. tokių vartotojų skaičius pasieks 2.51 milijardą, o 2018 m. – 2.67 milijardą⁴. Toks socialinių tinklų masinis paplitimas visuomenėje reiškia, kad, kuo daugiau asmenų naudojami socialinių tinklų paslaugomis, tuo labiau didėja duomenų subjekto teisių pažeidimų tikimybė. Be to, virtualūs socialiniai tinklai pakeitė ir vartotojų elgseną, mąstymą ir veiksmus. Reikia pažymėti, kad šiandien virtualūs socialiniai tinklai tapo įprasta daugelio vartotojų kasdienybės dalimi. Todėl, dažnai vartotojai, nesinaudodami įvairių virtualių socialinių tinklų paslaugomis, virtualiuose socialiniuose tinkluose esančių rizikų nepastebi arba apie jas net nepagalvoja. Tuo tarpu, detaliau bei atidžiau panagrinėjus virtualių socialinių tinklų veikimą, galima pastebėti, kad šios paslaugos kelia nemažai aktualių klausimų

1 Stanford Encyclopedia of Philosophy. Substantive revision, 2013, žiūrėta 2015-09-18, <http://plato.stanford.edu/entries/privacy/>

2 Ten pat.

3 D. Solove, „Understanding Privacy,“ The George Washington University Law School. Public law and legal theory working paper No. 420 (2008), žiūrėta 2015 03 09, <http://www.usdrinc.com/downloads/Privacy.pdf>

4 Number of social network users worldwide from 2010 to 2018 (in billions), žiūrėta 2017 01 28, <http://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>.

bei nagrinėjamų problemų. Šiame moksliniame tiriamajame darbe bus nagrinėjami duomenų subjekto teisių reglamentavimo ir apsaugos virtualiame socialiniame tinkle probleminiai aspektai.

Šią temą svarbu nagrinėti todėl, kad virtualūs socialiniai tinklai, o tiksliau jų veikimo modelis iš esmės pakeitė asmens duomenų tvarkymą. Virtualių socialinių tinklų platformoje paslaugų veikimas remiasi milžinišku asmeninių duomenų kiekiu apie duomenų subjektą rinkimu. Individas, norėdamas tapti virtualaus socialinio tinklo nariu, turi susikurti savo asmeninį profilį, kuriame dažniausiai nurodomas asmens vardas, pavardė, amžius, gyvenamoji vieta, pomėgiai ir kita panaši informacija. Virtualūs socialiniai tinklai tampa vieni didžiausių pasaulyje asmens duomenų valdytojų, kurie renka, kaupia, saugo, naudoja, naikina arba atlieka kitus veiksmus su vartotojų asmeniniais duomenimis. Suformuodami visiškai naują ir precedento neturinčią erdvę, virtualūs socialiniai tinklai pasiūlo veiksmų erdvę milijardui duomenų subjektų, kurių teisių apsauga šioje erdvėje nėra žinoma ir todėl turi būti tiriami. Viena vertus, Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (toliau tekste – Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB)⁵ nustato konkrečias duomenų subjekto įgalinimo ribas. Direktyvos nustatyta duomenų subjekto teisių schema įgalina duomenų subjektą apsaugoti savo teises visose, įskaitant ir virtualių socialinių tinklų aplinką. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (toliau tekste – Reglamentas)⁶ duomenų subjekto režimą tik sustiprina, papildydamas duomenų subjekto teisių sąrašą dvejomis teisėmis – teise būti pamirštam ir teise į duomenų perkeliamumą. Tačiau, nagrinėjamos temos problematika atsiskleidžia būtent minėtų asmens duomenų teisės aktų taikymo virtualių socialinių tinklų atveju. Problemiai klausimai apima neatitikimus, prieštaraujančius pamatiniams duomenų apsaugos principams bei duomenų tvarkymo teisėtumo kriterijams, įtvirtintiems Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB 6 ir 7 straipsniuose. Pavyzdžiui, duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose neatsiejamai susijusios su duomenų rinkimo, tvarkymo bei saugojimo tikslu. Pagrindinė virtualaus socialinio tinklo Facebook, o taip pat ir kitų virtualių socialinių tinklų problema yra ta, kad duomenų rinkimo ir tvarkymo tikslas yra arba neaiškus, arba per daug plačiai apibrėžiamas⁷. Paminėtas virtualių socialinių tinklų neaiškiai suformuluotas duomenų tvarkymo tikslas sudaro prielaidas manyti, kad atsiranda duomenų subjekto nenumatyti duomenų panaudojimo būdai, taip pat tai, kad duomenys gali būti panaudojami ir antriniams tikslams. Problemis klausimas yra ir duomenų subjekto informavimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 ir 12 straipsnių reikalavimus, t.y. duomenų subjektas nėra informuojamas apie trečiąsias šalis, kurioms jo asmens duomenys yra persiunčiami. Duomenų subjektas nėra informuojamas apie tai, kas

5 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

6 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

7 M. Karg, C. Fahl. „Rechtsgrundlagen für den Datenschutz in sozialen Netzwerken“, *Kommunikation und Recht*, 7-8(2011):456-458.

yra jo duomenų valdytojas, t.y. privatumo politikose nėra įvardijamas konkretus duomenų valdytojas. Be to, pagrindiniuose dokumentuose, informuojančiuose duomenų subjektą nėra įvardijama duomenų tvarkymo trukmė ir jų sunaikinimo galimybės. Nėra detalizuojami skirtumai tarp duomenų tvarkymo esant galiojančiai duomenų subjekto paskyrai bei pašalinus duomenų subjekto paskyrą. Dar negalima pasakyti dėl teisės būti pamirštam taikymo virtualiuose socialiniuose tinkluose, tačiau *Google v. Spain*⁸ bylos atveju atrodytų visiškai pagrįstas duomenų subjekto reikalavimas, įtvirtintas teisiniame reglamentavime sunaikinti neaktualius duomenis, buvo laikytinas kontraversišku bei sunkiai įgyvendinamu būtent dėl ypatingos pačio duomenų valdytojo specifikos, konkrečiau – dėl ypatingai didelio duomenų subjektų Google paieškos sistemoje skaičiaus. Atsižvelgiant į išvardintus aspektus kyla klausimas, ar duomenų subjektas gali įgyvendinti savo teises veikdamas teisiniu tikrumo aplinkoje, užtikrinant, kad jo teisės nebūtų pažeistos.

Šią temą yra svarbu nagrinėti dar ir todėl, kad ji yra aktuali ir reikšminga daugeliui vartotojų, besinaudojančių virtualių socialinių tinklų paslaugomis. 2015 m. Eurobarometro atliktas tyrimas parodė, kad didžioji dalis ES valstybių gyventojų yra susirūpinę dėl savo asmens duomenų virtualiuose socialiniuose tinkluose⁹. Asmens duomenų apsauga tampa viena iš pamatinių pagrindinių žmogaus teisių ir įgyja vis didesnę reikšmę dabartinėje visuomenėje. Tai galima matyti iš 2009 m. įsigaliojusios Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos¹⁰, kurioje asmens duomenų apsauga yra įtraukiama į pagrindinių žmogaus teisių sąrašą. Tokiu būdu reikalinga peržiūrėti bei sustiprinti duomenų subjekto teisių apsaugą¹¹. Duomenų apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose taip pat pabrėžia ir įstatymų leidėjai. 2012 m. Europos Tarybos ministrų komitetas savo rekomendacijoje CM/Rec (2012) 4 dėl žmogaus teisių apsaugos, susijusios su virtualių socialinių tinklų paslaugomis¹², pastebėjo, kad valstybės narės, kartu su privačiu sektoriumi ir visuomene, turi vystyti bei skatinti atitinkamas žmogaus teisių strategijas, susijusias su virtualių socialinių tinklų paslaugomis. Dokumente yra pažymima, kad žmogaus teisės, susijusios su virtualių socialinių tinklų paslaugomis turi atitikti visas sąlygas, numatytas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje¹³, ypač 8 šio dokumento straipsnyje („Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą“).

Iki šių dienų yra atlikta nemažai tyrimų¹⁴, nagrinėjančių atskirus teisinius asmens duomenų aspektus virtualiuose socialiniuose tinkluose. Iki šios dienos atliktuose tyrimuose daugelis mokslininkų priėjo prie išvados, kad asmens teisės į privatumą užtikrinimas vir-

8 ESTT byla C-131/12, *Google vs. Gonzalez*, 2014. Prieiga per internetą: http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?doclang=EN&docid=152065

9 Special Eurobarometer 431. Data protection. 2015, žiūrėta 2016 03 09, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_431_en.pdf

10 Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. 2000. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LI/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

11 Viviane Reding, „The European data protection framework for twenty first century“, *International Data Privacy Law* 2,3 (2012): 1.

12 Recommendation CM/Rec(2012) 4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to social networking services. 2012. Council of Europe. Prieiga per internetą: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282012%294&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>

13 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1950. Prieiga per internetą: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf

14 Bibliography of research on social networks site, žiūrėta 2016 03 09, <http://www.danah.org/research-Bibs/sns.php>

tualiuose socialiniuose tinkluose yra nepakankamas.¹⁵ Šiame moksliniame darbe bus pasirinkta nagrinėti viena iš asmens teisės į privatumo užtikrinimo dalių – duomenų subjekto teisių reguliavimas ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose. Ši tema pasirinkta nagrinėjimui dar ir todėl, kad duomenų subjekto teisių reguliavimas ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose yra nauja ir neišnagrinėta duomenų apsaugos sritis. Iki šiol nėra parengtų mokslinių tyrimų, susijusių su duomenų subjekto teisėmis, samprata, vieta, rūšimis bei įgyvendinimo problematika. Taip pat, nėra parengtų praktinių rekomendacijų dėl duomenų subjekto teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose. 2015 m. rugpjūčio 25 d. Liuveno universiteto mokslininkų grupė (angl. *KU Leuven Centre for IT & IP Law and iMinds-SMIT*) paskelbė virtualaus socialinio tinklo Facebook išanalizuotų politikų bei sąlygų ataskaitą, kurioje buvo paskelbtos virtualaus socialinio tinklo politikų nuostatos, prieštaraujančios imperatyvioms teisės normoms. Šioje ataskaitoje taip pat buvo paskelbti rezultatai ir dėl keleto duomenų subjekto teisių apsaugos aspektų. Manytina, kad pratęsiant jau atliktą tyrimą būtų aktualu visapusiškai bei išsamiai išnagrinėti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Tokio tyrimo aktualumą taip pat pagrindžia ir vis dažnesni teisminiai precedentai, besiformuojantys kolektyviniai ieškiniai dėl teisės į privatumą, tame tarpe ir duomenų subjekto teisių, pažeidimų. Pavyzdžiui, vien JAV 2012 m. buvo virš 320 teisminių ginčų, susijusių su virtualiais socialiniais tinklais¹⁶. O štai parengto skundo konkretus pavyzdys gali būti nurodomas 2014 metų rugpjūčio 1 d. Austrijos piliečio Maximilian Schrems inicijuotas kolektyvinis ieškinys prieš virtualų socialinį tinklą Facebook, pateiktas Vienos (Austrija) teisme. Prie šio ieškinių gali prisijungti kiekvienas norintis asmuo, išskyrus Kanados ir JAV gyventojus. Paskutiniiais duomenimis jau yra prisijungę apie 25. 000 vartotojų iš viso pasaulio valstybių. Pagrindiniai ieškinyje minimi pažeidimai yra – virtualaus socialinio tinklo vykdoma duomenų apsaugos politika, kuri neatitinka pagrindinių ir esminių duomenų apsaugos principų ir tuo yra pažeidžiamos pagrindinės duomenų subjektų teisės; efektyvaus vartotojo sutikimo mechanizmo nebuvimas; „PRISM“⁴ stebėjimo programos palaikymas; interneto vartotojų sekimas per išorinius interneto puslapius (pvz. per „patinka“ mygtukus); vartotojų stebėjimas ir analizė per specialias sistemas; neteisėtas vartotojų duomenų persiuntimas išorinėms aplikacijoms ir programoms¹⁷.

15 Hakeem Rizk, „Fundamental Right or Liberty?: Online Privacy’s Theory for Co-existence with Social Media,“ *Howard Law Journal* 56, 3 (2013): 951-982.

Althaf Marsoof, „Online social networking and the right to privacy: the conflicting rights of privacy and expression,“ Oxford University Press: *International journal of law and information technology* 19,2 (2011): 110-132.

O. Tene, „Privacy: the new generations,“ *International data privacy law* 1,1 (2011): 15-27.

Johannes Caspar, „The Significance of Consent for Data Protection in Social Networks,“ 2013.

Connie Davis Powell, „Privacy for Social Networking,“ 2012.

Daniel B. et al, „Data protection: the challenges facing social networking,“ 2010.

Thilo Weichert, „Current data protection challenges in social networks,“ 2013.

Mireille Hildebrandt, „Balance or Trade-off? Online Security Technologies and Fundamental Rights,“ 2013. Ricard Fogues et al, „Open Challenges in Relationship-Based Privacy Mechanism for Social Network Services,“ 2015.

16 Case law, published cases involving social media evidence. 2012, žiūrėta 2016 03 09, http://www.x1.com/products/x1_social_discovery/case_law_2012.html

17 Europe versus Facebook. 2014, žiūrėta 2016 09 24, http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html

Disertacijos tyrimo objektas. Mokslinio tyrimo objektas – duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose. Šiuolaikinė EŽTT bei ESTT praktika duomenų apsaugos srityje, beprecedentiniai kolektyviniai ieškiniai, vis dažniau pasitaikančios kibernetinio saugumo atakos atskleidžia daugybę asmens duomenų apsaugos probleminių aspektų, tačiau disertacijoje apsiribojama tirti tyrimo metu pasirinktas aktualiausias duomenų subjekto teises – prievos teisę, ištaisymo/koregavimo teisę bei teisę būti pamirštam, nes šias teises įtvirtinančių reglamentavimo nuostatų pažeidimais duomenų subjektas dažniausiai skundžiasi. Disertacijoje nagrinėjami pastarųjų duomenų subjekto teisių taikymo probleminiai aspektai virtualiuose socialiniuose tinkluose ir tiriama kaip galima būtų pagerinti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Tyrime nėra nagrinėjami paslaugų teikėjų atsakomybės klausimai.

Disertacinio darbo tikslas – išanalizavus duomenų subjekto teisių reguliavimą ir apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, atskleisti šioje teisės srityje egzistuojančius atitinkamo reguliavimo ir teisių apsaugos trūkumus bei pasiūlyti galimus sprendimo variantus. Trumpai paaiškintina, kad nors teisinio reguliavimo pakankamumas užtikrinant efektyvią duomenų subjekto teisių apsaugą yra vertinamojo pobūdžio kategorija, tačiau objektyviau teoriniu aspektu duomenų subjekto teisių užtikrinimo efektyvumas bus vertinamas identifikuojant pagrindines teorijoje ir praktikoje išylančias problemas.

Disertacijos uždaviniai. Nuosekliai siekiant aukščiau nurodyto tikslo iškeliami tokie uždaviniai:

1. Išnagrinėti duomenų subjekto teisių sampratą bei išanalizuoti konkrečių duomenų subjekto teisių reguliavimą.
2. Atskleisti virtualių socialinių tinklų veikimo modelį ir išnagrinėti duomenų subjekto padėtį šiame modelyje.
3. Išnagrinėti probleminius duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos aspektus virtualiuose socialiniuose tinkluose.
4. Suformuluoti pasiūlymus kaip galima būtų pagerinti duomenų subjekto teisių reguliavimą ir efektyvesnę apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Disertacijos tyrimo dalykas. Tiriant pasirinktą objektą bus analizuojama mokslo doktrina, tiriami tarptautiniai, regioniniai ir nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Taip pat moksliniame darbe bus nagrinėjami ES valstybių duomenų subjektų skundai, teismų bylos, susijusios su duomenų subjekto teisių pažeidimais bei virtualių socialinių tinklų politikų nuostatos, reglamentuojančios duomenų subjekto teises. Mokslinio tyrimo eigoje bus apklausiami ekspertai, besispecializuojantys asmens duomenų srityje bei turintys patirties duomenų subjektų teisių reguliavimo ir apsaugos klausimais virtualioje erdvėje.

Disertacijos ginamieji disertacijos teiginiai. Disertacijoje įrodinėjamas šių teiginių pagrįstumas:

1. Duomenų subjekto teisės yra išsamiai nustatomos teisiniame reguliavime, tačiau atsižvelgiant į struktūriškai sudėtingą bei daugialypį virtualių socialinių tinklų veikimo modelį, duomenų subjektams trūksta aiškumo ir tikslumo dėl vartotojų duomenų rinkimo ir tvarkymo virtualiuose socialiniuose tinkluose.
2. Duomenų subjekto teisių tinkamas užtikrinimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas virtualiuose socialiniuose tinkluose yra įgyvendinamas tik iš dalies.

3. Veiksminga duomenų subjekto teisių apsauga turėtų būti užtikrinama šalia teisinio reguliavimo svarstant ir alternatyvius efektyvesnės duomenų subjekto apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose būdus.

Darbo mokslinis naujumas ir tyrimų apžvalga. Atskirus teisės į privatumo užtikrinimą probleminius aspektus internete bei virtualiuose socialiniuose tinkluose yra nagrinėję JAV mokslininkai – James Grimmelmann (Maryland universiteto teisės mokykla), Ralph Gross (Carnegie Mellon universitetas) Alessandro Acquisti (Carnegie Mellon universitetas), Daniel J. Solove (George Washington universiteto teisės mokykla). Taip pat ir Europos Sąjungos šalių mokslininkai – Ronald Leenes (Tilburgo universitetas, Olandija), Paul De Hert (Vrije universitetas, Belgija), Bert-Jaap Koops (Tilburgo universitetas, Olandija), Mirreile Hildebrandt (Radboud universitetas, Olandija) ir kiti. Minėti mokslininkai nagrinėja teisės į privatumą užtikrinimo reglamentavimo bei technologinius aspektus, ypatingai susijusius su privatumu bei vartotojo asmens tapatybės nustatymo klausimais. Tilburgo universiteto mokslininkai koncentruoja mokslinius tyrimus ties teisės į privatumą užtikrinimo pažeidimais, vartotojo profiliavimo ir etiniais aspektais. Pažymėtina, kad daugelis minėtų mokslininkų darbų yra ir kitose su teise į privatumą susijusiose tematikose – privatumo apsauga nuotolinėje kompiuterijoje, robotinių technologijų reguliavimo aspektai, privatumo apsauga viešame bei privačiame sektoriuje. Liuvėno universiteto mokslininkų grupė, tirdama virtualaus socialinio tinklo Facebook sąlygas pasisakė apie keletą duomenų subjekto teisių įgyvendinimo aspektų, tačiau atskiras mokslinis tyrimas šia tematika dar nėra atliktas.

Šio darbo mokslinis naujumas yra tai, kad pirmą kartą pasaulyje ir Lietuvoje disertacijos lygiu išnagrinėtas duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos tyrimas virtualiuose socialiniuose tinkluose. Neabejotina, kad toks tyrimas prisidės prie teisės mokslo doktrinos plėtojimo papildant ją visiškai nauja bei iki šiol nenagrinėta asmens duomenų sritimi. Darbe pirmą kartą suformuluojama duomenų subjekto teisių samprata bei vieta duomenų apsaugos sistemoje. Darbe duomenų subjekto teisės analizuojamos teisės teorijos, žmogaus teisių kontekste, pasisakoma dėl technologinių aspektų įtakos konkrečių diskusinių klausimų sprendimui, sistemiškai analizuojami tarptautiniai, Europos Sąjungos teisės bei Lietuvos Respublikos nacionaliniai teisės aktai, teikiami pasiūlymai efektyvesniam duomenų subjekto teisių įgyvendinimui virtualiuose socialiniuose tinkluose. Pažymėtina, kad duomenų subjekto teisių tyrimas neapsiriboja vien tik teoriniu vertinimu, moksliniame darbe aprašomos praktinės problemos, susijusios su virtualiais socialiniais tinklais bei pateikiami jų sprendimo būdai.

Tyrimo šaltiniai. Svarbiausi teisės šaltiniai, kuriais remiamasi darbe, yra 1981 metais priimta Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108), Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Duomenų apsaugos Direktyva), 2015 m. patvirtintas Europos Sąjungos bendrojo duomenų apsaugos reglamentas (Reglamentas). Darbe taip pat analizuojama 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencija dėl duomenų subjektų teisių įgyvendinimo, Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, atskirų valstybių teismų praktika. Kaip papildomi šaltiniai yra analizuojami rekomendacinio pobūdžio dokumentai, vadinamieji soft-law šaltiniai¹⁸. Pavyzdžiui, Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno ir 29

18 Galima pastebėti, kad kalbant apie duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, ypatingai svarbią vietą užima soft-law šaltiniai, kurie sureguliuoja klausimus, kurie nėra reglamentuojami įstatymuose.

straipsnio darbo grupės nuomonės, 2007 m. Europos tinklų ir informacijos apsaugos agentūros (angl. *ENISA*) pozicija ir kitų tarptautinių organizacijų nuomonės. Atliekant tyrimą buvo naudotasi tarptautinės privatumo profesionalų asociacijos (angl. *International Association for Privacy Professionals*) teikiamais mokymų instrumentais. Taip pat mokslinių straipsnių bei tezių paieškai buvo panaudotos HeinOnline, Cambridge Journals Online, Oxford Journals Online, SpringerLink, WestLaw International, Kluwer Law International Journal Library duomenų bazės. Be to, remtasi užsienio ir Lietuvos Respublikos valstybių mokslininkų darbais, susijusiais su analizuojama tema.

Metodai. Atliekant duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos tyrimą virtualiuose socialiniuose tinkluose buvo taikyti įvairūs mokslinio tyrimo metodai: loginės analizės, sisteminės analizės, sintezės, lyginamasis, istorinis, lingvistinis, statistinis-matematinis, dedukcinis, ekspertų apklausos metodas.

Loginės analizės, sisteminės analizės ir sintezės tyrimo metodai buvo naudojami viso tyrimo metu. Remiantis jais nuosekliai buvo tiriama duomenų subjekto teisių samprata ir teisinis reglamentavimas, duomenų subjekto teisių rūšys ir duomenų subjekto teisių reglamentavimas, virtualaus socialinio tinklo modelis ir jo ypatumai, duomenų subjekto sąvoka virtualių socialinių tinklų aplinkoje, skirtingos problematikos konkrečių virtualių socialinių tinklų privatumo politikose, sistemiškai analizuoti mokslinės literatūros, teisės doktrinos ir kiti šaltiniai (tarptautiniai, Europos Sąjungos norminiai teisės aktai, jų parengiamoji medžiaga, teismų praktika, informaciniai ir statistiniai duomenys). Šių metodų naudojimas leido struktūriškai jungti argumentus, grupuoti nagrinėjamas problemas ir jų sprendimo būdus, suformuoti tyrimo koncepciją, įvykdyti išsikeltus tyrimo uždavinius.

Lyginamasis metodas buvo naudojamas analizuojant skirtingus JAV ir Europos Sąjungos požiūrius į duomenų subjekto teises, taip pat – nagrinėjant skirtingų virtualių socialinių tinklų privatumo politikas.

Lyginamojo metodo taikymą šiame darbe papildė ir istorinis tyrimo metodas. Jis taikytas siekiant atskleisti duomenų subjekto sampratą ir ypatumus, virtualaus socialinio tinklo sampratą. Statistinis-matematinis metodas buvo pritaikytas siekiant atskleisti konkrečių duomenų subjekto teisių aktualumą Europoje bei nagrinėjant iš visų Europos Sąjungos valstybių asmens duomenų priežiūros institucijų surinktus duomenis.

Be aukščiau paminėtų metodų, darbe aktyviai naudotas lingvistinis metodas. Jis buvo reikšmingas atskleidžiant teisės sąvokų turinį, taip pat tiriant terminijos naujadarus.

Tyrimo rezultatams patvirtinti buvo naudojamas ekspertų apklausos metodas. Dedukcinis metodas buvo panaudotas tiriant teisinio reguliavimo normų taikymo specifinei virtualių socialinių tinklų aplinkai klausimus.

Darbo struktūra. Mokslinį darbą sudaro šios dalys: sutrumpinimai, terminų žodynelis, įvadas, keturios tiriamosios dalys, kurių kiekvienos pabaigoje formuluojami dalies apibendrinimai, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Prieduose pateikiamos darbe naudojamos schemos, lentelės, asmens duomenų ekspertų vykdytos apklausos klausimai bei apklausoje dalyvavusių ekspertų sutikimai. Mokslinis darbas parašytas lietuvių kalba, o santrauka – lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama duomenų subjekto teisių samprata. Visų pirma, tiriamas teisės į privatumą ir asmens duomenų teisinės apsaugos ryšys, duomenų subjekto teisių samprata ir jos požymiai. Išsamiam duomenų subjektų teisių suvokimui yra nagrinėjami skirtingų kontinentinių JAV ir ES tradicijų požiūriai į duomenų subjekto teises.

Pirmoje dalyje taip pat yra atliekama ES duomenų subjekto teisių skundų analizė, kurio metu yra nustatytos teisės, dėl kurių gaunama daugiausiai skundų. Pirmos dalies pabaigoje yra išnagrinėjama, kaip pasirinktos duomenų subjektų teisės yra reglamentuojamos tarptautiniuose ir regioniniuose teisės aktuose.

Antroje darbo dalyje atskleidžiamas virtualių socialinių tinklų veikimo modelis ir jo ypatumai. Dalyje apibūdinami elektroninėje platformoje veikiantys subjektai ir išnagrinėjami galimi veiksmai, atliekami su vartotojo asmens duomenimis virtualaus socialinio tinklo modelyje. Be to, šioje dalyje išanalizuojama duomenų subjekto specifinė teisinė padėtis virtualių socialinių tinklų aplinkoje.

Trečioje darbo dalyje yra išanalizuojamos 4 virtualių socialinių tinklų politikų nuostatos dėl vartotojų duomenų rinkimo, tikslų, saugojimo bei persiuntimo. Analizės metu gauti probleminiai duomenų subjekto teisių aspektai yra nagrinėjami teismų praktikoje, Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB ir Reglamento nuostatų kontekste.

Ketvirtojoje darbo dalyje yra aprašoma ekspertų apklausos metodologija, apklausiami ekspertai dėl pasirinktų duomenų subjekto teisių reguliavimo bei šių teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose probleminių aspektų. Šioje dalyje analizuojami efektyvesnės duomenų subjekto teisių apsaugos užtikrinimo būdai virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Tyrimo pabaigoje formuluojamos išvados bei pasiūlymai kaip galima būtų pagerinti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Praktinė darbo reikšmė. Šis mokslinis darbas yra pirmoji sisteminė teisinė duomenų subjekto teisių analizė specifinėje virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Atsižvelgiant į tai, kad disertacijoje išanalizuotos asmens duomenų teisinės apsaugos normos regioniniu lygiu, tyrimo metu gauti rezultatai ir jų apibendrinimai įvardijami išvadose. Susipažinus su šia analize galima geriau suprasti duomenų subjekto teisių struktūrą bei jos problematiką virtualiuose socialiniuose tinkluose. Be to, išvadose ir pasiūlymuose pateikiamos konkrečios rekomendacijos dėl teisinio reguliavimo tobulinimo bei alternatyvių būdų užtikrinant duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Manytina, kad darbas turėtų būti naudingas ne tik priežiūros institucijoms ir teismams, nagrinėjantiems ginčus dėl duomenų subjekto teisių, bet ir teisininkams-praktikams, konsultuosiantiems klientus šios srities tematika bei rengiantiems dokumentus dėl duomenų subjekto teisių. Darbas turėtų būti naudingas taip pat ir teisėkūros subjektams, nes jame nurodomi reglamentuojančių teisės aktų trūkumai ir pasiūlymai šiems trūkumams šalinti. Be to, atliktas tyrimas gali būti naudingas vedant seminarus apie duomenų teisinę apsaugą. Autorė tiki, kad šis tyrimas bus pagrindu tolimesnėms mokslinėms diskusijoms dėl duomenų subjekto teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose, ypačingai dėl teisinių bei techninių, taip pat ir alternatyvių duomenų subjekto teisių apsaugos priemonių panaudojimo problematikos.

1 DALIS. DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ SAMPRATA

Siekiant visapusiškai ir išsamiai ištirti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, pirmiausia būtina išanalizuoti bendruosius su duomenų subjekto samprata susijusius aspektus ir teisinį reguliavimą. Atsižvelgiant į tai, šiame darbo skyriuje yra atliekama teisės į privatumą kaip duomenų subjekto teisių reguliavimo iš-takų ir asmens duomenų apsaugos ryšio analizė, atskleidžiama duomenų subjekto teisių sąvoka ir jos ypatumai, nagrinėjami skirtingų kontinentinių JAV ir ES tradicijų požiūriai į duomenų subjekto teisių reguliavimą. Taip pat, šiame skyriuje išsamiai nagrinėjami teisės aktai, kuriuose yra nustatytos duomenų subjekto teisės bei atliekama konkrečių duomenų subjekto teisių analizė.

1. Duomenų subjekto teisių samprata

1.1. Privatumas ir asmens duomenų apsauga

Mokslinėje doktrinoje nėra visuotinai pripažinto privatumo apibrėžimo. Fiziniam lygmenyje privatumas apibrėžiamas kaip atsiskyrimas nuo kitų, teisė būti paliktam vienam¹⁹. Sprendimų lygmenyje privatumas suprantamas kaip asmens gebėjimas priimti reikšmingus sprendimus be kitų asmenų įsikišimo, apsispręsti kasdieninėse situacijose dėl savo minčių bei jausmų komunikavimo kitiems asmenims²⁰. Privatumas yra laisvanoriškas asmens apsisprendimas dėl savo namų, kūno bei informacijos²¹. Dažniausiai teisės mokslininkai, nagrinėjantys privatumą, kaip daugelį aspektų apimančią reiškinį, nurodo, kad privatumas yra sunkiai apibrėžiamas²² arba, kad iš visų žmogaus teisių, privatumą yra sudėtingiausia apibrėžti ir apibūdinti²³. Privatumo apibrėžimai skiriasi priklausomai nuo konteksto bei aplinkos. Autorius E. Bloustein privatumą apibrėžia kaip individo asmenybės interesą, ginantį asmens nepriklausomumą, orumą ir vientisumą²⁴. Žodynas privatumą apibrėžia kaip būseną, kurioje asmuo nėra stebimas ar trukdomas kitų žmonių²⁵. Vis dėlto, galima būtų sutikti su žymaus privatumo ir asmens duomenų mokslininko A. Westin pateiktu apibrėžimu, 1967 m. išdėstyty knygoje „Privatumas ir laisvė“, kuris apibūdino privatumą tarptautiniu lygiu ir būtent šis apibūdinimas tapo ateities privatumo studijų gairėmis. A. Westin apibrėžė asmens teisę į privatų gyvenimą kaip galimybę

19 Samuel Warren ir Louis Brandeis, „Teisė į privatumą“ (angl. – „The right to privacy“) *Harvard law review* 4,5 (1890): 1.

20 Holvast, „History of privacy.“ Pranešimas konferencijoje tarptautinėje vasaros mokykloje, Brno, 2008 rugsėjo 1-7 d.

21 Ten pat.

22 D. Solove, „Understanding Privacy,“ The George Washington University Law School. Public law and legal theory working paper No. 420 (2008), žiūrėta 2015 03 09 <http://www.usdrinc.com/downloads/Privacy.pdf>

23 J. Michael, *Privacy and human rights: An international and comparative study, with special references to developments in information technology*, (Dartmouth: UNESCO Pub., Aldershot : Paris: 1994), 4-6.

24 Edward J. Bloustein, „Privacy as an aspect of human dignity: an answer to dean Prosser,“ *New York University Law Review* 39,6 (1964): 971.

25 Privatumo sąvoka Oksfordo internetiniame žodyne, žiūrėta 2016 03 09 <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/privacy>

„kontroluoti, taisyti, valdyti, ir ištrinti informaciją apie juos (save) ir nuspręsti kada, kaip, ir kokia apimtimi ta informacija galėtų būti pasiekiami kitiems asmenims“.²⁶ Be to, tokia privatumo sąvoka pagrindė pamatus ir vėlesnei moderniai privatumo koncepcijai. Privatumo moksle yra analizuojami įvairūs jo aspektai – filosofiniai, teisiniai, psichologiniai, etiniai. Taip pat, galima išskirti aprašomąjį ir normatyvinį privatumą²⁷. Aprašomasis privatumas apibūdina, kas yra privatu, o normatyvinis privatumas apibrėžia, kokių masu privatumas turi būti ginamas. Taip pat, mokslinėje bendruomenėje egzistuoja nuolatinė diskusija dėl privatumo kaip moralinės ar juridinės teisės²⁸. Pavyzdžiui, JAV Konstitucijoje privatumas apibūdinamas kaip juridinė teisė, nustojanti galioti žmogui mirus ar savanoriškai jos atsisakius, siekiant viešumo²⁹. EŽTK bei Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijoje privatumas vadinamas fundamentine žmogaus teise³⁰.

Privatumo apibrėžimas kaip tarptautinės bendruomenės oficialiai pripažinta žmogaus teisė atsirado palyginti neseniai. 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje skelbiama, jog³¹: „Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsinimosi į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba kėsinimosi“. Nepaisant to, kad Visuotinė žmogaus teisių deklaracija yra rekomendacinio pobūdžio teisės aktas, tačiau ji neabejotinai sudarė pagrindą privatumo vystymuisi, nes būtent šiame dokumente pirmą kartą oficialiai įtvirtinta teisė į privatumą.

1950 m. buvo priimta EŽTK, kurios 8 straipsnis iš esmės buvo skirtas apsaugoti individus nuo neteisėto valstybių kišimosi į jų asmeninę erdvę. Tačiau, žvelgiant plačiau, galima būtų pasakyti, kad teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą taip pat galėtų apimti ir paties individo aktyvius veiksmus ginant savo teises, t.y. jau nuo pirmųjų EŽTK taikymo dienų galima pastebėti asmenų, su kuriais yra susiję asmens duomenys (duomenų subjektų) teisių apsaugos užuomazgas. Tokiu būdu, EŽTK atvertė naują puslapį privatumo apsaugos srityje, EŽTK nuostatos tapo privalomomis, todėl jų turėjo būti paisoma visame Europos regione. Be to, individams kreipiantis į teismą, būtent EŽTT išplėtė EŽTK nuostatų taikymo ribas ir suformulavo pirmuosius privatumo apibrėžimus. Pavyzdžiui, EŽTT, aiškindamas EŽTK 8 straipsnį, yra nusprendęs, kad terminas „privatus gyvenimas“ neturi būti aiškinamas siaurai ir kad jokia svarbi priežastis neleidžia pašalinti profesinės veiklos <...> iš „priva-

26 Westin A., „Privacy and Freedom,” *Washington and Lee Law Review* 1, 20 (1968): 166-170.

27 Stanford Encyclopedia of Philosophy. Substantive revision, 2013, žiūrėta 2016 03 09, <http://plato.stanford.edu/entries/privacy/>

28 Ten pat.

Fernando Mendez ir Mario Mendez, „Comparing privacy regimes: federal theory and the politics of privacy regulation in the European Union and the Unites States,” Oxford University Press: *The journal of Federalism* 40,4 (2009): 617–645.

29 Kirtley, Jane. *Privacy versus the Public Right to Know*. Encyclopedia of International Media and Communications. 2003.

30 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1950. Prieiga per internetą: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. 2000. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

31 Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. 1948. Prieiga per internetą: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lit.pdf

taus gyvenimo“ sąvokos apimties³². Kitoje byloje³³ EŽTT nusprendė, kad ...pagal formuojamą praktišką „privatus gyvenimas“ yra plačiai aiškinama sąvoka ir negali turėti baigtinio apibrėžimo. Ši samprata apima teisę į asmens tapatybę (Wisse prieš Prancūziją, paraiškos Nr. 71611/01, 2005 12 20) ir teisę į asmeninį vystymąsi, asmenybės kontekste (Cristine Godwin prieš Jungtinę Karalystę, paraiškos Nr. 28957/95) ar asmeninę autonomiją, kuri yra svarbi EŽTK 8 straipsnio garantijų interpretavimo dalis (Evans prieš Jungtinę Karalystę, paraiškos Nr. 6339/05; Pretty prieš Jungtinę Karalystę, paraiškos Nr. 2346/02).

Teisinis privatumo nagrinėjimo aspektas, kuris yra susijęs ir su duomenų subjekto teisių apsauga, labiausiai akcentuoja asmens ir su juo susijusios informacijos kontrolę ir apsaugą. Taigi, prieš pradėdam nagrinėti duomenų subjekto teises toliau yra aptartina atskira privatumo forma – informacinis privatumas arba kitaip tariant, duomenų apsauga. 1960–1970 m. vystantis technologijoms bei atsiradus galimybėms perduoti informaciją greitu būdu, pagrindine privatumo apibrėžimo dalimi tampa asmeninė informacija, kuri apibrėžia ryšį tarp konkrečios informacijos ir asmens³⁴. Esminę vietą šioje privatumo koncepcijoje sudaro asmens duomenys bei jų apsauga. Informacinis privatumas, pasak autorių, yra susijęs su asmens duomenų rinkimu, laikymu ir tvarkymu³⁵. Informacinio privatumo nagrinėjimui įtakos turi įvairūs tarptautiniu ir Europos Sąjungos lygiu priimti teisiniai instrumentai, kuriuose buvo pradėta reglamentuoti asmens duomenų teisinė apsauga³⁶. Pasak G. G. Fuster, įvairiose Europos valstybėse terminas asmens duomenų apsauga išsivystė iš privatumo termino valstybėms priėmus palyginti naujus asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymus³⁷. Pirmieji asmens duomenų apsaugą reglamentuojantys teisės aktai buvo priimti Vokietijoje (1970 m.), vėliau – Švedijoje (1973 m.) ir Prancūzijoje (1978 m.). JAV asmens duomenų apsaugos įstatymai buvo labiau nukreipti į tam tikrus specifinius sektorius, tačiau 1974 m. buvo priimtas ir Asmens privatumo įstatymas. Be to, tarptautiniu lygiu, nuosekliai sekant anksčiau minėtų įstatymų išleidimą, priimtos 1980 m. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) gairės dėl privatumo apsaugos ir asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių, kuriose pirmą kartą įtvirtinami asmens duomenų apsaugos principai³⁸. Be to, pačiame pavadinime šalia privatumo sąvokos jau atsiranda sąvoka „asmens duomenys“. EBPO principai buvo perkelti į pagrindinį tarptautinio pobūdžio privalomąjį teisės aktą – 1981 m. Strasbūro konvenciją Nr.108 dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu. Šiame dokumente asmens duomenų apsauga išskiriama kaip atskira kategorija, kaip privatumo dalis ir vertybė, kurią būtina ginti naujų technologijų priešaušryje. Konvencijos preambulėje kalbama apie tai,

32 ESTT sujungtos bylos C-92/09 ir C-93/09 Volker ir Markus Schecke ir Hartmut Eifert v. Land Hessen. 2010. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CJ0092&from=EN>

33 EŽTT byla 1234/05 Reklous and Davouris v. Graikiją. 2009.

34 Holvast, „History of privacy.“ Pranešimas konferencijoje tarptautinėje vasaros mokykloje, Brno, 2008 rugsėjo 1-7 d.

35 Ten pat.

36 Tokių teisinių aktų atsiradimas yra siejamas su pirmųjų duomenų bankų susikūrimu. Šiuos duomenis buvo sukauptus ir juos turėjo tvarkyti valstybių privačios ir viešos institucijos. Todėl, kiekviena šalis pradėjo leisti asmens duomenų apsaugą reglamentuojančius teisės aktus.

37 Gloria González Fuster, The emerge of data protection as a fundamental right of the EU (Springer: Law, governance and technology series, 16. (2014): 43-49.

38 EBPO gairės. 1980. Prieiga per internetą:

http://www.oecd.org/document/18/0,3343,en_2649_34255_1815186_1_1_1_1,00.html

jog: „...pageidautina garantuoti kiekvieno žmogaus teises ir pagrindines laisves, o svarbiausia, teisę į privatų gyvenimą, atsižvelgiant į didėjančių automatizuotai tvarkomų asmens duomenų srautą, kuris kerta sienas“³⁹. Konvencijoje Nr. 108 dar kartą pabrėžiama būtinybė ginti teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą. Šiuo atveju kalbama apie asmens duomenis – informacinio privatumo elementą – ir jų apsaugą. Informacinio privatumo forma nebuvo minima nei 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, nei EŽTK. Pokyčiai, lėmę būtent tokios krypties privatumo gynimo poreikį, šioje srityje atsirado dėl technologijų pažangos ir naujų techninių galimybių, kurių pagalba buvo galima valdyti didelius asmens duomenų srautus, juos tvarkyti bei perduoti nepaisant valstybių teritorijos ribojimo. Asmens duomenų apsaugos svarbos iškilimas nėra atsitiktinis. Dar 1950 m., kai buvo priimta EŽTK, asmens duomenų tvarkytojų bei naudotojų ratas buvo siauras, aiškiai apibrėžtas, o patys duomenys nebuvo glaudžiai susieti tarpusavyje. Pagrindinis duomenų tvarkytojas buvo valstybė, o duomenys buvo dažniausiai kaupiami kaip įvairių registrų informacija, be to, tokių duomenų apdorojimas bei tvarkymas nebuvo automatizuotas, todėl reikalavo didelių laiko bei finansinių sąnaudų. Tuo metu didžioji dalis demokratinių valstybių piliečių nemanė, jog jų teisė į asmeninį informacinį privatumą yra labiau pažeidžiama, nei teisė į fizinį ar komunikacijos privatumą. Situaciją iš esmės pakeitė informacinės revoliucijos pradžioje (septintas-aštuntas XX a. dešimtmetis) atsiradusi galimybė tvarkyti asmens duomenis automatinio būdu, bei perkelti juos iš vienos vietos į kitą mažomis laiko ir investicijų sąnaudomis. Pirmą kartą apibrėžiami ir asmens duomenys, kaip informacija apie nustatytos tapatybės asmenį arba asmenį, kurio tapatybę galima nustatyti. Pirmą kartą paminimas apibrėžimas „duomenų subjektas“.

Paminėtina ir tai, kad atsiradus aukščiau minimiems teisiniams instrumentams, reglamentuojantiems asmens duomenų teisinę apsaugą, mokslinėje doktrinoje atitinkamai yra plėtojamas ir privatumo apibrėžimas. Pradedant nuo A. Westin apibrėžtos „privatumo kaip asmeninės informacijos kontrolės koncepcijos“⁴⁰, autoriai pradeda sieti privatumą su asmens duomenimis bei konkrečiau apibūdinti asmens duomenis. Pavyzdžiui, W. Parent, nagrinėdamas privatumą, nurodo, kad privatumas yra galimas tuomet, kada asmens duomenys nėra žinomi arba užvaldomi kitų asmenų⁴¹. Jis taip pat apibūdina asmens duomenis kaip faktinius duomenis, kuriuos asmuo labiausiai būtų linkęs neatskleisti apie save, tokius kaip sveikata, atlyginimas, svoris, seksualinė orientacija ir t.t.⁴² J. Kang nurodo, kad informacinis privatumas yra individo poreikis kontroliuoti sąlygas, pagal kurias asmeninė informacija, atpažįstama individui – yra gaunama, skleidžiama arba naudojama⁴³. Daugelis autorių, nagrinėdami informacinį privatumą ir jo apsaugą, jį laiko sudėtine privatumo dalimi⁴⁴. Be to, remiantis naujai priimtais nacionaliniais, regioniniais bei tarptau-

39 Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšiams su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS NR.108). 1981. Prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/ES%20ir%20ET%20dokumentai/1.pdf>

40 Gloria González Fuster, *The emerge of data protection as a fundamental right of the EU* (Springer: Law, governance and technology series, 16. (2014): 48.

41 W. A. Parent, „Privacy, Morality, and the Law,” *Philosophy & Public Affairs* 12, 4 (1983): 269–288.

42 Ten pat.

43 J. Kang, „Information privacy in cyberspace transactions,” *Standford Law Review* 50,4 (1998): 1193-1294.

44 D. V. Richards, „Posting Personal Information on the Internet: A Case for Changing the Legal Regime Created by S 230 of the Communications Decency Act,” *Texas Law Review*, (2007): 1321-1322. M.J. Hodge, „Comment: The Fourth Amendment and Privacy Issues on the ‘New’ Internet. Facebook.com and Myspace.com.” *Southern Illinois University Law School Journal*, (2006): 95–122. A. Etzioni, *The*

tiniais teisiniais aktais, šalia informacinio privatumo naudojami ir kiti terminai, tokie kaip „duomenų apsauga“, „duomenų valdytojas“, „asmeniniai duomenys“. Tarptautinės organizacijos, kaip Privacy International, duomenų apsaugą apibrėžia kaip teisinių instrumentų visumą, skirtą apsaugoti asmeninę informaciją, kuri yra renkama, tvarkoma ir saugoma „automatiniu būdu“ arba ketinama ją naudoti profiliavimo sistemose⁴⁵. Kitame šaltinyje terminas „duomenų apsauga“ siejamas su įstatymais, skirtais asmeninės informacijos apsaugai kompiuteriuose⁴⁶.

Apibendrinant aukščiau analizuojamą privatumo ir asmens duomenų apsaugos santykį, galima būtų pasakyti, kad mokslo doktrinos požiūriu, asmens duomenų teisinė apsauga yra sudedamoji privatumo dalis. Pagrindiniuose tarptautiniuose, regioniniuose bei nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta teisės į privatumą samprata apima ir informacijos apie asmenį apsaugą. Detalesnė bei tiksliau apibrėžiama asmens duomenų apsauga išsivystė iš bendrosios teisės į privatumą. Bendrosios teisės į privatumą koncepciją sudaro tokie terminai kaip apsisprendimo laisvė, garbė ir orumas, apsisprendimas. Ir tik po Alan Westin naujai pateikto apibrėžimo 1967 m. privatumas įgavo naują formą, grindžiamą asmeninės informacijos kontrole. Ši privatumo forma pradedant nuo 1970 m. įtvirtinama asmens duomenų apsaugą reguliuojančiuose šalių įstatymuose. Būtent nuo to laiko reguliavime atsiranda sąvoka „duomenų subjektas“ bei galima matyti duomenų subjekto teisių užuomazgas. Taip pat, atsiradus internetui, privatumo sąvoka dar labiau pakinta, į jį galima pažvelgti iš naujos perspektyvos. Paanalizavus XXI a. tyrėjų (T. Nagel, Abraham L. Newman, D. Solove) mokslinius darbus galima būtų pasakyti, kad privatumo istorijoje galima išskirti lūžio momentą, kada XXI a. inovacijų bei technologinių galimybių vystymosi kontekste galima kalbėti apie besikeičiantį požiūrį į asmens privatumą ir jo apsaugą. Pastarieji tyrėjai, tęsdami pirmtakų pradėtas diskusijas plėtoja dar daugiau modernią privatumo užtikrinimo koncepciją, kurioje vis didesnę reikšmę užima duomenų subjektų teisių nagrinėjimas. Individo teisės į privatumą užtikrinimas yra suprantamas kaip teisės valdyti savo asmeninę informaciją visapusiškas įgyvendinimas.

1.2. Duomenų subjekto teisės ir jų ypatumai

Mokslinėje doktrinoje duomenų subjekto sąvoka pradedama naudoti nuo 1981 m. Autoriai naudoja šią sąvoką įvairiais duomenų apsaugos aspektais, kalbėdami apie individų identifikavimą, vartotojų apsaugą, medicininius duomenis⁴⁷ bei dažnai cituodami arba nagrinėdami teisės aktus. Mokslininkai nepateikia duomenų subjekto sąvokos apibrėži-

---

Limits of Privacy (New York: Basic Books, 1999). W.A. Kaplin and B.A. Lee A Legal Guide for Student Affairs Professionals (San Francisco: Jossey-Bass, 1997).

45 „Duomenų apsaugos“ sąvoka Privacy International internetinėje svetainėje, žiūrėta 2016 03 10, <https://www.privacyinternational.org/node/44>

46 „Duomenų apsaugos“ sąvoka A Dictionary of Computing interneto svetainėje, žiūrėta 2016 03 10, <http://www.encyclopedia.com/doc/1O11-dataprotectionlegislation.html>

47 paieška atlikta Oxford Journal search internetinėje duomenų bazėje, žiūrėta 2016 03 10 <http://www.oxfordjournals.org/skaiitykla.mruni.eu/en/>. Rasti sekantys straipsniai, cituojantys duomenų subjekto sąvoką: Hans-Jürgen Bartsch, Yearbook of European Law (Council of Europe, 1981):417 – 427; D. P. Forster and S. Mahadevan, „Information sources for planning and evaluating adult psychiatric services,“ Journal of Public Health Medicine, 3 (1981):160–168; Andy Alaszewski, „Literature Review: New Technology and Social Work,“ The British Journal of Social Work, 15 (1985): 409-415.

mo, tačiau naudoja ją įvairiuose kontekstuose, susijusiuose su individo asmens duomenų teisine apsauga. Aktualiausiuose duomenų subjekto teisių tyrimuose, atliktuose 2015 m. autoriai taip pat naudoja šią sąvoką nepateikdami atskiro duomenų subjekto apibrėžimo⁴⁸.

Lyginant su bendrąja teise į privatumą, teisiniuose dokumentuose duomenų subjekto apibrėžimas buvo išgrynintas ir normatyviniu būdu įtvirtintas vėlesniuose privatumo vystymosi etapuose. Teisė į privatumą yra pripažįstama kaip viena pagrindinių asmens teisių Europos Tarybos numatytoje reguliavimo sistemoje, o vėliau ir Europos Sąjungoje. Europos Tarybos 1950 m. priimtoje EŽTK yra 8 str., kuriame garantuojama teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą. Nors straipsnyje nėra išskirta duomenų subjekto sąvoka, tačiau iš EŽTK 8 str. galima suprasti, kad teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą yra garantuojama konkrečiam individui ar asmeniui. Tai savo byloje aiškindamas EŽTK 8 str. įgyvendinimą patvirtino ir EŽTT⁴⁹. 1981 m. Konvencija Nr.108 2 str. apibrėžimuose duomenų subjekto sąvoką įtvirtina išvestiniu būdu per asmens duomenų apibrėžimą: asmens duomenys – tai informacija apie nustatytos tapatybės asmenį arba asmenį, kurio tapatybę galima nustatyti (toliau „duomenų subjektas“)⁵⁰. Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB, kurioje atskirai yra įtvirtinamas duomenų subjekto teisių apsaugos mechanizmas, 2 str. prie Direktyvoje minimų sąvokų nėra atskirai nustatytos sąvokos „duomenų subjektas“. Panašiai kaip ir Konvencijoje Nr. 108, Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 2 str. a) punkte pateikiamas asmens duomenų apibrėžimas, kuriame minima informacija, susijusi su asmeniu (duomenų subjektu), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta. Be to, tame pačiame punkte yra pateikiami duomenų subjektui būdingi ypatumai: asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta, yra tas asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta tiesiogiai ar netiesiogiai, ypač pasinaudojus nurodytu asmens identifikavimo kodu arba vienu ar keliais to asmens fizinei, fiziologinei, protinei, ekonominei, kultūrinei ar socialinei tapatybei būdingais veiksniais⁵¹. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonėje Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete yra minima, kad daugeliu atvejų vartotojai yra laikomi duomenų subjektais⁵². Reglamente duomenų subjekto sąvokos apibrėžimas išlieka toks pat kaip ir Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB. Duomenų subjekto sąvoka nustatoma per asmens duomenų apibrėžimą: asmens duomenys – tai informacija apie nustatytos tapatybės asmenį arba asmenį, kurio tapatybę galima nustatyti (toliau „duomenų subjektas“). Kaip ir Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB, yra nustatomi duomenų subjektui būdingi ypatumai: asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta, yra tas asmuo, kurio tapatybė gali būti nustatyta tiesiogiai

48 X. D. L'Hoiry ir C. Norris, „The honest data protection officer's guide to enable citizens to exercise their subject access rights: lessons from a ten-country European study,” Oxford Journals: International Data Privacy Law 5,3 (2015): 190–204.

49 EŽTT byla 9248/81 Leander vs. Švediją. 1987; EŽTT byla 8691/79 Malone vs. Jungtinę Karalystę. 1985; EŽTT byla 10454/83 Gaskin vs. Jungtinę Karalystę. 1989; EŽTT byla 16424/90 McMichael vs. Jungtinę Karalystę. 1995; EŽTT byla 22009/93 Z. vs. Suomiją. 1997 ir kt.

50 Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšiams su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS NR.108). 1981. Prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/ES%20ir%20ET%20dokumentai/1.pdf>

51 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 2 straipsnio a) punktas. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

52 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.5/2009 dėl socialinių tinklų internete. 2009. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_lt.pdf

ar netiesiogiai, ypač pasinaudojus nurodyta asmens pavarde, identifikavimo kodu, vietos nustatymo duomenimis, interneto identifikatoriais arba vienu ar keliais to asmens fizinei, fiziologinei, protinei, ekonominei, kultūrinei ar socialinei tapatybei būdingais veiksniais⁵³. Taigi, Reglamentas prie duomenų subjekto identifikuojančių ypatumų priskiria kelis naujus elementus, kaip vietos nustatymo duomenis ir interneto identifikatorius kaip elementus, iš kurių tiesiogiai ar netiesiogiai gali būti nustatoma duomenų subjekto tapatybė.

Aukščiau nagrinėjamuose teisės aktuose duomenų subjekto sąvoka yra siejama su individualiais ir jų asmens duomenimis. Šie duomenų subjekto apibūdinantys aspektai yra pastebimi ir kituose šaltiniuose. Pavyzdžiui, Europos duomenų apsaugos kontrolieriaus įstaigos žodyne duomenų subjektas apibūdinamas kaip asmuo, kurio asmeniniai duomenys yra renkami, laikomi ir tvarkomi⁵⁴. Konkrečių institucijų tinklapiuose duomenų subjektas yra apibūdinamas kaip individas, kuris yra asmeninių duomenų subjektas⁵⁵.

Toliau nagrinėjant duomenų subjekto sampratą yra svarbu paanalizuoti duomenų subjekto teisinį subjektiškumą. Pagal A. Vaišvilą, tai yra kompleksinė sąvoka, kurią sudaro du struktūriniai elementai: 1) teisnumas; ir 2) veiksnumas⁵⁶. Teisnumas – tai asmeniui visuomenės ar valstybės suteiktas leidimas būti teisės subjektu ir veikti savo interesų įgyvendinimo linkme⁵⁷. Toks leidimas asmeniui suteikiamas jam gimus ir galioja visą asmens gyvenimą. Duomenų subjekto teisnumas yra kildinamas iš LR Konstitucijos 22 str., kuriame įtvirtinama žmogaus teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą: „Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas. Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami. Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsinosi į jo garbę ir orumą⁵⁸“. Taigi duomenų subjekto teisnumas – neatimamas, su paties duomenų subjekto asmenybe susijęs aspektas/leidimas veikti savo interesų įgyvendinimo linkme⁵⁹. Kalbant apie duomenų teisinę apsaugą, duomenų subjektu yra laikytinas fizinis ir gyvas asmuo. Tai patvirtino ir 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė, pagal kurią Europos duomenų apsaugos teisės suteikiama apsauga gali naudotis tik gyvi asmenys⁶⁰. Atskira diskusija mokslinėje doktrinoje bei praktikoje vyksta dėl mirusių asme-

53 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

54 „Duomenų subjekto“ sąvoka Europos duomenų apsaugos kontrolieriaus įstaigos internetiniame žodyne, žiūrėta 2016 03 10, <https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/edps/EDPS/Dataprotection/Glossary/pid/74>

55 „Duomenų subjekto“ sąvoka Edinburgo universiteto internetinėje svetainėje, žiūrėta 2016 03 10, <http://www.ed.ac.uk/records-management/data-protection/what-is-it/definitions/data-subject>

56 A. Vaišvila, *Teisės teorija: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2004), 410.

57 Ten pat. P. 410.

58 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, 1992. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

59 „Duomenų subjekto“ sąvoka Edinburgo universiteto internetinėje svetainėje, žiūrėta 2016 03 10, <http://www.ed.ac.uk/records-management/data-protection/what-is-it/definitions/data-subject>

60 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr. 4/2007 dėl asmens duomenų apsaugos sąvokos. 2007. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf

nų duomenų tvarkymo virtualiuose socialiniuose tinkluose. Yra atliktas mokslinis tyrimas, kuriame nagrinėjamos mirusiųjų asmenų virtualių socialinių tinklų likusios paskyros ir tai, kas su jomis vyksta po asmenų mirties⁶¹. Žvelgiant pavyzdžiui iš LR ADTAĮ perspektyvos, įstatymo 1 str. 5 dalis nustato, kad Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas netaikomas mirusių asmenų asmens duomenų tvarkymui⁶². Tai taip pat reiškia, kad priežiūros institucija, t.y. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija nėra įgaliojta nagrinėti skundus dėl mirusių asmenų duomenų tvarkymo. Toks reguliavimas gali sukelti probleminius aspektus dėl mirusių asmenų duomenų tvarkymo. Įsivaizduokime situaciją, kuomet mirusiojo asmens giminaičiai kreipiasi į virtualų socialinį tinklą, norėdami panaikinti mirusio asmens paskyrą ir jiems nepavyksta to padaryti. Kur tokiu atveju kreiptis toliau dėl tinkamo duomenų subjekto teisių įgyvendinimo? Šis ir kiti susiję klausimai šiuo metu yra svarstomi kalbant apie asmens duomenų teisinio reguliavimo naujoves. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje taip pat yra pastebimi ypatingai reti atvejai, kada duomenų apsaugos teisė yra taikytina ir juridiniams asmenims, tačiau šiame moksliniame darbe nagrinėjant duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, duomenų subjektas yra suprantamas tik kaip fizinis ir gyvas asmuo, su kuriuo yra susiję jo asmeniniai duomenys.

Asmenų veiksnumas yra apibūdinamas kaip asmens psichinis, fizinis ar socialinis gebėjimas vykdyti tam tikras pareigas ir jų pagrindu įgyti arba garantuoti tam tikras subjektines teises⁶³. Veiksnumas yra siejamas su asmens amžiumi ir psichine būkle. Visa apimtimi asmens veiksnumas tampa galimas sulaukus pilnamestystės, pavyzdžiui Lietuvos Respublikoje – 18 metų. Nevisapusiškas veiksnumas yra įstatymais numatomas vaikams bei psichikos ligoniams, kuriems yra numatytas specifinis teisinis režimas naudotis savo subjektinėmis teisėmis. Tokių asmenų vardu ir interesais veikia įstatymo paskirti atstovai – tėvai, globėjai, rūpintojai ir pan. Nagrinėjant virtualius socialinius tinklus, pasakytina, kad su duomenų subjekto veiksmumu taip pat yra siejama atskirų duomenų subjekto grupių, kaip pavyzdžiui mažamečių, nepilnamečių asmenų apsaugos problematika virtualiuose socialiniuose tinkluose. Daugelis mokslinių tyrimų, orientuotų į virtualius socialinius tinklus, pabrėžia mažamečių arba nepilnamečių asmenų rizikas virtualiuose socialiniuose tinkluose⁶⁴.

Duomenų subjekto teisių apibrėžimui atskleisti tampa aktuali duomenų subjekto vieta duomenų apsaugos teisiniame reguliavime. Duomenų apsaugos sistemos teisinio reguliavimo tikslas yra išlaikyti tinkamą balansą tarp duomenų subjektų apsaugos tvarkant jų asmens duomenis ir laisvo tokio duomenų judėjimo⁶⁵. Tokiai nuomonei pritaria ir mokslininkai, kalbėdami apie duomenų apsaugos reguliavimo tikslą. Nagrinėdami Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB teisinį režimą mokslininkai pabrėžia, kad juo siekiama

61 R. Kern et al, „Remain in perpetuity. Facebook memorial pages,“ Elsevier: Telematics and Informatics 30 (2013): 2-10.

62 „Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas,“ 1996. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29193/OWKZrXIEQP>

63 A. Vaišvila, Teisės teorija : vadovėlis (Vilnius: Justitia, 2004), 413.

64 L.Collingwood ir G. Broadbent , „Offending and being offended online: vile messages, jokes and the law,“ Elsevier: Computer law & security review, 31 (2015): 763–772; R.L. David Hughes, „Two concepts of privacy,“ Elsevier: Computer law & security review 31 (2015): 527–537; M. Reznik, „Identity theft on social networking sites: developing issues of internet impersonation,“ Touro law review 29,2 (2013):455–483. <http://digitalcommons.tourolaw.edu/lawreview/vol29/iss2/12/>

65 Viviane Reding, „ES duomenų apsaugos reforma ir socialinė medija: didinant gyventojų pasitikėjimą ir kuriant naujas galimybes.“ Pranešimas ekonomikos konferencijoje Naujos socialinės medijos mar ketingo galimybės, Paryžius, 2011 m. lapkričio 29 d.

tinkamo suderinamumo tarp duomenų subjekto teisinės apsaugos bei laisvo asmens duomenų judėjimo⁶⁶. Šioje vietoje būtina pažymėti, kad duomenų subjekto teisinė apsauga yra įgyvendinama įgalinant patį duomenų subjektą, t. y. teisiniame reguliavime suteikiant jam konkrečias teises. Būtent per duomenų subjekto teises yra pasiekama tinkama atsvara duomenų apsaugos sistemoje siekiant aukščiau apibrėžto duomenų apsaugos reguliavimo tikslo⁶⁷. Pastaruoju metu mokslinėje literatūroje ryškėja tendencija, ypačiai ji pastebima po naujojo Reglamento projekto priėmimo, diskutuoti apie tai, kas užima esminę poziciją duomenų apsaugos reguliavime – duomenų valdytojas ar duomenų subjektas⁶⁸. Kol kas per daug nesigilinant į šio klausimo turinį, galima tvirtai pasakyti, kad duomenų subjekto pozicija duomenų apsaugos reguliavime yra nustatoma per duomenų subjekto teisių įtvirtinimą. Kad duomenų subjektas galėtų įgyvendinti savo teises įvairiose aplinkose, visų pirma jis turi žinoti, kokie su jo asmeniu susiję duomenys yra saugomi, turėti prieigą prie šių duomenų, ir turi žinoti kokie jo asmens duomenys yra tvarkomi bei kur yra persiunčiami. Kiekvienam duomenų subjektui nacionaliniu įstatymu turi būti suteikti įgaliojimai apsaugoti savo duomenis⁶⁹. Tokių valstybinių lygiu suteiktų įgaliojimų rinkinys yra vadinamas duomenų subjekto teisėmis. Būtent su šiomis teisėmis yra susijęs asmens duomenų tvarkymas bei taip yra sukuriama teisė ir pareigos ne tik patiems duomenų subjektams, bet kitiems duomenų apsaugos dalyviams. Šių apibrėžtų teisių tikslas yra įgalinti ir suteikti teisę duomenų subjektams patikrinti, kokie ir kaip yra tvarkomi su jais susiję asmeniniai duomenys. Be to, duomenų subjektas, norėdamas, kad būtų išvengta su jo asmens duomenimis susijusių pažeidimų, taip pat turėtų dalyvauti ne tik kaip pasyvus asmens duomenų apsaugos teisinių normų įgyvendinimo stebėtojas, bet ir kaip aktyvus asmens duomenų apsaugos proceso dalyvis.

Apibendrinant nagrinėjamą poskyrį galima pasakyti, kad duomenų subjekto sąvoka yra tiesiogiai susijusi su pačiu individu ir jo asmeniniais duomenis. Duomenų subjekto teisės yra suteikiamos individui gimstant ir jos yra įgyvendinamos įgalinant patį duomenų subjektą veikti. Šiame moksliniame darbe analizuojami bendrieji duomenų subjekto teisių reguliavimo bei apsaugos probleminiai klausimai bei nesigilinama į atskirų amžiaus grupių duomenų subjektų teisių apsaugą. Todėl, šioje disertacijoje nagrinėjant duomenų subjekto teises bus laikoma, kad duomenų subjektas yra visiškai veiksnus, t. y. pilnametystės sulaukęs ir psichiškai sveikas asmuo, kuris puikiai suvokia ir geba įgyvendinti savo subjektines teises ir pareigas.

1.3. Skirtingų kontinentinių JAV ir ES tradicijų reikšmė duomenų subjekto teisių reglamentavimui

Ankstesniuose poskyriuose buvo nagrinėjamas teisės į privatumą turinys bei vėliau išsigrūninusios duomenų subjekto ir duomenų subjekto teisių sąvokos. Nagrinėjant duomenų subjekto sampratą buvo prieita prie išvados, jog duomenų apsaugos teisinio reguliavimo balansas yra pasiekiamas per duomenų subjekto interesų išraišką bei duomenų val-

66 P. Balboni et al, „Legitimate interest of the data controller New data protection paradigm: legitimacy grounded on appropriate protection,“ *International Data Privacy Law* 3,4 (2013): 245.

67 P. Blume, „The inherent contradictions in data protection law,“ *International Data Privacy Law* 2,1 (2012): 28.

68 Ten pat. 34.

69 Europos duomenų apsaugos teisės vadovas (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014), <http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-handbook-data-protection-lt.pdf>

dytojų ekonominę laisvę. Mokslinėje doktrinoje nuo pat privatumo nagrinėjimo pradžios buvo pastebėti skirtingų privatumo reguliavimo tradicijų aspektai. Pradėjus nuo šiamo moksliniame darbe jau ankstesniame poskyryje minėtos mokslinėje bendruomenėje egzistuojančios diskusijos dėl privatumo kaip moralinės ar juridinės teisės ištakų bei skirtingo požiūrio į šias teises JAV ir ES, vėliau išsivysčius asmens duomenų apsaugos reguliavimui, pastebima tendencija ir toliau lyginti šias dvi skirtingas tradicijas⁷⁰. Nagrinėjant duomenų subjekto teisių sampratą, skirtingų JAV ir ES duomenų apsaugos reguliavimo tradicijų palyginimas taip pat yra aktualus dėl dviejų priežasčių. Visų pirma, duomenų subjektas bei su juo susiję asmens duomenys užima esminę vietą duomenų apsaugos reguliavimo režime. Todėl būtina panagrinėti skirtingus duomenų subjekto statusus nustatančias asmens duomenų teisinio reguliavimo tradicijas. Antra, kadangi tolimesnėje mokslinio darbo dalyje bus nagrinėjama duomenų subjekto teisių problematika virtualiuose socialiniuose tinkluose, o virtualūs socialiniai tinklai yra globalūs, yra aktualu paanalizuoti skirtingų pasaulio regionų asmens duomenų apsaugos reguliavimo tradicijas ir duomenų subjekto reikšmę šiose tradicijose.

ES pasirinko detalų asmens duomenų apsaugos reguliavimo modelį. Svarbu paminėti ir tai, kad šis modelis egzistuoja ir kitose pasaulio valstybėse, kaip Australija, Honkongas, Naujoji Zelandija, Kanada ir kitose⁷¹. Pradedant nuo 1950 m. EŽTK 8 str. bei vėliau iš jo sekančios EŽTT praktikos, galima matyti vis ryškėjančią tendenciją dėl teisės į privatumą kaip fundamentalios žmogaus teisės vystymosi⁷². Europinis asmens duomenų reguliavimo apsaugos modelis buvo kuriamas nuo ankstyvųjų 1980 m. pagrindinį prioritetą teikiant asmens duomenų teisinės apsaugos įtvirtinimui vieningoje rinkoje užtikrinant laisvą asmens duomenų judėjimą. 1980–1990 m. struktūruojamos ir sisteminamos direktyvos atskleidžia geriausias tuo metu egzistuojančias ir individą ginančias asmens duomenų apsaugos idėjas. Pavyzdžiui, 1995 m. įsigaliojusi Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB yra ilgo ir sudėtingo proceso, prasidėjusio 1970 m., rezultatas. Ši Direktyva buvo atsakas į didėjančius asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo skirtumus valstybėse narėse dėl procesų, reguliuojančių asmens duomenų tvarkymą tiek valstybinėse, tiek ir privačiose institucijose⁷³. Pagrindinis Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB argumentas yra tas, kad asme-

70 Fernando Mendez ir Mario Mendez, „Comparing privacy regimes: federal theory and the politics of privacy regulation in the European Union and the Unites States,“ Oxford University Press: The journal of Federalism 40,4 (2009): 617–645;

Elena Izyumenko, „Think before you share: personal data on the social networking sites in Europe; Article 8 ECHR as a tool of privacy protection“ (master thesis. Faculty of law. Lund University, 2011), 25–37, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOID=2027887&fileOID=2027888>

Hakeem Rizk, „Fundamental Right or Liberty?: Online Privacy’s Theory for Co-existence with Social Media,“ Howard Law Journal 56, 3 (2013): 951–982.

J. Michael, Privacy and human rights: An international and comparative study, with special references to developments in information technology, (Dartmouth: UNESCO Pub., Aldershot : Paris: 1994), 1.

71 J. Michael, Privacy and human rights: An international and comparative study, with special references to developments in information technology, (Dartmouth: UNESCO Pub., Aldershot : Paris: 1994), 1.

72 M. Foutuchos, „The European Workplace: the right to privacy and data protection,“ Accounting business & public interest 4,1 (2005): 40, <http://visar.csustan.edu/aaba/Foutouchos.pdf>. Kaip pavyzdys taip pat gali būti nurodoma EŽTT byla Nr. 1234/05 Reklous and Davouris vs. Greece. 2009.

73 Fernando Mendez ir Mario Mendez, „Comparing privacy regimes: federal theory and the politics of privacy regulation in the European Union and the Unites States,“ Oxford University Press: The journal of Federalism 40,4 (2009): 630.

ninės informacijos nuosavybės teisės pripažinimas turi neatsiejamas pasekmes suteikiant kiekvienam individui atsakomybę ginti savo interesus. Ši Direktyva, įtakojanti ir kitų regionų įstatymų leidybą, ne tik detalizavo ir naujai apibrėžė asmens duomenų teisinės apsaugos principus. Jos pagalba buvo užtikrinta geresnė žmogaus teisių gynyba. Taigi, nagrinėjant duomenų subjekto teisių sampratą, europiniame modelyje aiškiai reglamentuojamos duomenų subjekto ir duomenų valdytojo teisės ir pareigos, tuo siekiant anksčiau aptarto teisinio asmens duomenų apsaugos balanso tarp duomenų subjekto ir duomenų valdytojo. Būtent europiniame modelyje buvo išvystytas priežiūros institucijų mechanizmas, kuris koordinuoja savo veiksmus regioniniame lygmenyje per 29 straipsnio darbo grupės organizaciją, kuri užima ypatingai svarbią vietą ES duomenų apsaugos režime⁷⁴. Europinėje privatumo tradicijoje duomenų apsauga yra pripažįstama neatsiejama bendrosios teisės į privatumą dalimi, tuo pačiu pripažįstant, kad duomenų apsauga turi visapusišką pagrindinių žmogaus teisių statusą⁷⁵. Taip pat, europinėje tradicijoje duomenų subjektų teisės yra laikomos neatimomomis individo civilinėmis teisėmis, būtina individo autonomijos sąlyga, kuri negali būti pakeičiama arba kitu būdu atimama nuo asmens. Tokiu būdu, duomenų subjekto teisė, būdama neatsiejama nuo individo dalimi, taip pat negali būti užvaldoma jokiais kitais, įskaitant ir ekonominius, tikslais. Be to, ES politikos, sekančios po Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB jau yra linkusios sekti požiūriu, kad duomenų subjektų teisės pripažįstamos žmogaus teisių dalimi. Pavyzdžiui, 2010 m. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija išskiria asmens duomenų apsaugą kaip atskirą, fundamentinę žmogaus teisę.

JAV pasirinko kitokį modelį reguliuojant privatumo ir asmens duomenų apsaugą. JAV asmens duomenų apsaugos teisinė bazė apjungia savireguliaciją, teismų precedentus, valstybių teisės aktus bei federalinius įstatymus. JAV išvengė bendro asmens duomenų apsaugos reguliavimo, nustatydamas sektorinius įstatymus, įtvirtinančius atskiras privatumo rūšis, kaip pavyzdžiui finansinį privatumą⁷⁶. Tokiu būdu, reglamentavimo veiksmingumas tokiaime modelyje priklauso nuo daugybės mechanizmų: nuo įstatymuose, kituose teisės aktuose įtvirtintų normų iki įvairių formų savireguliacijos. Pagrindiniai privatumo principai yra išdėstyti JAV Konstitucijoje ir jos pataisose⁷⁷. 1973 m. buvo priimtas Teisingų informacijos praktikų kodeksas⁷⁸, kurio principai vėliau buvo perkelti į 1974 m. Privatumo įstatymą⁷⁹, suteikiant teisę piliečiams prieiti prie savo duomenų, kuriuos apie juos kaupė vyriausybė. Vėliau sekė sektoriinių įstatymų, pavyzdžiui, 1991 m. Telefonų vartotojų apsaugos įstatymo ir kitų įstatymų priėmimas. Šioje tradicijoje valstybė nenori kištis į privačių įmonių sritį ir didelę erdvę yra paliekama savireguliacijos tradicijai. Privačioms įmonėms yra skiriama didelė atsakomybė ginant individų teises, o faktas, jog vartotojai pasirenka tas įmones, kurios geriausiai patenkina jų interesus savaime garantuoja geriausią privatumo apsaugą,

74 C. Kuner, *European data protection law*. Second ed. (Oxford: Oxford University Press, 2007).

75 Purtova N. „Private Law Solutions in European data protection: relationship to privacy, and waiver of data protection rights“ *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 28, No. 2, 2010. P.3.

76 J. Michael. *Privacy and human rights: An international and comparative study, with special references to developments in information technology*, Dartmouth: UNESCO Pub., Aldershot: Paris 1994. P.1.

77 F. Mendez ir M. Mendez, „Comparing privacy regimes: federal theory and the politics of privacy regulation in the European Union and the United States,“ *Oxford University Press: The journal of Federalism* 40,4 (2009):630.

78 *Code of Fair Information Practices*, žiūrėta 2016 03 11, <http://www.ftc.gov/reports/privacy3/fairinfo.shtm>.

79 *Overview of the privacy act of 1974 (2015 edition)*, žiūrėta 2016 03 11, <https://www.justice.gov/opcl/overview-privacy-act-1974-2015-edition>

kadangi įmonės nenori prarasti konkurencinio pranašumo sumažindamos asmens duomenų apsaugos lygį.

Kita vertus, nagrinėjant duomenų subjekto sampratą JAV tradicijoje, duomenų subjekto teisės yra aiškinamos kaip nuosavybės teisės (angl. *property*), o ne žmogaus teisės. JAV tradicijoje bei teisinėje sistemoje asmens duomenys suprantami kaip privati nuosavybė⁸⁰. Asmens duomenų kaip nuosavybės koncepcija JAV yra kildinama iš senųjų JAV literatūros šaltinių, todėl šis požiūris dažnai yra vadinamas „Amerikietiškuoju modeliu“⁸¹. Šis modelis buvo plėtojamas tokių autorių kaip Alan Westin ir Edward Shils. Alan Westin nurodė, kad asmeninė informacija, suprantama kaip teisė apsispręsti dėl kažkieno asmenybės, turėtų būti apibrėžiama kaip nuosavybės teisė⁸². Asmens duomenims priskiriant nuosavybės teisės koncepciją tokiu būdu, kad individams „priklauso“ jų privatumas tam tikra prasme, nes duomenų subjekto teisės kaip tokios yra besąlygiškai susijusios su nuosavybe ir kontrole, šios teisės yra nusavintos, todėl taip pat jos gali būti panaikintos arba parduotos. JAV modelis suteikia asmenims teisę atlikti asmeninius sandorius (piniginius, paslaugų ir kt.), naudojantis savo asmens duomenimis. Jeigu duomenų subjekto teisės besąlygiškai susijusios su nuosavybe, tai reiškia, kad asmuo yra įgalintas atlikti bet kuriuos veiksmus su savo asmens privatumu. O subjektai, kurie yra suinteresuoti asmens duomenų rinkimu, gali pasiūlyti atitinkamas sąlygas individui mainais už jo asmens duomenis⁸³. JAV duomenų subjekto teisių modelio pagrindimas – ilgos liberalios tradicijos rezultatas. Į rinką orientuotas reguliavimo modelis sunkiai priima duomenų apsaugos reglamentavimu primetamą „naštą“ ekonominei veiklai⁸⁴. Privataus sektoriaus iniciatyva JAV modelyje ir laisva rinka yra matoma kaip labiausiai efektyvus mechanizmas saugant informacinį privatumą. JAV modelyje duomenų subjekto teisių apsauga yra labiau reaktivi negu proaktivi. Tokiu būdu pagal JAV modelį, duomenų subjekto teisių apsauga tampa mainų objektu ir tokios „nuosavybės“ savininkas racionaliai gali nuspręsti kaip, kada, kam, ir koku būdu, gal net už kokią kainą parduoti, pakeisti ar kitu būdu išmainyti savo turtą. Duomenų apsauga tuomet tampa vartotojo rūpesčiu, kada jis yra laisvas apsispręsti dėl savo asmeninės informacijos iškeitimo rinkoje, nusprendžiant koku lygmeniu jis nori apsaugoti savo, kaip duomenų subjekto teises⁸⁵.

Nepaisant skirtingų duomenų apsaugos reguliavimo tradicijų, pastebėtina, kad abiejuose modeliuose galima išskirti tam tikrus abiejose tradicijose duomenų subjekto teisėms būdingus ypatumus.

Pirma, abiejuose modeliuose, duomenų subjekto teisės visų pirma yra betarpiškai siejamos su pačiu asmeniu, t. y. gyvu individu. Būtent iš pačio asmens yra kildinamos arba su asmeniu susijusios teisės, ginančios tam tikras vertybes. Pats asmuo – centrinė duomenų

80 A. Busch, „From Safe Harbour to the Rough Sea? Privacy Disputes across the Atlantic,“ SCRIPT-ed 3,4 (2006): 318, https://www.researchgate.net/publication/228199158_From_Safe_Harbour_to_the_Rough_Sea_Privacy_Disputes_Across_the_Atlantic

81 Ten pat, P. 309.

82 Westin A., „Privacy and Freedom,“ Washington and Lee Law Review 1, 20 (1968): 166–170.

83 A. Busch, „From Safe Harbour to the Rough Sea? Privacy Disputes across the Atlantic,“ SCRIPT-ed 3,4 (2006): 318, https://www.researchgate.net/publication/228199158_From_Safe_Harbour_to_the_Rough_Sea_Privacy_Disputes_Across_the_Atlantic

84 S. Gutwirth et al, Reinventing data protection Springer: Science and business (2009), 181.

85 D. Zwick ir N. Dholakia, „Models of Privacy in the Digital Age: Implications for Marketing and E-Commerce,“ American University, University of Rhode Island, (2009): 18. [http://ritim.cba.uri.edu/Working%20Papers/Privacy-Models-Paper\[1\].pdf](http://ritim.cba.uri.edu/Working%20Papers/Privacy-Models-Paper[1].pdf)

teisių apsaugos ašis. Ir tik pats asmuo, būdamas centrine asmens duomenų apsaugos figūra, savo nuožiūra sprendžia, kokiomis duomenų apsaugos priemonėmis ir kada pasinaudoti. Antra, duomenų subjektų teisėms priskiriamas kažkoks objektas, t. y. ką tos teisės gina. Europiniame modelyje – asmens orumas, JAV – turtas ar nuosavybė. Europiniame modelyje būtent asmens orumas kaip vertybė apjungia visus duomenų subjekto interesus bei sudaro nepažeidžiamą asmenybės integralumą. Ši vertybė apsaugo nuo asmenybės žeminančių veiksmų ir tuo pačiu padeda išsilaikyti tvirtos asmenybės moralinėms vertybėms. JAV modelyje asmens duomenys suvokiami per kiek kitokį objektą – nuosavybę. Asmuo yra laisvas apsispręsti kaip ginti jam priklausančią nuosavybę – asmeninius duomenis. Ir ar apskritai ją ginti, o ne pavyzdžiui – pakeisti, parduoti ar kitokiu būdu su ja pasielgti. Trečia, duomenų subjekto teisės įgalina patį asmenį, padaro jį duomenų teisinės apsaugos sistemos dalyviu. Europinėje tradicijoje duomenų subjektas turi labiau sistematizuotas bei struktūruotas veikimo taisykles. JAV duomenų subjektui paliekama daugiau veiksmų laisvės kaip elgtis su savo asmens duomenimis.

Apibendrinant atliktą skirtingų kontinentų analizę bei duomenų subjekto reikšmę ir ypatumus tose tradicijose, galima pasakyti, kad duomenų subjekto teisės JAV ir Europoje yra suprantamos skirtingai. Tai ypatingai matosi iš skirtingos kultūrinės asmens duomenų apsaugos ideologijos bei duomenų subjekto teisių supratimo tose ideologijose. Šis atskyrimas ypač tampa svarbus nagrinėjant duomenų subjekto teisių problematiką virtualiuose socialiniuose tinkluose, nes nagrinėjama tema neabejotinai apima ir tam tikrus globalius duomenų apsaugos nagrinėjimo aspektus. Toliau šioje disertacijoje analizuojant duomenų subjekto teises, jos bus siejamos su fundamentaliomis žmogaus teisėmis, reglamentuotomis ES duomenų apsaugos teisinėje sistemoje. Taigi, tolimesnis duomenų subjekto teisių nagrinėjimas bus atliekamas apsiribojant europinio modelio schema ir bus paliečiami tik patys aktualiausi globalaus arba tam tikro aktualaus regiono duomenų subjekto teisių nagrinėjimo aspektai, kurie yra būtini paminėti ir labiausiai susiję su tiriamąja problema.

2. Duomenų subjekto teisių rūšys

Tęsiant duomenų subjekto teisių nagrinėjimą, labai svarbu išanalizuoti duomenų subjekto teisių rūšis. Mokslinėje doktrinoje duomenų subjekto teisių skirstymas į atskiras kategorijas pastebimas nuo 1990 metų. 1995 m., priėmus Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB⁸⁶, kurioje jau buvo sureglamentuotos skirtingos duomenų subjektų teisės, galima pradėti kalbėti apie skirtingas duomenų subjektų teisių rūšis. Taip pat ir įvairių valstybių autoriai, nagrinėdami Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas, savo ir kitose valstybėse įgyvendinamus asmens duomenų apsaugos teisinius dokumentus, pradeda išskirti atskiras duomenų subjekto teises. Autorė S. Willis (Exeter Universitetas, Jungtinė Karalystė) išskiria prieigos/ištaisymo teises, ir duomenų subjektų gynimo teises⁸⁷. Duomenų subjekto prieigos teisė yra suprantama kaip prieiga prie turimos apie duomenų subjektą informacijos. Kitaip tariant, ši teisė užtikrina informacijos apie duomenų subjektą

86 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

87 S. Willis, „Data privacy or protection? The Data Subject’s interest,“ *Law, Computers & Artificial Intelligence* 3,1, (1994):74–76.

laisvą prieigą bei galimybę gauti tokios informacijos kopiją. Kalbant apie duomenų subjekto prieigos teisę, būtina pasakyti, kad šios teisės apimtys skirtingose valstybėse gali būti nevienodos. Pavyzdžiui, vienoje valstybėje prieigos teisė apima tik duomenų subjektų informavimą apie patį turimo informacijos apie subjektą faktą, nedetalizuojant turimos informacijos turinio. Kitoje valstybėje, tokia teisė užtikrina duomenų subjektų informavimą apie tai, kokia informacija apie juos yra tvarkoma. Tokiu būdu, prieigos teisė apima tiek platų duomenų subjektui pateikiamos informacijos turinį, tiek ir įvairias duomenų pateikimo formas. Pavyzdžiui, Austrijos duomenų apsaugos įstatymo 26 (1) skyrius numato, kad prieigos teisė užtikrina, kad „duomenų valdytojas privalo pateikti duomenų subjektui tvarkomą ir su duomenų subjektu susijusią informaciją, jeigu duomenų subjektas kreipiasi raštu ir įrodo savo tapatybę tinkamu būdu. Sutinkamai pagal susitarimo su duomenų valdytoju sąlygas, prašymas tokiai informacijai gali būti pateikiamas ir žodžiu. Pateikiama informacija turi apimti tvarkomus duomenis, galimą informaciją apie jų kilmę, gavėjus ir jų kategorijas, duomenų tvarkymo tikslą ir pagrindą suprantama forma. Atskiru duomenų subjekto prašymu ir tuo atveju kai duomenys yra tvarkomi duomenų tvarkytojų, duomenų subjektui turi būti atskleidžiami tų duomenų tvarkytojų vardai ir adresai. Be to, turint duomenų subjekto sutikimą, informacija gali būti pateikiama duomenų subjektui žodžiu su galimybe peržiūrėti padaryti dublikatus ar kopijas“⁸⁸. Tokia nevienoda duomenų subjekto prieigos teisės apimtis galbūt sąlygojo ir nevienodų su duomenų subjekto prieigos teise susijusių sąvokų atsiradimą. Pagal duomenų subjekto prieigos teisės apimtį, išskiriamos dvi dominuojančios teisės išraiškos – teisė būti informuotam (fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimas) bei teisė susipažinti su savo asmens duomenimis (duomenų turinio sužinojimas). Verta paminėti ir tai, kad neretai tiek mokslinėje literatūroje, tiek ir praktikoje teisė būti informuotam bei teisė susipažinti su savo asmens duomenimis randamos kaip atskiros teisės⁸⁹, o kartais ir kaip viena su kita glaudžiai susijusios ir neretai persipinančios turiniu, teisės. Pavyzdžiui, Europos duomenų apsaugos vadove, kuris yra parengtas bei nuolat atnaujinamas Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros mokslinis leidinys, teisė susipažinti su asmens duomenimis yra sudedamoji teisė būti informuotam dalis⁹⁰. Tokiu būdu, galima sakyti, kad duomenų subjekto prieigos teisė apima tiek teisę būti informuotam, tiek ir teisę susipažinti su savo asmens duomenimis. Neretai mokslinėje literatūroje galima rasti nuomonę, kad duomenų subjekto prieigos teisė yra pagrindinė arba esminė duomenų subjekto teisė. Autoriai X. D. L’Hoiry, C. Norris savo tyrime dėl duomenų subjekto teisių įgyvendinimo nurodo, kad duomenų subjekto prieigos teisė yra būtina sąlyga tam, kad duomenų subjektas galėtų įgyvendinti kitas duomenų subjektų teises⁹¹. Duomenų subjekto prieigos teisės kaip *sine qua non* sąlygos įgyvendinimas pabrėžiamas ir kitame svarbiame

88 A. Flendrovsky, „The scope of the right to access under the fundamental right of data protection. Constitutional developments in Austria,“ Vienna Online Journal of international constitutional law, http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/vioinl2&div=30&start_page=213&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults

89 R. A. Spinello ir H. T. Tavani, *Readings in Cyberethics* (Sudbury, Massachusetts: Jones and Barlett Publishers 2004), 420–426.

90 Europos duomenų apsaugos vadovas. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras. 2014. ISBN 978–92–9239–336–6 (FRA). P. 106–107.

91 X. D. L’Hoiry ir C. Norris, „The honest data protection officer’s guide to enable citizens to exercise their subject access rights: lessons from a ten–country European study,“ *Oxford Journals: International Data Privacy Law* 5,3 (2015): 190.

tų pačių autorių tyrime⁹². Panaši nuomonė yra nurodyta ir Europos duomenų apsaugos kontrolieriaus institucijos dokumentuose. Juose nurodoma, kad teisė būti informuotam yra pamatinė duomenų subjekto teisė, nes ji apibrėžia kitų duomenų subjekto teisių įgyvendinimo galimumą⁹³.

Šalia duomenų subjekto prieigos teisės, kaip atskira duomenų subjekto teisių rūšis yra išskiriama duomenų ištaisymo arba koregavimo teisė. Mokslinėje doktrinoje yra autorių, siejančių duomenų subjekto ištaisymo, koregavimo teises su pagrindiniais asmens duomenų tvarkymo reikalavimais – duomenų kokybe, teisėtai tikslais, ypatingų asmens duomenų tvarkymu⁹⁴. Duomenų apsaugos teisė numato, kad asmens duomenys turi būti tikslūs, teisingi, išsamūs, jei būtina nuolat atnaujinami, atsižvelgiant į tikslą dėl kurio jie yra saugomi. Šis principas yra laikomas vienas svarbiausių duomenų apsaugos principų. Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB nustatoma, kad „vadovaujantis šiais principais, nacionalinėje teisėje duomenų subjektams turi būti nustatyta teisė reikalauti, kad duomenų valdytojas ištaisytų, sunaikintų arba užblokuotų duomenų subjekto duomenis, jei jie mano, kad tokių duomenų tvarkymas neatitinka direktyvos nuostatos, visų pirma todėl, kad duomenys yra netikslūs arba neišsamūs.“⁹⁵ Jeigu asmens duomenyse nustatomos klaidos, yra galima duomenų subjekto skubi reakcija, siekiant išvengti žalos, kylančios dėl neteisingų duomenų. „Informacijos visuomenėje tokios klaidos gali turėti didelę įtaką duomenų subjekto gebėjimui dalyvauti teikiant paslaugas ir jomis naudotis (pvz. dėl neteisingos informacijos kreditų duomenų bazėje duomenų subjektui gali iškilti problemų atsidarant banko sąskaitą, išsiimant kredito kortelę ar tampant mobiliojo ryšio abonentu)⁹⁶.“ Tokiu būdu, duomenų subjekto ištaisymo arba koregavimo teisė užtikrina atitikimą vienam iš asmens duomenų tvarkymo reikalavimų, pagal kurį turi būti tvarkomi tikslūs, teisingi ir išsamūs duomenys. Duomenų ištaisymo teisė skirtingose valstybėse taip pat įprasminama skirtingomis apimtimis bei galimais skirtingais veiksmais. Be to, pažymėtina, kad duomenų ištaisymo teisės apimtys taip pat vystėsi laike bei buvo nuolat pildomos naujomis formomis – duomenų sunaikinimu ir blokavimu⁹⁷. Duomenų blokavimas reiškia, kad duomenys nėra ištrinami, tačiau jie ir nėra toliau ir tvarkomi. Jeigu yra tvarkomi neteisingi, klaidinantys duomenys, duomenų subjektas turi teisę prašyti pataisyti netikslus duomenis, taip pat reikalauti papildomo pranešimo išviešinimo su teisingais duomenų subjekto duomenimis. Duomenų subjekto ištrynimo teisė visų pirma yra įgyvendinama paties duomenų subjekto

92 X. D. L'Hoiry et al, A European perspective on data protection and access rights, IRIS project, 2012, <http://irisproject.eu/wp-content/uploads/2014/06/European-level-legal-analysis-Final1.pdf>

93 „Teisės būti informuotam“ sąvoka Europos duomenų apsaugos kontrolieriaus įstaigos internetiniame žodyne, žiūrėta 2016 03 10, <https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/edps/EDPS/Dataprotection/Glossary/pid/74>

94 R. A. Spinello ir H. T. Tavani, Readings in Cyberethics (Sudbury, Massachusetts: Jones and Barlett Publishers 2004), 420–426.

95 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 12 straipsnis. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

96 Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo komentaras, prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/go.php/lit/Asmens-duomeni-teisines-apsaugos-istatymo-komentaras-/224>

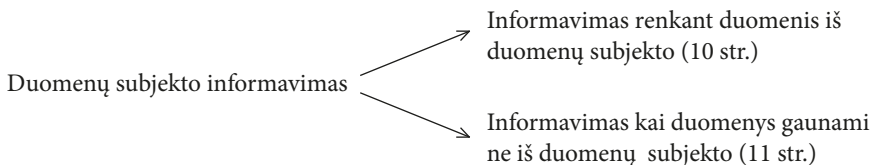
97 Pavyzdžiui, lyginant 1998 m. Juntinės Karalystės duomenų apsaugos įstatymą su ankstesniu, 1984 m. duomenų apsaugos įstatymu, galima pasakyti, kad duomenų subjekto teisės buvo papildytos. Ankstesnis aktas apibrėžiant duomenų subjekto ištrynimo teisę apėmė tik duomenų ištrynimą, bet neapibrėžė duomenų sunaikinimo ar blokavimo.

reipiantis į duomenų valdytoją ir tik jei toks kreipimasis yra nesėkmingas, tada duomenų subjektas gali kreiptis į nacionalinę priežiūros instituciją arba į teismą. Jungtinėje Karalystėje būtent tik teismas turi galią nurodyti ištaisyti, sunaikinti ar užblokuoti duomenis tais atvejais, kada duomenų subjektas patyrė žalą bei egzistuoja rizika dėl tolimesnio netinkamo duomenų tvarkymo. Be to, teismas turi galią nurodyti duomenų valdytojui, kad pastarasis informuotų trečiąsias šalis dėl besikreipiančio duomenų subjekto duomenų ištaisyimo, blokavimo, ištrynimo ar atskleidimo. Taip pat galima paminėti, kad teisė ištaisyti, sunaikinti ir užblokuoti duomenis – išvestinė arba antrinė duomenų subjekto teisė, kuri priskirtina nuostatomis, numatančioms asmens reagavimo į netinkamą jo asmens duomenų tvarkymą, būdus⁹⁸. Be to, taip pat būtina paminėti, kad mokslinėje doktrinoje yra išskiriama ir kitų, su duomenų subjektų ištrynimo bei koregavimo teisėmis susijusių teisių arba subteisių – teisė prieštarauti dėl tolimesnio duomenų tvarkymo, kuris gali sukelti žalą ar nuostolius duomenų subjektui, teisė prieštarauti dėl duomenų tvarkymo skirtingais duomenų tvarkymo tikslais (pvz. tiesioginės rinkodaros, marketingo ir pan.), teisė prieštarauti prieš automatinį duomenų tvarkymą⁹⁹. Kituose šaltiniuose taip pat yra minima teisė nesutikti su tolimesniu duomenų tvarkymu¹⁰⁰. Schema Nr.1 iliustruoja duomenų subjekto teisių rūšis pagal Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB.

Schema Nr. 1. Duomenų subjekto teisės pagal Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB

(II skyriaus „BENDROSIOS ASMENS DUOMENŲ TVARKYMO TEISĖTUMO TAISYKLĖS“ IV-VII skirsniai)

TEISĖ	STRAIPSNIS
Duomenų subjekto teisė gauti informaciją	12
Teisė ištaisyti, ištrinti arba blokuoti duomenis	12 b)
Duomenų subjekto teisė prieštarauti	14
Duomenų subjekto teisė, kad jo atžvilgiu nebus daromas sprendimas, kuris sukuria jam teisinį poveikį arba kuris ženkliai paveikia jį ir kuris yra paremtas tikrai automatinio duomenų tvarkymu.	15

Išimtyms ir apribojimais (13 str.)

98 I. Petraitytė, „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą“, Teisė 80 (2011): 169, <http://www.vu.lt/leidyba/lt/mokslu-zurnalai/teise/archyvas/teise-2012-80-tomas>

99 D. Bainbridge ir G. Pearce, „The UK data protection act 1998 - data subject's rights,“ Elsevier: Computer law and security 14, 6 (1998): 403-404.

100 C.F. Stoica ir M. Safta, „Theoretical and practical issues relating to the right to the protection of personal data,“ Juridical Tribune 5, 5 (2015): 88-105.

Po 2014 m. Europos teisingumo teismo Google prieš Gonzalez bylos, kaip atskira duomenų subjekto teisė mokslinėje doktrinoje išskiriama dar viena aktuali šios teisės rūšis – teisė būti pamirštam. Pastarosios duomenų subjektų teisės analizei mokslinėje doktrinoje skiriama ypatingai dėmesio. Ji yra nagrinėjama visų pasaulio valstybių mokslininkų ir pastebimi patys įvairiausi šios teisės mokslinės analizės aspektai: teisės būti pamirštam ir teisė būti informuotam balanso problematika¹⁰¹, Google paieškos sistemos priskyrimo prie duomenų valdytojų klausimai¹⁰², teisės būti pamirštam reguliavimo iššūkiai virtualiuose socialiniuose tinkluose¹⁰³, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos ir teisės būti pamirštam santykis¹⁰⁴, teisės būti pamirštam ypatumai duomenų subjekto sutikimo atvejais¹⁰⁵ ir kiti moksliniai tyrimai. Pažymėtina, kad nagrinėjant teisę būti pamirštam, daugelis mokslininkų, dar prieš 2014 m. priimtą Google prieš Gonzalez bylos sprendimą, savo moksliniuose darbuose naudoja terminą teisei būti pamirštam apibūdinti – „teisės būti pamirštam supratimas“ arba „teisės būti pamirštam koncepcija“¹⁰⁶. Tokie naudojami terminai ir daugybė su šia teise susijusių mokslinių tyrimų rodo duomenų subjekto teisės būti pamirštam aktualumą visame pasaulyje.

Mokslininkas A. Mantelero laikosi pozicijos, kad duomenų subjekto teisė būti pamirštam yra grindžiama fundamentaliu asmens poreikiu savarankiškai apsispręsti dėl savo gyvenimo, be nuolatinio pasmerkimo dėl savo paties praeities įvykių, ypatingai kai tokie veiksmai buvo įvykę prieš ilgą laiką ir neturi jokio sąryšio su dabartiniu kontekstu¹⁰⁷. Teisė būti pamirštam taip pat yra grindžiama asmens autonomijos principu, kur tik pats individas gali spręsti dėl savo informacijos laike. Ir kuo senesnė tampa informacija, tuo labiau išryškėja asmeninių duomenų subjekto interesų viršenybė prieš viešuosius interesus. Teisė būti pamirštam bendrąja prasme įgalina duomenų subjektus gauti prieigą bei ištrinti asmeninius duomenis, renkamus trečiųjų asmenų, o taip pat, tam tikrais atvejais ir apriboti prieigą prie savo duomenų, paskelbtų internete. Nagrinėjant teisę būti pamirštam, mokslinėje doktrinoje taip pat išryškėja diskusija dėl skirtingų kontinentinių JAV ir ES tradicijų duomenų subjekto teisių supratimo. JAV ir ES vieningai suprantama duomenų subjekto teisė prieigos ir ištrynimo teisė, tačiau didesni supratimo skirtumai dėl to, ar duomenų subjektas gali apriboti prieigą prie savo istorinių asmens duomenų, esančių internete, kurie gali sukelti žalą kitam subjektui¹⁰⁸. Didžiausias kontrargumentas teisei būti pamirštam

101 M. Douglas, „Questioning the right to be forgotten,“ *Alternative Law Journal* 40, 2 (2015): 109.

102 H. Kranenborg, „Google and the right to be forgotten [notes],“ *European Data Protection Law Review* 1, 1 (2015): 75-76.

103 A. Giurgiu, „Challenges of regulating a right to be forgotten with particular reference to Facebook,“ *Masaryk University Journal of Law and Technology* 7, 2 (2013): 361-378.

104 S. Wechsler, „The right to remember: The European Convention on Human Rights and the right to be forgotten,“ *Columbia Journal of Law and Social Problems* 49, 1 (2015): 135-165.

105 C. Bartolini ir L. Siry, „The right to be forgotten in the light of the consent of the data subject,“ *Elsevier: Computer law & Security review* (2016).

106 A. Mantelero, „The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the „right to be forgotten,“ *Elsevier: Computer law & Security review* 29 (2013): 229-235.

M. L. Amrose, „It's about time: privacy, information life cycles, and the right to be forgotten,“ *Stanford technology law review* 16, 2 (2013): 369-422.

107 A. Mantelero, „The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the „right to be forgotten,“ *Elsevier: Computer law & Security review* 29 (2013): 230.

108 M. L. Amrose, „It's about time: privacy, information life cycles, and the right to be forgotten,“ *Stanford technology law review* 16, 2 (2013): 385.

įsitvirtinti JAV yra šia teise tiesiogiai daroma žala išraiškos laisvei, nes teisė būti pamirštam įgalina duomenų subjektą apriboti kitų asmenų žodžio laisvę apie jį ar ją. JAV mokslininkas J. Rosen 2011 m., kalbėdamas apie teisę būti pamirštam nurodė, kad „...tokia teisė kelia didžiulę grėsmę žodžio laisvei...“ ir, kad „...tokios teisės įtvirtinimas gali sukelti dramatišką ES ir JAV koncepcijų sankirtą dėl to, koks turėtų būti privatumo ir žodžio laisvės balansas, vedantis į mažiau atvirą interneto erdvę...“¹⁰⁹

Europoje duomenų subjekto teisė būti pamirštam bei jos sąlygos buvo formuojamos daugelį metų. Dar prieš 2014 m. Google prieš Gonzalez bylą, daugelis Europos nacionalinių priežiūros institucijų nagrinėjo atskirus duomenų subjektų skundus dėl teisės būti pamirštam. Pavyzdžiui, 2011 m. prancūzų nacionalinė informatikos ir laisvių komisija (CNIL) nurodė, kad iš asociacijos LEXEEK dokumentų, kurie tapo prieinami viešai, būtų pašalinti privačių asmenų vardai ir kiti duomenys. Nurodymas buvo pagrįstas galimais teisės į privatumą ir teisės būti pamirštam (pranc. *droit d'oubli*) pažeidimais. Interneto ir virtualių socialinių tinklų amžius dar labiau paspartino teisės būti pamirštam vystymąsi. Panašūs probleminiai klausimai dėl teisės būti pamirštam buvo sprendžiami daugelyje Europos valstybių – atsirado poreikis abiprėžti aiškų balansą tarp informacijos ir užmaršties ir tarp viešo intereso ir asmeninių teisių¹¹⁰.

Mokslinėje doktrinoje nagrinėjama dar viena duomenų subjekto teisių rūšis – duomenų perkėlimo teisė. Technine prasme, duomenų perkėlimo teisė yra panaši į fizinių duomenų perdavimo veiksmą. Duomenys būtų paimti iš vieno duomenų valdytojo ir perduoti kitam duomenų valdytojui. Nors apie šią teisę mokslinėje bendruomenėje pradėta kalbėti palyginti visai neseniai, ši teisė yra siejama su informaciniu privatumu kaip asmeninės informacijos kontrolės koncepcija (A. Westin apibrėžimas), o dar tiksliau – su duomenų subjekto apsisprendimo teise¹¹¹. Duomenų subjektas yra laisvas apsispręsti kokia apimtimi ir kam jis atskleidžia savo asmeninius duomenis. Ir tik duomenų subjektas gali pats laisvai pasirinkti kam bus leidžiamas tvarkyti jo asmeninius duomenis, koku tikslu ir kaip ilgai. Pasak autorės E. Fialovos, ši teisė gali būti skirstoma į dvi skirtingas teises – teisę gauti duomenų kopiją bei teisę perkelti duomenis¹¹². Mokslinėje doktrinoje šiuo metu yra analizuojami duomenų perkėlimo teisės aktualumas bei jos įgyvendinimo probleminiai aspektai virtualiuose socialiniuose tinkluose¹¹³, taip pat kitose interneto paslaugose, nuotolinėje kompiuterijoje¹¹⁴. Yra nagrinėjama ir teisės būti pamirštam ir duomenų perkėlimo teisės santykis ir taikymo ypatumai. Pavyzdžiui, net jei duomenys yra perkeliami iš vieno duomenų valdytojo kitam duomenų valdytojui, ar pirmasis duomenų valdytojas turėtų ir/ar būtų įpareigotas ištrinti visus duomenis iš savo serverių? Nes, net ir įvykdžius duomenų perkėlimą, tam tikri duomenų subjekto duomenys vis tiek gali likti pirmojo duomenų valdytojo laikmose ir būti jo tvarkomi.

109 J. Rosen, „The Right to be Forgotten,“ 64 Stanford technology law review online (2012): 88, 89.

110 A. Mantelero, „The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the „right to be forgotten,“ Elsevier: Computer law & Security review 29 (2013): 232.

111 E. Fialova, „Data portability and informational self-determination,“ Masaryk University Journal of Law and Technology 8, 1 (2014): 47.

112 Ten pat, P. 48.

113 I. Graef, „Mandating portability and interoperability in online social networks: regulatory and competition law issues in the European Union,“ Elsevier: Telecommunications Policy 39 (2015): 502-514.
S. Weiss, „Privacy threat model for data portability in social network applications,“ Elsevier: International Journal of Information Management 29 (2009): 249-254.

114 Swire P. Ir Lagos Y, „Why the right to data portability likely reduces consumer welfare: Antitrust and privacy critique,“ Maryland Law Review 72, 2 (2013): 335-380.

Mokslininkai, diskutuodami apie konkrečias duomenų subjektų teises, išskiria ir duomenų subjektų teises ginančius mechanizmus¹¹⁵. Tokių mechanizmų kilmė gali būti kildinama iš duomenų subjekto teisės gauti kompensaciją. Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB atskirai skyrelyje prie teisių gynimo būdų yra numatyta duomenų subjekto teisė gauti kompensaciją iš duomenų valdytojo už patirtus nuostolius¹¹⁶. Taip pat ir mokslinėje doktrinoje duomenų subjekto teisė gauti kompensaciją yra atskleidžiama daugiau kaip teisių gynimo priemonė, atsirandanti dėl to, kad buvo pažeisti duomenų apsaugos tvarkymo principai¹¹⁷. Tokių mechanizmų gynimo priemonės apima kompensavimo struktūras duomenų subjektui, taip pat, tam tikrų ar visų duomenų naudojimo uždraudimą ar sustabdymą duomenų valdytoji, viešą paskelbimą spaudoje apie duomenų valdytojo netinkamus veiksmus. Kompensavimo mechanizmai yra galimi, jeigu duomenų subjektas gali įrodyti, kad jis patyrė nuostolį dėl netinkamo jo asmens duomenų naudojimo. Tuomet būtų taikomos įprastinės civilinės teisės pažeidimo normos.

Apibendrinant nagrinėjamą skyrių, galima pasakyti, kad įvairių šalių mokslininkai, nagrinėdami skirtingas duomenų subjektų teisių rūšis remiasi Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB, savo ir kitų šalių asmens duomenų apsaugos įstatymais bei akademinėmis studijomis. Mokslinėje doktrinoje yra išskiriamos tokios duomenų subjektų rūšys: priegos teisė, ištrynimo bei koregavimo teisė, teisė būti pamirštam ir duomenų perkėlimo teisė. Kaip atskira teisių gynbos priemonė yra įtvirtinama duomenų subjekto teisė į kompensaciją. Kiekviena iš nagrinėjamų duomenų subjektų teisių yra dinamiška, skiriasi savo apimtimi bei išraiškos forma. Priegos teisė gali būti suprantama kaip teisė būti informuotam ir teisė susipažinti su savo asmens duomenimis; ištrynimo/koregavimo teisė gali būti suprantama kaip teisė ištaisyti arba teisė ištrinti duomenis; duomenų perkėlimo teisė gali turėti taip pat kelias išraiškas – teisė gauti duomenų kopiją bei teisė perkelti duomenis. Visos duomenų subjektų teisės turi ir vieningą požymį – jos yra skirtos įgalinti duomenų subjektą veikti bei apsaugoti jo interesus. Tolimesniame disertacijos skyriuje bus atliekama duomenų subjektų teisių skundų Europos šalyse analizė.

3. Skundų dėl duomenų subjekto teisių ES valstybėse analizė

Analizuojant duomenų subjektų teises yra svarbu išnagrinėti egzistuojančią skundų dėl duomenų subjektų teisių praktiką. Duomenų apsaugos teisėje yra numatytas tinkamų teisių gynimas. Jeigu duomenų subjektas mano, kad jo teisės yra pažeidžiamos, jis turi galimybę šias teises apginti kreipdamasis į atitinkamas priežiūros institucijas arba į teismą. Tokiems asmenims įgyvendinant savo teises gali atstovauti asmenys, kurie atitinka nacionalinėje teisėje nustatytus būtinus reikalavimus. Nepilnamečiams atstovauja jų tėvai arba globėjai. Priežiūros institucijose asmeniui taip pat gali atstovauti asociacijos, kurių teisėtas tikslas – užtikrinti duomenų teisių apsaugą.

115 D. Bainbridge ir G. Pearce, „The UK data protection act 1998 - data subject's rights,“ Elsevier: Computer law and security 14, 6 (1998): 403.

116 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 23 straipsnis. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

117 S. Willis, „Data privacy or protection? The Data Subject's interest,“ Law, Computers & Artificial Intelligence 3,1, (1994):75-76.

2015 m. pradžioje disertacijos autorė parašė laišką 28 ES valstybių narių duomenų apsaugos priežiūros institucijoms bei paprašė pateikti statistinius duomenis apie gautus skundus dėl duomenų subjektų teisių pažeidimų. Tokios analizės tikslas – išsiaiškinti, kokią dalį iš visų bendrai gaunamų skundų, sudaro skundai dėl duomenų subjektų teisių bei dėl kokių duomenų subjektų teisių kategorijų skundžiamasi daugiausiai. Iš viso buvo gauti atsakymai iš 18 valstybių. Daugelis valstybių institucijų atsiuntė duomenis už 2014 m. Pažymėtina, kad kai kurios valstybės atsiuntė išsamius atsakymus su detalizuota statistine informacija apie skundus dėl duomenų subjektų teisių, tuo tarpu kitos valstybės atsiuntė nuorodas į priežiūros institucijų parengtas metines ataskaitas (angl. *annual report*). Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad kai kurių priežiūros institucijų interneto svetainėse taip pat yra pateiktos metinės ataskaitos su vertimu į anglų kalbą, iš kurių autorė taip pat išrinko aktualius statistinius duomenis. Apibendrinus buvo sudaryta lentelė Nr.1, kurioje yra pavaizduota ES valstybė bei duomenų gavimo šaltinis.

Lentelė Nr.1. ES valstybių duomenys

ES valstybė	Iš kokio šaltinio gauti duomenys
1. Airija	Metinė ataskaita 2014
2. Austrija	Metinė ataskaita 2013/2014
3. Belgija	Institucijos raštas
4. Bulgarija	Metinė ataskaita 2014
5. Čekija	Metinė ataskaita 2014
6. Danija	Institucijos raštas
7. Estija	Institucijos laiškas ir Metinė ataskaita 2014
8. Graikija	Metinė ataskaita 2014
9. Ispanija	Institucijos raštas
10. Italija	Metinė ataskaita 2014
11. Jungtinė Karalystė	Metinė ataskaita 2014/2015
12. Kipras	Nėra duomenų
13. Kroatija	Nėra duomenų
14. Latvija	Institucijos raštas
15. Lenkija	Institucijos raštas
16. Lietuva	Institucijos raštas
17. Liuksemburgas	Institucijos raštas
18. Malta	Nėra duomenų
19. Nyderlandų Karalystė	Metinė ataskaita 2014
20. Portugalija	Nėra duomenų
21. Prancūzija	Metinė ataskaita 2014
22. Rumunija	Institucijos laiškas
23. Slovakija	Nėra duomenų
24. Slovėnija	Institucijos raštas
25. Suomija	Institucijos raštas
26. Švedija	Institucijos raštas
27. Vengrija	Metinė ataskaita 2014
28. Vokietija	Nėra duomenų

Pateiktoje Lentelėje Nr.1 matyti, kad statistiniai duomenys gauti iš 22 ES valstybių. Tačiau, reikia pastebėti, kad 7 ES valstybių narių – Danijos, Ispanijos, Lietuvos, Liuksemburgo, Slovėnijos, Suomijos, Rumunijos – priežiūros institucijos pateikė struktūruotą statistikos analizę, t. y. pateikė konkrečius skundų skaičius pagal kiekvieną iš duomenų subjektų teisių. Tokią pačią struktūruotą statistiką galima buvo rasti dar 3 ES valstybių narių – Airijos, Jungtinės Karalystės, ir Vengrijos – metinėse ataskaitose. Taigi, apibendrinus gautus duomenis, galima pasakyti, kad iš viso gauti duomenys iš 22 ES valstybių narių, tačiau turinio prasme detalizuoti duomenys dėl atskirų duomenų subjektų skundų gauti iš 10 ES valstybių narių. Iš šių šalių buvo atliekami apibendrinimai. Likusių 12 valstybių narių institucijų raštų bei metinių ataskaitų duomenys buvo nagrinėjami atskirai. 6 ES valstybių narių duomenys visai neanalizuoti. Lentelėje Nr. 2 pavaizduotas ES valstybių skaičius, iš kurių yra gauti duomenys bei tokių duomenų pobūdis.

Lentelė Nr. 2. Duomenų dėl duomenų subjektų teisių išskirstymas

ES valstybių skaičius, iš kurių gauti duomenys		Duomenų pobūdis
22	12	Bendra statistika dėl duomenų subjektų teisių skundų
	10	Skundų statistika pagal atskiras duomenų subjektų teises

3.1. Skundai dėl duomenų subjekto teisių pažeidimų

Bendra statistika dėl duomenų subjekto teisių pažeidimų yra pateikiama pagal 12 ES valstybių narių duomenis: Austrijos, Belgijos, Bulgarijos, Čekijos, Estijos, Graikijos, Italijos, Latvijos, Lenkijos, Nyderlandų Karalystės, Prancūzijos ir Švedijos. Atsižvelgiant į šių valstybių populiacijos dydį, bendras skundų skaičius dėl duomenų apsaugos pažeidimų yra žemas. Tačiau, tam tikrose ES valstybėse narėse galima pastebėti ženkliai išaugusį duomenų subjektų skundų skaičių. Pavyzdžiui, Bulgarijoje 2014 m. buvo gauta 1100 duomenų subjektų skundų, palyginimui 2013 m. buvo gauta tik 550 skundų; Čekijoje 2014 m. buvo gauta 4350 skundų, palyginimui 2013 m. 4156 skundų; Nyderlandų Karalystėje 2014 m. buvo gauta 7468 skundų, palyginimui 2013 m. buvo gauta 6796 skundų; Latvijoje 2014 m. buvo gauta 523 skundai, palyginimui 2013 m. gauta 362 skundai. Kitose šalyse, pavyzdžiui Austrijoje skundų skaičius apytiksliai išliko toks pat – tiek 2013 m., tiek 2014 m. buvo gauta 224 duomenų subjektų skundai. Estijoje pastebimas sumažėjęs duomenų subjektų skundų skaičius: 2014 m. buvo gauti 413 skundų, 2013 m. buvo gauta 550 skundų, taip pat ir Lenkijoje: 2014 m. gauti 2472 skundai, 2015 m. – 2253.

Iš esmės duomenų subjektų skundai apima skirtingas duomenų apsaugos pažeidimų sritis. Austrijoje skundžiamasi dėl duomenų subjektų teisių – teisės į informaciją, teisės ištaisyti ir ištrinti duomenis. Bulgarijoje daugiausiai skundų gaunama dėl duomenų tvarkymo, pažeidžiant duomenų teisėtumo, proporcingumo ir tikslingumo principus; tvarkant asmens duomenis be teisėto pagrindo; duomenų valdytojams netaikant techninių bei organizacinių priemonių. Čekijoje 2014 m. buvo gauta skundų dėl įstatyminių

normų, reglamentuojančių vaizdo stebėjimą, tiesioginę rinkodarą, asmens duomenis darbo teisėje bei sveikatos apsaugos sektoriuje, pažeidimų. Čekijos priežiūros institucijos metinėje ataskaitoje pažymėtina, kad didelė dalis duomenų subjektų skundų yra dėl duomenų tvarkymo viešajame sektoriuje, ypač – savivaldos lygmenyje. Įstatyminiu požiūriu, didžiausia dalis skundų buvo gauta dėl duomenų tvarkymo be teisėto teisinio pagrindo bei dėl kitų duomenų apsaugos įstatymo normų ir principų nesilaikymo. Latvijoje esminiai pažeidimai apėmė duomenų tvarkymą be teisėto teisinio pagrindo, neproporcingo tvarkomų duomenų kiekio, duomenų valdytojo išpareigojimų nevykdymo duomenų subjektui. Nyderlandų Karalystėje esminiai skunduose minimi pažeidimai yra identifikavimo, duomenų atskleidimo trečiosioms šalims bei vaizdo stebėjimo probleminiai klausimai. Švedijos duomenų priežiūros institucijos atsakymas atskleidė, kad didžioji dalis duomenų subjektų skundų yra dėl kliento – vartotojo duomenų tvarkymo, darbo bei interneto aplinkose kylančių probleminių aspektų.

Tam tikrose valstybių atsakymuose, pavyzdžiui Nyderlandų Karalystės, Italijos, Prancūzijos atskirai yra pabrėžiama duomenų subjekto teisė būti pamirštam. Pavyzdžiui, tarp 2014 m. liepos – gruodžio mėn., olandų duomenų apsaugos institucija gavo virš 30 prašymų dėl pagalbos dėl teisės būti pamirštam, kai Google atsisakė ištrinti jų duomenis internete. Keliose bylose, institucija paprašė Google persvarstyti sprendimus dėl besikreipiančių asmenų, kitose – besikreipiantys asmenys buvo nukreipti toliau ginti savo teises teisme. Italijos duomenų priežiūros institucija po Google prieš Gonzalez bylos parengė šio sprendimo dėl teisės būti pamirštam taikymo gidą valstybėje. 2014 m. Prancūzijos duomenų apsaugos institucija gavo 138 prašymus ištrinti 700 URL adresų (viename prašyme maždaug 5 URL adresai). Iki 2015 m. kovo tokių prašymų buvo gauta 211. Tai parodo teisės būti pamirštam taikymo aktualumą ES valstybėse narėse.

Pagal surinktus duomenis taip pat galima pasižiūrėti, kokią procentinę dalį nuo visų skundų šalyse sudaro skundai dėl duomenų subjektų teisių. Sudėjus visus duomenis į vieną lentelę (Lentelė Nr. 3) gaunama tokia procentinė išraiška.

Lentelė Nr. 3. Skundų dėl duomenų subjektų teisių dalis skaičiuojant nuo visų skundų

Šalis	Bendras skundų skaičius	Skundai dėl duomenų subjektų teisių	Skundų dėl duomenų subjektų teisių procentinė išraiška nuo visų skundų
Danija	300	51	17 %
Ispanija	10074	1868	18.54%
Lietuva	505	61	12.08 %
Liuksemburgas	207	90	43.48%
Slovėnija	Nėra duomenų	67	–
Airija	960	628	65.42 %
Jungtinė Karalystė	14268	9393	65.83 %
Vengrija	3030	2063	68.09 %
Suomija	1093	291	26.62%
Rumunija	940	162	17.23%

Iš pateiktų duomenų matyti, kad trijose valstybėse – Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Vengrijoje skundai dėl duomenų subjektų teisių viršija daugiau nei 50% visų skundų. Liuksemburge skundai dėl duomenų subjektų teisių beveik siekia 50% visų skundų. Tokie skaičiai rodo vis didėjantį susirūpinimą duomenų subjektų teisėmis. Slovėnijoje nebuvo gautas bendras duomenų skaičius, todėl negalima buvo paskaičiuoti skundų dėl duomenų subjekto teisių procentinės dalies.

Kita vertus, turint atitinkamus duomenis, taip pat galima paanalizuoti skundų skaičių dėl konkrečių duomenų subjektų teisių, kuris tenka vienam iš 100 000 konkrečios valstybės gyventojui.

Lentelė Nr. 4. Skundai dėl duomenų subjektų teisių pagal populiacijos dydį

Šalis	Populiacija (2014 pagal europa.eu duomenis)	Skundai dėl duomenų subjektų teisių	Skundų skaičius dėl konkrečių duomenų subjektų teisių, tenkantis 100 000 konkrečios valstybės gyventojui
Danija	5627235	51	0.91
Ispanija	46507760	1868	4.02
Lietuva	2943472	61	2.07
Liuksemburgas	549680	90	16.37
Slovėnija	2061085	67	3.25
Airija	4604029	628	13.64
Jungtinė Karalystė	64308261	9393	14.61
Vengrija	9879000	2063	20.88
Suomija	5451270	291	5.34
Rumunija	19942642	162	0.81

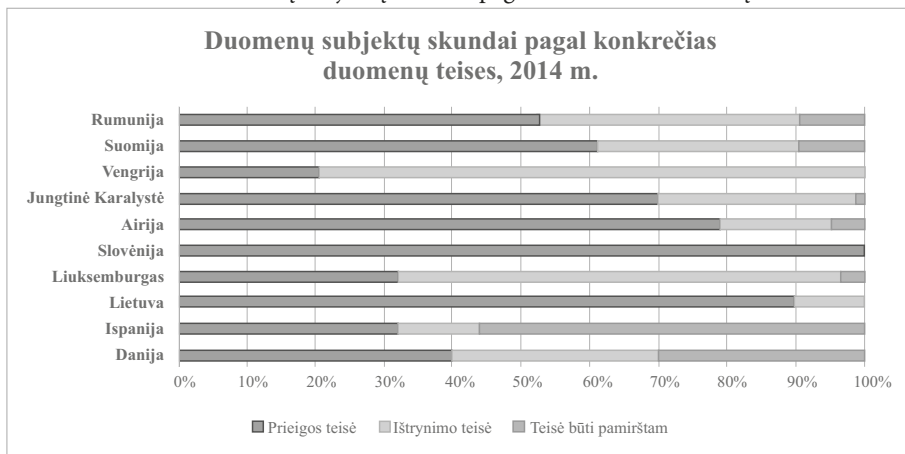
Iš pateiktos lentelės galima matyti, kad didžiausias skundų skaičius dėl duomenų subjektų teisių, tenkantis vienam iš 100 000 gyventojų yra Vengrijoje – 20.88 skundo, taip pat gana didelis skundų skaičius dėl duomenų subjekto teisių yra Liuksemburge (16.37 skundo), Jungtinėje Karalystėje (14.61 skundo) ir Airijoje (13.64 skundo).

Apibendrinant gautus bendros statistikos dėl duomenų subjektų teisių pažeidimų iš ES valstybių narių duomenis, galima pastebėti kasmet augantį duomenų subjektų skundų skaičių, duomenų subjektų domėjimąsi dėl savo duomenų tvarkymo pagal esminius duomenų apsaugos įstatyminius principus. Taip pat, pastebėta, kad kai kuriose valstybėse didelę visų skundų dalį sudaro būtent skundai dėl duomenų subjektų teisių.

3.2. Skundai dėl duomenų subjekto teisių pagal atskiras teisių rūšis

Kai kurių ES šalių duomenų apsaugos institucijų pateikta detalesnė duomenų analizė nurodo, kiek skundų dėl duomenų subjektų teisių yra gaunama kiekvienoje kategorijoje – dėl duomenų subjekto prieigos teisės, ištrynimo teisės ir teisės būti pamirštam. Institucijos kol kas nėra gavusios skundų dėl Reglamento įtvirtintos duomenų perkėlimo teisės. Grafinis tokių skundų kategorijų atvaizdavimas yra pavaizduotas schemeje Nr. 2.

Schema Nr. 2. Duomenų subjektų skundai pagal konkrečias duomenų teises

Iš schemos Nr.2 pateiktų duomenų matyti, kad didžiausia dalis duomenų subjektų teisių skundų apima tris pagrindines duomenų subjektų teises: prieigos teisę, ištrynimo/koregavimo teisę ir teisę būti pamirštam. Kiekvieną iš šalių galima paanalizuoti atskirai. Rumunijos duomenų apsaugos institucija savo rašte nurodė, kad iš viso 2014 m. yra gavę 940 duomenų subjektų skundų. Iš metinės ataskaitos duomenų galima matyti, kad didžiausia dalis duomenų subjektų teisių skundų yra dėl prieigos teisės, kita didelė dalis – dėl ištrynimo/koregavimo teisių ir mažiausia dalis – dėl teisės būti pamirštam. Labai panaši situacija yra Danijoje. Danijos duomenų priežiūros institucija savo rašte akcentavo, kad jų pateikti duomenys yra ne oficiali statistika, bet remiantis apibendrintais apytiksliais paskaičiavimais pateikti duomenys Danijos institucijos rašte taip pat buvo paminėta, kad priežiūros institucija identifikavo 15 skundų dėl teisės būti pamirštam bei juos nagrinėjo. Ispanijos duomenų apsaugos institucija savo rašte pažymėjo, kad kiekvienais metais yra pastebimas vis didesnis duomenų subjektų aktyvumas ginant savo teises. Skundai, susiję su duomenų subjektų teisėmis Ispanijoje sudaro specifinę kategoriją bei yra sprendžiami priežiūros institucijoje pagal atskirą procedūrą. Be to, rašte pabrėžiama, kad duomenų subjektas gali įgyvendinti savo teisių gynybą priežiūros institucijoje tik po to, kai jis/ji visų pirma kreipėsi į duomenų valdytoją ir šis nepatenkino jo/jos prašymo. Kita vertus, jeigu toks duomenų subjekto prašymas yra pagrįstas, priežiūros institucija imasi visų veiksmų prieš duomenų valdytoją kad pastarasis įgyvendintų savo įsipareigojimus duomenų subjektų atžvilgiu. Iš pateiktų duomenų matyti, kad Ispanijoje didžiausia dalis duomenų subjektų skundų yra dėl teisės būti pamirštam ir tik po to seka – prieigos teisė ir ištrynimo/koregavimo teisė. Liuksemburge kaip galima buvo matyti iš Lentelės Nr. 4, gyventojai gana dažnai kreipiasi į priežiūros institucijas bei didžioji dalis duomenų subjektų skundų yra dėl ištrynimo/koregavimo teisių. Slovėnijos atvejis turi būti paaiškintas šiek tiek detalčiau. Pagal Slovėnijos priežiūros institucijos atsiųstą raštą, Slovėnijos asmens duomenų apsaugos įstatymas išskiria dvi pagrindines duomenų subjektų teisių rūšis:

- individo teisę į informaciją (30 ir 31 str.)
- teisę papildyti, koreguoti, blokuoti, ištrinti ir prieštarauti (32 str.)

Taip pat, yra svarbu paminėti, kad Slovėnijos priežiūros institucijos kompetencijos dėl duomenų subjektų teisių įgyvendinimo yra gana ribotos. Priežiūros institucija yra įgaliojta nagrinėti duomenų subjektų skundus dėl pažeidimų, susijusių su individo teise į informaciją ir tam tikrais įstatyme numatytais atvejais teise prieštarauti. Dėl kitų duomenų subjektų teisių, tokių kaip teisė papildyti, koreguoti, blokuoti, ištrinti duomenis, individai gali kreiptis tiesiogiai į teismą (34 str.). Dėl šios priežasties, priežiūros institucija pateikė statistinius duomenis tik dėl teisių, su kuriomis ji yra kompetentinga dirbti. Todėl, grafike Nr.1 matyti, kad Slovėnijoje dominuoja priegigos teisė, turinti teisės į informaciją, išraiškos formą. Airijos metinėje priežiūros institucijos ataskaitoje nurodyta, kad pati didžiausia duomenų subjektų skundų kategorija yra dėl priegigos teisių. Ataskaitoje taip pat minima, kad didelis skundų kiekis, susijęs su duomenų subjektų priegigos teise nurodo į visuomenės informuotumo dėl savo įstatyminių teisių padidėjimą bei į sunkumus, kuriuos yra patyrę kai kurie individai, įgyvendindami savo duomenų subjektų teises¹¹⁸. Jungtinėje Karalystėje taip pat pastebimas didelis duomenų subjektų teisių, susijusių dėl priegigos teise, pažeidimų skaičius. Nors skundų dėl teisės būti pamirštam gauta palyginti nedaug, tačiau Jungtinės Karalystės metinėje ataskaitoje 2014/2015 ypatingai akcentuojama ši duomenų subjekto teisė bei pažymima, kad po 2014 m. priimto Google prieš Gonzalez sprendimo, priežiūros institucija sėkmingai išsprendė 120 bylų, susijusių su teise būti pamirštam¹¹⁹. Vengrijoje pastebimas ištrynimo/koregavimo teisių dominavimas. Kita dalis Vengrijos duomenų subjektų teisių skundų yra dėl duomenų subjektų priegigos teisių, įskaitant ir priegigą prie viešosios informacijos¹²⁰. Vengrijos priežiūros institucija savo rašte taip pat nurodė, kad 2014 m. gavo 40 skundų iš duomenų subjektų dėl galimų jų teisių pažeidimų virtualiuose socialiniuose tinkluose (Facebook, Iskrica, Youtube).

Dėl duomenų subjekto teisės į duomenų perkėlimą iš daugelio šalių institucijų buvo gauti atsakymai, kad ši teisė dar nėra pradėta įgyventi ir skundų dėl jos nėra užfiksuota. Suomijos duomenų priežiūros institucija pateikė detalią statistiką pagal atskiras duomenų subjektų teises. Didžiausia dalis skundų buvo gauta iš duomenų subjekto priegigos teisės, mažiau nusiskundimų iš ištaisymo ir teisės prieštarauti dėl duomenų tvarkymo bei mažiausia skundų dalis dėl teisės būti pamirštam. Lietuvoje duomenų priežiūros institucija iš viso gavo 505 duomenų subjektų skundus. Išnagrinėjus skundus, tarp teiktų nurodymų duomenų valdytojams dėl duomenų subjektų teisių pažeidimų daugiausia nurodytos dvi teisės: teisė susipažinti su savo asmens duomenimis ir teisė nesutikti, kartu prašant ir sunaikinti savo asmens duomenis. Taip pat, buvo gauta skundų dėl teisės ištaisyti duomenis. Lietuvos institucijos rašte taip pat buvo paminėta, kad svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad dažniausiai skundas gaunamas dėl keleto pagrindų, numatytų įstatyminiame reglamentavime.

Apibendrinant atliktą analizę dėl duomenų subjekto teisių skundų ES valstybėse, paminėtina, kad yra valstybių, iš kurių duomenų galima pastebėti bendrąsias skundų duomenų apsaugos srityje įžvalgas. Tokios tendencijos apima didėjančių duomenų subjektų skundų

118 Annual report of the data protection commissioner of Ireland 2014. Data protection commissioner, žiūrėta 2016 03 13, <https://www.dataprotection.ie/docimages/documents/Annual%20Report%202014.pdf>

119 Information commissioner annual report and financial statements 2014/2015. Information Commissioner's office, žiūrėta 2016 03 13, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/441363/ico-annual-report-2014-2015.pdf

120 Annual report of the national authority for the data protection and freedom of information 2014. National Authority for Data Protection and Freedom of Information Budapest, 2015, žiūrėta 2016-03-08 http://www.naih.hu/files/Annual-report_NAIH_2014_EN_FINAL_v4.pdf

skaičių, taip pat ir didesnę duomenų subjektų domėjimąsi dėl savo duomenų tvarkymo pagal esminius duomenų apsaugos įstatyminius principus. Kitos valstybės (Danija, Ispanija, Lietuva, Liuksemburgas, Airija, Jungtinė Karalystė, Vengrija, Slovėnija, Suomija, Rumunija) atlieka detalesnes skundų analizes, pagal jų pateiktus duomenis galima išskirti skundus pagal atskiras duomenų subjektų teisių kategorijas. Be to, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad atlikta analizė ribojama tokiais rodikliais kaip tam tikrų duomenų subjektų teisių gynimas ne duomenų priežiūros institucijose, o teismuose; pačių duomenų subjektų nežinojimas kur ir kokiais būdais galima kreiptis dėl savo teisių gynbos, kreipimasis ne vien tik dėl duomenų subjektų teisių pažeidimų. Vis dėlto, atsižvelgiant į minimus apribojimus, atlikta analizė atskleidė, kad daugiausia skundų dėl atskirų duomenų teisių kategorijų yra gaunama dėl duomenų subjekto prieigos teisės, ištyrimo/koregavimo teisės bei teisės būti pamirštam. Pažymėtina, kad tos pačios teisės buvo atskleistos ir nagrinėjant mokslininkų darbus 2 šios dalies skyriuje. Šios duomenų subjektų teisės yra išskiriamos ir Belgijos mokslininkų atliktoje studijoje nagrinėjant duomenų subjekto teises elektroninėje erdvėje¹²¹. Tolimesniame disertacijos skyriuje būtent šioms duomenų subjekto teisėms bus skiriamas didesnis dėmesys ir bus nagrinėjama, kaip šios teisės yra reglamentuojamos tarptautiniuose ir regioniniuose teisės aktuose.

4. Duomenų subjekto teisių reglamentavimas tarptautiniuose ir regioniniuose dokumentuose

Nagrinėjant duomenų subjekto teisių reglamentavimą, svarbu išanalizuoti pamatinius tarptautinius teisės aktus, apibrėžiančius asmens teises. Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencija – vienas svarbiausių dokumentų, iš kurio gali būti kildinamos ir duomenų subjekto teisių užuomazgos.

Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos 8 str. nustato:

„Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą.

1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.
2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudoti šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir, kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti¹²².

EŽTK 8 str. EŽTT yra interpretuojamas labai plačiai, EŽTT nustatė, kad asmens duomenų apsauga yra fundamentinė sąlyga asmens privataus ir šeimos gyvenimo gerbimui¹²³. Tokiu būdu, duomenų subjekto prieigos teisė, ištyrimo/koregavimo teisės, teisė būti pamirštam yra to paties EŽTK 8 str. elementai. Šiame skyriuje bus nagrinėjamas pastarųjų teisių reglamentavimas teisiniuose dokumentuose.

121 Brendan van Alsenoy et al, „From social media service to advertising network. A critical analysis of Facebook's revised policies and terms,“ Vrije Universiteit Brussel (2015), <http://www.law.kuleuven.be/citip/en/news/item/facebooks-revised-policies-and-terms-v1-3.pdf>

122 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 8 straipsnis. 1950. Prieiga per internetą: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf

123 EŽTT byla Nr. 30562/04 ir 30566/04 S. ir Marper vs. the United Kingdom. 2008.

4.1. Prieigos teisės sudedamieji elementai

EŽTT ne kartą yra nusprendęs, kad esama teisės susipažinti su asmens duomenimis, kuriuos turi arba naudoja kiti asmenys, ir kad ši teisė atsiranda dėl poreikio gerbti privatų gyvenimą¹²⁴. Konvencijos Nr. 108 8 str. numato, kad visiems asmenims turi būti suteikta galimybė: a) nustatyti, ar yra automatizuota asmens duomenų rinkmena, jos pagrindinius tikslus, duomenų valdytojo tapatybę ir nuolatinę gyvenamąją ar pagrindinę veiklos vietą; ir b) atitinkamai laiko tarpais, pernelyg neuždelsiant ir už ne pernelyg didelę kainą gauti patvirtinimą, ar jų asmens duomenys yra saugomi automatizuotai, bei gauti aiškų pranešimą apie šiuos duomenis¹²⁵. Nagrinėjant mokslinę literatūrą buvo atskleisti du dominuojantys prieigos teisės elementai – teisė būti informuotam (fakto apie duomenų tvarkymo sužinojimas) ir teisė susipažinti su savo duomenimis (duomenų turinio sužinojimas). Konvencijos Nr.108 8 str. minima duomenų subjekto galimybė gauti patvirtinimą dėl asmens duomenų saugojimo bei galimybė gauti aiškų patvirtinimą apie minimus duomenis ir būtų laikomi prieigos teisės Konvencijoje Nr. 108 užuomazgomis. Galima būtų diskutuoti, ar pagal Konvencijos Nr. 108 nuostatas, duomenų subjektui garantuojama laisva prieiga prie jo duomenų bei galimybė gauti savo duomenų kopiją. Tačiau, neabejotina, kad 1981 m. patvirtinimo dėl asmens duomenų saugojimo ir patvirtinimo dėl duomenų subjekto duomenų įtraukimas į tarptautinį teisės aktą jau buvo didelis laimėjimas bei svarbus žingsnis formuluojant tolimesnį regioninį asmens duomenų apsaugos reglamentavimą.

Duomenų apsaugos direktyva 95/46/EB 12 str. aiškiai ir nedviprasmiškai išskiria duomenų subjekto teisę gauti informaciją, iš kurios gali būti apibrėžiama prieigos teisė. Be to, interpretuojant 12 Direktyvos 95/46/EB str. o nuostatas, galima būtų išskirti abu prieigos teisės elementus: tiek teisę būti informuotam (fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimas), tiek ir teisę susipažinti su savo asmens duomenimis (duomenų turinio sužinojimas):

„valstybės narės garantuoja kiekvienam duomenų subjektui teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas: a) be apribojimų, priimtinais laiko tarpais, per daug nedelsdamas ir be pernelyg didelių išlaidų, pateiktų: – patvirtinimą, ar su juo susiję duomenys yra tvarkomi, ir informaciją bent jau apie tvarkymo tikslus, duomenų kategorijas, gavėjus, kuriems atskleidžiami duomenys, arba jų kategorijas, – pranešimą suprantamu pavidalu apie tvarkomus duomenis ir bet kurią prieinamą informaciją apie jų šaltinius, – žinias apie loginius metodus, naudojamus automatiškai tvarkant duomenis apie duomenų subjektą, bent 15 str. 1 dalyje nurodytų automatišų sprendimų atveju¹²⁶“.

Taigi, Direktyvoje 95/46/EB įtvirtinama duomenų subjekto teisė gauti patvirtinimą dėl paties fakto, ar su juo susiję duomenys yra tvarkomi, bei, gauti bent minimalią Direktyvos 95/46/EB 12 str. numatytą informaciją. Be to, iš aukščiau pateiktų apibrėžimų yra matyti, kad Direktyvoje 95/46/EB numatyta duomenų subjekto prieigos teisė turi būti interpretuo-

124 EŽTT byla Nr. 10454/83 Gaskin vs. Jungtinę Karalystę. 1989; EŽTT byla Nr. 42326/98 Odièvre vs. Prancūziją. 2003; EŽTT byla Nr. 32881/04 K. H. ir kiti vs. Slovakiją. 2009; EŽTT byla Nr. 33783/09 Godelli vs. Italiją. 2012.

125 Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS NR.108). 1981. Prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/ES%20ir%20ET%20dokumentai/1.pdf>

126 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 12 straipsnis. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

jama siejant ją su duomenų subjekto asmens duomenų koncepcija. Visuose dokumentuose teisė būti informuotam apima duomenų subjekto teisę patvirtinimą dėl su tuo „susijusių“ asmens duomenų. Šis atskyrimas tampa ypatingai svarbus praktikoje, kada duomenų subjektas prašo informacijos apie jį iš duomenų valdytojo ir duomenų valdytojas tokiomis atvejais turi nuspręsti kokią „susijusių“ su konkrečiu duomenų subjektu informaciją pateikti duomenų subjektui. Pagal Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB „asmens duomenys“ reiškia bet kurią informaciją, susijusią su asmeniu (duomenų subjektu), kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta. Akivaizdu, kad Direktyvoje apibūdinama sąvoka „asmens duomenys“ interpretuojama plačiai bei remiantis šia sąvoka asmens duomenys apima platesnę informaciją negu vien tik duomenų subjekto vardas ar pavardė. Duomenų apsaugos Direktyvos 29 straipsnio darbo grupės nuomonėje 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos taip pat yra išaiškinta, kad informacija, „susijusi“ su duomenų subjektu nurodo jo tapatybę, ypatumus arba individo elgseną (turinio elementas), arba jeigu informacija yra naudojama apibrėžti arba įtakoti asmens elgsenos ar vertinimo būdus (tikslas elementas), arba jeigu duomenys yra naudojami duomenų subjekto teisėms ir interesams įtakoti (rezultato elementas)¹²⁷. Šiame apibrėžime ypač svarbu yra tai, kad užtenka bent vieno elemento tam, kad būtų galima teigti, jog atitinkami duomenys yra asmens duomenys.

Manytina, kad 1995 m. aiškus duomenų subjekto prieigos teisės įtvirtinimas Direktyvoje 95/46/EB atvėrė naują puslapį duomenų subjekto teisių reglamentavimo ir apsaugos istorijoje. Būtent nuo to laikotarpio pradėta svarstyti apie duomenų subjekto „igalinimo“ sąvoką ir efektyvų duomenų subjektų teisių kontrolės mechanizmą, įgyvendinamą visų ES valstybių narių nacionalinėse teisinėse sistemose. Kitas svarbus momentas – tik įtvirtinus bei apibrėžus duomenų subjekto prieigos teisę, tampa galimas ir kitų Direktyvoje įtvirtintų duomenų subjektų teisių užtikrinimas. Taigi, Direktyvoje 95/46/EB įtvirtinamas sisteminiu požiūriu grindžiamas duomenų subjektų teisių užtikrinimo mechanizmas. Tai patvirtino ir ESTT vienoje iš savo nagrinėjamų bylų: duomenų subjekto teisė būti informuotam yra būtina, kad duomenų subjektas galėtų įgyvendinti kitas Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 (b) str. įtvirtintas teises, t. y. teisę ištaisyti, ištrinti arba užblokuoti savo duomenis ((b) paragrafas), arba pranešti trečiosioms šalims, kurioms duomenys yra atskleisti apie tokį ištaisymą, ištrynimą ar užblokavimą, nebent tai yra neįmanoma arba tam reikia neproporcingai didelių pastangų ((c) paragrafas))¹²⁸.

2009 m. įsigaliojusioje Europos pagrindinių teisių chartijoje asmens duomenų apsauga yra įtraukiama į pagrindinių žmogaus teisių sąrašą. Chartijos 8 str. 2 dalies nuostatos įgalina duomenų subjektus tikrinti savo asmens duomenų kontrolę bei duomenų tvarkymo teisėtumą: „asmens duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais. Kiekvienas turi teisę susipažinti su jo surinktais asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų ištaisomi¹²⁹“. Nagrinėjant duomenų subjekto prieigos teisės elementus, galima pasakyti, kad Chartijoje nėra atskirai išskiriamas fakto apie duomenų tvarkymą sužinoji-

127 Duomenų apsaugos Direktyvos 29 straipsnio darbo grupės nuomonė 4/2007 dėl asmens duomenų sąvokos. 2007. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-16] <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2007/wp136_lt.pdf>

128 ESTT byla Nr. C-553/07, *College van burgemeester en wethouders van Rotterdam vs. M. E. E. Rijkeboer*, 2009. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-553/07>

129 Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. 2000. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

mo elementas, tačiau iš karto aiškiai bei nedviprasmiškai įtvirtinamas duomenų turinio sužinojimo elementas bei kartu nustatoma kita sistemiškai svarbi duomenų subjekto teisė – duomenų ištaisymas/koregavimas. Europos pagrindinių teisių chartijos komentare yra išskiriama, kad asmens duomenys turi būti tvarkomi pagal Direktyvos 95/46/EB nuostatų reikalavimus bei, kad būtų užtikrintas reikalavimų laikymasis, patys individai turi įgyvendinti duomenų subjekto prieigos bei ištaisymo teises¹³⁰. Manytina, kad Chartijos kūrėjai toliaregiškai žvelgė į priekį bei fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimo elementą duomenų subjekto prieigos teisėje laikė savaime suprantamu dalyku pagal Direktyvos 95/46/EB nuostatų reikalavimus. Todėl, dokumente akcentuojamas kitas duomenų subjekto prieigos teisės elementas – teisė susipažinti su surinktais asmens duomenimis.

Duomenų subjekto prieigos teisė dar išsamiau yra reglamentuojama Reglamente. Visų pirma verta paminėti, kad Reglamente duomenų subjektų teisės yra akcentuojamos kaip vienas iš esminių Reglamento klausimų. Reglamente taip pat jau yra pastebima tendencija gretinti duomenų valdytoją bei duomenų subjektą ir kalbėti apie šių dviejų subjektų pusiausvyrą: „Duomenų subjekto teisės ir interesai turi būti viršesni už duomenų valdytojo interesus tais atvejais, kada duomenų subjektai pagrįstai nesitiki tolimesnio duomenų tvarkymo¹³¹“. Be to, nagrinėjant duomenų subjekto prieigos teisę, paminėta, kad Reglamento kūrėjai siekė užtikrinti lengvesnę duomenų subjekto prieigą prie savo asmens duomenų¹³².

Reglamento 2 skirsnis, kurį sudaro 13, 14 ir 15 str. reglamentuoja duomenų subjekto informavimą ir duomenų subjekto teisę susipažinti su savo asmens duomenimis. Reglamento 15 str. sistemiškai išskiriami abu prieigos teisės elementai: fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimo elementas ir duomenų turinio sužinojimo elementas. Visų pirma yra nustatoma, kad duomenų subjektas turi teisę gauti iš duomenų valdytojo patvirtinimą, ar tvarkomi jo asmens duomenys. Jeigu tokie asmens duomenys yra tvarkomi, Reglamente yra nustatyta duomenų apimtis, kurią duomenų valdytojas privalo pateikti duomenų subjektui. Tokia informacija apima duomenis apie: a) duomenų tvarkymo tikslus; b) atitinkamų asmens duomenų kategorijas; c) duomenų gavėjus, kuriems ketinama atskleisti asmens duomenis arba kuriems asmens duomenys buvo atskleisti, arba tokių gavėjų kategorijas, visų pirma duomenų gavėjus trečiosiose šalyse; d) kai įmanoma pateikti – asmens duomenų saugojimo laikotarpį; arba jei tai yra neįmanoma pateikti – kriterijus, taikytinus apskaičiuoti duomenų saugojimo laikotarpį; e) tai, kad duomenų subjektas turi teisę prašyti duomenų valdytojo ištaisyti arba ištrinti su juo susijusius asmens duomenis arba nesutikti, kad tokie asmens duomenys būtų tvarkomi; f) teisę pateikti skundą priežiūros institucijai; g) jeigu asmens duomenys yra renkami ne iš duomenų subjekto, visą turimą informaciją apie jos šaltinius; h) tai, kad esama 22 str. 1 ir 4 dalyse nurodyto automatizuoto sprendimų

130 Commentary of the charter of fundamental rights of European Union. 2006. EU network of independent experts on fundamental rights. Prieiga per internetą: <http://let-131-198.uab.es/CATEDRA/images/experts/COMMENTARY%20OF%20THE%20CHARTER.pdf>

131 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

132 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). Duomenų subjekto teisės. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

priėmimo, įskaitant profiliavimą, ir, bent tais atvejais, prasminga informacija apie loginį jo pagrindimą, taip pat tokio duomenų tvarkymo reikšmę ir numatomas pasekmes duomenų subjektui¹³³.

Reglamente lyginant su Direktyva 95/46/EB yra apgalvoti ir detalesni duomenų subjekto teisių aspektai, 15 str. 2,3 ir 4 dalys reglamentuoja duomenų subjektų teisių apimtį siunčiant duomenis trečiajai šaliai arba tarptautinei organizacijai bei duomenų kopijų išdavimo procesą:

2. Kai asmens duomenys perduodami į trečiąją valstybę arba tarptautinei organizacijai, duomenų subjektas turi teisę būti informuotas apie tinkamas su duomenų perdavimu susijusias apsaugos priemones pagal 46 str.

3. Duomenų valdytojas pateikia tvarkomų asmens duomenų kopiją. Už bet kurias kitas duomenų subjekto prašomas kopijas duomenų valdytojas gali imti pagrįstą mokesį, nustatomą pagal administracines išlaidas. Kai duomenų subjektas prašymą pateikia elektroninėmis priemonėmis ir išskyrus atvejus, kai duomenų subjektas paprašo ją pateikti kitaip, informacija pateikiama įprastai naudojama elektronine forma¹³⁴.

Dar vienas svarbus aspektas, į kurį būtina atkreipti dėmesį nagrinėjant duomenų subjekto teisių reglamentavimą Reglamente – duomenų pateikimo momentas duomenų subjektui. Skirtingai nuo ankstesniuose teisės aktuose formuojamos praktikos pateikti su duomenų subjektu susijusius duomenis esant konkrečiam duomenų subjekto prašymui, Reglamento 13 str. 1 dalis nustato, kad Duomenų valdytojas nurodytą informaciją pateikia duomenų gavimo metu, arba pagal 14 str. 3 dalį: a) per pagrįstą laikotarpį nuo asmens duomenų gavimo, bet ne vėliau kaip per vieną mėnesį, atsižvelgiant į konkrečias asmens duomenų tvarkymo aplinkybes; b) jeigu asmens duomenys bus naudojami ryšiams su duomenų subjektu palaikyti – ne vėliau kaip pirmą kartą susisiekiant su tuo duomenų subjektu; arba c) jeigu numatoma asmens duomenis atskleisti kitam duomenų gavėjui – ne vėliau kaip atskleidžiant duomenis pirmą kartą¹³⁵.

Disertacijos autorės nuomone, tokių nuostatų atsiradimas turi reikšmingą įtaką duomenų teisių reglamentavimo istorijoje. Be to, toks reglamentavimas iš esmės keičia ir duomenų valdytojo darbo organizavimo praktikas. Visų pirma, iš Reglamento įtvirtintų nuostatų galima daryti išvadą, kad duomenų valdytojai iš anksto žino, kokią informaciją apie duomenų subjektą jie privalės pateikti (Reglamento 13 ir 14 str.) ir gali iš anksto pasirengti tokios informacijos sistematizavimui. Antra, duomenų subjektui kreipiantis į duomenų valdytoją dėl kažkokios paslaugos ar prekės ir pateikiant savo asmens duomenis, duomenų valdytojas šalia pagrindinės paslaugos, privalės kartu įgyvendinti duomenų subjekto prieigos teisės įgyvendinimą.

Apibendrinant prieigos teisės reglamentavimą tarptautiniuose ir regioniniuose teisės aktuose, pasakytina, kad pastarosios teisės ištakos visų pirma kildinamos iš 1950 m. EŽTK. Nagrinėjant prieigos teisės elementus pastebėta, kad pagrindiniai šios teisės elementai – teisė būti informuotam (fakto apie duomenų tvarkymo sužinojimas) ir teisė susipažinti su savo duomenimis (duomenų turinio sužinojimas) didesne ar mažesne apimtimi yra apibrė-

133 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

134 Ten pat. 15 straipsnis.

135 Ten pat.

žiami pagrindiniuose duomenų apsaugą reglamentuojančiuose teisės aktuose – Konvencijoje Nr. 108, Direktyvoje 95/46/EB, Europos pagrindinių teisių chartijoje bei Reglamente. Taip pat pastebėta, kad Direktyvoje 95/46/EB yra sukuriama sisteminiu požiūriu grindžiama duomenų subjekto teisių gynimo struktūra, nustatanti duomenų subjekto „įgalinimo“ sąvoką ir efektyvų duomenų subjektų teisių kontrolės mechanizmą. Reglamente įtvirtinami detalesni ir išsamesni prieigos teisės aspektai, toliau vystantys duomenų subjekto įgalinimo koncepciją.

4.2. Ištrynimo/koregavimo teisės sudedamieji elementai

Duomenų apsaugos teisė numato, kad asmens duomenys turi būti tikslūs, teisingi, išsamūs, jei būtina nuolat atnaujinami, atsižvelgiant į tikslą dėl kurio jie yra saugomi. Šis principas yra įtvirtintas ir EŽTT jurisprudencijoje¹³⁶. Duomenų kokybės principas yra laikomas vienas svarbiausių duomenų apsaugos reglamentavime bei yra įtvirtintas Konvencijoje Nr.108, Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB. Konvencijoje Nr.108 8 str. yra numatyta, kad visiems asmenims turi būti suteikta galimybė: ... c) atsižvelgiant į aplinkybes, ištaisyti ar ištrinti tokius duomenis, jeigu jie buvo tvarkomi nesilaikant nacionalinių teisės aktų normų, kuriomis buvo įteisinti šios konvencijos 5 ir 6 str. nustatyti pagrindiniai principai¹³⁷. Taigi, Konvencija Nr. 108 įtvirtina du ištrynimo/koregavimo teisės elementus – duomenų ištaisymą ir ištrynimą.

Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 str. nustato, kad valstybės narės garantuoja kiekvienam duomenų subjektui teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas tinkamai ištaisyty, ištrintų arba blokuotų duomenis, kurie tvarkomi nesilaikant šios direktyvos nuostatų, o ypač, kai tie duomenys yra neišsamūs ar netikslūs¹³⁸. Be to, Duomenų apsaugos direktyvos 95/46/EB 12 str. įpareigoja duomenų valdytoją, kad šis praneštų trečiosioms šalims, kurioms duomenys buvo atskleisti, kad duomenų subjekto duomenys buvo ištaisyti, ištrinti ar blokuoti, nebent tai padaryti būtų neįmanoma arba pernelyg sunku¹³⁹. Pastebima, kad Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB šalia duomenų ištaisymo ir ištrynimo, atsiranda kitas elementas – duomenų subjekto blokavimo teisė. Atkreiptinas dėmesys, kad ši teisė nacionalinėse teisinėse sistemose sukelia prieštaringų diskusijų. Duomenų subjekto blokavimo teisės įgyvendinimas reiškia, kad duomenys nesunaikinami, tačiau duomenų valdytojas duomenų blokavimo metu turi nenaudoti jų. Tačiau, Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB nėra labiau detalizuojami pareigos užblokuoti duomenų naudojimą atsiradimo pagrindai ir tai, kaip ji turėtų būti vykdoma.

Nepaisant tam tikrų prieštaringų blokavimo teisės vertinimo, ištaisymas, ištrynimas bei blokavimas – vienas iš esminių duomenų subjekto įgalinimo aspektų įgyvendinant savo duomenų subjekto teises. Tokių elementų įtvirtinimas Direktyvoje 95/46/EB turi reikšmingą vertę duomenų subjektams atliekant sprendimus dėl su jais susijusios informacijos apimties bei konkrečių reagavimo būdų į netinkamą duomenų tvarkymą.

136 EŽTT byla Nr. 28341/95 Rotaru vs. Rumunija. 2000.

137 Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS NR.108). 1981. Prieiga per internetą: <http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/ES%20ir%20ET%20dokumentai/1.pdf>

138 Ten pat, 12 straipsnio b) dalis.

139 Ten pat, 12 straipsnio c) dalis.

Teisė ištaisyti savo asmens duomenimis yra įtvirtinta Europos pagrindinių teisių chartijos 8 str.. Dokumente yra įtvirtinamas individo teisė ištaisyti duomenis yra žmogaus teisių įgyvendinimo garantu¹⁴⁰. Europos pagrindinių teisių chartijos 8 str. 2 dalis įtvirtina, kad „... Kiekvienas turi teisę susipažinti su jo surinktais asmens duomenimis bei į tai, kad jie būtų ištaisomi¹⁴¹“. Chartijoje įtvirtinamas duomenų subjekto ištaisymo/koregavimo teisės elementas apsiriboja tik duomenų ištaisymu. Vėlgi, kaip ir priegigos teisės nagrinėjime, reglamentuojant duomenų subjekto ištaisymo/koregavimo teises, Europos pagrindinių teisių chartijoje yra įtvirtinama daugiau principinio pobūdžio nuostata, detalizaciją paliekant duomenų apsaugą reglamentuojantiems teisės aktams.

Nagrinėjant duomenų subjekto ištaisymo ir ištrynimo teises Reglamente, visų pirma pažymėtina, kad minėtos teisės yra nustatomos atskirame skyriuje¹⁴². Direktyvoje 95/46/EB ištrynimo/koregavimo teisės buvo reglamentuojamos kartu su priegigos teise Direktyvos 95/46/EB 12 str. Tuo tarpu Reglamentas išskiria šias teises į atskirą skyrių bei jo turinyje galima išskirti tokius elementus: ištaisymą, ištrynimą, tvarkymo apribojimą ir duomenų perkėlimą. Atsižvelgiant į jau atiktos mokslinės doktrinos ir gautų skundų analizės rezultatus, toliau šiame darbe bus atskleidžiami ištaisymo ir ištrynimo teisių elementai, nedetalizuojant apribojimo ir duomenų perkėlimo turinio. Pažymėtina, kad duomenų ištaisyimas ir ištrynimas – ir ankstesniuose teisės aktuose minimi elementai, tačiau būtina paminėti, kad Reglamento tekstą adaptuojant pagal šių dienų aktualijas, ištrynimo teisė yra reglamentuojama detaliau. Be to, šalia pavadinimo „ištrynimo teisė“ Reglamente skliausteliuose įtvirtinamas ir pavadinimas – „teisė būti pamirštam“.

Reglamento 16 str. numato duomenų subjekto teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas be nepagrįsto delsimo ištaisyty netikslius jo asmens duomenis. Atsižvelgiant į duomenų tvarkymo tikslus, duomenų subjektas taip pat turi teisę reikalauti, kad būtų papildyti neišsamūs asmens duomenys, be kita ko, parengiant klaidų ištaisymą¹⁴³. Paminėtina, kad įtvirtinant duomenų subjekto teisės ištaisymo elementą, Reglamente svarbus tampa laiko aspektas – duomenų valdytojas įpareigojamas kuo greičiau ištaisyti netikslius duomenų subjekto duomenis. Šis momentas nebuvo akcentuojamas Direktyvoje 95/46/EB. Kita naujovė lyginant su ankstesniu reglamentavimu – duomenų papildymas, įskaitant ir klaidų ištaisymą bei papildomų pranešimų parengimą bei išpublikavimą.

Reglamento 17 str. plėtojama ir išsamiai išdėstoma Direktyvos 95/46/EB 12 str. b punkte įtvirtinta duomenų subjekto teisė reikalauti ištrinti duomenis. Lyginant su Direktyvos 95/46/EB 12 str. b) punkte paminėtu duomenų ištrynimu, Reglamentas duomenų

140 Commentary of the charter of fundamental rights of European Union. 2006. EU network of independent experts on fundamental rights. Prieiga per internetą: <http://llet-131-198.uab.es/CATEDRA/images/experts/COMMENTARY%20OF%20THE%20CHARTER.pdf>

141 Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. 2000. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

142 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 15 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

143 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 16 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

subjekto teisei į ištrynimą skiria atskirą bei detalizuotą straipsnį. Atkreiptinas dėmesys, kad ši teisė taip pat gali būti vadinama kaip teisė būti pamirštam. Kitas svarbus momentas – teisės būti pamirštam įtvirtinimas tarsi iš dviejų dalių: 1. duomenų subjekto teisės ir 2. duomenų valdytojo pareigos. Pagal Reglamento 17 str. 1 dalį, duomenų subjektas turi teisę reikalauti, kad duomenų valdytojas be nepagrįsto delsimo ištrintų jo asmens duomenis. Be to, toje pačioje 17 str. 1 dalyje įtvirtinta naujovė – duomenų subjekto pareiga be nepagrįsto delsimo ištrinti duomenų subjekto asmens duomenis esant tokioms sąlygoms: a) duomenys nebereikalingi, kad būtų pasiekti tikslai, kuriems jie buvo renkami arba kitaip tvarkomi; b) duomenų subjektas atšaukia sutikimą kuriuo pagal 6 str. 1 dalies a punktą arba pagal 9 str. 2 dalį grindžiamas duomenų tvarkymas, ir jeigu nėra jokio kito teisinio pagrindo tvarkyti duomenis; c) duomenų subjektas pagal 19 str. 1 dalį nesutinka, kad asmens duomenys būtų tvarkomi ir nėra privalomo teisinio pagrindo tvarkyti duomenis arba duomenų subjektas pagal 19 str. 2 dalį nesutinka, kad asmens duomenys būtų tvarkomi; d) duomenų tvarkymas neatitinka šio reglamento dėl kitų priežasčių; e) duomenys turi būti ištrinti pagal ES valstybės narės įstatymus, kuriai priklauso duomenų valdytojas; f) duomenys buvo renkami dėl informacinės visuomenės paslaugų teikimo, nurodyto 8 str. 1 dalyje¹⁴⁴.

Manytina, kad toks duomenų subjekto teisės ir duomenų valdytojo pareigos nustatymas viename straipsnyje yra reikšmingas žingsnis duomenų subjekto teisių reglamentavime. Įstatymų leidėjas atsižvelgė apie teisės būti pamirštam teorinio taikymo aktualumą šiuolaikinėje visuomenėje. Toks reglamentavimas išgrynina duomenų subjektų veiksmus skaitmeniniame amžiuje¹⁴⁵. Be to, Reglamento kūrėjai įtvirtindami tarsi dvigubą teisės būti pamirštam apsaugos mechanizmą, turėjo savo priežasčių bei į ateitį nukreiptų įžvalgų. Teisė būti pamirštam buvo svarstoma kaip vertybė arba interesas, vertas teisinės apsaugos, taip pat, kaip dorybė, socialinė vertybė ir etinis principas¹⁴⁶.

Svarbu pažymėti, kad nuo Direktyvos 95/46/EB laikų gerokai išplėtota ir iš pirmo žvilgsnio ganėtinai aiškiai apibrėžta duomenų subjekto teisė ištrinti savo duomenis kartu gali būti vertinama ir labai prieštaringai. Su šios duomenų subjekto teisės įgyvendinimu yra susijusios ir trečiosios šalys. Reglamento 17 str. 2a dalis nustato, kad jeigu duomenų valdytojas viešai paskelbė asmens duomenis, jis imasi visų pagrįstų veiksmų, įskaitant technines priemones, dėl duomenų, už kurių paskelbimą yra atsakingas, kad informuotų tokius duomenis tvarkančius trečiuosius asmenis, jog duomenų subjektas prašo ištrinti visas nuorodas į tuos asmens duomenis arba jų kopijas ar dublikatus. Vadinasi, teisė būti pamirštam turėtų būti įgyvendinama išimtinai visų duomenų valdytojų, netgi tų, apie kuriuos nežino ir pats duomenų subjektas¹⁴⁷. Šis ir kiti probleminiai aspektai, susiję su teisės būti pamirštam taikymu bus analizuojami antroje disertacijos dalyje.

144 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 16 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

145 L. Owings, „The right to be forgotten,“ *Akron Intellectual Property Journal* 9,45 (2015): 66.

146 M. L. Ambrose, „It’s about time: privacy, information life cycles, and the right to be forgotten,“ *Stanford technology law review* 16, 2 (2013): 380-381.

147 C. Bartolini ir L. Siry, „The right to be forgotten in the light of the consent of the data subject,“ *Elsevier: Computer law & Security review* (2016): 13.

Apibendrinant ištyrinimo/koregavimo teisių reglamentavimą, pastebėta, kad pastaroji teisė savo apimtimi teisiniame reglamentavime vystėsi ypatingo detalizavimo bei išsamesnio išdėstymo prasme. Nagrinėjant ištyrinimo/koregavimo teisės elementus pastebėta, kad Konvencijoje Nr. 108 buvo įtvirtinti tik ištyrinimo ir ištaisymo elementai, Direktyvoje 95/46/EB šalia šių dviejų elementų buvo įtvirtintas blokavimo elementas. Reglamento tekstą pritaikant prie šių dienų realių, o ypač prie skaitmeninės visuomenės poreikių, ištyrinimo/koregavimo teisės nustatomos per duomenų ištaisymo, ištyrinimo, tvarkymo apribojimo bei duomenų perkėlimo elementus. Duomenų ištaisyimas yra labiau detalizuojamas, o teisė būti pamirštam įtvirtinama naujai sukurtomis teisės normomis įstatyminiu lygiu įtvirtinant duomenų valdytojo pareigą ištrinti duomenų subjekto asmens duomenis esant tam tikroms sąlygoms.

5. Skyriaus apibendrinimas

Nagrinėjamos dalies įžvalgos atskleidė, kad asmens privatumas yra dinamiška ir iš daugybės atskirų aspektų susidedanti sąvoka. Šiam moksliniam tyrimui aktualiausia atskira privatumo forma – informacinis privatumas, kuris apibrėžia ryšį tarp konkrečios informacijos ir asmens. Esminę vietą informacinio privatumo koncepcijoje sudaro asmens duomenys ir jų apsauga. Daugelis privatumą nagrinėjančių autorių informacinį privatumą ir jo apsaugą laiko sudėtine bendrojo privatumo dalimi. Be to, pagrindiniuose tarptautiniuose, regioniniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta teisė į privatumą samprata apima ir informacijos apie asmenį apsaugą. Duomenų subjekto sąvoka yra siejama su individualiais ir jų asmens duomenimis. Be to, buvo atskleista, kad ne mažiau svarbus yra ir duomenų subjekto teisinis subjektiškumas. Duomenų subjekto teisės yra suteikiamos individui gimstant ir jos yra įgyvendinamos įgalinant patį duomenų subjektą veikti. Duomenų subjekto teisėmis vadinamos teisiniame reglamentavime numatytos specifinės teisės, įgalinančios duomenų subjektą kontroliuoti kas vyksta su jo asmens duomenimis, o taip pat nustatančios tokios kontrolės įgyvendinimo ribas. Šio mokslinio tiriamojo darbo objektas – duomenų subjekto teisių reglamentavimo ir apsaugos probleminiai aspektai, todėl duomenų subjektas yra suprantamas kaip visiškai veiksnus ir psichiškai sveikas asmuo, kuris puikiai suvokia ir geba įgyvendinti savo subjektines teises ir pareigas. Nagrinėjant teisę į privatumą svarbūs skirtingų JAV ir ES privatumo tradicijų ypatumai ir jų reikšmė duomenų subjektų teisių reglamentavimui. Europinėje privatumo tradicijoje pripažįstama, kad duomenų apsauga turi visapusišką pagrindinių žmogaus teisių statusą. JAV teisinėje sistemoje asmens duomenys suprantami kaip privati nuosavybė, todėl ir duomenų subjekto teisės yra aiškinamos nuosavybės teisių kontekste. Šis tyrimas remiasi europine tradicija suprantant privatumą kaip fundamentalią asmens teisę, kuria naudojasi duomenų subjektas.

Toliau darbe buvo atskleistos atskiros duomenų subjekto teisių rūšys, taip pat buvo tiriamos skirtingų teisių apimtys bei su jomis susijusios sąvokos. Mokslinėje doktrinoje yra išskiriamos tokios pagrindinės duomenų subjektų teisių rūšys: prieigos teisė, ištyrinimo/koregavimo teisė, teisė būti pamirštam, duomenų perkėlimo teisė. Pažymėtina, kad šalia šių teisių mokslinėje literatūroje taip pat minimos ir kitos duomenų subjektų teisės, pavyzdžiui kaip atskira teisių gynbos priemonė yra įtvirtinama duomenų subjekto teisė

į kompensaciją. Tiriama atskiras duomenų subjektų teisių rūšis taip pat nustatyta, kad kiekviena iš išskiriamų teisių yra dinamiška, skiriasi savo konkrečia išraiškos forma.

Trečiame darbo skyriuje buvo tiriama, ar ES valstybių duomenų apsaugos priežiūros institucijos išskiria duomenų subjektų skundus pagal atskiras duomenų subjektų teises, kokią dalį iš visų bendrai gaunamų skundų, sudaro skundai dėl duomenų subjektų teisių bei dėl kokių duomenų subjektų teisių kategorijų skundžiamasi daugiausiai. Atlikta analizė buvo ribojama tokiais rodikliais kaip tam tikrų duomenų subjektų teisių gynimas ne duomenų priežiūros institucijose; pačių duomenų subjektų nežinojimas kur ir kokiais būdais galima kreiptis dėl savo teisių gynybos. Tyrimo metu buvo surinkti duomenys iš 22 ES valstybių, iš kurių 10 valstybių pateikė struktūruotus duomenis pagal kiekvieną konkrečią duomenų subjektų teisę, iš kitų 12 valstybių galima buvo formuluoti bendrąsias tendencijas dėl duomenų subjekto teisių skundų. Atsižvelgiant į tyrimo ribojimus, analizė atskleidė, kad bendra tendencija Europoje – nuolat augantis duomenų subjektų skundų skaičius. O daugiausia skundų dėl atskirų duomenų teisių kategorijų yra gaunama dėl duomenų subjekto prieigos teisės, ištrynimo/koregavimo teisės bei teisės būti pamirštam. Minėtų teisių turinys buvo atskleistas tarptautiniuose ir regioniniuose teisės aktuose. Pastebėta, kad visų minėtų teisių ištakos gali būti kildinamos iš 1950 m. EŽTK. Visos teisės mažesne savo sudedamųjų elementų apimtimi yra minimos Konvencijoje Nr. 108. Direktyva 95/46/EB gali būti išskiriama apibrėžiant duomenų subjekto teises kaip ypatingas dokumentas, kuriame buvo įtvirtinta sisteminiu požiūriu grindžiama duomenų subjekto teisių gynimo struktūra, nustatanti efektyvų duomenų subjektų teisių kontrolės mechanizmą. Būtent nuo duomenų subjekto teisių įtvirtinimo Direktyvoje 95/46/EB galima pradėti kalbėti apie duomenų subjekto „įgalinimo“ sąvoką per savo duomenų subjekto teisių įgyvendinimą. Reglamente duomenų subjekto teisės yra akcentuojamos kaip vienas iš esminių Reglamento klausimų, todėl jos yra dar labiau detalizuojamos, konkretinamos, įtraukiant ir naujas duomenų subjekto teises.

2 DALIS. VIRTUALAUS SOCIALINIO TINKLO MODELIS IR DUOMENŲ SUBJEKTAS ŠIAME MODELyje

Nagrinėjant duomenų subjekto teisių reglamentavimą ir apsaugą svarbu pasakyti, kad šių dienų komunikacija žaibišku greičiu skverbiasi į virtualią erdvę. Tokiu būdu dar A. Westin pasiūlyti ir kitų privatumo mokslininkų vystyti „informacinio privatumo“ elementai, kaip informacijos kontrolė, taisymas, valdymas, ištrynimasis šiandien turi būti įgyvendinami kitoje aplinkoje bei kitomis sąlygomis. Šio mokslinio tiriamojo darbo objektas – duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose, todėl šioje darbo dalyje bus analizuojama virtualaus socialinio tinklo sąvoka ir jo veikimo modelis. Be to, šioje disertacijos dalyje nagrinėjamas duomenų subjekto teisinis statusas ir jo asmens duomenų tvarkymo ypatumai virtualių socialinių tinklų aplinkoje.

1. Virtualaus socialinio tinklo sąvoka ir ypatumai

Mokslinė diskusija apie virtualius socialinius tinklus nebūtų įmanoma be esminių principų apie internetą arba kitaip dar moksliniuose darbuose vadinamą globalią komunikavimo infrastruktūrą¹⁴⁸, supratimo. Kaip nurodo L. Lessig, internete, funkcionavimo prasme, galima išskirti trijų sluoksnių modelį – fizinį, kodavimo ir aplikacijų¹⁴⁹. Fizine prasme tinklo architektūra unikalios dizaino ir programavimo kalbos pagalba leidžia toli esančius vieną nuo kito įrenginius sujungti į globalų tinklų tinklą, vadinamą internetu. Kodavimo prasme, tinklo operacinės sistemos ir interneto naršyklės naudoja bendrą unikalios kalbą, vadinamą TCP/IP protokolu, kuris ir įgalina informacijos srautų tekėjimą tinkluose. Aplikacijų prasme, aukštesnio lygio protokolai, tokie kaip HTTP/HTML, SMTP, VoIP, RTP yra kiekvieną dieną naudojami vartotojų skaityti internetinius tinklaraščius, skelbti atnaujinimus virtualiuose socialiniuose tinkluose, naudotis Skype, ar siųsti audio ir video turinį. Šiandien dieną internetą būtų sunku įvardinti „naująja technologija“¹⁵⁰ ir viena iš to priežasčių, kad jame pačiame arba su siejant su jo paslaugomis sparčiai vystosi nauji reiškiniai, kaip virtualūs socialiniai tinklai, nuotolinė kompiuterija, mobilių duomenų tvarkymas ir pan.

Virtualios bendruomenės, susikuriančios internete yra vadinamos virtualiais socialiniais tinklais. Pirmosios virtualios bendruomenės, kurias pagal konkrečius požymius (tokius kaip dalinimasis asmenine informacija ir bendravimas) galima sieti su virtualiais socialiniais tinklais, atsirado 1990 m. – Globe.com (1995 m.), Geocities.com (1994 m.), ir Tripod.com (1995 m.). Kitos atsiradusios virtualios bendruomenės, kaip Classmates.com jau leido susijungti vartotojams vieniems su kitais naudojantis elektroninio pašto adresais. Vėlyvaisiais 1990 m., atsiradus asmeninei vartotojo paskyrai, kuri ir yra vienas iš pagrindinių skiriamųjų virtualių socialinių tinklų požymių, vartotojai įgalinami susijungti su savo draugais ir ieškoti panašių interesų vartotojų. Remiantis šiais požymiais įvairios interneto svetainės pradėjo kurti virtualius socialinius tinklus su vis labiau išvystytais požymiais su-

148 F. LeSieur, „Regulating cross-border data flows and privacy in the networked digital environment and global knowledge economy,“ *International data privacy law* 2,2 (2012): 96.

O. Tene, „Privacy: the new generations,“ *International data privacy law* 1,1 (2011): 16.

149 L. Lessig, *Free culture: the nature and future of creativity* (Penguin: Harmondsworth, 2005): 37.

150 O. Tene, „Privacy: the new generations,“ *International data privacy law* 1,1 (2011): 16.

rasti draugus ir valdyti savo asmeninę paskyrą internete. Taip susikūrė pirmieji virtualūs socialiniai tinklai, kaip SixDegrees (1997 m.), Makeoutclubin (2000 m.), Hub Culture ir Friendster (2002), kurių populiarumas plito milžinišku greičiu, kurie, kaip ir anksčiau internetas, plačiąja prasme yra apibūdinami kaip neatsiejama globalizacijos dalis su visais savo pozityviais ir negatyviais padariniais¹⁵¹. Ir, nors pirmieji virtualūs socialiniai tinklai jungė milijonus vartotojų, tuometiniai jų vartotojai neturėjo daug tiesioginių kontaktų, taip pat, šiuose tinkluose nebuvo išvystyti patogūs vartotojui funkcionalumai. Vėliau susikūrė virtualūs socialiniai tinklai pradėjo jungti konkrečių interesų bendruomenes, apjungiančias vartotojus verslo bei profesiniais interesais (Ryze ir LinkedIn), asmeniniais pomėgiais (Friendster) ir kurių populiarumas sparčiai plito. Šių tinklų plėtra paskatino sukurti ir kitus panašius virtualius socialinius tinklus – MySpace (2003 m.), Orkut (2004 m.) ir Facebook (2004 m.). Per gana trumpą laikotarpį sparčiai išpopuliarėję ir tapę globaliu kultūrinio reiškinio, virtualūs socialiniai tinklai mokslininkų dar yra vadinami „vieno sėkmingiausių kūrinių interneto istorijoje“¹⁵².

Pagal Wasserman ir Faustin apibrėžimą, pateiktą 1994 m. socialiniai tinklai – socialinė struktūra, sudaryta iš socialinių žaidėjų (kaip individai arba organizacijos) ir kompleksinių ryšių tarp šių individų (kaip santykiai, ryšiai, arba bendravimas)¹⁵³. Vystantis Web 2.0 technologijai su tuo sekančiomis galimybėmis individams bendrauti ir bendradarbiauti virtualioje erdvėje, šalia termino „socialiniai tinklai“ pradėtas naudoti terminas „virtualūs socialiniai tinklai“. Pagal Kaplan ir Haenlein, socialinė medija yra grupė, grindžiama interneto aplikacijomis ir WEB 2.0 ideologinėmis ir technologinėmis specifikacijomis, ir kuri leidžia vartotojų kuriamo turinio atsiradimą ir keitimąsi¹⁵⁴. Tačiau, pažymėtina, kad mokslinėje literatūroje anglų kalba abu terminai – tiek „socialiniai tinklai“ (angl. *social network*), tiek „virtualūs socialiniai tinklai“ (angl. – *online social network*) akademinuose straipsniuose yra vartojami nagrinėjant tą patį reiškinį – virtualius socialinius tinklus. Virtualių socialinių tinklų apibrėžimas daugelio mokslininkų yra atskleidžiamas per virtualių socialinių tinklų požymius, arba kitaip vadinamus ypatumus. Moksliniai tyrimai, nagrinėjantys virtualius socialinius tinklus, atskleidžia tokius virtualių socialinių tinklų požymius – galimybę susijungti ir bendrauti su kitais asmenimis¹⁵⁵, taip pat galimybę nagrinėti kitus

151 Elena Izyumenko, „Think before you share: personal data on the social networking sites in Europe; Article 8 ECHR as a tool of privacy protection“ (master thesis. Faculty of law. Lund University, 2011), 25-37, <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=2027887&fileId=2027888>

152 M. Kacimi, S. Ortolani & Crispo, „Anonymous opinion exchange over untrusted social networks,” Proceedings of the second ACM EuroSys workshop on social network systems (2009):26, <http://www.inf.unibz.it/~mkacimi/eurosys2009.pdf>

153 S.Wasserman ir K.Faust, *Social Network Analysis* (Cambridge University Press,1994), 34B.

154 Carminati et al, *Security and trust in online social networking* (Morgan & Claypool publishers, 2014), 1.

155 C. Lampe, N. Ellison ir C. Steinfield, „A familiar face(book):profile elements as signals in an online social network.“ Paper presented at the proceedings of the special interest group on computer human interaction conference: California, USA, 2007.

S. Golder et al, „Rhythms of social interaction: messaging within a massive online network,“ Springer: Third international conference on communities and technologies (2007): 41-66.

D.M.Timm ir C.J. Duven, „Privacy and social networking sites,“ Willey Periodicals: Using emerging technologies to enhance student engagement *New Directions for Student Services Issue*, 124 (2008): 92.

vartotojus¹⁵⁶, galimybę generuoti ir kurti turinį, kaip pavyzdžiui skelbti nuotraukas, naudoti įvairias programas, keisti paskyros statusą¹⁵⁷.

Autoriai Boyd ir Ellison apibrėžia virtualių socialinių tinklų paslaugą kaip interneto funkcija grindžiamą paslaugą, kuri leidžia individams sukurti viešą arba pusiau-viešą asmeninę paskyrą įtinklintoje sistemoje, dalintis informacija su kitais individualais ir matyti kitų individų ryšius sistemoje, su kuriais juos sieja ryšiai; tokių ryšių prigimtis ir struktūra gali priklausomai nuo paslaugos gali skirtis¹⁵⁸. Šis Boyd ir Ellison virtualių socialinių tinklų apibrėžimas yra cituojamas ir kitų mokslininkų (Beye, Houghton ir A. N. Joinson, Krasnova ir kt.) atskleidžiant tris pagrindinius virtualių socialinių tinklų sąvokos ypatumus: 1. viešą ar pusiau – viešą profilį; 2. dalinimąsi informacija su kitais vartotojais sistemoje; ir 3. kitų vartotojų kontaktų matymą ir naudojamą sistemoje¹⁵⁹. Marsoof išskiria tokius virtualių socialinių tinklų požymius: 1. galimybė skelbti asmeninius duomenis ir kitą generuojamą turinį, susijusį su asmens interesais ir asmeniniu gyvenimu vartotojo paskyroje, 2. paskyros individualizavimas (pavyzdžiui, informacijos apie rekomendacijas, prekes, paslaugas, renginius siuntimas kiekvienam vartotojui pagal jo asmeninius duomenis), 3. įrankiai, kurie apibrėžia socialinį bendravimą, t. y. kas turi prieigą prie virtualaus socialinio tinklo ir kas bei kaip gali bendrauti su vartotoju¹⁶⁰. Carminati, apibrėždama virtualius socialinius tinklus, pateikia šiuos juos apibūdinančius požymius: 1. interneto paslauga grindžiama platforma, kurioje yra kuriami vartotojų socialiniai ryšiai ir santykiai; 2. vartotojai gali dalintis interesais, pomėgiais, veiklomis, kontaktais; 3. Kiekvienas vartotojas turi savo asmeninę paskyrą su savo socialiniais kontaktais, nuorodomis ir kitomis paslaugomis¹⁶¹. Virtualūs socialiniai tinklai – nuolat kintanti ir ypatingai dinamiška platforma. Konkuruodami tarpusavyje, virtualūs socialiniai tinklai kuria vis naujų funkcionalumų vartotojams, siekdami sudaryti kuo patogesnes sąlygas bendravimui. Pavyzdžiui, šiuo metu vartotojai laisvai gali kelti nuotraukas ir vaizdo medžiagą į savo paskyrą. Be to, vartotojai gali dalyvauti diskusijose, komentuoti savo ir kitų vartotojų veiksmus, parsišiusi įvairių pro-

156 N. Ellison et al, „The benefits of Facebook „friends“: exploring the relationship between college students' use of online social networks and social capital,“ *Journal of computer-mediated communication* 12,3 (2007): 1143-1168.

A. N. Joinson, „Looking at“, „looking up“ or „keeping up with“ people? Motives and uses of Facebook,“ Paper presented at the computer human interaction conference: Helsinki, 2008.

C. Lampe, N. Ellison ir C. Steinfield, „A face(book) in thr crowd: social searching vs. social browsing,“ Paper presented at the proceedings of the 2006 20 th anniversary conference on computer supported cooperative work: Canada, 2006.

157 A. N. Joinson, „Looking at“, „looking up“ or „keeping up with“ people? Motives and uses of Facebook,“ Paper presented at the computer human interaction conference: Helsinki, 2008.

158 D. Boyd ir N. B. Ellison, „Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship,“ *Journal of Computer-Mediated Communication* 13,1 (2007): 210.

159 M. Beye et al, „Literature overview – privacy in online social networks,“ *Researchgate.net* 1 (2010):2., <http://doc.utwente.nl/74094/1/literaturereview.pdf>

D. J. Houghton ir A. N. Joinson, „ Privacy, social networks sites, and social relations,“ *Journal of technology in human services* 28 (2010): 75.

H. Krasnova et al, „Privacy concerns and identity in online social networks,“ *Springer: Identity journal* 2 (2009): 41.

160 Althaf Marsoof, „Online social networking and the right to privacy: the conflicting rights of privacy and expression,“ *Oxford University Press: International journal of law and information technology* 19,2 (2011): 114.

161 Carminati et al, *Security and trust in online social networking* (Morgan & Claypool publishers, 2014), 6.

gramėlių. 2016 m. kovo 17 d. didžiausias virtualus socialinis tinklas Facebook paskelbė, kad kuria vartotojams visaapimančią „Bot Store“ paslaugą, kuri turėtų leisti vartotojams atsisųsti programas, praplečiančias vien tik bendravimu grindžiamų paslaugų spektrą: pavyzdžiui, vartotojai galėtų užsisakyti picą nusiųntę reikalingą žinutę picerijai, nusipirkti kino teatrų bilietus, iškviešti taksi, taip pat rezervuoti vietas restoranuose, patikrinti savo banko sąskaitas¹⁶².

Teisine prasme virtualūs socialiniai tinklai – informacinės visuomenės paslaugos kaip apibrėžta Direktyvos 98/34/EB, iš dalies pakeistos Direktyva 98/48/EB, 1 str. 2 dalyje. Informacinių visuomenės paslaugų apibrėžimas yra pateiktas e-komercijos Direktyvoje 2000/31/EB, nurodant į apibrėžimą, pateiktą Direktyvoje 98/48/EB – „Paslauga“ yra bet kuri informacinės visuomenės paslauga, t. y. paprastai už atlyginimą per atstumą, elektroninėmis priemonėmis ir asmenišku paslaugų gavėju prašymu teikiama paslauga¹⁶³. Ir nors virtualūs socialiniai tinklai atitinka informacinių visuomenės paslaugų apibrėžimą, tačiau šio tyrimo kontekste paminėtina, kad šios sąvokos nėra tapačios. Disertacijos nagrinėjimo objektas yra platesnis bei gali apimti ir tokius veiksmus, susijusius su duomenų tvarkymu, kurie išeina už informacinių visuomenės paslaugų apibrėžimo ribų. Tačiau, atsižvelgiant į disertacijos tikslus ir uždavinius, virtualių socialinių tinklų ir informacinių visuomenės paslaugų ryšio aspektai užėina už tyrimo tikslų, todėl jie atskirai nebus analizuojami.

Apibendrinant virtualių socialinių tinklų sąvoką ir jos ypatumus, galima pasakyti, kad virtualaus socialinio tinklo sąvoka vartojama siejant ją su elektronine erdve bei komunikacija jos viduje. Virtualūs socialiniai tinklai – tai socialinė struktūra, vienijanti tam tikras interesų grupes, kurių nariai (vartotojai) tarpusavyje susiję įvairiais ryšiais (draugyste, giminyse, ekonominiiais santykiais, simpatija ar antipatija, seksualiniais ryšiais, religija, išsilavinimu, pomėgiais, socialine padėtimi), motyvuoti dalintis turima informacija, diskutuoti aktualiais klausimais, keistis muzika, vaizdo medžiaga, pristatyti save elektroninėje erdvėje bei viešai demonstruoti socialinį aktyvumą. Virtualūs socialiniai tinklai veikia visame pasaulyje ir duomenų subjektai jungiasi prie šių tinklų iš skirtingų jurisdikcijų. Svarbiausi virtualių socialinių tinklų elementai yra vartotojų asmeniniai profiliai. Juose kiekvienas asmuo įkelia pagrindinius duomenis apie save. Be to, šalia šių pagrindinių požymių, dauguma virtualių socialinių tinklų vartotojams į savo asmeninį profilį įsikelti nuotraukas, kitą vaizdinę medžiagą ir naudotis naujai sukurtomis ir nuolat tobulinamos įvairiomis programėlėmis.

2. Virtualaus socialinio tinklo veikimo modelis

Iš pirmojo antros dalies poskyrio akivaizdu, kad virtualiuose socialiniuose tinkluose juda milžiniškas vartotojo asmens duomenų kiekis, todėl svarbu išnagrinėti kokioje aplinkoje su šiais duomenimis yra atliekami konkretūs veiksmai. Šio poskyrio tikslas – atskleisti tipinio virtualaus socialinio tinklo veikimo modelį, apibūdinant modelyje veikiančius subjektus ir išnagrinėjant galimus veiksmus, atliekamus su vartotojo asmens duomenimis virtualaus socialinio tinklo modelyje.

162 Tom Hadfield, „Facebook’s Messenger Bot Store could be the most important launch since the App Store,” žiūrėta 2016 03 21, <http://techcrunch.com/2016/03/17/facebooks-messenger-in-a-bot-store/>

163 Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/48/EB iš dalies keičianti Direktyvą 98/34/EB, nustatančią informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. 1998. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998L0048&from=LT>

Daugelio šių dienų virtualių socialinių tinklų struktūra bei teikiamos paslaugos elektroninėje platformoje yra panašios. Beveik visų virtualių socialinių tinklų tikslas yra pritraukti kuo daugiau vartotojų, skatinti komunikaciją ir jos dalinimąsi. Vartotojai jungiasi prie virtualaus socialinio tinklo per savo sukurtą vartotojo profilį arba paskyrą. Galima taip pat paminėti, kad daugeliui vartotojų paskyros registracija virtualiuose socialiniuose tinkluose yra nemokama. Taip pat tyrimai atskleidė, kad virtualių socialinių tinklų aplinkoje vartotojai atskleidžia daugiau negu įprastai asmeninės informacijos¹⁶⁴. Be vartotojo paskyros, kompiuterijos mokslininkai, tyrinėjantys virtualių socialinių tinklų platformas, išskiria ir kitus virtualaus socialinio tinklo elementus: virtualaus socialinio tinklo svetainės tinklapi¹⁶⁵; nuorodas į kitus tinklus, bendravimą, išteklius ir išteklių veiksmus¹⁶⁶; vartotojų funkcionalumus, saugumo nustatymus, operacinius funkcionalumus, pardavimo galimybes, finansinius rodiklius¹⁶⁷. Virtualūs socialiniai tinklai savo paslaugas teikia elektroninėje platformoje. Platforma, kurioje funkcionuoja virtualus socialinis tinklas, pasižymi veikiančių subjektų ir paslaugų įvairove. Graef, Wahyuningtyas ir Valcke nurodo, kad platforma suprantama kaip vieta, kurioje gali susijungti bei sąveikauti skirtingi dalyviai¹⁶⁸. Vienareikšmiškai apibūdinti tokią platformą būtų labai sudėtinga, o gal netgi ir neįmanoma dėl nuolatinio virtualių socialinių tinklų, o taip pat ir šalia egzistuojančių subjektų ir jų kuriamų paslaugų naujinimo, koregavimo bei tobulinimo. Verta pažymėti, kad virtualus socialinis tinklas, pats būdamas tarsi „vieno langelio“ paslaugų principu veikiantis modelis savo vartotojams, sąveikauja ir su kitais subjektais – tiekėjais, partneriais, trečiosiomis šalimis, kitais virtualiais socialiniais tinklais ir pan. Svarbus šių subjektų statusas duomenų apsaugos teisėje, nes tarp šių subjektų vyksta dalijimasis vartotojo asmens duomenimis ir nuo jo priklauso duomenų subjektų teisių įgyvendinimas. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio darbo grupės nuomonėje Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete, virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjai yra įvardijami duomenų valdytojais¹⁶⁹. Be to, nuomonėje taip pat yra nurodoma, kad taikomųjų programų teikėjai taip pat gali būti duomenų valdytojai, jeigu jie sukuria taikomąsias programas, kurios gali veikti kartu su socialinių tinklų paslaugų teikėjų programomis, ir jeigu vartotojai nusprendžia naudoti tokią programą¹⁷⁰.

Kitas svarbus momentas – dalijimasis arba asmens duomenų persiuntimas iš vieno subjekto kitiems elektroninėje platformoje, kurioje funkcionuoja tipinis virtualus socialinis tinklas. Kaip buvo paminėta aukščiau, virtualūs socialiniai tinklai renka asmens duomenis per vartotojo paskyrą, dalijasi vartotojų asmens duomenimis su kitais elektroninės platformos dalyviais bendradarbiavimo, paslaugų teikimo ar kitais pagrindais. Be to, tiek virtua-

164 E. Toch et al, „Personalization and privacy: a survey of privacy risks and remedies in personalization-based systems,“ *Business Media* 22 (2012): 205.

165 A. Felt ir D. Evans, „Privacy protection for social networking APIs,“ *Web 2.0 Security and Privacy* (2008): 1-9

166 F. Buccafurri et al, „A model to support design and development of multiple-social-network applications,“ *Elsevier: Information Sciences* 331 (2016): 103–106.

167 M. Al-Qurishi et al, „Online social network management systems: state of art,“ *Procedia Computer Science* 73 (2015): 476-480.

168 Graef I. Et al., „Assessing data access issues in online platforms,“ *Elsevier: Telecommunications policy* 39 (2015): 376.

169 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.5/2009 dėl socialinių tinklų internete. 2009. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_lt.pdf

170 Ten pat.

lūs socialiniai tinklai, tiek kiti elektroninės platformos dalyviai naudoja asmens duomenis analizuojant vartotojo įpročius ir elgesį platformoje ir to pasekoje pasiūlo individualizuotą reklamą ir/arba virtualaus socialinio tinklo bei trečiųjų šalių, kitų platformos dalyvių paslaugas vartotojui. Kaip yra nurodyta Europos Komisijos atliktame tyrime, virtualių socialinių tinklų programinė įranga skiriasi pagal savo funkcionalumus ir programėles (angl. – applications)¹⁷¹. Tačiau, tiek akademinėje literatūroje, tiek tinklapyje, kuriame fiksuojamos didžiausios programavimo sąsajų saugyklos, yra išskiriama pagrindinė taikomoji programavimo sąsaja, angliškai vadinama API (angl. *application programming interface*), kurios pagalba funkcionuoja beveik daugelis virtualių socialinių tinklų visame pasaulyje¹⁷². Vienas labiausiai paplitęs būdas rinkti turinio informaciją iš virtualių socialinių tinkle yra naudojimas API, kurią naudoja konkretus virtualus tinklas¹⁷³. Be to, pavyzdžiui populiariausiame virtualiame socialiniame tinkle Facebook įvairios paslaugų programėlės per vartotojo paskyrą, naudojantis API technologija gali užklausti vartotojo ir jo tinkle esančių kitų narių asmeninių duomenų¹⁷⁴. Tokiu būdu tiek pats virtualus socialinis tinklas, tiek trečiosios šalys ir kiti subjektai elektroninėje platformoje, pasinaudodami API technologija, surenka milžiniškus kiekius vartotojų duomenų. Išnaudodami duomenų subjektų pateiktą asmeninę informaciją, virtualūs socialiniai tinklai generuoja savo pajamas, sudarydami sąlygas vystyti elektroninei reklamai ir įvairiausioms tiek savo pačių sukurtomis, tiek ir trečiųjų paslaugoms. Kitaip tariant, naudodamiesi API technologija, patys virtualūs socialiniai tinklai arba kiti verslo subjektai renka informaciją apie vartotojus su tikslu, kad vėliau būtų efektyviai ir atrinktu būdu pasiūlomos prekės ar paslaugos. Virtualus socialinis tinklas gali būti pavaizduotas schematiškai.

---

171 A. Martin ir R. Van Bavel, *Assessing the Benefits of Social Networks for Organizations* (European Commission Joint research Center, 2013), <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC78641.pdf>

172 A. Felt ir D. Evans, „Privacy protection for social networking APIs,“ *Web 2.0 Security and Privacy* (2008): 1-9;

F.B. Abdesslem et al, „Reliable online social network data collection,“ *Springer: Computational Social Networks: Mining and Visualization* (2012):183-202, <https://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/10023/2411/1/sn2011.pdf>;

F. Buccafurri et al, „A model to support design and development of multiple-social-network applications,“ *Elsevier: Information Sciences* 331 (2016): 107.

Browse the world's largest API repository, žiūrėta 2016 03 22,

<http://www.programmableweb.com/category/social/apis?category=20087>

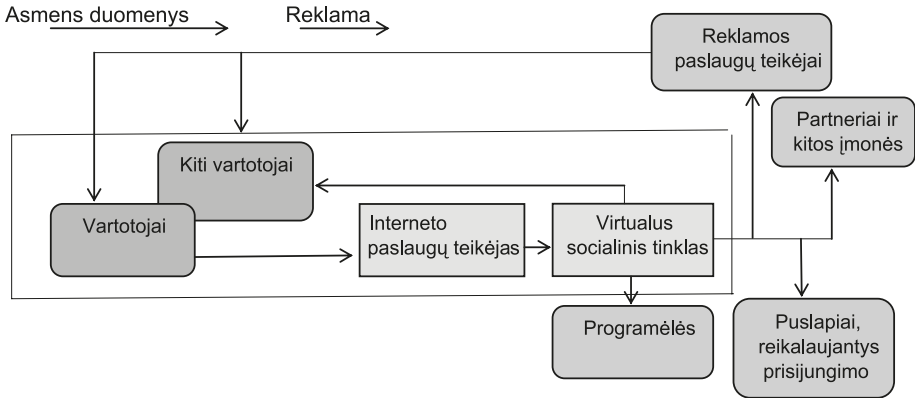
173 F.B. Abdesslem et al, „Reliable online social network data collection,“ *Springer: Computational Social Networks: Mining and Visualization* (2012):183-202, <https://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/10023/2411/1/sn2011.pdf>

174 A. Felt ir D. Evans, „Privacy protection for social networking APIs,“ *Web 2.0 Security and Privacy* (2008): 1-9;

Browse the world's largest API repository, žiūrėta 2016 03 22

Schema Nr. 3. Virtualus socialinis tinklas¹⁷⁵

Tokiu būdu, vartotojų socialinė struktūra ir dalinimasis asmenine informacija suteikia įmonėms galimybes kurti verslus integruojant virtualų socialinį tinklą ir milijonus jo vartotojų¹⁷⁶. Be aukščiau nurodyto duomenų subjektų asmeninės informacijos rinkimu ir dalijimusi grindžiamo virtualaus socialinio tinklų veikimo modelio, būtina atkreipti dėmesį dar į keletą su tinklo verslo modeliu siejamų aspektų, kuris gali būti siejamas su duomenų subjektų asmens duomenų analize bei naudojimu. Visų pirma, tiesioginė rinkodara yra neatskiriama socialinių tinklų paslaugų verslo modelio dalis¹⁷⁷. Socialinių tinklų paslaugų teikėjai patys, arba perduodami vartotojų duomenis tretiesiems asmenims, gali naudoti skirtingus rinkodaros modelius – kontekstinę, segmentų, vartotojų elgsena grindžiamą rinkodarą. Kontekstinė rinkodara pritaikyta prie turinio, kurį peržiūri arba kuriuo naudojasi vartotojas. Segmentų rinkodarą sudaro reklamos teikimas tikslinėms vartotojų grupėms, vartotojas priskiriamas grupei pagal informaciją, kurią jis tiesiogiai pateikė socialinių tinklų paslaugų teikėjams ar kitiems subjektams. Galiausiai elgsenos rinkodaros specialistai parenka reklamą remdamiesi tam tikro laikotarpio vartotojų veiklos stebėjimu ir analize. Tokiu būdu, vartotojo/duomenų subjekto duomenys yra aktyviai peržiūrimi, analizuojami, struktūruojami bei iš jų yra padaromos atitinkamos verslo modeliui naudingos išvados bei imamasi konkrečių veiksmų. Svarbu atkreipti dėmesį, kad duomenų peržiūra, analizė, struktūravimas gali būti atliekama ne tik paties virtualaus socialinio tinklo, bet ir trečiųjų šalių bei kitų elektroninėje platformoje esančių subjektų.

Taip pat, virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjai gali naudoti slapukus bei tiesioginę rinkodarą. Slapukai yra naudojami, kad gerintų savo paslaugų kokybę išsaugodami vartotojų parinktis ir sekdami vartotojų tendencijas, pavyzdžiui, kaip jie atlieka paiešką. Naudojant šias priemones surinkti asmens duomenys apie elgseną leidžia dar labiau susitelkti į atitinkamo vartotojo asmenines charakteristikas. Šie veiksmai taip pat atitinka virtualių socialinių tinklų

175 D. Haynes et al. „A regulatory model for personal data on social networking services in the UK,“ International Journal of Information Management 36 (2016): 874. 872-882.

176 Hakeem Rizk, „Fundamental Right or Liberty?: Online Privacy’s Theory for Co-existence with Social Media,“ Howard Law Journal 56, 3 (2013): 958.

177 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.5/2009 dėl socialinių tinklų internete. 2009. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_lt.pdf

verslo modelio logiką. Programinės paieškos priemonės teikėjas sprendžia, ar slapukas bus saugomas, koks slapukas saugomas ir kokiems tikslams jis naudojamas. Tokiu būdu virtualaus socialinio tinklo paslaugų teikėjas gali nustatyti, kokiais būdais ir kokiems tikslams jis stebės savo vartotojų elgseną. Populiariausias virtualus socialinis tinklas Facebook naudoja skirtingus slapukų parametrus prisiregistravusiems nariams, išsiregistravusiems nariams ir ne nariams. Naudojamas slapukus, vartotojo laikmenoje, Facebook kaupia, analizuoja ir daro išvadas iš daugelio savo vartotojų duomenų: el. pašto adreso, slaptažodžio, draugų, skelbiamos informacijos pobūdžio, mėgstamų veiklų. Be to, slapukų funkcijos populiariausiame virtualiame socialiniame tinkle taip pat yra sujungtos su virtualaus socialinio tinklo „patinka“ ir „dalintis“ funkcionalumais, pagal kurių informaciją galima analizuoti vartotojo laiką, lankomas fizines vietas, tinklapius ir kitą svarbią asmeninę informaciją. Atlikdamas slapukų dėka surinktų vartotojo asmeninių duomenų apibendrinimus, virtualus socialinis tinklas gali prognozuoti tikslų atitinkamų paslaugų ir produktų potencialų vartotojo poveiklį, naudojamą virtualaus socialinio tinklo veikimo modelyje. Virtualūs socialiniai tinklai naudoja tiesioginę rinkodarą savo veikloje bei jos pagalba galimai siūlo ne tik savo, bet trečiųjų šalių prekes ir/arba paslaugas. Naudojant tiesioginę rinkodarą savo veikloje virtualūs socialiniai tinklai privalo gauti duomenų subjektų sutikimus. Duomenų subjektas, norėdamas pradėti naudotis virtualių socialinių tinklų paslaugomis gali būti spaudžiamas kartu sutikti ir dėl jo asmens duomenų naudojimo tiesioginės rinkodaros tikslais. Be to, visais atvejais asmenys, besinaudodami virtualiais socialiniais tinklais, gali paprastai pareikalauti nutraukti tokių pranešimų siuntimą ir virtualūs socialiniai tinklai privalo tai užtikrinti.

Slapukų ir tiesioginės rinkodaros naudojimas yra reglamentuojamas 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir tarybos Direktyvos 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (toliau – Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių)¹⁷⁸. Minėtos Direktyvos dėl privatumo ir elektroninių ryšių nuostatos papildo Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB, ypatingai siekiant apsaugoti fizinių asmenų pagrindines teises ir ypač jų teisę į privatumą¹⁷⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad 2017 m. sausio 10 d. buvo paskelbtas Europos Parlamento ir tarybos reglamento pasiūlymas dėl privatumo ir asmens duomenų apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje, pakeisiantis Direktyvą 2002/58/EB (toliau – Reglamento pasiūlymas dėl privatumo ir elektroninių ryšių)¹⁸⁰. Pasiūlyme naudojamos sąvokos suvienodinamos su Bendrajame asmens duomenų apsaugos reglamente įtvirtintomis sąvokomis, nustatomi aiškesni įpareigojimai dėl asmens sutikimo bei paslaugų teikėjų atsakomybės naudojant slapukus bei tiesioginę rinkodarą.

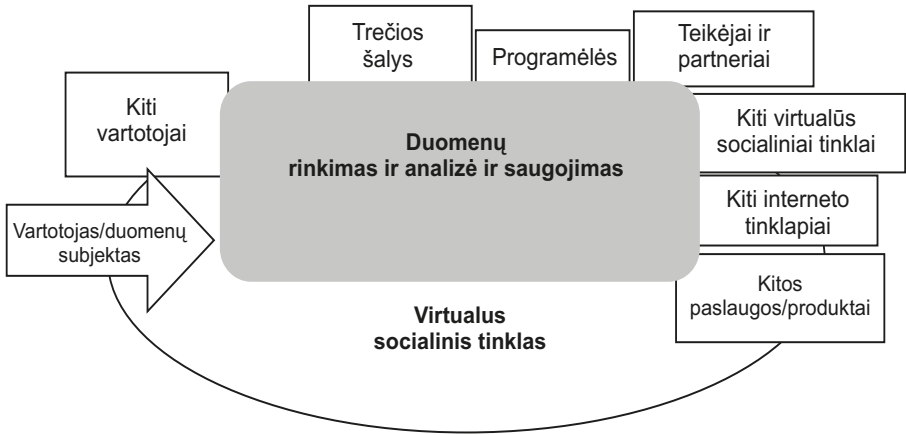
Taigi, virtualaus socialinio tinklo veikimo modelis visų pirma remiasi duomenų subjektu asmeninių duomenų rinkimu ir dalijimusi, be to, jame taip pat galima išskirti veiksmus, susijusius su surinktų duomenų panaudojimu – analize, struktūravimu. Atliekant visus šiuos veiksmus dažnai yra įtraukiamos ir trečiosios šalys, kiti elektroninėje platformoje esantys subjektai ir netgi kiti vartotojai. Virtualaus socialinio tinklo veikimo modelis elektroninėje platformoje pavaizduotas Schemoje Nr. 4.

178 Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje. 2002. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002L0058&from=LT>

179 Ten pat, Preambulės 12 punktus.

180 Europos Parlamento ir tarybos reglamento pasiūlymas dėl privatumo ir asmens duomenų apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje, pakeisiantis Direktyvą 2002/58/EB. 2017. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/proposal-regulation-privacy-and-electronic-communications>.

Schema Nr. 4. Virtualaus socialinio tinklo veikimo modelis elektroninėje platformoje¹⁸¹

Apibendrinant aukščiau išdėstytą informaciją, galima teigti, kad virtualių socialinių tinklų modelis vyksta sudėtingoje ir daugialypėje struktūroje, kurioje per vartotojo paskyrą gaunami asmens duomenys gali būti persiunčiami, jais gali būti dalijamasi su kitais dalyviais, funkcionuojančiais elektroninėje platformoje. Pavaizduoti elektroninę platformą, kurioje funkcionuoja virtualus socialinis tinklas yra sudėtinga, tačiau pastebima, kad elektroninės erdvės platformoje virtualus socialinis tinklas, pats būdamas tarsi „vieno langelio“ paslaugų principu veikiantis modelis savo vartotojams, sąveikauja ir su kitais subjektais – tiekėjais, partneriais, trečiosiomis šalimis, kitais virtualiais socialiniais tinklais ir pan. Pagal dabartinį reglamentavimą virtualūs socialiniai tinklai ir trečiosios šalys yra traktuojami tik kaip duomenų valdytojai. Vis dėlto, atsižvelgiant į elektroninės platformos sudėtingumą ir jos vystymąsi, manytina, kad tam tikrais atvejais subjektai gali įgyti ir duomenų tvarkytojui būdingų požymių. Pavyzdžiui, jeigu virtualus socialinis tinklas analizuoja asmens duomenis kito virtualaus socialinio tinklo ar paslaugų teikėjo užsakymu. Tuomet keistūsi ir duomenų subjekto pozicija įgyvendinant savo teises. Nagrinėjant virtualaus socialinio tinklo veikimo modelį pastebėta, kad virtualaus socialinio tinklo veikimo struktūra, pagrįsta vartotojų asmeninių duomenų rinkimu ir dalinimūsi yra orientuota į versliškumą, t. y. suteikia įmonėms galimybes kurti verslus. Modelio sudėtingumas dėl vartotojo asmens duomenų panaudojimo pasireiškia tuo, kad konkretūs veiksmai dėl vartotojo asmens duomenų (rinkimas, dalijimasis, persiuntimas) yra atliekami ne vieno konkretaus duomenų valdytojo, bet daugelio subjektų – vartotojų, taikomųjų programų, trečiųjų šalių, partnerių, tiekėjų. Be to, pastebėta, kad be duomenų rinkimo ir dalinimosi tarp šių subjektų, virtualūs socialiniai tinklai ir kiti elektroninės platformos dalyviai sąsajumu grindžiamame veiklos modelyje aktyviai išnaudoja ir kitus asmens duomenų apdorojimo būdus – duomenų analizę ir naudojimą (apdorojimą ir struktūravimą). Virtualūs socialiniai tinklai bei kiti elektroninės platformos dalyviai panaudoja tokias priemones kaip tiesioginę rinkodarą, slapukus siekiant suprognozuoti tikslų atitinkamų paslaugų ir produktų potencialų vartotojo paveikslą, naudojamą elektroninėje platformoje.

181 Autorės parengta schema atlikus asmens duomenų srautų judėjimo analizę mokslinėje literatūroje.

3. Duomenų subjekto sąvokos problematika virtualiuose socialiniuose tinkluose

Virtualaus socialinio tinklo modelyje duomenų subjektas gali įgyti tam tikrų specialių šiai aplinkai būdingų ypatybių. Pastebima, kad virtualiuose socialiniuose tinkluose duomenų subjektas gali įgyti duomenų valdytojui būdingų požymių, kitaip tariant šioje aplinkoje vyksta nuolatinė duomenų subjekto ir duomenų valdytojo vaidmenų sąveika. Virtualaus socialinio tinklo vartotojas, sukūręs savo paskyrą virtualiame socialiniame tinkle bei naudojantis virtualius socialinius tinklus išimtinai tik asmeninio naudojimo poreikiams patenkinti, bus laikomas duomenų subjektu. Tai patvirtina ir Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio darbo grupės nuomonė Nr. 5/2009. Daugeliu atvejų vartotojai virtualių socialinių tinklų aplinkoje yra laikomi duomenų subjektais¹⁸². Tačiau, tam tikrais atvejais duomenų subjektas virtualiuose socialiniuose tinkluose vykdo komercines, politines ar kitas veiklas arba turi didelį skaičių kontaktų. Šiais atvejais duomenų subjektas gali įgyti atskirų duomenų valdytojams būdingų požymių. Duomenų valdytoju yra įvardijamas fizinis arba juridinis asmuo, valdžios institucija, agentūra ar kitas organas, kuris vienas ar drauge su kitais nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus, sąlygas ir būdus¹⁸³. D.B. Garrie nurodo, kad atskiri vartotojai – duomenų subjektai taip pat gali būti pripažįstami duomenų valdytojais virtualiuose socialiniuose tinkluose dėl to, kad „jie nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir būdus“¹⁸⁴. Tokiais atvejais kai atskiri vartotojai–duomenų subjektai gali būti laikomi ir duomenų valdytojais, taikant jiems visus duomenų valdytojams nustatytus įpareigojimus, D. B. Garrie, M. D. Lewis, R. Wong ir R. L. Gillespie nuomone yra nepraktiškas bei keliantis daugybę klausimų bei problemų¹⁸⁵. Tokiu būdu kyla Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatų aiškimumo ir interpretavimo klausimai bei prieštaravimai virtualių socialinių tinklų aplinkoje.

Visų pirma, Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. 1 dalis reikalauja, kad asmens duomenys būtų tvarkomi teisingai ir teisėtai¹⁸⁶. Organizacijoms, kaip duomenų valdytojams, šis reikalavimas yra įprastas. Tuo tarpu, reikalavimas kiekvienam vartotojui kaip atskiram duomenų valdytojui laikytis šios nuostatos virtualių socialinių tinklų aplinkoje atrodytų sudėtingai įgyvendinamas. Sunku įsivaizduoti situaciją, kuomet kiekvienas vartotojas, prieš patalpindamas tam tikrą informaciją virtualaus socialinio tinklo aplinkoje, analizuotų atitinkamus Direktyvą įgyvendinančius vietos įstatymus bei atidžiai tikrintų, ar tokios informacijos skelbimas nepažeidžia teisinių teisingumo bei teisėtumo tvarkant asmens duomenis reikalavimų. Net ir tuo atveju, jeigu vartotojai sugebėtų tinkamai laikytis aukščiau minėto Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB

182 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.5/2009 dėl socialinių tinklų internete. 2009. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_lt.pdf

183 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 2 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

184 Ten pat.

185 D. B. Garrie et al, „Data protection: the challenges facing social networking,“ *International law & management review* 6 (2010): 131.

186 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 6 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

reikalavimo, valdžios institucijoms, atsakingoms už asmens duomenų apsaugą, būtų itin sudėtinga kontroliuoti bei užtikrinti nuolatinį nuostatos laikymąsi dėl milžiniško virtualių socialinių tinklų vartotojų kiekio.

Antra, Duomenų apsaugos Direktyvos 10 str. nustato, kad duomenų valdytojas arba jo atstovas privalo duomenų subjektui, iš kurio renkami su juo susiję duomenys, suteikti bent tokią informaciją, jeigu jis jos dar neturi, apie : a) duomenų valdytojo arba jo atstovo, jei toks yra, tapatybę; b) tikslus, dėl kurių ketinama tvarkyti šiuos duomenis; c) bet kokią platesnę informaciją¹⁸⁷. Vėlgi, organizacijoms, kaip duomenų valdytojams, ši pareiga teikti nurodytą informaciją yra įprasta. Tačiau daugumai virtualių socialinių tinklų vartotojų toks reikalavimas ne tik nėra įprastas, tačiau apskritai abejotina, ar žinomas. Pavyzdžiui, organizacija, tvarkanti asmens duomenis, yra linkusi teikti tokią informaciją duomenų subjektams, siekdama įgyti pasitikėjimą bei paskatinti vartotojus paskelbti savo asmeninę informaciją. Tuo tarpu individualiems vartotojams paprastai nereikia stengtis tokiu būdu pritraukti asmenų aktyvumo, kadangi informaciją apie duomenų subjektus jie jau turi ir gali ja operuoti. Be to, galimybė individualiam vartotojui nustatyti, kas bus paskelbtų duomenų gavėjas, yra praktiškai neįmanoma, kadangi daugeliu atvejų virtualiuose socialiniuose tinkluose informacijai taikomas prieinamumo statusas „visiems“, o tai reiškia, kad prie tokių asmens duomenų gali prieiti bet kas visame pasaulyje.

Trečia, Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. nustato, jog asmens duomenys turi būti adekvatūs, susiję ir savo apimtimi neviršijantys tikslų, kuriems jie renkami, ir (arba) vėliau tvarkomi¹⁸⁸. Ši nuostata taip pat labiau pritaikytina organizacijoms, kadangi individualūs vartotojai patys nusprendžia, kokius asmeninės informacijos apie kitus asmenis kiekius atskleisti savo profilyje bei tokių veiksmų tikslas kiekvieną kartą gali skirtis, priklausomai nuo individualaus vartotojo ketinimų¹⁸⁹.

Ketvirta, Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB ne tik reikalauja, kad duomenų valdytojas gautų duomenų subjekto sutikimą tvarkyti jo asmeninę informaciją, bet taip pat įpareigoja tokį sutikimą gauti konkrečiam duomenų tvarkymo tikslui. Tokio reikalavimo įgyvendinimas individualiam vartotojui buvo visiškai neįprastas virtualių socialinių tinklų atsiradimo laikais, kadangi virtualiuose socialiniuose tinkluose talpinant su kitu asmeniu susijusius duomenis (nuotraukas ar videomedžiagą), nebuvo įprasta prieš tai atsklausti ir gauti minėtose laikmenose esančių asmenų sutikimus dėl jų asmens duomenų tvarkymo. Nors, vystantis virtualiems socialiniams tinklams toks nustatymas atsirado, tačiau vis tiek vartojamas, patalpindamas asmeninę informaciją, ir privatumo nustatymų pagalba nustatęs tokios informacijos prieinamumą uždarai vartotojų grupei, tam tikra prasme išreiškia nesutikimą, kad tokią informaciją gavę asmenys disponuotų ja su kitais subjektais, įskaitant trečiuosius asmenis, darbdavius ar kitą platesnę asmenų ratą. Tokiu būdu ir šis Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB reikalavimas tampa sudėtingai įgyvendinamas virtualių socialinių tinklų aplinkoje.

187 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 10 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

188 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 6 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

189 D. B. Garrie et al, „Data protection: the challenges facing social networking,“ *International law & management review* 6 (2010): 133.

Be to, nagrinėjant aukščiau išvardintus Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB taikymo aspektus virtualiuose socialiniuose tinkluose reikia pastebėti, kad duomenų subjektas taip pat yra saistomas konkretaus virtualaus socialinio tinklo kaip paslaugų teikėjo nuostatų ir sąlygų reikalavimų, kuriuose jis paprastai yra įvardijamas kaip vartotojas. Tais atvejais, kada duomenų subjektas yra traktuojamas kaip duomenų valdytojas, tuomet susidaro precedento neturinti duomenų apsaugos reikalavimų ir vartotojo teisės apibrėžiančių reikalavimų taikymo kolizija. Pagal Direktyvoje numatytus požymius, be virtualaus socialinio tinklo galiojančių nuostatuose ir sąlyguose išdėstytų vartotojo įpareigojimų, duomenų subjektui būtų taikytini ir įstatymuose numatyti duomenų valdytojai priskiriami įpareigojimai¹⁹⁰. Tokią poziciją patvirtina ir Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 29 straipsnio darbo grupė savo nuomonėje Nr. 1/2010 dėl sąvokų „duomenų valdytojas“ ir „duomenų tvarkytojas“¹⁹¹. Pritaikant Direktyvos 95/46/EB nuostatų taikymą virtualiuose socialiniuose tinkluose, darbo grupė savo išaiškinimuose įtvirtina „bendro duomenų valdymo“ ir bendros atsakomybės sąvokas. Šiuo požiūriu bendras valdymas prasideda tada, kai atskiros šalys, vykdydamos konkrečias duomenų tvarkymo operacijas, nustato arba jų tikslą, arba esminius duomenų tvarkymo būdų elementus, kuriuos turi nustatyti duomenų valdytojas¹⁹². Ir nors virtualūs socialiniai tinklai yra nurodomi Nuomonėje Nr.1/2010 kaip vienas iš pavyzdžių, kuriuose egzistuoja bendras duomenų valdymas, grupė savo išaiškiniame aiškiai neįvardija duomenų subjekto bei duomenų valdytojo kaip bendrais duomenų valdytojais¹⁹³. Tačiau, Nuomonėje Nr.1/2010 paliečiami kiti reikšmingi virtualių socialinių tinklų aplinkoje taikytini Direktyvos 95/46/EB aspektai. Virtualūs socialiniai tinklai įvardijami kaip sudėtingos sistemos, kuriose dalyvauja daug subjektų, bei kuriose prieiga prie asmens duomenų ir kitas duomenų subjektų teises gali įvairiais lygmenimis užtikrinti skirtingi subjektai. Grupės nuomonėje taip pat nurodoma, kad nustatyti, kuris duomenų valdytojas yra kompetentingas (ir atsakingas) konkrečių duomenų subjektų teisių ir įpareigojimų atžvilgiu, yra daug sudėtingiau tais atvejais, kai keli bendri duomenų valdytojai yra nevienodai pasidaliję duomenų tvarkymo tikslus ir būdus¹⁹⁴.

Taikyti pagrindines Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB įtvirtintas nuostatas duomenų subjekto atžvilgiu tampa sudėtinga ir virtualių socialinių tinklų globalaus veikimo. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatos yra taikomos duomenų valdytojams, kurie tvarko asmens duomenis įsisteigdami ir vykdydami veiklas Europos Sąjungoje, arba naudoja įrangą, kuri taip pat fiziškai yra Europos Sąjungoje¹⁹⁵. Vadinasi, jeigu virtualus socialinis tinklas yra įsisteigęs ne Europos Sąjungos teritorijoje (kaip daugeliu atveju ir yra, pvz., Facebook, LinkedIn atvejais), Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/

190 P. Van Eecke ir M. Truyens, „Privacy and social networks,“ Elsevier: Computer law & security review 26 (2010): 538.

191 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.1/2010 dėl sąvokų „duomenų valdytojas“ ir „duomenų tvarkytojas“. 2010. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp169_lt.pdf

192 Ten pat.

193 P. Van Eecke ir M. Truyens, „Privacy and social networks,“ Elsevier: Computer law & security review 26 (2010): 538.

194 Ten pat, 539.

195 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 4 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

EB nuostatų taikymas tampa abejotinas bei diskutuotinas. Ir nors 29 darbo grupės nuomonėje Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete yra apibrėžiama, kad kad Duomenų apsaugos direktyvos nuostatos socialinių tinklų paslaugų teikėjams taikomos daugeliu atvejų, net jei jų buveinė yra ne Europos ekonominėje erdvėje (EEE)¹⁹⁶, tačiau praktinis tokių nuostatų taikymas, ir ypač užtikrinant duomenų subjekto teisių įgyvendinimą yra kvestionuotinas. Šiais atvejais duomenų subjektų skundai dėl virtualaus socialinio tinklo Facebook turėtų būti teikiami oficialaus Europoje įsisteigusio padalinio valstybės duomenų priežiūros institucijai per nacionalinės ES valstybės, kurioje įvyko duomenų subjekto teisių pažeidimas, duomenų priežiūros instituciją. Tokia duomenų subjekto teisių gynimo schema numatyta ir 29 darbo grupės nuomonėje Nr. 8/2010 dėl taikytinos teisės¹⁹⁷. Atvejais, kada paslaugų teikėjas neturi padalinio Europoje, duomenų subjektas teoriškai negali užtikrinti savo teisių įgyvendinimo.

Teisės į privatumą įgyvendinimas virtualių socialinių tinklų aplinkoje pasižymi dar vienu specifiniu bruožu, t.y., kad pačios teisės į privatumą apibrėžtis, kuri remiasi uždarumu, konfidencialumu yra tarsi priešinga virtualių socialinių tinklų veikimo modeliui, kuris yra pagrįstas informacijos sklaida ir dalinimusi. Šioje vietoje ir pasireiškia teisės į privatumą virtualiuose socialiniuose tinkluose paradoksas bei įdomi diskusija apie tai, kokios yra privatumo bei informacijos atskleidimo ribos virtualių socialinių tinklų kontekste. Mokslinėje doktrinoje šis klausimas yra nagrinėjamas vartotojų elgsenos ir skirtingų privatumo tradicijų (europietiško ir JAV modelių) kontekste. Žodžio laisvės principas įprastai yra kildinamas iš valstybių pagrindinio teisės akto – konstitucijos, tuo tarpu teisė į privatumą yra reglamentuojama specialiuose įstatymuose. JAV modelyje dominuoja žodžio laisvės principas, kuris vertinant teismų praktikos sprendimus, nugali prieš Europos modelyje griežtai reguliuojamą teisę į privatumą¹⁹⁸. Be to, moksliniuose tyrimuose pastebėtas privatumo paradoksas¹⁹⁹, atskleidžiantis dichotomiją tarp vartotojo požiūrio be elgesio virtualiuose socialiniuose tinkluose. Mokslininkas Kokolakis išnagrinėjo šio reiškinio vystymąsi nuo 2001 metų bei jo tyrimas atskleidė, jog privatumo paradoksas pastaruoju metu jau neturėtų būti vadinamas „paradoksu“, nes šiandien dieną jis gali būti pagrindžiamas loginiais paaiškinimais²⁰⁰. Šie paaiškinimai yra susiję su konkrečiomis teorijomis – privatumo paskaičiavimo, socialine, kognityvinių ribų bei

196 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.5/2009 dėl socialinių tinklų internete. 2009. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_lt.pdf. 29 straipsnio darbo grupė remiasi ankstesne savo nuomone (Nr. 1/2008 dėl asmens duomenų apsaugos klausimų, susijusių su programinėmis paieškos sistemomis dėl padalinio įsteigimo ar įrangos naudojimo papildomų gairių programinių paieškos priemonių), kaip lemiamų veiksnių, kuriais remiantis nustatomas Duomenų apsaugos direktyvos ir taisyklių, vėliau parengtų dėl IP adresų tvarkymo ir slapukų naudojimo, taikomumas.

197 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.8/2010 dėl taikytinos teisės. 2010. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp179_lt.pdf

198 Althaf Marsoof, „Online social networking and the right to privacy: the conflicting rights of privacy and expression,“ Oxford University Press: International journal of law and information technology 19, 2 (2011): 126.

199 Norberg P.A. et al, „The privacy paradox: personal information disclosure intentions versus behaviors,“ The Journal of Consumer Affairs 41,1 (2007):102.

200 Kokolakis S., „Privacy attitudes and privacy behaviour: A review of current research on the privacy paradox phenomenon,“ Computers & Security 64 (2017):123-128.

sprendimo priėmimo euristika ir racionalaus sprendimų priėmimo²⁰¹. Kiekviena iš šių teorijų turi konkretų pagrindimą, pavyzdžiui, pagal privatumo paskaičiavimo teoriją asmuo konkrečiai paskaičiuoja privačios informacijos atskleidimo nuostolius bei įvertina tos pačios informacijos atskleidimo privalumus bei remiantis šiais paskaičiavimais atskleidžia norimą duomenų kiekį apie save. Disertacijos autorės nuomone, nagrinėjant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose, svarbu atsižvelgti į privatumo dichotomišką prigimtį virtualių socialinių tinklų kontekste, nes nuo jo gali priklausyti duomenų subjekto teisių įgyvendinimo kokybė. Kita vertus, kadangi šiame tyrime remiamasi europine duomenų apsaugos tradicija, galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 9 str. nustato išimtis ir nukrypimus derinant privatumo teisę su laisve reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Ir nors Direktyvoje įtvirtintas privatumo ir žodžio laisvės derinimo principas galėjo būti kritikuojamas dėl jo turinio ribų taikymo virtualiuose socialiniuose tinkluose²⁰², Reglamentas 85 str. šį ribotumą išplėtė²⁰³.

4. Skyriaus apibendrinimas

Virtualūs socialiniai tinklai sudaro savitą bei unikalią erdvę, kurios veikimas yra pagrįstas asmens duomenų rinkimu bei analizavimu. Teisine prasme virtualūs socialiniai tinklai yra informacinės visuomenės paslaugos, per kurias vartotojai įgyvendina savo veiksmus. Tai socialinė struktūra, vienijanti tam tikras interesų grupes, kurių nariai (vartotojai) tarpusavyje susiję įvairiais ryšiais (draugyste, giminyse, ekonominiais santykiais, simpatija ar antipatija, seksualiniais ryšiais, religija, išsilavinimu, pomėgiais, socialine padėtimi), motyvuoti dalintis turima informacija, diskutuoti aktualiais klausimais, keistis muzika, vaizdo medžiaga, pristatyti save elektroninėje erdvėje bei viešai demonstruoti socialinį aktyvumą. Kurdami asmenines paskyras virtualiuose socialiniuose tinkluose vartotojai pateikia asmens duomenis apie save, kurių prašo virtualūs socialiniai tinklai – dažniausiai vardą, pavardę, gimimo datą ir vietą, gyvenamąją vietą, darbovietės pavadinimą, elektroninį paštą ir kt. Be to, aktyviai naudodamasis virtualaus socialinio tinklo paslaugomis, skelbdamas tam tikrą asmeninę informaciją apie save, vartotojas taip pat generuoja tinklo turinį.

Labai svarbu suprasti virtualaus socialinio tinklo veikimo esminius principus, nes nuo duomenų subjekto prisiregistravimo bei savo asmens duomenų pateikimo virtualiame socialiniame tinkle iki pirmo duomenų subjekto aktyvaus veikimo, tikėtina, kad įvyksta keletas veiksmų su jau pateiktais pirminiais vartotojo duomenimis. Tokiu būdu, dar iki realaus duomenų subjekto teisių įgyvendinimo pradžios, vyksta asmens duomenų surinkimas, analizavimas, perdavimas tretiesiems asmenims ir kiti panašūs veiksmai. Pastebėta, kad teikdamas paslaugas „vieno langelio“ principu savo vartotojams, virtualus socialinis tinklas sąveikauja su daugeliu kitų subjektų – tiekėjais, partneriais, trečiosio-

201 Ten pat, 128-130.

202 Duomenų apsaugos Direktyvos 9 straipsnis nustato, kad valstybės narės numato išimtis ir nukrypimus nuo Direktyvoje įtvirtintų normų tada, kai asmens duomenys tvarkomi tik žurnalistiniais sumetimais arba meninės ar literatūrinės raiškos tikslais, ir tik tuomet, jeigu šios išimtyms reikalingos, norint privatumo teisę suderinti su laisve reikšti savo mintis ir įsitikinimus reglamentuojančiomis taisyklėmis.

203 Reglamentas 85 straipsnis numato, kad valstybės narės teisėje teisę į asmens duomenų apsaugą pagal Reglamentą turi būti suderinta su teise į saviraiškos ir informacijos laisvę, įskaitant duomenų tvarkymą žurnalistikos tikslais ir akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais.

mis šalimis, kitais virtualiais socialiniais tinklais ir t.t. Šią sąveiką galima būtų apibūdinti kaip ypatingai sudėtingą ir vieną nuo kitų dalyvių (virtualaus socialinio tinklo, trečiųjų šalių, kitų produktų gamintojų ir t.t.) vidiniais ryšiais priklausomą ir susijusią sistemą, kurioje funkcionuoja konkretus virtualaus socialinio tinklo veikimo modelis. Duomenų subjekto asmens duomenų tvarkymo problematika modelyje pastebima dėl itin didelio skaičiaus duomenų valdytojų bei daugybės atliekamų veiksmų su asmens duomenimis modelyje – rinkimu, saugojimu, persiuntimu ir kitokiu panaudojimu. Pastebėta, kad vartotojo asmens duomenų rinkimas, panaudojimas ir saugojimas yra atliekamas ne tik pačių virtualių socialinių tinklų, bet ir kitų (gali būti vieno, gali ir daugelio) elektroninėje platformoje esančių dalyvių. Tiek pats virtualus socialinis tinklas, tiek trečiosios šalys ir kiti dalyviai elektroninėje platformoje, pasinaudodami API technologija, surenka milžiniškus kiekius vartotojų duomenų su tikslu, kad vėliau tam pačiam vartotojui būtų efektyviai ir atrinktu būdu pasiūlomos prekės ar paslaugos. Taip pat, pasitelkiant tokias priemones kaip tiesioginė rinkodara bei slapukai, tiek patys virtualūs socialiniai tinklai, tiek kiti dalyviai naudoja surinktus duomenis, juos analizuodami, struktūruodami bei darydami atitinkamas išvadas.

Be to, aukščiau paminėti veiksmai ne visada yra aiškūs bei iškomunikuojami duomenų subjektui, t.y. kas vyksta su jo asmens duomenimis elektroninėje virtualaus socialinio tinklo platformoje ir tai autorės nuomone yra vienas didžiausių paslaugų teikėjų trūkumų, sudarančių netikrumo ir neaiškumo atmosferą duomenų subjektui dar prieš pradėdant įgyvendinti savo teises šiose aplinkose. Panašūs neaiškumai pastebėti ir atliekant sąvokų analizes – ar tikrai virtualus socialinis tinklas visais atvejais yra laikytinas duomenų valdytoju? Autorės nuomone, atvejais, kada virtualus socialinis tinklas analizuoja surinktus asmens duomenis kito užsakovo vardu, jis turėtų būti laikomas duomenų tvarkytoju. Visi šie atvejai turėtų būti aiškiai iškomunikuoti duomenų subjektui. Sąvoka „duomenų subjektas“ virtualaus socialinio tinklo veikimo modelyje taip pat suformulavo naujų klausimų dėl jos taikymo Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB kontekste. Pastebėta, kad aukščiau apibrėžtoje virtualių socialinių tinklų aplinkoje duomenų subjektas tam tikrais atvejais gali būti traktuojamas kaip duomenų valdytojas ir jam tokiu būdu būtų taikomi tiek duomenų subjektui, tiek duomenų valdytojui taikomi įpareigojimai. Tokiu būdu atskleidžiami duomenų subjektui taikomų duomenų valdytojo įpareigojimų aiškinimo ir interpretavimo taikymo klausimai (duomenų tvarkymo teisingumas ir teisėtumas, informacijos pateikimo įpareigojimas ir kt.) bei bendro duomenų valdymo probleminiai aspektai, kurie yra reikšmingi toliau nagrinėjant duomenų subjektų teisių problematiką virtualiuose socialiniuose tinkluose.

3 DALIS. DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ REGULIAVIMO IR APSAUGOS PROBLEMATIKA VIRTUALIUOSE SOCIALINIUOSE TINKLUOSE

Išanalizavus virtualių socialinių tinklų sąvoką ir jos ypatumus, veikimo modelį elektroninėje platformoje ir duomenų subjekto sąvokos problematiką šioje aplinkoje, trečiajame disertacijos skyriuje yra nagrinėjamos pasirinktų virtualių socialinių tinklų privatumo politikos, iš jų atrandamos teisinės problemos bei atliekama šių problemų analizė Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB ir Reglamento teisinių normų kontekste.

1. Pasirinktų virtualių socialinių tinklų privatumo politikų analizė

Šiame skyriuje bus nagrinėjamos pasirinktų virtualių socialinių tinklų privatumo politikos. Šios analizės tikslas – išnagrinėti kaip virtualūs socialiniai tinklai kaip duomenų valdytojai laikosi reikalavimų, numatytų šiuo metu galiojančioje Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB. Šiam tikslui pasiekti autorė nagrinėjo keturis virtualius socialinius tinklus – Facebook, LinkedIn, Academia.eu ir Care2. Šių virtualių socialinių tinklų pasirinkimas buvo grindžiamas sekančiais kriterijais. Pirma, pasirenkami duomenų valdytojai, kurie vykdo veiklą keliose skirtingose ES valstybėse (manytina, kad tokiu būdu galima pamatyti duomenų subjektų teisių įgyvendinimo skirtingumus įvairiose šalyse, pvz. Facebook, LinkedIn). Antra, pasirenkami virtualūs socialiniai tinklai, teikiantys skirtingas paslaugas. Analizei pasirinktas didžiausias vartotojų skaičiumi bei paslaugomis virtualus socialinis tinklas Facebook, taip pat asmenis profesiniais ir verslo interesais vienijantis virtualus socialinis tinklas LinkedIn. Abu minėti virtualūs socialiniai tinklai leidžia vartotojams įsigyti mokamų paslaugų. Pažymėtina, kad sąlyginai galima teigti, kad visi virtualūs socialiniai tinklai daugiau ar mažiau teikia komercines paslaugas arba yra komercinio pobūdžio, tačiau autorė analizei pasirinko ir virtualias bendruomenes, kurias vienija ir ne pelno siekiantys tikslai. Pavyzdžiui, virtualus socialinis tinklas Academia.edu yra skirtas mokslinių tyrimų naujienų dalinimuisi, virtualus socialinis tinklas Care2 – ne pelno siekianti didžiausia interneto bendruomenė, pasisakanti už gyvūnų teises, švarią ir saugią aplinką. Manytina, kad toks skirtingų virtualių socialinių tinklų pasirinkimas analizei atskleis platesnį požiūrį ir leis formuluoti atitinkamas išvadas dėl tiriamų klausimų.

Reikalavimai, pagal kuriuos turėtų būti išdėstytos virtualių socialinių tinklų, kaip duomenų valdytojų, privatumo politikų nuostatos yra išdėstyti Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 ir 12 str., Lentelė Nr. 5.

Lentelė Nr. 5. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 ir 12 straipsniai

Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 straipsnis	Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 straipsnis
<p>Duomenų valdytojas arba jo atstovas privalo duomenų subjektui, iš kurio renkami su juo susiję duomenys, suteikti bent tokią informaciją, jeigu jis jos dar neturi:</p> <ol style="list-style-type: none"> duomenų valdytojo arba jo atstovo, jei toks yra, tapatybė; tiksiai, dėl kurių ketinama tvarkyti šiuos duomenis; bet kokia platesnė informacija, kaip antai: – duomenų gavėjai ar gavėjų kategorijos, – ar į klausimus atsakoma privaloma tvarka, ar savanoriškai, taip pat galimos neatsakymo pasekmės, – teisės gauti informaciją ir teisės pataisyti duomenis apie save buvimas; kiek tokios platesnės informacijos reikia, atsižvelgus į specifines duomenų rinkimo aplinkybes, kad būtų garantuotas teisingas subjekto duomenų tvarkymas. 	<p>Kiekvienas duomenų subjektas turi teisę reikalauti, kad Duomenų valdytojas:</p> <ol style="list-style-type: none"> be apribojimų, priimtinais laiko tarpais, per daug nedelsdamas ir be pernelyg didelių išlaidų, pateiktų: <ul style="list-style-type: none"> – patvirtinimą, ar su juo susiję duomenys yra tvarkomi, ir informaciją bent jau apie tvarkymo tikslus, duomenų kategorijas, gavėjus, kuriems atskleidžiami duomenys, arba jų kategorijas, – pranešimą suprantamu pavidalu apie tvarkomus duomenis ir bet kurią prieinamą informaciją apie jų šaltinius, – žinias apie loginius metodus, naudojamus automatiškai tvarkant duomenis apie duomenų subjektą, bent 15 str. 1 dalyje nurodytų automatinų sprendimų atveju; tinkamai ištaisyti, ištrinti arba blokuoti duomenis, kurie tvarkomi nesilaikant šios direktyvos nuostatų, o ypač, kai tie duomenys yra neišsamūs ar netikslūs; praneštų trečiosioms šalims, kurioms duomenys buvo atskleisti, kad pagal b punktą duomenys buvo ištaisyti, ištrinti ar blokuoti, nebent tai padaryti būtų neįmanoma arba pernelyg sunku.

Disertacijos rašymo metu Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB yra galiojantis teisės aktas, todėl pagal joje įvardintus reikalavimus buvo analizuojamas kiekvieno pasirinkto virtualaus socialinio tinklo – Facebook, LinkedIn, Academia.edu ir Care 2 – duomenų apsaugos politikų nuostatos ir jų atitikimas aukščiau išdėstytiems Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB reikalavimams. Privatumo politikų analizė yra atliekama padalijant analizuojamas nuostatas į dvi pagrindines dalis. Visų pirma yra nagrinėjamos kiekvienos privatumo politikos nuostatos, nustatančios pagrindinius su duomenų subjektu susijusių asmens duomenų veiksmus – asmens duomenų rinkimą, tikslą, saugojimo trukmę ir duomenų persiuntimą. Ir antra, nagrinėjamos kiekvienos privatumo politikos sąlygos, įtvirtinančios konkrečių duomenų subjekto teisių įgyvendinimą. Toks nuostatų nagrinėjimo išskirstymas, visų pirma, atskleis bendruosius privatumo politikų aspektus ir antra, nurodys į konkrečių duomenų subjektų teisių įgyvendinimo problematiką.

1.1. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas Facebook²⁰⁴

Bendrieji veiksmai, atliekami su duomenų subjekto duomenimis

Asmens duomenų rinkimas. Priklausomai nuo teikiamų paslaugų virtualus socialinis tinklas Facebook renka įvairius duomenis apie savo vartotojus. Facebook renka duomenis apie savo vartotojus jiems naudojantis Facebook paslaugomis, įskaitant informaciją, kurią vartotojas nurodo registruodamasis, taip pat dalindamasis ar komunikuodamas su kitais vartotojais. Į renkamą informaciją taip pat įeina vartotojų generuojamo turinio duomenys, tokie kaip vietos nustatymas, nuotraukos bei datos, kada duomenys buvo sukurti. Facebook taip pat renka duomenis apie tai kaip vartotojai naudojami tinklo paslaugomis, t.y. kokį turinį ir kaip dažnai jie žiūri bei vartotojų veiklų trukmę. Virtualus socialinis tinklas taip pat renka duomenis apie tai ką kiti vartotojai atlieka su konkrečiau vartotojo informacija, tokia kaip nuotraukų apie konkretų vartotoją dalinimasis, žinučių siuntimas ar kontaktų persiuntimas. Facebook renka duomenis apie vartotojų tinklus ir ryšius, su kuriais yra susijęs konkretus vartotojas, taip pat kaip jis su šiais kontaktais bendrauja, nepriklausomai nuo įrenginio. Facebook renka duomenis apie vartotojų pirkinius ar finansinius sandorius ir su jais susijusių duomenų informaciją. Facebook renka duomenis apie vartotojų kompiuterius, mobiliuosius telefonus ar kitus įrenginius bei su šiais įrenginiais susijusius duomenis. Facebook renka informaciją apie tai, kai vartotojas naudojamas paslaugomis lanko trečiųjų šalių interneto tinklapius ir naudojami programėlėmis bei su tuo susijusius duomenis. Virtualus socialinis tinklas renka informaciją apie vartotojus iš trečiųjų šalių tokiais atvejais kada yra siūlomos bendros paslaugos arba reklamos paslaugų teikėjų apie vartotojų patirtis bei bendravimą su jais. Facebook taip pat renka duomenis apie vartotojus iš įmonių, kurios priklauso arba yra susijusios su Facebook pagal pastarųjų įmonių privatumo politikų nuostatas ir sąlygas.

Tikslas. Facebook naudoja surinktą informaciją savo paslaugų teikimui. Duomenų politikoje išskiriami keturi pagrindiniai veiksmai kaip Facebook naudoja savo vartotojų duomenis: 1. Paslaugų teikimui, gerinimui ir tobulinimui; 2. Bendravimui su vartotoju; 3. Skelbimų ir paslaugų rodymui bei 4. Saugumo skatinimui.

Saugojimo laikotarpis. Facebook saugo vartotojų duomenis tol, kol jie yra reikalingi produktų ir paslaugų teikimui. Informacija, susijusi su vartotojo paskyra bus saugoma iki to laiko, kol vartotojas nepanaikina paskyros ir duomenys nėra reikalingi tolimesnių produktų ir paslaugų teikimui.

Duomenų persiuntimas. Facebook dalijasi vartotojo asmens duomenimis su su trečiojomis šalimis, kurios teikia ir tobulina Facebook paslaugas ar kurios naudoja reklamą arba susijusius produktus, sudarančius sąlygas veikti Facebook įmonėms ir teikti nemokamas paslaugas asmenims visame pasaulyje. Facebook nurodo trečiųjų asmenų rūšis, su kuriais dalijasi su vartotoju susijusiais duomenimis: reklamos, vertinimo ir analitinių paslaugų teikėjai (ju jais dalijamasi ne asmeniškai identifikuojama vartotojo informacija). Facebook teikia šiems partneriams informaciją apie jų reklamos pasiekiamumą bei efektyvumą ne-teikiant asmeninės vartotojo informacijos, arba teikia Facebook apibendrintą informaciją. Pavyzdžiui, Facebook gali pasakyti reklamos paslaugų teikėjui kaip veikia jo reklama, ar kiek vartotojų peržiūrėjo jų skelbimą ar parsisiuntė programėlę, arba Facebook gali pateikti partneriams ne asmeniškai identifikuojamą demografinę informaciją (kaip pavyzdžiui, 25 m. mergina, gyvenanti Madride, kuriai patinka programinės įrangos gamyba). Tokia

204 Duomenų politika, atnaujinta 2015 01 30.

informacija yra pateikiama tam, kad partneriai suprastų vartotojų auditoriją ir tik po to, kai partneriai sutinka laikytis Facebook reklamos gairių.

Facebook taip pat siunčia vartotojų informaciją pardavėjams, paslaugų teikėjams, ir kitiems partneriams, su kuriais bendradarbiauja. Tokie partneriai teikia Facebook techninės infrastruktūros paslaugas, analizuoja kaip yra naudojamos Facebook paslaugos, vertina skelbimų ir paslaugų efektyvumą teikiant paslaugas, įgalinant sandorius, arba atliekant mokslinius tyrimus. Tokie partneriai privalo laikytis griežtų konfidencialumo įsipareigojimų, kurie atitinka šios Duomenų politikos nuostatas bei sutartinius įsipareigojimus.

Duomenų subjekto prieigos teisė

Fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimas. Vartotojas, norėdamas gauti patvirtinimą iš Facebook dėl savo tvarkomų asmens duomenų, atskirai nėra informuojamas nei duomenų politikoje, nei kituose viešai skelbiamuose dokumentuose dėl tokio fakto susižinojimo galimybės. Facebook duomenų politikos pabaigoje yra nurodomi duomenų valdytojo kontaktai, kuriais vartotojai gali kreiptis esant klausimų dėl bendrų Facebook duomenų politikos klausimų. Vartotojams yra nurodomi du gyvenamieji adresai: jeigu vartotojas gyvena JAV ar Kanadoje jis gali kreiptis vienu adresu, jeigu vartotojas gyvena kitose pasaulio šalyse – gali kreiptis kitu adresu. Prie politikoje nurodyto adreso vartotojui yra galimybė kreiptis į duomenų valdytoją elektronine forma. Taigi, galima sakyti, kad vartotojas, atlikdamas duomenų valdytojo kontaktų paiešką bei paspausdamas keletą nuorodų, gali gana nesunkiai gauti patvirtinimą dėl savo duomenų tvarkymo.

Duomenų turinio sužinojimas. Duomenų apsaugos politikoje yra atskiras skyrelis „Kaip aš galiu valdyti ar ištrinti informaciją apie save?“. Šiame skyrelyje nurodoma, kad vartotojas gali valdyti turinį ir informaciją per aktyvumo įrankį (angl. *activity log tool*). Be to, vartotojas gali parsisiųsti informaciją, susijusią su Facebook paskyra per atsisiuntimo informacijos įrankį (angl. *download your information tool*). Paspaudus aktyvumo įrankio nuorodą, vartotojas gali susipažinti su savo skelbiama informacija ir kitomis veiklomis virtualiame socialiniame tinkle nuo pat paskyros sukūrimo dienos. Paspaudus atsisiuntimo informacijos įrankį, pateikiama informacija kaip parsisiųsti savo informaciją iš Facebook. Sekant visus įrankyje pateikiamus nurodymus ir atlikus keletą žingsnių Facebook virtualiame socialiniame tinkle, vartotojas gali pateikti užklausą Facebook parsisiųsti su juo susijusią informaciją. Informacija atsiunčiama į vartotojo elektroninį pašta.

Nors Facebook virtualiame socialiniame tinkle yra numatyti konkretūs įrankiai, leidžiantys susipažinti su savo informacijos turiniu, tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad šie įrankiai vartotojui yra nepatogūs dėl keleto priežasčių. Visų pirma, vartotojui reikalinga atlikti keletą veiksmų bei skaityti ilgus pranešimus prieš gaunant su juo susijusią informaciją. Parsisiunčiant informaciją iš Facebook į vartotojo elektroninį pašta atsiunčiami du elektroniniai laišakai anglų kalba. Pirmame laiške yra pateikiama bendro pobūdžio informacija dėl informacijos parsisiuntimo ir vartotojas informuojamas, kad po kažkurio laiko turės gauti antrą laišką. Antrame laiške vartotojui atsiunčiama nuoroda, kurią paspaudus vartotojas vėl yra grąžinamas į Facebook tinklą ir jame vėl turi spausti nuorodą „parsisiųsti informaciją“. Ir tik tuomet gauna informaciją apie save. Taip pat būtina atkreipti dėmesį, kad tokia informacija yra netikslė, ją sudaro apibendrinti duomenys apie duomenų subjektą. Tokiu būdu informacijos apie duomenų subjektą gavimo procesas yra sudėtingas ir nepatogus duomenų subjektui, o gautas informacijos apie duomenų subjektą turinys yra netikslus.

Duomenų subjekto ištrynimo/koregavimo teisės

Duomenų ištrynimas. Facebook duomenų politikoje yra atskiras skyrius apie duomenų valdymą ir ištrynimą. Šiame skyriuje yra nuoroda dėl vartotojo informacijos valdymo į anksčiau minėtą aktyvumo įrankį (angl. *activity log tool*), kuriuo naudojantis vartotojas gali tarp visų kitų informacijos valdymo veiksmų, atlikti ir duomenų ištrynimo veiksmus. Vartotojui suteikta informacija apie Facebook paskyros panaikinimą, o taip pat ir laikiną deaktyvavimą.

Duomenų subjekto teisė būti pamirštam

Duomenų subjektas nėra atskirai informuojamas duomenų politikoje apie teisės būti pamirštam įgyvendinimo sąlygas.

Facebook duomenų politikos vertinimas

Facebook duomenų politika formuluojama vartotojui suprantama ir aiškia kalba. Duomenų politika struktūruojama taip, kad apima skirtingus asmens duomenų veiksmus – rinkimą, naudojimąsi, siuntimą, ištrynimą. Duomenų politikoje taip pat yra nuorodų į interaktyvias priemones, kurių pagalba vartotojai gali lengviau valdyti savo asmeninę informaciją. Tačiau, Facebook duomenų politika formuluojama labai bendrais apibendrinamaisiais sakiniais. Duomenų rinkimo tikslas suformuluotas plačiai, todėl nėra aišku kokie tiksliai veiksmai yra atliekami su vartotojo asmens duomenimis. Tai ypač svarbu, kada yra atliekami automatiniai asmens duomenų rinkimo sprendimai, tačiau duomenų politikoje apie tai nėra užsimenama. Analizuojant pateiktą duomenų politiką aukščiau aprašytų Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB ir Reglamento nuostatų kontekste, paminėtina, kad Facebook, kaip duomenų valdytojas neatitinka reikalavimų, išdėstytų duomenų apsaugos reglamentavime. Tam tikri duomenų politikos kriterijai nevisiškai atitinka teisės aktų reikalavimus, pavyzdžiui, tikslas, dėl kurio renkami asmens duomenys yra suformuluotas per daug abstrakčiai. Kiti aspektai, kurie minimi Direktyvoje 95/46/EB visiškai nėra numatyti duomenų politikoje. Facebook konkrečiai neįvardija duomenų gavėjų ar gavėjų kategorijų, nors iš politikoje esančių nuostatų galima suprasti, kad jų yra labai daug ir visi jie yra svarbūs dalijantis bei siunčiant duomenų subjekto asmens duomenis. Nėra nurodomi trečiųjų šalių ir duomenų gavėjų kontaktai. Nagrinėjant Facebook duomenų politikos turinį, panašu, kad Facebook nurodoma duomenų politika labiau siejama ne su pačiu vartotoju kaip duomenų subjektu, bet su vartotojo atliekamais veiksmiais elektroninėje platformoje bei naudojamu įrenginiu. Duomenų politikoje trūksta aiškumo, tikslumo bei konkretumo. Duomenų politika vartotojui yra pateikiama anglų kalba, o šis aspektas taip pat gali būti vertinamas kaip apsunkinimas duomenų subjektui įgyvendinti savo teises.

Prieigos teisės atitikimas reglamentavimui. Pagal galiojančios Direktyvos 95/46/EB nuostatas, duomenų valdytojas privalo pateikti patvirtinimą, ar su juo susiję duomenys yra tvarkomi. Šią nuostatą duomenų subjektas gali iš dalies įgyvendinti Facebook aplinkoje, kreipdamasis į duomenų valdytoją, nors duomenų valdytojas pačios duomenų tvarkymo fakto patvirtinimo galimybės privatumo politikoje aiškiai ir nenurodo. Nagrinėjant Facebook pateikiamą duomenų turinį pasakytina, kad Facebook pateikiamas duomenų turinys neatitinka Direktyvos 95/46/EB sąlygų. Visų pirma, pats duomenų pateikimo procesas duomenų subjektui yra nepatogus ir sudėtingas. Antra, duomenų pateikiamas turinys yra abstraktaus pobūdžio bei neatitinka Direktyvos 95/46/EB 12 str. sąlygų, kad duomenų val-

dytojas pateiktų duomenų subjektui „...informaciją bent jau apie tvarkymo tikslus, duomenų kategorijas, gavėjus, kuriems atskleidžiami duomenys, arba jų kategorijas...“²⁰⁵.

Ištrynimo teisių atitikimas reglamentavimui. Nors Facebook duomenų politikoje yra atskiras skyrius apie duomenų ištrynimą, tačiau reikia pastebėti keletą svarbių aspektų. Visų pirma, virtualus socialinis tinklas aiškiai nenurodo duomenų subjekto ištrynimo/koregavimo teisės pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas. Antra, šis skyrius labiau yra orientuotas į informacijos valdymą, o ne ištrynimą. Vartotojui yra suteikiama galimybė per aktyvumo įrankį (angl. *activity log tool*) atlikti informacijos valdymo veiksmus ir tame tarpe – ištrynimą. Vėlgį, panaudojant aktyvumo įrankį, ištrinti informaciją Facebook virtualiame socialiniame tinkle yra gana sudėtinga dėl filtrų bei veiklų gausos. Be to, prie tam tikrų veiklų nėra įmanoma ištrinti informacijos, galima tiesiog pažymėti priešingą emociją, pavyzdžiui „patinka“ pakeisti į „nepatinka“. Tokiu būdu Facebook neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje išdėstytų reikalavimų dėl duomenų subjekto ištrynimo teisių.

Teisės būti pamirštam atitikimas reglamentavimui. Facebook duomenų politikoje nėra sąlygos, informuojančios duomenų subjektą apie jo teisę ištrinti duomenis apie jį. Tokiu būdu, duomenų politika neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje išdėstytų reikalavimų.

1.2. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas LinkedIn²⁰⁶

Bendrieji veiksmai, atliekami su duomenų subjekto duomenimis

Asmens duomenų rinkimas. LinkedIn renka vartotojų asmens duomenis jiems naudojantis paslaugomis su tikslu, kad būtų pasiūlyta individualizuota ir tinkama konkrečiam vartotojui patirtis. Vartotojui registruojantis LinkedIn renka su vartotoju susijusią informaciją, įskaitant vardą, elektroninio pašto adresą bei slaptažodį. Vartotojas taip pat gali pateikti ir kitus duomenis, pavyzdžiui darbovietės pavadinimą, pašto adresą ar kreditinės kortelės duomenis. LinkedIn renka informaciją, kurią užpildo vartotojas savo paskyroje – apie asmens išsilavinimą, įgūdžius, atliktus ar atliekamus profesinius darbus ir projektus. LinkedIn renka informaciją kada vartotojas naudojasi ir ne LinkedIn turiniu – elektroninio pašto adresų kontaktai, mobilaus įrenginio kontaktai, ar renginiai kalendoriuje. LinkedIn renka informaciją apie vartotoją kai jis susisiečia su įmone dėl kliento aptarnavimo paslaugų. LinkedIn renka vartotojo informaciją kada vartotojas naudojasi LinkedIn paslaugomis, įskaitant SlideShare ir Pulse paslaugas, mobiliąsias programėles; bei kada vartotojas sąveikauja su reklamos paslaugų teikėjais. LinkedIn renka informaciją kada vartotojas naudoja savo paskyrą prisiregistruoti prie kitų tinklapių ar paslaugų, ir kai peržiūri interneto tinklapius, kuriuose yra LinkedIn slapukai. LinkedIn naudoja slapukus ir panašias technologijas informacijos rinkimui. LinkedIn naudoja reklamos technologijas ir vadinamus „tinklo šnipus“ (angl. *web beacons*) informacijos apie vartotoją rinkimui. LinkedIn renka informaciją iš įrenginių ir tinklų, kuriais naudojasi vartotojas. Socialinis tinklas pasilieka sau teisę pradėti naudotis ir kitais informacijos rinkimo būdais.

Tikslas. LinkedIn renka vartotojo duomenis savo paslaugų teikimui, bendravimui su vartotoju, savo paslaugų vystymui, individualizuotos patirties gerinimui.

205 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 12 straipsnis. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

206 Duomenų politika, atnaujinta 2014 10 23.

Saugojimo laikotarpis. Socialinis tinklas saugo vartotojo informaciją taip ilgai kaip yra reikalinga ar tol, kol yra aktyvi vartotojo paskyra. Pavyzdžiui, LinkedIn gali saugoti tam tikrą informacijos dalį tol, kol tai yra reikalinga, kad atitiktų teisinius įsipareigojimus arba reikalavimus, spręsti ginčus, apsisaugoti nuo sukčiavimo ir piktnaudžiavimo, arba įgyvendinant šią privatumo politiką.

Duomenų persiuntimas. Socialinis tinklas dalijasi vartotojo informacija savo įmonių grupėje. Vartotojo viešą LinkedIn profilį galima rasti naudojant interneto paieško sistemas arba naudojantis kitų virtualių socialinių tinklų paslaugomis, kurios yra susijusios su vartotojo paskyra. LinkedIn glaudžiai bendradarbiauja su trečiaisiais asmenimis, kurie pagal įstatymų reikalavimus siūlo archyvavimo paslaugas. Tokiu būdu turinys, atsiradęs dalijantis informacija pasinaudojus trečiųjų šalių integracija, gali būti paviešinamas ir už LinkedIn paslaugų ribų. Trečiosios šalys (pavyzdžiui vartotojo el. laiško teikėjas) gali suteikti galimybę atlikti tam tikrus veiksmus naudojantis vartotojo kontaktais, tokiu būdu trečioji šalis turės teisę pasiekti, atskleisti ir naudoti šiuos kontaktus pagal sąlygas ir terminus, nurodytus trečiosios šalies privatumo politikoje. LinkedIn taip pat bendradarbiauja su paslaugų platformos programėlėmis, naudojant jų priemones. Tokiu būdu vartotojas suteikia platformos programėlėms prieigą prie LinkedIn paskyros bei turi sutikti su platformos programėlių privatumo politikų sąlygomis.

Duomenų subjekto prieigos teisė

Fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimas. Kaip ir Facebook atveju, vartotojui nėra numatyta galimybė gauti patvirtinimą apie duomenų tvarkymo faktą. Privatumo politikos 1.1. skyriuje yra nuostata, nurodanti duomenų valdytojo adresą. Adresas yra nurodomas vartotojams, gyvenantiems JAV bei už JAV ribų. Vėlgi, manytina, kad kreipiantis į duomenų valdytoją, vartotojas gana nesunkiai turėtų gauti patvirtinimą dėl savo duomenų tvarkymo.

Duomenų turinio sužinojimas. LinkedIn duomenų politikoje nėra nuostatų, nurodančių vartotojo galimybę sužinoti apie jį tvarkomų duomenų turinį. Iš duomenų politikoje įvardijamų renkamų vartotojų asmens duomenų galima daryti išvadą, kad renkama ypač daug duomenų, tačiau vartotojui nėra pateikiama galimybė sužinoti, kokie konkrečiai duomenys apie jį yra saugomi duomenų valdytojo.

Duomenų subjekto ištrynimo/koregavimo teisės

Duomenų ištrynimas. Socialinis tinklas duomenų politikoje yra įtvirtinta, kad duomenų subjektas turi teisę pasiekti, pakeisti, ištaisyti arba ištrinti savo asmeninę paskyros informaciją, kontroliuojamą LinkedIn. Be to, yra nuoroda į pagalbos centrą (angl. *Help center*), per kurį duomenų subjektas gali paprašyti savo duomenų, kurie nėra matomi paskyroje arba lengvai pasiekiami paties vartotojo. Jeigu vartotojas nusprendžia panaikinti savo paskyrą, politikoje yra nurodoma, kad vartotojo informacija bus pašalinta per 24 valandas. Taip pat nurodyta, kad paprastai LinkedIn ištrina panaikintos paskyros informaciją per 30 dienų nuo paskyros panaikinimo.

Duomenų subjekto teisė būti pamirštam

Duomenų subjektas nėra atskirai informuojamas duomenų politikoje apie teisės būti pamirštam įgyvendinimo sąlygas.

LinkedIn duomenų politikos vertinimas

LinkedIn duomenų politika – ilgas, formalia bei sudėtinga profesinė kalba išreikštas dokumentas. Ypačiai išsamiai duomenų politikoje apibūdinta iš vartotojo renkama informacija bei jos panaudojimo būdai, naudojamos technologijos. Aiškiai įvardintas duomenų valdytojas. Tačiau duomenų politikos turinys, panašiai kaip ir Facebook atveju, formuluojamas labai apibendrinto pobūdžio sakiniais, neaiškiai. Pavyzdžiui, duomenų rinkimo tikslas nurodomas abstrakčiai, siejant tikslą su LinkedIn veiksmis, o ne konkrečiomis duomenų tvarkymo operacijomis. Saugojimo laikotarpis yra įvardijamas, tačiau, tekstas formuluojamas taip, kad dalis vartotojo informacijos vis dėlto gali likti LinkedIn valdyme, tarsi nuteikiant vartotoją galimybei, kad net ir po paskyros panaikinimo veiksmo, tam tikra dalis jo asmeninės informacijos gali būti ir toliau naudojama virtualaus socialinio tinklo. Duomenų persiuntimas trečiosioms šalims yra ne visiškai aiškus, nėra nurodomos konkretūs trečiųjų šalių pavadinimai, kontaktiniai duomenys bei skaičius.

Prieigos teisės atitikimas reglamentavimui. Duomenų subjektas gali iš dalies įgyvendinti Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB įtvirtintą teisę dėl patvirtinimo, ar su juo susiję duomenys yra tvarkomi. Duomenų subjektui nėra sudaroma galimybė įgyvendinti Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 str. įtvirtintos nuostatos dėl bent minimalios informacijos apie su vartotojo duomenimis susijusio turinio gavimo.

Ištrynimo teisių atitikimas reglamentavimui. Duomenų politikoje yra nuostata, įgalinanti duomenų subjektą pasiekti, pakeisti, ištaisyti arba ištrinti informaciją apie save. Tai vartotojas gali atlikti pats arba kreipdamasis į pagalbos centrą. Vis dėlto, pačioje privatumo politikoje yra dvi nuostatos dėl paskyros panaikinimo, kurios gali būti laikomos kaip prieštaraujančios viena kitai. Viena vertus, jeigu duomenų subjektas nusprendžia panaikinti savo paskyrą, politikoje yra nurodoma, kad vartotojo informacija bus pašalinta per 24 valandas. Tačiau, kita vertus, taip pat konstatuota, kad LinkedIn ištrina panaikintos paskyros informaciją per 30 dienų nuo paskyros panaikinimo. Manytina, kad toks neatitikimas turėtų būti pataisytas tiksliai nurodant informacijos pašalinimo laiką iš sistemos. Atsižvelgiant į išdėstytą, manytina, kad LinkedIn privatumo politikoje duomenų subjekto ištrynimo ir koregavimo teisės iš dalies atitinka reglamentavimu nustatytus reikalavimus.

Teisės būti pamirštam atitikimas reglamentavimui. LinkedIn duomenų politikoje nėra sąlygos, informuojančios duomenų subjektą apie jo teisę ištrinti duomenis apie jį. Tokiu būdu, duomenų politika neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje išdėstytų reikalavimų.

1.3. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas Academia.edu²⁰⁷

Bendrieji veiksmai, atliekami su duomenų subjekto duomenimis

Asmens duomenų rinkimas. Academia.edu renka vartotojo asmens duomenis jam registruojant paskyrą. Ši informacija yra siejama tiesiogiai su pačiu asmeniu ir gali būti naudojama asmenį identifikuoti (asmeninė informacija). Tokią informaciją sudaro vartotojo vardas, pavardė, elektroninis paštas, gyvenamosios ir darbo vietos adresai, amžius, moksliniai interesai, išsilavinimas ir kiti asmeniniai duomenys. Academia.edu taip pat renka informaciją, kurią vartotojas taip pat pateikia registruodamasis, kaip pavyzdžiui pašto kodą, paskyros pasirinkimus (vartotoją neidentifikuojančią informaciją).

207 Atnaujinimo data nėra nurodyta.

Tikslas. Academia.edu renka vartotojo duomenis iš esmės teikti Academia.edu paslaugas, suteikiant galimybę atlikti sandorius ir valdyti vartotojo užklausimus. Renkant tiek identifikuojamą, tiek neidentifikuojamą vartotojo informaciją Academia.edu siekia gerinti savo teikiamų paslaugų kokybę, teikti labiau vartotojo interesus atitinkančias individualizuotas paslaugas. Be to, Academia.edu renka vartotojo informaciją bendravimui su pačiu vartotoju.

Saugojimo laikotarpis. Jeigu vartotojas visiškai ištrina savo asmeninius duomenis iš paskyros, jo paskyra gali būti deaktyvuojama. Academia.edu pasilieka teisę po vartotojo paskyros panaikinimo sau pasilikyti vartotojo asmeninių duomenų kopiją, reikalingą pagal įstatyminius reikalavimus arba teisėtus verslo tikslus.

Duomenų persiuntimas. Academia.edu dalijasi vartotojo informacija su trečiosiomis šalimis. Socialinis tinklas dalijasi apibendrinta vartotojo informacija, į kurią neįeina asmeniniai vartotojo duomenys, taip pat Academia.edu pasilieka teisę kitais būdais atskleisti vartotoją neidentifikuojančią informaciją trečiosioms šalims industrijos analizės, demografinio profiliavimo ir kitais tikslais. Be to, Academia.edu gali bendradarbiauti su trečiosiomis šalimis dėl savo paslaugų nuolatinio vystymo. Tokios trečiosios šalys turės prieigą prie vartotojo asmens duomenų tik pagal su jais sutartais tikslais bei sąlygas. Academia.edu gali atskleisti vartotojo informaciją valdžios ar teisėsaugos institucijoms, jeigu tai yra reikalinga dėl teisėtų tikslų. Socialinis tinklas gali perduoti, persiųsti ar kitaip padalinti savo verslą ar jo dalį, įskaitant ir vartotojo asmens duomenis. Academia.edu bendradarbiauja su kitais interneto tinklapiais, už kurių duomenų politikas ji nėra atsakinga. Vartotojo asmens duomenys gali būti persiunčiami į kitas šalis ir tvarkomi tose šalyse. Vartotojo sutikimas dėl šios Privatumo politikos kartu yra laikomas ir sutikimu dėl informacijos persiuntimo kitoms šalims.

Duomenų subjekto prieigos teisė

Fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimas. Academia.edu privatumo politikoje vartotojui nėra iškomunikuojama apie duomenų tvarkymo fakto patvirtinimo galimybę. Šio virtualaus socialinio tinklo privatumo politikos pabaigoje yra nurodytas kontaktinis elektroninis paštas, kuriuo galima kreiptis visais klausimais dėl šios privatumo politikos. Mąnytina, kad kreipiantis į duomenų valdytoją, vartotojas gana nesunkiai turėtų gauti patvirtinimą dėl savo duomenų tvarkymo.

Duomenų turinio sužinojimas. Academia.edu privatumo politikoje nėra sąlygų apie tai, kaip vartotojas galėtų sužinoti apie jį tvarkomų duomenų turinį. Vėlgi, panašiai kaip ir Facebook ir LinkedIn atvejais, privatumo politikoje akcentuojami asmens duomenų rinkimo aspektai, tačiau vartotojas nėra supažindinamas su galimybe gauti apie save tvarkomos informacijos turinį.

Duomenų subjekto ištrynimo/koregavimo teisės

Duomenų ištrynimas. Academia.edu privatumo politikoje yra atskiras skyrius, įtvirtinantis duomenų subjekto teisę peržiūrėti, atnaujinti, pakeisti arba pašalinti savo asmeninę informaciją bet kuriuo metu prisijungiant prie savo paskyros bei atliekant paskyros koregavimo bei paskyros informacijos funkcijas. Jeigu vartotojas visiškai pašalins paskyros informaciją, jo paskyra gali būti deaktyvuota. Jeigu vartotojas nori, kad jo duomenys būtų ištrinti iš Academia.edu sistemos, jis turėtų kreiptis nurodytu elektroninio pašto adresu su prašymu ištrinti jo asmeninius duomenis iš Academia.edu duomenų bazės.

Duomenų subjekto teisė būti pamirštam

Duomenų subjektas nėra atskirai informuojamas duomenų politikoje apie teisės būti pamirštam įgyvendinimo sąlygas.

Academia.edu duomenų politikos vertinimas

Virtualaus socialinio tinklo Academia.edu duomenų politika savo turinio ilgumu nėra tokia išsami kaip Facebook ar LinkedIn. Tačiau joje yra įtvirtinami esminiai asmens duomenų tvarkymo veiksmai: duomenų rinkimas, naudojimas, persiuntimas. Su vartotoju susijusi informacija yra skirstoma į dvi dalis: identifikuojamą ir neidentifikuojamą informaciją. Šis skirstymas atsispindi visame privatumo politikos tekste bei įveda šiek tiek aiškumo. Tačiau, panašiai kaip ir anksčiau nagrinėtose politikose, duomenų rinkimo tikslas suformuluotas labai abstrakčiai, nėra aišku kokioms konkrečiai operacijoms yra renkami ir naudojami vartotojo asmens duomenys. Duomenų saugojimo trukmė aiškiai nėra įvardijama. Be to, prierasas, kad Academia.edu tam tikrais atvejais gali naudoti vartotojo asmens duomenis ir po to, kai vartotojas deaktivuoja paskyrą, sukelia teisinio netikrumo bei neaiškumo. Duomenų valdytojas Privatumo politikoje konkrečiai nėra įvardijamas. Pagal teisės aktų reikalavimus nėra įvardijami nei duomenų gavėjai, nei trečiosios šalys.

Prieigos teisės atitikimas reglamentavimui. Privatumo politika neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 str. sąlygų. Nėra užtikrinami nei fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimo, nei teisės susipažinti su savo asmens duomenimis elementai.

Ištrynimo teisių atitikimas reglamentavimui. Tinklo privatumo politikoje yra įtvirtinta duomenų subjekto teisė peržiūrėti, atnaujinti, pakeisti arba pašalinti savo asmeninę informaciją bet kuriuo metu prisijungiant prie savo paskyros bei atliekant paskyros koregavimo bei paskyros informacijos funkcijas. Privatumo politikos nuostatos atitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje įtvirtintus reikalavimus.

Teisės būti pamirštam atitikimas reglamentavimui. Academia.edu duomenų politikoje nėra sąlygos, informuojančios duomenų subjektą apie jo teisę ištrinti duomenis apie jį. Tokiu būdu, duomenų politika neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje išdėstytų reikalavimų.

1.4. Duomenų subjekto teisių įgyvendinimas Care2²⁰⁸

Bendrieji veiksmai, atliekami su duomenų subjekto duomenimis

Asmens duomenų rinkimas. Care2 virtualus socialinis tinklas renka vartotojo vardą ir kitą asmeninę informaciją (elektroninio pašto adresą, gimimo datą, gyvenamosios vietos adresą ir pašto kodą) vartotojui registruojantis Care2 paslaugų naudojimuisi. Care2 taip pat gali paprašyti iš vartotojo papildomos informacijos specialioms paslaugoms kaip MyCare2 ir Biorhythms. Care2 gali paprašyti vartotojo demografinės informacijos, tokios kaip išsilavinimas, darbovietė bei industrija.

Tikslas. Vartotojo asmeninė informacija yra naudojama sukurti vartotojo paskyrai bei leisti vartotojui naudotis daugeliu Care2 narių paslaugomis. Rinkdamas vartotojo asmeninę ir demografinę informaciją Care2 tikslas yra suteikti vartotojui individualizuotas interneto paslaugas ir reklamos paslaugų teikėjams suteikti efektyviausius būdus pasiekti tinkamą auditoriją.

---

208 Privatumo politika, atnaujinta 2016 03 31.

Saugojimo laikotarpis. Virtualus socialinis tinklas saugo vartotojo informaciją tol, kol jis turi aktyvią paskyrą arba kol yra reikalinga teikti vartotojui paslaugas. Be to, Care2 saugo vartotojo asmeninius duomenis tol, kol tai yra reikalinga pagal įstatymo reikalavimus, sprendžiant ginčus ir įgyvendinant sutartinius įsipareigojimus.

Duomenų persiuntimas. Tinklas gali atskleisti vartotojo asmeninę informaciją jeigu toks atskleidimas yra būtinas ginant teises ir saugumą, tiriant sukčiavimo atvejus, bei reikalaujant valdžios institucijoms pagal teisinius procesus, arba apsaugant Care2 teises ar nuosavybę, arba jeigu tai yra būtina teikiant individualizuotas Care2 narių paslaugas. Jeigu Care2 dalyvauja įmonių susiliejime, įsigijime, arba įmonių arba jų dalies pardavime, vartotojas bus dėl to informuojamas elektroniniu paštu ir/arba kitokiu pranešimu dėl pasikeitusio asmens duomenų valdytojo, o taip pat ir dėl savo naujų apsisprendimų dėl tolimesnio duomenų tvarkymo. Care2 taip pat gali atskleisti vartotojo asmeninius duomenis, įskaitant vardą ir kontaktinius duomenis tam tikrais ribotais atvejais kada vartotojas pasirenka gauti trečiosios šalies naujienlaiškį. Care2 gali persiųsti vartotojo asmeninius duomenis patikimiems partneriams, kurie dirba Care2 vardu arba kartu su Care2 laikantis konfidencialumo sutarties įsipareigojimų. Šios įmonės gali naudoti vartotojo asmens duomenis bendraujant su vartotoju dėl Care2 ir kitų reklamos paslaugų teikėjų paslaugų teikimo. Tačiau, šios įmonės neturi teisės dalintis vartotojo asmeniniais duomenimis arba jais naudotis kitais negu Care2 paslaugų teikimo tikslais. Jeigu vartotojas nesutinka, kad jo duomenimis būtų dalinamasi bei naudojamosi anksčiau aprašytu būdu, jis gali susisiekti su Care2 naudojant specialią pagalbos formą. Pagal konfidencialumo įsipareigojimus, socialinis tinklas taip pat gali priderinti vartotojo asmeninę informaciją su trečiųjų šalių duomenimis. Be to, Care2 atskleidžia apibendrintą statistinę informaciją apie vartotoją (pavyzdžiui, X% mūsų vartotojų yra moterys) su tikslu, kad būtų apibūdintos Care2 paslaugos potencialiems partneriams, reklamos paslaugų teikėjams, trečiosioms šalims, taip pat kitais teisėtai tikslais.

Duomenų subjekto prieigos teisė

Fakto apie duomenų tvarkymą sužinojimas. Privatumo politikoje nėra įtvirtinama duomenų subjekto teisė ir/arba galimybė dėl duomenų tvarkymo fakto patvirtinimo. Privatumo politikoje yra nuoroda į pagalbos formą, kurią vartotojas turi užpildyti, jeigu jam kyla klausimų dėl privatumo politikos sąlygų.

Duomenų turinio sužinojimas. Virtualaus socialinio tinklo privatumo politikoje nėra numatytos duomenų subjekto teisės sužinoti su juo susijusios informacijos turinio. Privatumo politikoje, pateiktoje klausimų-atsakymų forma nėra užduodamas atskiras klausimas dėl vartotojo galimybės sužinoti su juo susijusios informacijos turinio.

Duomenų subjekto ištrynimo/koregavimo teisės

Duomenų ištrynimas. Socialinio tinklo privatumo politikoje yra atskiras klausimas: Kaip aš galiu pakeisti ar panaikinti savo asmeninę informaciją? Atsakant į šį klausimą politikoje yra nurodoma, kad norint atlikti vardo, slaptažodžio, adreso, prenumeratų ar kitos paskyros informacijos pakeitimus, vartotojas turi paspausti „Mano paskyra“ nuorodą. Tuomet pasirinkti tinkamas funkcijas norimų veiksmų atlikimui. Norint atlikti kitus pakeitimus ar turint kitų informacijos ištrynimo prašymų paskyroje, vartotojas gali atsiųsti elektroninį laišką, naudojantis nurodyta pagalbos forma detalizuojant norimus atlikti pakeitimus paskyroje.

Duomenų subjekto teisė būti pamirštam

Duomenų subjektas nėra atskirai informuojamas duomenų politikoje apie teisės būti pamirštam įgyvendinimo sąlygas.

Care 2 duomenų politikos vertinimas

Care2 privatumo politika pateikiama vartotojui klausimų–atsakymų forma. Klausimų yra daug, tačiau jie formuluojami abstrakčiai tarsi suteikiant erdvę aptakiems bei apibendrintiems atsakymams. Duomenų rinkimo, naudojimo ir saugojimo tikslas atskirai nėra išskiriamas, visus vartotojo asmeninės informacijos panaudojimo veiksmus pagrindžiant individualizuoto vartotojo paslaugų teikimu bei vystymu. Care2 privatumo politikoje atvira teigiama, kad rinkdamas vartotojo asmeninę ir demografinę informaciją Care2 tikslas yra suteikti vartotojui individualizuotas interneto paslaugas ir reklamos paslaugų teikėjams suteikti efektyviausius būdus pasiekti tinkamą auditoriją. Duomenų saugojimo trukmė nėra įvardijama, duomenys renkami tol, kol tai yra reikalinga paslaugų teikimui bei būtina. Trečiosios šalys, kiti partneriai, kurie Privatumo politikoje yra apibūdinami kaip „patikimi“ nėra įvardijami, be to, nėra nurodomi jų kontaktiniai duomenys. Taigi, vartotojui nėra aišku kam yra siunčiami jo asmeniniai duomenys.

Prieigos teisės atitikimas reglamentavimui. Virtualaus socialinio tinklo privatumo politika labiausiai iš visų aukščiau nagrinėtų politikų neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 str. sąlygų. Duomenų subjektas negali įgyvendinti Direktyvos 12 str. įtvirtintos teisės elementų – nėra įtvirtintos galimybės dėl duomenų tvarkymo fakto patvirtinimo bei paties turinio sužinojimo galimybės.

Ištrynimo teisių atitikimas reglamentavimui. Care2 privatumo politikoje yra įtvirtintas klausimas dėl duomenų subjekto teisės pakeisti arba panaikinti savo asmeninę informaciją bet kuriuo metu prisijungiant prie savo paskyros bei atliekant paskyros koregavimo bei paskyros informacijos funkcijas. Duomenų subjektas yra tinkamai informuojamas dėl savo teisės ištrinti savo asmeninius duomenis. Privatumo politikos nuostatos atitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje įtvirtintus reikalavimus.

Teisės būti pamirštam atitikimas reglamentavimui. Socialinio tinklo duomenų politikoje nėra sąlygos, informuojančios duomenų subjektą apie jo teisę ištrinti duomenis apie jį. Tokiu būdu, duomenų politika neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje išdėstytų reikalavimų.

2. Apibendrinimai dėl duomenų subjekto teisių įgyvendinimo analizės

Duomenų arba privatumo politikų nagrinėjimas atskleidė visiems virtualiems socialiniams tinklams būdingus ypatumus, siejamus su asmens duomenų tvarkymu. Visų pirma, visi virtualūs socialiniai tinklai renka asmeninius duomenis apie vartotoją – vardą, pavardę, elektroninį pašta, išsilavinimą, darbovietės pavadinimą, gyvenamosios vietos adresą. Be šių duomenų, virtualūs socialiniai tinklai renka ir kitus su vartotoju susijusius duomenis – kaip ir su kuo jis bendrauja, kaip dažnai bendrauja, kokiomis temomis bendrauja, kokiose vietose ir kaip dažnai vartotojas lankosi. Vieni virtualūs socialiniai tinklai skirsto asmeninę informaciją į identifikuojamą bei neidentifikuojamą, iš kurios negalima identifikuoti konkretaus asmens, kiti tiesiog renka visą su vartotoju susijusią informaciją. Antra, visų

virtualių socialinių tinklų privatumo politikose nėra aiškiai įvardijamas asmens duomenų rinkimo tikslas. Duomenų rinkimo tikslo įvardijimas siejamas su pačių virtualių socialinių tinklų veiklomis, kai kuriuose tinkluose netgi įvardijama, kad virtualus socialinis tinklas veikia kaip tarpininkas teikiant tikslines virtualias reklamos paslaugas (Care2). Virtualūs socialiniai tinklai detalai aiškina asmeninės informacijos naudojimą, tačiau neįvardija bei aiškiai neapibrėžia duomenų naudojimo tikslų. Trečia, visi virtualūs socialiniai tinklai siunčia duomenis trečiosioms šalims, partneriams bei kitiems potencialiems dalyviams. Nė vienas iš virtualių socialinių tinklų neįvardija konkrečių trečiųjų šalių pavadinimų, adresų ar kontaktinių duomenų. Ketvirta, visų virtualių socialinių tinklų privatumo politikų formuluotės yra aptakios, netikslios ir formuluojamos virtualaus socialinio tinklo naudai. Tokie netikslumai atsispindi visame privatumo politikų tekste. Visos duomenų politikos yra tiesiog persmelktos „geresniu paslaugų teikimu vartotojams“, „nuolatiniu paslaugų gerinimu“, „tobulinimu“ ir pan. Kai kuriose politikų vietose naudojami konkretūs išsireiškimai, kurie praktinės situacijos atveju vienareikšmiškai galėtų būti komentuojami virtualaus socialinio tinklo naudai. Pavyzdžiui, apibūdinant informacijos atskleidimo veiksmus sakinio pabaigoje esanti apibendrinanti formuluotė „...arba jeigu tai yra būtina dėl individualizuoto paslaugų teikimo vartotojui“ nurodo, kad beveik kiekvieną duomenų atskleidimo veiksmą galima būtų laikyti kaip būtina dėl individualizuoto paslaugų teikimo vartotojui. Penkta, nagrinėtų virtualių socialinių tinklų atveju visos privatumo politikos yra pateikiamos anglų kalba. Šešta, iš nagrinėtų keturių privatumo politikų duomenų valdytojus aiškiai įvardija tik Facebook ir LinkedIn. Nagrinėjant duomenų apsaugos politikas Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB kontekste, pasakytina, kad iš aukščiau atliktų pastebėjimų galima teigti, kad nė viena iš nagrinėtų privatumo politikų neatitinka Direktyvos 10 str. įtvirtintų reikalavimų. Be to, iš aukščiau atliktos analizės galima teigti, kad yra pažeidžiami Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. nurodyti duomenų kokybės principai – teisingas ir teisėtas tvarkymas, duomenų rinkimas įvardintais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais – bei tokiu būdu sukeliamas teisinis netikrumas duomenų subjektui.

Apibendrinant atliktą duomenų subjekto prieigos teisės analizę pasirinktų virtualių socialinių tinklų aplinkoje, pasakytina, kad nė vienas iš analizuotų virtualių socialinių tinklų neįtvirtina privatumo politikos sąlygose duomenų subjekto teisės gauti patvirtinimą dėl duomenų tvarkymo fakto. Be to, nė vienas iš analizuotų virtualių socialinių tinklų nesudaro vartotojui galimybės sužinoti apie save tvarkomų duomenų turinį. Facebook, pasitelkdamas keletą papildomų įrankių, iš dalies nustato antrąjį prieigos teisės elementą (teisės sužinoti duomenų turinį), tačiau pats duomenų gavimo procesas yra sudėtingas bei jo metu gauti duomenys vis tiek neatitinka Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB nurodytų sąlygų, kad duomenų subjektas galėtų nesunkiai gauti patvirtinimą dėl savo duomenų tvarkymo bei gauti bent minimalią įstatyme nurodytą informaciją apie jo tvarkomus duomenis. Taigi, duomenų subjekto prieigos teisė, analizuotų privatumo politikų kontekste nėra įgyvendinama pagal galiojančio reglamentavimo sąlygas.

Apibendrinant atliktą duomenų subjekto ištrynimo/koregavimo teisių analizę pasirinktų virtualių socialinių tinklų aplinkoje, pasakytina, kad didžiausias ir populiariausias virtualus socialinis tinklas Facebook savo duomenų apsaugos politikoje neįtvirtina nuostatos dėl duomenų subjekto teisės ištaisyti, ištrinti informaciją kaip yra nurodyta Duomenų apsaugos Direktyvos 12 str. b dalyje. LinkedIn virtualus socialinis tinklas privatumo politikos nuostatose iš dalies užtikrina Direktyvos straipsnio įgyvendinimą. Academia.edu bei

Care2 tinklai savo privatumo politikose, būdami paprastesnės struktūros įtvirtina nuostatas dėl duomenų subjekto teisės ištaisyti savo asmeninius duomenis paskyroje. Nė vienas iš virtualių socialinių tinklų privatumo politikose neįtvirtina nuostatos dėl duomenų subjekto teisės būti pamirštam.

Be to, galima būtų pažymėti, jog atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad pasitvirtino disertacijos autorės iškelta hipotezė, jog Duomenų subjekto teisių tinkamas įgyvendinimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas virtualiuose socialiniuose tinkluose yra užtikrinamas tik iš dalies.

3. Probleminiai duomenų subjekto teisių aspektai virtualiuose socialiniuose tinkluose pagal teismų praktiką bei Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas

Autorės atliktas keturių virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tyrimas atskleidė probleminius aspektus, susijusius su duomenų subjekto teisėmis. Esminėmis problemomis galima būtų įvardinti neatitikimus, prieštaraujančius duomenų apsaugos principams, įtvirtintiems Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. Pavyzdžiui, duomenų subjekto teisės – priegijos teisė, ištrynimo teisė bei teisė būti pamirštam – virtualiuose socialiniuose tinkluose neatsiejamai susijusios su duomenų rinkimo, tvarkymo bei saugojimo tikslu. Norėdamas įgyvendinti priegijos teisę, duomenų subjektas turi teisę gauti informaciją bent apie tvarkymo tikslus. Ištaisyimo teisės bei teisė būti pamirštam taip pat tiesiogiai priklausomos nuo įvardinto ir aiškiai apibrėžto duomenų tvarkymo tikslo. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 (Duomenų kokybės principai) str. numato, kad asmens duomenys gali būti surinkti įvardintais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais, o po to tvarkomi su šiais tikslais suderintais būdais²⁰⁹. Pagrindinė virtualaus socialinio tinklo Facebook, o taip pat ir kitų virtualių socialinių tinklų problema yra ta, kad duomenų rinkimo ir tvarkymo tikslas yra arba neaiškus, arba per daug plačiai apibrėžiamas²¹⁰. Pagal virtualaus socialinio tinklo Facebook privatumo politiką, tinklo misija yra „suteikti žmonėms galią dalintis bei padaryti pasaulį atviresnį ir labiau įtinklintą“²¹¹. Vertinant tokią virtualaus socialinio tikslo sąvoką Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 (Duomenų kokybės principai) str. kontekste, galima teigti, kad jis yra toli nuo įvardinto ir aiškiai apibrėžto tikslo. Mokslininkas Koops teigia, kad anksčiau paminėtas virtualių socialinių tinklų neaiškiai suformuluotas duomenų tvarkymo tikslas sudaro prielaidas manyti, kad ateityje gali atsirasti duomenų subjektui nenumatyti duomenų panaudojimo būdai, taip pat tai, kad duomenys gali būti panaudojami ir antriniams tikslams²¹². Disertacijos autorės nuomone, tikėtina, kad tokie duomenų subjektui nenumatyti duomenų panaudojimo būdai, įskaitant ir antrinius tikslus, pačiam duomenų subjektui išlieka galimai net nežinomi. Tačiau kita vertus autorės atliktas tyrimas atskleidė, jog duomenys yra siunčiami trečiosioms, virtualių socialinių tinklų paslaugų

209 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 6 straipsnio 1 dalies b) punktas. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

210 M. Karg, C. Fahl. „Rechtsgrundlagen für den Datenschutz in sozialen Netzwerken“, *Kommunikation und Recht*, 7-8(2011):456-458.

211 Facebook duomenų politika, žiūrėta 2016 06 19, <https://www.facebook.com/about/basics/>.

212 B.-J. Koops. „Forgetting footprints, shunning shadows. A critical analysis of the „Right to be forgotten“ in big data practice“, *SCRIPTed*, vol.8, no.3 (2011): 229-256.

teikėjų įvardintoms „patikimoms“ šalims. Tokiu būdu, būtų nenuostabu, jeigu po kažkurio laiko duomenų subjektai būtų pasiekiami būtent jiems nežinomų paslaugų teikėjų, kurie apie juos žino daug. Ir jeigu duomenų subjektų aktyvumas savo teisių gynimo prasme padidėtų, galbūt tai gali būti potenciali naujų duomenų subjektų skundų banga. 2016 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos vyriausiasis administracinis teismas priėmė nutartį²¹³, kurioje pareiškėjas norėjo pasiremti informacija apie asmenį, surinkta iš socialinio tinko „Facebook“ ir ją tvarkyti mokumo vertinimo tikslu. Nagrinėtoje byloje ginčas kilo tarp pareiškėjo, administruojančio informacinę sistemą apie asmenų kreditingumą, ir Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos (VDAI). Pareiškėjas siekė suinteresuoto asmens sutikimu gauti ir tvarkyti jo duomenis, skelbiamus socialiniame tinkle „Facebook“, kad įvertintų šio asmens mokumą. Tačiau pareiškėjo pateiktą pranešimą apie tokios informacijos tvarkymą įvertinusi VDAI 2014 m. liepos 10 d. sprendimu atsisakė pareiškėją pagal jo pateiktą informaciją įrašyti į Asmens duomenų valdytojų valstybės registro duomenų bazę. Atsakovo VDAI nuomone, socialiniame tinkle „Facebook“ skelbiamų duomenų apskritai negalima rinkti ir tvarkyti, norint įvertinti asmens mokumą. Teismas, vertindamas šį VDAI argumentą, pasisakė, jog „naudotojai, skelbiantys turinį ar informaciją naudodami viešinimo nustatymą, leidžia visiems, taip pat žmonėms, nesinaudojantiems „Facebook“, prieiti prie tos informacijos ir naudotis ja bei sieti ją su naudotoju (informaciją paskelbusiu asmeniu), t. y. jo vardu, pavarde ir profilio nuotrauka²¹⁴“. Teismo nuomone, VDAI savo teiginio, kad „Facebook“ skelbiamų duomenų apskritai negalima rinkti ir tvarkyti, norint įvertinti asmens mokumą tinkamai nepagrindė ir nemotyvavo. VDAI atsisakymas įrašyti pareiškėjo pranešime pateiktą informaciją į Asmens duomenų valdytojų valstybės registro duomenų bazę taip pat buvo siejamas su tuo, kad mokumui vertinti bus naudojama informacija apie kitus, su duomenų subjektu susijusius asmenis. Teisėjų kolegija sprendė, jog VDAI nevertino, kokius konkrečiai asmens duomenis, *inter alia* trečiųjų asmenų, pareiškėjas tvarkys, sprenddamas dėl asmens mokumo pagal socialinio tinklo „Facebook“ duomenis, o apsiribojo abstrakčiu įvardijimu, jog mokumui įvertinti bus naudojama ir informacija apie kitus asmenis. Ir tai teismo buvo įvertinta kaip nepakankamas bei nepagrįstas motyvavimas. Nagrinėjama byla vis dėlto buvo išspręsta VDAI naudai, tačiau pasiremiant argumentacija dėl netinkamo vartotojo informavimo bei aiškaus vartotojo sutikimo nebuvimo: „teisėjų kolegijos vertinimu, akivaizdu, jog toks sutikimo turinys, kuriame vartojami tiek lietuviški, tiek angliški žodžiai, nėra aiškus ir suprantamas. Nuomonėje pabrėžiama, jog informacijos pateikimo būdas turi užtikrinti atitinkamos kalbos vartojimą, kad duomenų subjektai suprastų, dėl ko sutinka ir kokiais tikslais tai daro²¹⁵“. Dėl šios priežasties ir dėl to, kad nebuvo užtikrinama, jog duomenų subjektas būtų tinkamai informuotas dėl asmens duomenų tvarkymo, teisėjų kolegija nusprendė, kad VDAI pagrįstai nustatė, jog pareiškėjo pateikiamas sutikimo tekstas nėra tinkamas, ir atsisakė pareiškėjo pateiktą informaciją įrašyti į Asmens duomenų valdytojų valstybės registro duomenų bazę. Išnagrinėta byla patvirtina, jog problematikos, susijusios su duomenų subjekto teisėmis yra analizuojamos nacionaliniuose teismuose, yra nagrinėjami virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstai bei regioninis ir nacionalinis reglamentavimas, įtvirtinantis minėtus aspektus. Bū-

213 UAB „Creditinfo“ prieš Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją. 2016, žiūrėta 2016 11 04, <http://lito.ko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=4f6d2f0f-c66b-4167-ab4f-3f085b70d55e>

214 Ten pat.

215 Ten pat.

tent šios bylos teismo kolegija laikėsi nuomonės, jog informacija virtualiame socialiniame teisme yra vieša bei ja galima remtis vertinant asmens kreditingumą ir jo kitas savybes. Tokiu būdu buvo suformuluotas svarbus teisminis precedentas, turėsiantis įtakos ir tolimesnėms su virtualiais socialiniais tinklais susijusioms byloms.

Autorės atliktas virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tyrimas atskleidė, kad prie pagrindinių probleminių aspektų taip pat priskirtinas neatitikimas Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 str. reikalavimams, t. y. duomenų subjektas nėra informuojamas apie trečiąsias šalis, kurioms jo asmens duomenys yra persiunčiami. Duomenų subjektas nėra informuojamas apie tai, kas yra jo duomenų valdytojas, t. y. privatumo politikose nėra įvardijamas konkretus duomenų valdytojas. Be to, pagrindiniuose dokumentuose, informuojančiuose duomenų subjektą nėra įvardijama duomenų tvarkymo trukmė. Nėra detalizuojami skirtumai tarp duomenų tvarkymo esant galiojančiai duomenų subjekto paskyrai bei pašalinus duomenų subjekto paskyrą. Autorės nuomone, tyrimo metu rasti neatitikimai leidžia daryti išvadą, kad duomenų subjekto teisės virtualių socialinių tinklų aplinkoje dėl duomenų subjekto informavimo nėra adekvačiai užtikrinamos ir tokiu būdu, duomenų subjektas patenka į teisinio netikrumo aplinką.

Panašūs esminiai probleminiai aspektai nagrinėjant duomenų subjekto teises yra keliama ir praktikoje. Viena reikšmingiausių šios srities bylų yra Austrijos teisininko bei privatumo teisės aktyvisto Max'o Schrems'o 2014 metais inicijuota byla prieš virtualų socialinį tinklą Facebook²¹⁶. Šioje byloje keliami daugelis ir su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu susijusių klausimų, įskaitant duomenų subjektų prašymų dėl prieigos teisės ignoravimą, duomenų minimizavimo ir kitų duomenų apsaugos principų pažeidimus. Įdomus šios bylos aspektas yra tas, jog prie keliamo prieš virtualų socialinį tinklą Facebook ieškinį prisidėjo 25 000 asmenų iš viso pasaulio valstybių (išskyrus JAV ir Kanadą) ir pats ieškinys tapo istorija duomenų apsaugos srityje galinčiu pakeisti reiškiniumi - grupiniu ieškiniumi (angl. *class action claim*). Kiekvienas asmuo šioje byloje siekia prisiteisti 500 eurų žalos atlyginimą už neteisėtą asmens duomenų tvarkymą ir saugojimą. Informacijai apie ieškinio materialinę bei procesinę eigą platinti buvo sukurta interneto svetainė – www.europe-v-facebook.org, kurioje informacija yra nuolat naujinama. Ši byla yra sudėtinga ne tik dėl ieškinio turinį sudarančių teiginių gausos, tačiau ir dėl procedūrinės eigos ir jos sprendimo terminų. Ieškinys Austrijos teismui buvo paduotas 2014 metų rugpjūčio mėnesį. Bylos eigoje virtualus socialinis tinklas Facebook ne kartą bandė įtikinti teismą atmesti ieškinį dėl procedūrinių pažeidimų. Pavyzdžiui, Facebook argumentavo, kad ieškinys paduotas vokiečių kalba, tuo tarpu Facebook virtualus socialinis tinklas yra įregistruotas valstybėse, kuriose pagrindinė kalba yra anglų kalba. Be to, Facebook bylos eigoje taip pat argumentavo, kad Austrijos teismai neturi jurisdikcijos nagrinėti tokią bylą, kurios ieškovais yra beveik viso pasaulio gyventojai. Tokiu būdu grupinis ieškinys iš Vienos komercinio teismo buvo perduotas apygardos teismui, vėliau – Austrijos Aukščiausiajam Teismui. Dar vėliau pastarasis kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl išaiškinimo. Visų pirma, Austrijos Aukščiausiasis Teismas klausia Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nuomonės, ar vartotojas praranda savo teises pateikti ieškinį valstybėje, kurioje gyvena jeigu ieškinys yra grupinio pobūdžio. Antra, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prašoma išaiškinti, ar Austrijos įstatymai leidžia ieškovams perkelti jų ieškinius kitam asmeniui *de facto* sukuriant grupinį ieškinį. Tokiu būdu, pareiškėjo

216 Europe versus Facebook. 2014, žiūrėta 2016 09 24, http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html

Max Schrems nuomone, bus užtikrinamos racionalesnės procedūros teikiant vieną bendrą ieškinį nei pateikiant tūkstančius atskirų individualių ieškinų skirtinguose pasaulio šalyse.

Disertacijos tyrimui ši byla svarbi dėl argumentų, susijusių su duomenų subjekto teisėmis. Be to, kad byloje minimi jau anksčiau disertacijoje aptarti duomenų subjekto ir duomenų valdytojo sąvokų dvilypumo aspektai²¹⁷, ieškinyje aptariamas vienas sudėtingiausių probleminių aspektų virtualiame socialiniame tinkle – duomenų rinkimo tikslo nurodymo bei su tuo susijusio tolimesnio duomenų tvarkymo. Facebook tvarko ir naudoja vartotojų duomenis savo tikslams, kurie nėra žinomi bei atskleisti vartotojams ir/ar valdytojams: pavyzdžiui, atliekant statistines visų duomenų subjektų pasirinkimų analizes su tikslu perduoti reklamos paslaugas trečiosioms šalims, atliekant duomenų analizę savo reklamos tikslais, duomenų surinkimas (angl. *aggregation*) (pvz., paslauga „Newsfeed“) ir panašiai. Facebook neleidžia vartotojui įsiterpti tvarkant jo asmens duomenis bei netgi neinformuoja vartotojo apie tikslus veiksmus tvarkant duomenis anksčiau paminėtais tikslais²¹⁸. Tokiais atvejais, kai virtualus socialinis tinklas atlieka tam tikrą duomenų analizę kito valdytojo užsakymo, ar iš tiesų tokiais atvejais virtualus socialinis tinklas gali būti traktuojamas kaip duomenų valdytojas? Disertacijos autorės nuomone, tokie atvejai patenka į Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 2 str. sąvoką „duomenų tvarkytojas“, t.y. fizinis ar juridinis asmuo, valstybės valdžios institucija, agentūra ar bet kuris kitas organas, kuris tvarko asmens duomenis duomenų valdytojo vardu²¹⁹. Autorės atliktas privatumo politikų nuostatų tyrimas, deja, parodė, kad tokio išskyrimo virtualūs socialiniai tinklai kol kas neatlieka.

Kitas svarbus probleminis aspektas, nurodytas grupiniame ieškinyje yra duomenų persiuntimas. Visiškai nėra aišku, kokiems subjektams ir kuriam laikotarpiui virtualus socialinis tinklas perduoda duomenų subjekto duomenis. Ieškinyje buvo cituojami jau išspręstų nacionalinių teismų sprendimai (Aukščiausiojo Teismo sprendimas 2Ob 1/09z bei 7Ob 170/98w, pagal kuriuos duomenų subjektas neturėjo galimybės nustatyti, kurios įmonės šiuo metu ir ateityje priklauso „grupei“ (taip pat ir užsienyje). Tokiu būdu, trūko konkretaus duomenų gavėjų sąrašo. Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad tokie paminėjimai privatumo politikose kaip duomenų perdavimas „kreditorių gynimo asociacijoms“ ir „finansiniais ir sandorių apmokėjimo tikslais“ nėra pakankami²²⁰.

Dar vienas svarbus aspektas, kurį Max'as Schrems'as nurodo grupiniame ieškinyje yra duomenų tvarkymas neturint tinkamo teisinio pagrindo. Savo privatumo politikoje Facebook motyvuoja savo vartotojus dalintis trečiųjų šalių duomenimis. Be to, Facebook sistema leidžia palikti žymes kitų duomenų subjektų duomenyse (pvz., nuotraukose ar vaizdinėje medžiagoje), naudojant prisiregistravimo (angl. *check-in*) požymį priregistruojant juos prie vietovių arba pridėdant juos prie „grupių“. Ir visa tai vyksta nesant duomenų subjekto išankstinio sutikimo²²¹.

217 Žr. Disertacijos II dalies 3 skyrių.

218 Europe versus Facebook. 2014, Distribution of roles in data protection law, žiūrėta 2016 09 24, http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html

219 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 2 straipsnis. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

220 Europe versus Facebook. 2014, Consent of users under data protection regulations, žiūrėta 2016 09 24, http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html

221 Europe versus Facebook. 2014, Consent by third parties under data protection regulations, žiūrėta 2016 09 24, http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html

Grupiniame ieškinyje duomenų subjektas yra nurodomas tarsi bejėgis prieš didžiąją virtualaus socialinio tinklo sukurtą duomenų tvarkymo sistemą. Facebook privatumo politikoje teigia, kad „...kai informacija (apie duomenų subjektą) dalijasi kiti subjektai, tai pastarieji ir kontroliuoja kaip ja yra dalijamasi“. Ne duomenų subjektas nusprendžia, ar jo asmens duomenys turi būti tvarkomi, ar tokie duomenys pvz., yra vieši (ir todėl gali būti talpinami internete) ar „privatūs“, tačiau kiekvienas vartotojas, kuris talpina turinį ir bendrąja duomenų apsaugos prasme neturi jokių teisių į šiuos duomenis. Taigi virtualiame socialiniame tinkle duomenų tvarkymo logika sudėliota tokiu būdu, kad pats duomenų subjektas tarsi netenka savo turimų teisių į asmens duomenis. Visų pirma duomenis apie duomenų subjektą talpina kiti vartotojai, ir antra, gavęs tokius duomenis juos tarsi perima virtualus socialinis tinklas ir tvarko šiuos duomenis savo paties tikslais²²². Virtualus socialinis tinklas Facebook suteikia savo vartotojams galimybę ištrinti arba „paslėpti“ vėliau informaciją, kuri nepakeičia fakto, kad duomenys buvo renkami neturint tinkamo teisinio pagrindo. Problema dėl šio aspekto yra ta, kad trečiosios šalys, kurie nėra facebook.com vartotojai neturi duomenų ištrynimo galimybės, nes jie neturi Facebook paskyros ir sutartinių santykių su Facebook.

Apibendrinant Maximilian Schrems vs. Facebook Ireland Limited. 2014 ieškinyje apibūdinamus asmens duomenų pažeidimus, susijusius su duomenų subjekto teisėmis, galima teigti, jog svarbiausi asmens duomenų apsaugos neatitikimai, nurodyti grupiniame ieškinyje yra susiję su pagrindiniais duomenų apsaugos principais, įtvirtintais Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str., duomenų tvarkymo teisėtumo kriterijais, įtvirtintais Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 7 str., duomenų subjekto informavimu pagal Direktyvos 95/46/EB 10 str., duomenų subjekto teise gauti informaciją pagal Direktyvos 95/46/EB 12 str., duomenų subjekto teise prieštarauti pagal Direktyvos 95/46/EN 14 str. Grupiniame ieškinyje nurodyti neatitikimai – reikšmingas žingsnis duomenų subjekto teisių gynimo istorijoje, nes juose pirmą kartą konkrečiai bei detalai įvardijami virtualaus socialinio tinklo atliekami pažeidimai. Disertacijos tyrimui ši byla yra reikšminga dėl to, kad pagrindiniai grupinio ieškinio elementai yra susiję su duomenų subjekto teisėmis ir jų įgyvendinimu. Be to, tai yra viena iš pirmų bylų duomenų apsaugos istorijoje, kurios grupinio ieškinio forma savo precedentu vėliau galėtų būti įtvirtinama ir teisiniame reglamentavime. T.y. bylose, kuriose atsakovas yra virtualus socialinis tinklas, pareiškėjai galėtų teikti paprastesnę grupinį ieškinį savo teises gindami kartu. Kol kas sudėtinga prognozuoti bylos baigtį, tačiau šios bylos egzistavimas įrodo duomenų subjekto probleminių aspektų, taikytinų virtualiuose socialiniuose tinkluose, reikšmę ir mastą. Be to, byloje formuluojamos problemos koreliuoja su disertacijos privatumo politikų analizės atskleistomis problemomis. Autorė mano, kad jeigu teismai pasisakys duomenų subjekto naudai, tokiu būdu, pasibaigus šiai bylai gali atsirasti reikšmingų pokyčių, pagerinančių duomenų subjektų teisių įgyvendinimą.

Jungtinis Belgijos mokslininkų (Liuvono ir Vrije universitetų) Facebook privatumo politikų sąlygų tyrimas²²³ taip pat atskleidė, kad pasirinkimai, kuriuos siūlo Facebook savo vartotojams yra riboti. Minėtas tyrimas buvo užsakytas Belgijos privatumo komisijos (www.privacycommission.be), kuri paprašė mokslininkų patarimo dėl virtualaus socialinio tinklo Facebook privatumo politikos nuostatų. Tyrimo rezultatai buvo grindžiami dviejų

222 Europe versus Facebook. 2014, Consent by third parties under data protection regulations, žiūrėta 2016 09 24, http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html

223 Brendan van Alsenoy et al, „From social media service to advertising network. A critical analysis of Facebook’s revised policies and terms,“ iMinds, Belgium (2015).

projektų – EMSOC (www.emsoc.be) ir SPION (www.spion.me) pagrindu. Šiame tyrime atskirame skyriuje buvo nagrinėjamos duomenų subjekto teisės. Tyrimas yra savitas tuo, kad Facebook papildžius privatumo politikos sąlygas, buvo atnaujinama ir tyrimo versija, papildant atskirus skyrelius aktualiomis naujovėmis. Vis dėlto, net ir nagrinėjant skirtingas tyrimo versijas, pasakytina, kad aktualių pastabų dėl privatumo politikų sąlygų ir jų atitikimo teisiniam reglamentavimui tik daugėja. Tokiu būdu virtualus socialinis tinklas Facebook, tobulindamas savo teikiamas paslaugas bei pildydamas savo privatumo politikų sąlygas, į atitikimą teisės aktų reikalavimams atsižvelgia tik iš dalies. Disertacijos autorės nuomone, tai yra svarbus šios disertacijos tyrimo papildymas. Daugeliui vartotojų, vienintelis paprastas pasirinkimas yra sutikti su Facebook sąlygomis arba nesinaudoti teikiamomis paslaugomis (angl. *take it or leave it*). Kitaip tariant, jeigu vartotojas nesutinka su Facebook sąlygomis, jis gali nesinaudoti virtualaus socialinio tinklo paslaugomis bei neturėti prieigos prie turinio, skelbiamo jame. Šios jungtinės mokslininkų grupės požiūriu, Facebook užima lyderiaujančią poziciją virtualių socialinių tinklų rinkoje stebint vartotojų elgseną. Vartotojo turinio pernaudojimas (angl. *re-use*) tikslinės rinkodaros tikslais yra giliai įsišaknijusi Facebook praktika. Praktiškai nėra įmanoma pridėti informacijos, kuri vėliau nebus pernaudojama elgsenai stebėti, vartotojai yra netgi labiau neįgalinami, nes jie nežino kaip jų duomenys yra naudojami reklamos tikslais. Be to, nuo jų yra slepiama apie duomenų panaudojimą reklamos turinyje. Šiame tyrime kaip ir aukščiau aprašytame autorės tyrime bei grupiniame ieškinyje pabrėžiamas Facebook sąlygų neatitikimas duomenų apsaugos principams, įtvirtintiems Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. Belgijos jungtinė mokslininkų grupė nurodo, kad „Facebook sąlygose trūksta aiškumo ir tikslumo dėl Facebook vartotojų duomenų rinkimo ir tvarkymo. Ypač Facebook sąlygos galėtų būti apibūdinamos kaip (1) panaudojimas ne draudžiamojo pobūdžio kalbos; (2) labai bendro pobūdžio sąlygos; ir (3) neaiškumai dėl duomenų šaltinių bei gavėjų. Be to, Facebook nepateikia adekvačios kontrolės galimybių, susijusių su duomenų rinkimu bei tvarkymu²²⁴“. Tyrimo pabaigoje yra atskirai minimas duomenų subjektų teisių užtikrinimo virtualiuose socialiniuose tinkluose klausimas. Šiuo klausimu, mokslininkų grupė teigia, „jog Facebook neinformuoja duomenų subjektų apie egzistuojančias prieigos teises arba teisę ištaisyti neteisingus duomenis. Be to, Facebook savo privatumo sąlygose bei susijusiose nuostatose išsamiai ir aiškiai neapibrėžia nė vienos duomenų subjekto teisės, įtvirtintos Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB²²⁵“.

Apibendrinant probleminius aspektus virtualiuose socialiniuose tinkluose pagal šiuo metu galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas, galima teigti, jog tiek disertacijos autorės, tiek Belgijos Liuvono universiteto atlikti tyrimai parodo, kad duomenų subjekto teisių įtvirtinimas virtualių socialinių tinklų privatumo politikose bei su jais susijusiose dokumentuose tik iš dalies atitinka šiuo metu galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB sąlygas. Disertacijos 1 dalyje išanalizuotos Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB normos iš esmės gali būti vertinamos kaip pakankamos duomenų subjekto teisių užtikrinimui virtualiuose socialiniuose tinkluose. Be to, reikia atsižvelgti į tai, jog yra papildomų Direktyvą aiškinančių teisės aktų, kaip 29 straipsnio darbo grupės patikslinančias nuomonės, Europos Tarybos ministrų kabineto rekomendacijos, nacionalinių

224 Brendan van Alsenoy et al, „From social media service to advertising network. A critical analysis of Facebook’s revised policies and terms,“ iMinds, Belgium (2015):67.

225 Brendan van Alsenoy et al, „From social media service to advertising network. A critical analysis of Facebook’s revised policies and terms,“ iMinds, Belgium (2015):105.

priežiūros institucijų rekomendacijos, susijusios su virtualiais socialiniais tinklais. Tačiau, atliktas tyrimas atskleidžia tai, jog egzistuoja problema dėl Direktyvos normų laikymosi, pavyzdžiui privatumo politikų tekstuose atskleisti neatitikimai Direktyvos nuostatomis – duomenų subjekto informavimas, virtualių socialinių tinklų duomenų rinkimo, tvarkymo ir saugojimo tikslo apibrėžimas, asmens duomenų persiuntimas, duomenų saugojimo trukmė ir jų sunaikinimo galimybės. Visais nurodytais veiksmais yra pažeidžiami Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6, 7, 10, 12 str. ir duomenų subjektas tokiu būdu įgyvendina savo teises teisiniame netikrume. Minėtu atveju galima kelti diskusiją dėl virtualių socialinių tinklų atsakomybės klausimo ir jį detalizuojančių Direktyvos nuostatų pakankamumo.

4. Duomenų subjektų teisių analizė pagal Reglamento nuostatas

Priėmus Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentą 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą), (toliau tekste – Reglamentą), buvo tikimasi, kad jo nuostatomis bus išspręsta nemažai aspektų, ypačingai – susijusių su duomenų subjekto apsauga, esančia elektroninėje erdvėje. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB pagrindiniai elementai ir principai buvo suformuluoti per ilgą laiko tarpą – pradedant nuo 1970 m., įtvirtinant esmines duomenų apsaugos nuostatas įvairių Europos valstybių nacionaliniuose įstatymuose. Dar esminėse nuostatose buvo atskiriamos pagrindinės duomenų apsaugos sąvokos – duomenų subjektas, duomenų valdytojas, duomenų tvarkytojas, priežiūros institucija, suformuluojama teisinė sistema, sauganti nuo neteisėto asmens duomenų tvarkymo. Vertinant Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB 2016 metų kontekste galbūt didžiausias Direktyvos trūkumas yra tas, jog duomenų tvarkymo esminiai principai buvo sukurti darant prielaidą, kad asmens duomenų tvarkymo operacijos bus išbaigtos, lengvai atsekamos bei identifikuojamos²²⁶. Tačiau, šių dienų asmens duomenų tvarkymo operacijos apima kelių valstybių jurisdikcijas, yra daugialypės, įtraukiančios daugybę paslaugų teikėjų ir kitų susijusių šalių. Dažnai jų teisių ir pareigų pasiskirstymas yra nevisiškai aiškus bei skaidriai iškomunikuotas galutiniam suinteresuotam asmeniui, t. y. duomenų subjektui. Akivaizdu, jog Reglamento kūrėjai turėjo atsižvelgti į šiuos aspektus tvirtindami Reglamento nuostatas.

Reglamento teksto atsiradimo, derinimo bei tvirtinimo eiga yra įdomus ir precedento neturintis atvejis. Europos Komisija pradėjo Europos Sąjungos duomenų apsaugos reformą 2012 m. sausį su tikslu, kad Europa atitiktų skaitmeninį amžių. Daugiau nei 90 % Europos gyventojų pasisakė, kad jie norėtų vienodų duomenų apsaugos teisių visoje Europos Sąjungoje – nepaisant kur jų duomenys yra tvarkomi²²⁷. 2012 m. atsiradus pirminiam Reglamentu projektui, pastarojo tekstas buvo derinamas iki 2015 m. gruodžio kol Europos Komisija, Taryba bei Parlamentas pasiekė visiems priimtina tekstą kompromisą. Reglamento įsigaliojimo data – 2018 m. gegužės 25 d. Ne mažiau svarbu šioje duomenų apsaugos reformoje atkreipti dėmesį į dokumento formą. Siūlomas ir priimamas Reglamentas, kuris pagal Europos Sąjungos teisę turi tiesioginio taikymo galią visose valstybėse narėse, o ne Direktyva, kurios įgyvendinimui yra reikalingi atskiri įgyvendinamieji nacionaliniai teisės aktai. Europos Komisijos argumentas dėl dokumento formos buvo tas, jog Reglamentas yra

226 O. Tene, „Privacy: the new generations.“ International data privacy law 1,1 (2011): 15-27.

227 Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos reforma, žiūrėta 2016 10 26, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/index_en.htm

labiau tinkamas dokumentas sprendžiant harmonizavimo problemas tarp atskirų Europos Sąjungos valstybių narių²²⁸. Paties Reglamento preambulės 10 punktą nurodo, kad siekiant užtikrinti vienodo ir aukšto lygio fizinių asmenų apsaugą ir pašalinti asmens duomenų judėjimo Sąjungoje kliūtis, visose valstybėse narėse turėtų būti užtikrinama lygiavertė asmenų teisių ir laisvių apsauga tvarkant tokius duomenis. Visoje Sąjungoje turėtų būti užtikrintas nuoseklus ir vienodas taisyklių, kuriomis reglamentuojama fizinių asmenų pagrindinių teisių ir laisvių apsauga tvarkant asmens duomenis, taikymas²²⁹. Tiesioginę taikymo galią visose valstybėse narėse turintis teisės aktas gali užtikrinti minėtą harmonizavimo siekį bei tai yra didelis žingsnis duomenų apsaugos istorijoje. Pirmą kartą yra suvienodinamos asmens duomenų tvarkymo taisyklės 28 Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Reglamente atsižvelgiant į šiuolaikines daugialypes ir ne visada aiškias asmens duomenų tvarkymo operacijas, yra aiškiau įtvirtinamos su asmens duomenų tvarkymu susijusių asmenų teisės ir pareigos. Jame išlieka duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo sąvokos, taip pat yra įtvirtinami „Bendri duomenų valdytojai“²³⁰; kai du ar daugiau duomenų valdytojų kartu nustato duomenų tvarkymo tikslus ir priemones, jie yra bendri duomenų valdytojai. Jie tarpusavio susitarimu skaidriu būdu nustato savo atitinkamą atsakomybę už nustatytą prievolių, visų pirma susijusių su duomenų subjekto naudojimusi savo teisėmis. Dar viena naujovė yra ta, kad dviejų ar daugiau duomenų valdytojų susitarimu gali būti paskirtas duomenų subjektų informavimo punktas. Nepaisant numatytų struktūrinių duomenų valdytojo teisių ir pareigų naujovių, duomenų subjektas gali naudotis savo teisėmis pagal Reglamentą kiekvieno iš duomenų valdytojų atžvilgiu. Nors Reglamentu ir buvo siekiama aiškiau įtvirtinti teises ir pareigas, kylančias tarp duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo, tačiau, disertacijos autorės nuomone, šis atskyrimas bei naujų sąvokų įtvirtinimas nėra pakankamas. Reglamente duomenų valdytojo ir duomenų tvarkytojo sąvokos iš esmės lieka nepakitusios nuo nuostatų, kurios buvo numatytos Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB. Duomenų tvarkytojas Reglamente apibrėžiamas kaip fizinis arba juridinis asmuo, valdžios institucija, agentūra ar kita įstaiga, kuri duomenų valdytojo vardu tvarko asmens duomenis²³¹. Šis apibrėžiamas yra identiškas duomenų tvarkytojo apibrėžimui, įtvirtintam Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB. Tuo tarpu virtualių socialinių tinklų atvejais, kada paslaugos teikiamos ir asmens duomenys tvarkomi kompleksinėje verslo aplinkoje, kurioje ypač sunku atskirti duomenų valdytoją nuo duomenų tvarkytojo, esminių pokyčių, atskiriančių duomenų valdytoją nuo duomenų tvarkytojo nėra. Autoriai P. de Hert ir P. Konstantinou kelia diskusiją, jog Reglamente Europos Komisija galbūt galėjo panaikinti „duomenų tvarkytojo“ sąvoką bei jo turimas teises ir pareigas apibrėžti duomenų valdytojo sąvokoje pakeičiant ją į bet kurį asmenį, tvarkantį asmens duomenis, nepriklausomai nuo tvarkymo būdo, sąlygų ir tikslų²³².

228 Paul de Hert, Vagelis Papakonstantinou, „The proposed data protection regulation replacing Directive 95/46/EC: a sound system for the protection of individuals,“ *Computer law & security review* 28 (2012): 132.

229 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). (10) punktas. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

230 Ten pat, 26 straipsnis.

231 Ten pat, 4 straipsnis.

232 Paul de Hert, Vagelis Papakonstantinou, „The proposed data protection regulation replacing Directive 95/46/EC: a sound system for the protection of individuals,“ *Computer law & security review* 28 (2012): 134.

Kitas aspektas, susijęs su duomenų subjektų teisėmis yra Reglamento 5 str. – „Su asmens duomenų tvarkymu susiję principai“. Atkreiptinas dėmesys į Reglamento 5 str. 2 punktą, kuriuo nustatoma, kad asmens duomenys yra renkami nustatytais, aiškiai apibrėžtais bei teisėtais tikslais ir toliau netvarkomi su tais tikslais nesuderinamu būdu²³³. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. yra įtvirtinta, kad asmens duomenys turi būti surinkti įvardintais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais, o po to tvarkomi su šiais tikslais suderintais būdais²³⁴. Vėlgi, kritikuotinas Reglamento rengėjų žodžių keitimas nuostatose neatliekiant esminių pakeitimų. Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB 6 str. įtvirtintas tikslo įvardijimo principas bei jo įgyvendinimo aspektai kėlė labai daug klausimų ir abejonių²³⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad asmens duomenų tvarkymas, atliekamas tikslais, kurie yra nežinomi duomenų rinkimo metu ir kuriam duomenų subjektas nedavė savo sutikimo, prieštarauja tikslo apribojimo principui. Reglamento 5 str. 2 punkte nurodytas suderinamumas su įvardintais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais paliekamas duomenų valdytojui, todėl duomenų subjektui vėlgi išlieka ta pati teisinio netikrumo zona, kuri buvo ir pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB sąlygas. Galima tik kvestionuoti, ar minėta Reglamento 5 str. 2 punkte nurodyta formuluotė išspręs abstrakčių ir neaiškių virtualių socialinių tinklų formuluočių praktiką bei pakoreguos tokias formuluotes, jog asmens duomenys yra renkami „saugumo tikslais“, „siekiant pagerinti paslaugų teikimą“, „marketingo tikslais“ ir pan.

Dar vienas aspektas, susijęs su duomenų kokybės principais bei teisėto duomenų tvarkymo kriterijais yra Reglamento 5 ir 6 str. santykis. Šie du straipsniai nurodo į sąlygas, kurioms esant asmens duomenų tvarkymas tampa teisėtas Europos Sąjungoje. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB tekste tokios sąlygos buvo nurodytos 6 ir 7 str. Tačiau Direktyvoje nebuvo nurodytas aiškus santykis tarp minėtų dviejų straipsnių. Tik Direktyvos Preambulės 30 punktas nurodė į galimą minėtų dviejų straipsnių taikymo suderinamumą: kadangi būtina asmens duomenų teisėto tvarkymo sąlyga yra be kita ko duomenų subjekto sutikimas arba duomenų tvarkymas, norint sudaryti ar įvykdyti duomenų subjektui privalomą sutartį, ar [...]”²³⁶. Ypatingai svarbu atkreipti dėmesį, kad Direktyvos 6 ir 7 str. turėtų būti skaitomi suderinamai, t.y. teisėto duomenų tvarkymo egzistavimui turi sutapti abu – tiek duomenų kokybės principai (6 str.), tiek ir teisėto duomenų tvarkymo kriterijai (7 str.). Šis pastebėjimas akcentuojamas mokslinėje diskusijoje pabrėžiant jo svarbą asmens duomenų apsaugoje. Bet kuri asmens duomenų tvarkymo operacija negali būti grindžiama vienu iš šių straipsnių: kitaip tariant asmens duomenų tvarkymas, kuris pagrįstas visais duomenų kokybės principais, įtvirtintais 6 str. gali būti neteisėtas jeigu jis nėra pagrįstas asmens sutikimu ar kitais teisėtais duomenų tvarkymo kriterijais, įtvirtintais 7

233 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 5 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

234 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 6 straipsnis. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

235 Žiūrėti prieš tai esantį skyrelį Disertacijoje „Duomenų subjektų teisių probleminiai aspektai virtualiuose socialiniuose tinkluose pagal galiojančias Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas“

236 Preambulės 30 punktas.

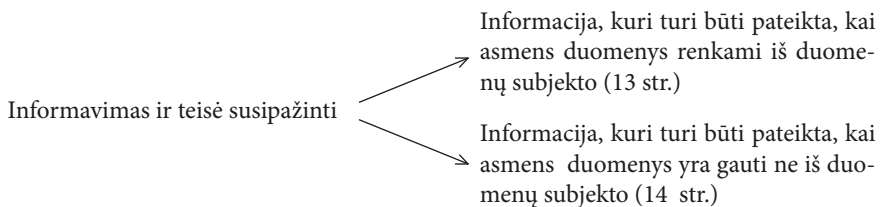
str.²³⁷. Šių straipsnių suderinamas taikymas yra privalomas, o ne laisvai pasirenkamas. Deja, tų pačių principinių nuostatų, įtvirtintų Reglamento 5 ir 6 str., taikymas Reglamente nėra patikslintas. Vėlgi, dėl Reglamento 5 ir 6 str. taikymo atsakymų reikia ieškoti pasitelkiant interpretavimo metodą ir skaitant ilgą Preambulės tekstą. Atrodytų, kad pakaktų vieno sakinio, kuris galėtų padėti aiškinti vienodą Reglamento taikymą visose valstybėse narėse, tačiau jo pasigendama. Be to, atrodytų, jog konkrečių duomenų apsaugos principų (teisėtumo, sąžiningumo ir skaidrumo principas, tikslo apribojimo principas, duomenų kiekio mažinimo principas ir kt.) įvardijimas Reglamento 5 str. yra didelis žingsnis į priekį. Tačiau, vėlgi pasigendama konkrečios duomenų valdytojo, o tam tikrais atvejais galbūt ir duomenų tvarkytojo atsakomybės nustatymo dėl minėtų Reglamento straipsnių nesilaikymo, kuris galimai išspręstų teisinio netikrumo situaciją virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Nagrinėjant Reglamento nuostatas dėl duomenų subjekto teisių, Reglamente išskiriamas III skyrius „Duomenų subjekto teisės“. Šiame skyriuje, lyginant su Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB, duomenų subjekto teisės iš esmės išdėstomos tuo pačiu modeliu, didesniu skaičiumi straipsnių ir labiau struktūruotai. Visų duomenų subjekto teisių schema pagal Reglamentą yra pateikiama žemiau.

Schema Nr. 5. Duomenų subjekto teisės pagal Reglamentą

(III skyriaus „DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS“, I–V skirsniai)

Skaidrus informavimas, pranešimas ir duomenų subjekto naudojimosi savo teisėmis sąlygos (12 str.)

TEISĖ	STRAIPSNIS
Duomenų subjekto teisė susipažinti su duomenimis	15
Teisė reikalauti ištaisyti duomenis	16
Teisė reikalauti ištrinti duomenis („teisė būti pamirštam“)	17
Teisė apriboti duomenų tvarkymą	18
Teisė į duomenų perkeliamumą	20
Teisė nesutikti	21

237 Paul de Hert, Vagelis Papakonstantinou, „The proposed data protection regulation replacing Directive 95/46/EC: a sound system for the protection of individuals,“ Computer law & security review 28 (2012): 135.

Duomenų subjektas turi teisę, kad jam nebūtų taikomas tik automati- zuotu duomenų tvarkymu, įskaitant profiliavimą, grindžiamas spren- dimas, dėl kurio jam kyla teisinės pasekmės arba kuris jam panašiu būdu daro didelį poveikį.	22
--	----

Apribojimai (23 str.)

Lyginant su Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB schema (Schema Nr.1), Regla-
mente įtvirtinamos duomenų subjekto teisės išskiriamos į atskirą skyrių, teisių įgyven-
dinimui visame Reglamento tekste yra įtvirtinama daugiau kontekstinių normų – skai-
drumas, duomenų tvarkymo operacijų poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimas,
pritaikytoji duomenų apsaugą ir standartizuotoji duomenų apsauga. Skyriuje, nustatan-
čiame duomenų subjektų teises, 12 str. nustatomos duomenų subjekto naudojimosi savo
teisėmis sąlygos. Įtvirtinamos dvi naujos teisės lyginant su Duomenų apsaugos Direktyva
– teisė išrinti duomenis ir teisė į duomenų perkeliamumą. Toliau šie aspektai yra apibū-
dinami išsamiau.

Reglamente yra įtvirtinamas Direktyvoje tik numanomas skaidrumo principas: duo-
menų valdytojas imasi tinkamų priemonių, kad visą atitinkamuose straipsniuose nuro-
dytą informaciją ir visus pranešimus pagal atitinkamus straipsnius, susijusius su duo-
menų tvarkymu, duomenų subjektui pateiktų glausta, skaidria, suprantama ir lengvai
prieinama forma, aiškia ir paprasta kalba²³⁸. Vėlgi, turint omenyje, kad Reglamentas yra
tiesiogiai taikomas aktas visose Europos Sąjungos valstybėse, manytina, kad Reglamento
teksto kalba yra per daug abstrakti, nenurodanti į konkrečius pavyzdžius ir tai gali būti
ženklus trūkumas įgyvendinant duomenų subjektų teises virtualiuose socialiniuose tin-
kluose – tai, kas duomenų valdytojui yra „glausta, skaidri, suprantama kalba“ nebūtinai
gali sutapti su tuo, kaip tokia kalba suprantama duomenų subjekto ar priežiūros institu-
cijos. Reglamento 12 str. tikslas – padėti duomenų subjektui įgyvendinti savo teises, iš-
dėstytas III skyriuje. Vis dėlto disertacijos autorės nuomone, šis straipsnis, jeigu juo buvo
siekiama padėti įgyvendinti duomenų subjekto teises, nurodytas Reglamento 13, 14, 15,
16, 17, 18, 20 ir 21 str., yra labai bendro pobūdžio, parengtas neatsižvelgiant į konkre-
čių įgyvendinamų teisių aspektus. Duomenų subjekto teisė į informaciją yra išdėstoma
Reglamento 13 ir 14 str., priklausomai nuo to, ar asmens duomenys yra gauti iš paties
duomenų subjekto arba ne. Reglamento 14 str. 5 dalyje numatytos išimties, o konkre-
čiai – tokios informacijos pateikimas yra neįmanomas arba tam reikėtų neproporcingų
pastangų²³⁹ – galėtų būti taip pat kvestionuojamas dėl per daug bendros formuluotės bei
praktikoje galimai kylančių taikymo dviprasmybių. Duomenų subjekto teisė susipažinti
su savo duomenimis yra įtvirtinta Reglamento 15 str., o duomenų subjekto teisė reika-
lauti ištaisyti duomenis – Reglamento 16 str. Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB
abi šios teisės buvo įtvirtintos 12 str. Iš esmės minėtų teisių tekstai yra identiški, tačiau
Reglamente papildyta sąlyga, kad už bet kurias kitas duomenų subjekto prašomas kopijas
duomenų valdytojas gali imti pagrįstą mokestį, nustatomą pagal administracines išlai-
das, taip pat yra labai bendra bei reikalaujanti papildomo išaiškinimo dėl jos taikymo.

238 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens
duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis
duomenų apsaugos reglamentas). 12 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: [http://eur-lex.europa.eu/
legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN)

239 Ten pat, 14 straipsnis.

Tikriausiai viena didžiausių Reglamento naujovių yra – duomenų subjekto teisė ištrinti savo duomenis (17 str.). Ir nors viena vertus, teisės ištrinti savo duomenis Reglamente yra pažangus Reglamento kūrėjų žingsnis pirmyn, tačiau reikia pripažinti, kad kartu ši teisė yra viena kontraversiškesnių duomenų subjekto teisių Reglamente. Reglamento kūrėjai, o taip pat ir mokslinė bendruomenė ilgą laiką diskutavo dėl teisės ištrinti duomenis taikymo apimtys ir ribų²⁴⁰. Nuo pirmųjų šios teisės atsiradimo dienų ji nurodė į ištrynimą kriminalinių duomenų apie asmenį, kad pastarasis galėtų pradėti naują gyvenimo etapą. Tuo tarpu duomenų apsaugos kontekste bei po žymiosios Google prieš Gonzalez bylos, šis principas buvo keičiamas bei konkretizuojamas duomenų subjekto teisių kontekste ir ypač – teisės ištrinti savo duomenis bei teisės nesutikti dėl duomenų subjekto duomenų tvarkymo. Skaitant Reglamento 17 str., gali kilti daugybė klausimų, o ypač bandant pritaikyti šio straipsnio galiojimą virtualių socialinių tinklų aplinkoje, kur galima tik įsivaizduoti milijardo duomenų subjektų prašymus, teikiamus virtualiems socialiniams tinklams. Be to, turint omenyje virtualių socialinių tinklų funkcionavimo modelį²⁴¹, kuriame sistema yra daugialypė, persipinanti su kitais paslaugų teikėjais, kyla dar daugiau klausimų, ar reglamento 17 str. visapusiškas įgyvendinamumas virtualių socialinių tinklų aplinkoje yra iš viso įmanomas. Reglamento 18 str. įtvirtina duomenų subjekto teisę apriboti duomenų tvarkymą tuo pakeisdamas Direktyvoje nustatytą duomenų blokavimą (Duomenų apsaugos Direktyvos 12 str.). Reglamento 21 str. nustato duomenų subjekto teisę nesutikti dėl duomenų tvarkymo. 21 str. 3 dalis įtvirtina, kad kai asmens duomenys tvarkomi tiesioginės rinkodaros tikslais, duomenų subjektas turi teisę bet kuriuo metu nesutikti, kad su juo susiję asmens duomenys būtų tvarkomi tokios rinkodaros tikslais, įskaitant profiliavimą, kiek jis susijęs su tokia tiesiogine rinkodara²⁴². Tai konkretus pavyzdys, kuriuo siekiama sukonkretinti duomenų subjekto teisių reglamentavimo aspektus. Panašiai šiek tiek sukonkretinamas Reglamento 22 str., įtvirtinantis automatizuotą atskirų sprendimų priėmimą, įskaitant profiliavimą. Dar viena (šalia teisės ištrinti duomenis) pažangi naujovė – duomenų subjekto teisė į duomenų perkeliamumą (20 str.). Pagal 65 str., esant tam tikroms sąlygoms, duomenų subjektas turi teisę gauti su juo susijusius asmens duomenis, kuriuos jis pateikė duomenų valdytojui susistemintu, įprastai naudojamu ir kompiuterio skaitomu formatu, ir turi teisę persiųsti tuos duomenis kitam duomenų valdytojui²⁴³. Ši duomenų subjekto teisė ypač aktuali virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Atsižvelgus į virtualių socialinių tinklų funkcionavimo modelį²⁴⁴ bei į tai, jog virtualūs socialiniai tinklai investuoja ypač daug laiko vartotojo paskyros sukūrimui ir vystymui, viena vertus šis Reglamento straipsnis gali būti vertinamas kaip prieštaraujantis virtualaus socialinio tinklo verslo logikai. Kiekvienas virtualus socialinis tinklas siekia surinkti kuo daugiau vartotojo duomenų, kurių pagrindu virtualus socialinis tinklas vysto tolimesnes paslaugas. Tuo tarpu Reglamento 20 str. numatyta teisė į

240 Mayer–Schonberger V, “Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age.” Princeton University Press, 2009. O. Tene, „Privacy: the new generations.“ International data privacy law 1,1 (2011): 15-27

241 Žiūrėti Disertacijos dalį „Virtualaus socialinio tinklo modelis ir duomenų subjektas jame“.

242 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 21 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

243 Ten pat, 20 straipsnis.

244 Žiūrėti Disertacijos dalį „Virtualaus socialinio tinklo modelis ir duomenų subjektas jame“.

duomenų perkeliamumą iš esmės prieštarauja virtualaus socialinio tinklo verslo logikai. Kita vertus, galima diskusija dėl šios teisės realaus įgyvendinamumo: ar ši teisė bus įgyvendinama techninių priemonių pagalba ar bendros sistemos, jungiančios konkrečius virtualius socialinius tinklus dėka? Reglamento 20 str. 2 dalies sąlygos nustatymas, jog – vienas duomenų valdytojas asmens duomenis tiesiogiai persiųstų kita, kai techniškai tai įmanoma²⁴⁵ – kol kas lieka po dideliu klausuku. Be to, šio straipsnio įgyvendinimas net ir duomenų apsaugos profesionalams kelia didelių diskusijų bei labiau yra siejamas su virtualių socialinių tinklų konkurencijos nei su asmens duomenų apsaugos klausimais²⁴⁶.

Nagrinėjant duomenų subjekto teises yra labai svarbu paminėti Reglamento 80 str. įtvirtintą naują ginant duomenų subjektų teises – atstovavimą. Remiantis šia nuostata duomenų subjektai bus įgalinti teikti grupinius ieškinius, o tai yra reikšmingas žingsnis užtikrinant efektyvesnę duomenų subjektų teisių gynimą virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Nagrinėjant Schrems vs Facebook bylą buvo pastebėti procesiniai aspektai, trukdantys įgyvendinti duomenų subjekto teises, kurie tikėtina, bus išspręsti Reglamento 80 str. Reglamento 27 str. įtvirtinama, kad tam tikrais atvejais duomenų valdytojas, prieš pradėdamas vykdyti duomenų tvarkymą, turi atlikti numatytą duomenų tvarkymo operacijų poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimą²⁴⁷. Iš esmės šiuo straipsniu Reglamento kūrėjai įtvirtina naują koncepciją – duomenų subjekto teisių riziką²⁴⁸, kurią turės privalomai vertinti duomenų valdytojai.

Be to, Reglamento 20 str. įtvirtina svarbias naujas sąvokas – pritaikytąją duomenų apsaugą (angl. *privacy by default*) ir standartizuotąją duomenų apsaugą (angl. *privacy by design*). Pritaikytoji duomenų apsauga reiškia duomenų apsaugos metodą, pagal kurį įgyvendinant tinkamas technines ir organizacines priemones, pavyzdžiui pseudonimų suteikimą, skirtas tam, kad būtų veiksmingai įgyvendinami duomenų apsaugos principai, pavyzdžiui duomenų kiekio mažinimas ir kad į duomenų tvarkymo procesą būtų integruotos reikiamos apsaugos priemonės, siekiant įgyvendinti Reglamento reikalavimus ir apsaugoti duomenų subjekto teises. Standartizuotoji duomenų apsauga reiškia, kad būtų tvarkomi tik tie asmens duomenys, kurie yra būtini kiekvienam konkrečiam duomenų tvarkymo tikslui. Ta prievolė taikoma surinktų asmens duomenų. Visų pirma tokiomis priemonėmis užtikrinama, kad pagal standartizuotą praktiką su asmens duomenimis be asmens įsikišimo negalėtų susipažinti neribotas fizinių asmenų skaičius²⁴⁹.

245 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 20 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

246 Paul de Hert, Vagelis Papakonstantinou, „The new General Data Protection Regulation: still a sound system for the protection of individuals,“ *Computer law & security review* 32 (2016): 190.

247 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 27 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

248 N.van Deijk et al., “A risk to a right? Beyond data protection risk assessments” *Computer law & security review* 32 (2016): 303.

249 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 20 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

Disertacijos autorės nuomone, šie straipsniai turės įtakos duomenų subjekto teisių įgyvendinimui, nes aukščiau paminėtos naujosios sąvokos yra susijusios su duomenų subjekto teisėmis bei jų apsauga. Kaip nurodė Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas savo nuomonėje²⁵⁰, Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB nustatyti duomenų apsaugos principai (skaidrumas, proporcingumas ir tikslų ribojimas) suteikia pagrindą pasaulyje, kuriame yra egzistuoja didelis kiekis duomenų. Tačiau šie principai, visgi, privalo būti papildyti naujais principais, tokiais kaip atskaitingumas ir pritaikytoji bei standartizuotoji duomenų apsauga. Tikimasi, kad tokiu būdu bus sustiprinta ir modernizuota duomenų apsaugos sistema.

Reglamentas – pažangus teisinis dokumentas bei Reglamento kūrėjai visapusiškai stengėsi patobulinti duomenų subjekto poziciją duomenų apsaugos sistemoje. Reglamentas, turėdamas tiesioginio taikymo galią visose Europos valstybėse narėse, vienareikšmiškai turės harmonizavimo poveikį taikant asmens duomenų teisinės normas. Be to, Reglamente nustatytos naujovės, tokios kaip duomenų subjekto teisė ištrinti savo duomenis, teisė į duomenų perkeliamumą, duomenų tvarkymo operacijų poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimas, pritaikytoji ir standartizuotoji duomenų apsauga, leidžia manyti, jog duomenų apsaugos reguliavimas tvirtai žengia pirmyn, įtvirtindamas kitokius, moderniam amžiui reikalingus duomenų apsaugos principus. Tačiau, nagrinėjant Reglamento teisinės normas pastebėta, jog Reglamento ir Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB įtvirtintos nuostatos nelabai skiriasi, galbūt galėjo būti atlikti didesni Reglamento teksto pokyčiai. Šis pastebėjimas gali būti išreikštas ir duomenų subjekto teisių reglamentavimo atžvilgiu. Beveik visa duomenų subjekto teisių sistema, ją šiek tiek detalizuojant yra perkelta iš Direktyvos. Naujai įtvirtinamos duomenų subjekto teisės – teisė ištrinti savo duomenis ir teisė į duomenų perkeliamumą – tiesioginio taikymo prasme lieka neaiškios ir tokiu būdu paliekama erdvė kiekvienos iš šalių teisinio taikymo interpretacijoms. Reglamente pasigendama konkrečios duomenų valdytojo atsakomybės nustatymo dėl pažeidimų, kuriuos autorė nustatė atliekant privatumo politikų tyrimą. Galima tik nuspėti, kad galbūt pereinamuoju laikotarpiu bus priimti Reglamentą įgyvendinamieji aktai, išaiškinamosios nuomonės dėl atskirų Reglamento normų taikymo. Tokiu būdu Reglamento taikymas bus adaptuotas bei pritaikytas kiekvienoje valstybėje narėje.

Kita vertus, labai svarbu paminėti ir alternatyvių apsaugos priemonių duomenų subjekto apsaugai reikšmę. Reglamento 40 str. numato sąlygas, kurioms esant asociacijos ir kitos įstaigos, atstovaujančios įvairių kategorijų duomenų valdytojams arba duomenų tvarkytojams, gali parengti elgesio kodeksus arba iš dalies pakeisti ar išplėsti tokius kodeksus siekdamas nustatyti kaip taikomas šis Reglamentas²⁵¹. Tokių savireguliacijos priemonių kaip elgesio kodeksai nauda galės būti pamatuota tik tuomet, kada Reglamentas bus pradėtas taikyti. Be to, reikės atsižvelgti į pačių virtualių socialinių tinklų iniciatyvą

250 Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno nuomonė dėl dokumento „Pasitinkant didžiųjų duomenų iššūkius: skaidrumo, vartotojų kontrolės, pritaikytosios duomenų apsaugos ir atskaitingumo poreikis santrauka“. Žiūrėta 2016 10 29, https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Big%20data/16-02-20_challenges_of_big_data_LT.pdf

251 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 40 straipsnis. 2016. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

dalyvaujant tokiuose savireguliacijos procesuose. Šalia elgesio kodeksų svarstyti ir kiti ne teisiniai duomenų subjekto teisių apsaugos būdai, tokie kaip techninių apsaugos priemonių naudojimas, duomenų klasifikavimas, prieigos kontrolės programos, atitinkamų pasitikėjimu grindžiamu zonų sukūrimas virtualiuose socialiniuose tinkluose, duomenų šifravimas²⁵². Pastarųjų apsaugos būdų tyrimai šiuo metu ypač aktualūs mokslinėse diskusijose. Autoriai D. Haynes, D. Bawden bei L. Robinson išnagrinėję Jungtinės Karalystės duomenų apsaugos modelį virtualiuose socialiniuose tinkluose nustatė, kad siūlomas modelis apima platesnes nei tik teisines duomenų subjekto apsaugos normas – savireguliaciją bei elgesio kodeksus²⁵³.

5. Skyriaus apibendrinimas

Disertacijos trečioje dalyje atliktas tyrimas atskleidė duomenų subjekto teisių taikymo virtualiuose socialiniuose tinkluose probleminius aspektus ir tendencijas. Visų pirma, visi nagrinėti virtualūs socialiniai tinklai renka milžiniškus kiekius duomenų. Antra, nagrinėti virtualūs socialiniai tinklai nenurodo asmens duomenų rinkimo tikslo. Trečia, nagrinėti virtualūs socialiniai tinklai siunčia duomenis trečiosioms šalims, partneriams ir kitiems rinkos dalyviams, tačiau nė vienas iš tinklų nenurodė minėtų šalių aktualių rekvizitų. Ketvirta, nagrinėtų virtualių socialinių tinklų privatumo politikų formuluotės yra netikslios ir formuluojamos bendro pobūdžio teiginiais virtualaus socialinio tinklo naudai. Penkta, politikos pateikiamos duomenų subjektui anglų kalba. Konkrečiai įvardija duomenų valdytojus tik du virtualūs socialiniai tinklai – Facebook ir LinkedIn. Nė viena iš nagrinėtų privatumo politikų visiškai neatitinka Direktyvos 10 str. įtvirtintų reikalavimų. Be to, yra pažeidžiami Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. nurodyti duomenų kokybės principai – teisingas ir teisėtas tvarkymas, duomenų rinkimas įvardintais, aiškiai apibrėžtais ir teisėtais tikslais. Apibendrinant atliktą analizę galima teigti, jog duomenų subjekto teisių praktinis pritaikymas atitinka galiojančio reglamentavimo sąlygas tik iš dalies. Virtualūs socialiniai tinklai tik iš dalies informuoja duomenų subjektus apie jų teises, įtvirtintas Direktyvoje 95/46/EB, t. y., kad duomenų subjektai turi prieigos teisę prie visų savo asmens duomenų, teisę ištrinti bei koreguoti duomenis esant tam tikroms būtinoms sąlygoms. Be to, virtualūs socialiniai tinklai tik iš dalies apibrėžia duomenų rinkimo, tvarkymo ir saugojimo tikslą, kuris yra vienas iš būtinausių požymių norint tinkamai įgyvendinti duomenų subjektų teises. Duomenų subjektas taip pat nėra aiškiai informuojamas apie tai, kam, kokiais tikslais ir kuriam laikotarpiui yra persiunčiami jo asmens duomenys, nėra nurodoma duomenų saugojimo trukmė ir jų sunaikinimo galimybės. Iš atliktų tyrimo rezultatų galima daryti išvadą, jog nurodytais veiksmais yra pažeidžiami Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6, 7, 10, 12 str. ir tokiu būdu duomenų subjektas įgyvendina savo teises teisinio netikrumo kontekste.

2018 m. įsigaliosiančių Reglamento nuostatų, susijusių su duomenų subjekto teisių apsauga, analizės metu nustatyta, jog Reglamento siūlomos naujovės – kaip teisė ištrinti duomenis ir teisė į duomenų perkeliamumą turi reikšmingą vertę duomenų subjekto

252 Spiekermann S, Novotny A., „A vision for global privacy bridges: technical and legal measures for international data markets,“ *Computer law & Security Review* 31 (2015): 181-200.

253 Haynes D. et al., „A regulatory model for personal data on social networking services in the UK,“ *International Journal of Information Management* 36 (2016): 878.

teisių istorijoje. Reglamento 80 str. nustatyta atstovavimo galimybė duomenų subjektams išplėsti duomenų subjektų teisių įgyvendinimo galimybes. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Reglamentu nustatomas platesnis duomenų subjekto teisių apsaugos kontekstas – įtvirtinamos papildomos nuostatos, kurios tikėtina turės įtakos duomenų subjekto teisių įgyvendinimui. Tokios nuostatos apima skaidrumo principą, naujų sąvokų (pritaikytoji duomenų apsaugą ir standartizuotoji duomenų apsauga) įtvirtinimą. Reglamento nuostatose dar labiau išplėtojami alternatyvių apsaugos priemonių, kaip pavyzdžiui – elgesio kodeksų, taikymo galimybės dar labiau įtraukiant tiek pačius duomenų valdytojus, tiek ir duomenų subjektus. Tačiau, kita vertus, Reglamento tekstas iš esmės nedaug kuo skiriasi nuo Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB. Disertacijos autorės bei Liuveno universiteto atliktų tyrimų metu nustatytos problematikos, susijusios su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu, Reglamento nuostatomis yra nesprendžiamos arba sprendžiamos tik iš dalies. Reglamento nuostatos, susijusios su duomenų subjekto teisių apsauga yra formuluojamos abstrakčiai ir turint omenyje tiesioginį Reglamento taikymą, yra paliekama erdvės kiekvienai iš valstybių narių interpretuoti Reglamento nuostatas.

Apibendrinant atliktus tyrimus, disertacijos autorė mano, kad duomenų subjekto teisės virtualių socialinių tinklų aplinkoje yra pakankamai reglamentuotos. Pradedant nuo Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatų, duomenų subjekto teisių sistema buvo pakankamai išplėta, Reglamentas šią sistemą tiesiog papildė. Tačiau visai kitas dalykas yra atitinkamų duomenų subjekto teisių normų įgyvendinimas ir konkretus taikymas, t. y. kaip patys virtualūs socialiniai tinklai nustato dalyvavimo virtualių socialinių tinklų aplinkoje taisykles duomenų subjektams bei kaip duomenų subjektai naudojami savo teisėmis. Tyrimas atskleidė, jog virtualių socialinių tinklų privatumo politikų formuluotės tik maža dalimi atitinka dabartinio, o taip pat ir perspektyvaus reglamentavimo nuostatas. Remiantis atliktais pastebėjimais, autorė suformulavo klausimus duomenų apsaugos srityje besispecializuojantiems ekspertams ir užklausė jų nuomonės dėl disertacijoje minimų duomenų subjekto teisių probleminių aspektų ir galimų jų sprendimo būdų.

4 DALIS. EKSPERTŲ APKLAUSA IR SIŪLYMAI PAGERINTI DUOMENŲ SUBJEKTO TEISIŲ APSAUGĄ VIRTUALIUOSE SOCIALINIUIOSE TINKLUOSE

1. Tyrimo metodologija

Tiriant naują reiškinį – duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose – svarbu tiksliai atlikti ekspertų žinių ir vertinimų tyrimą, nes gilesnei reiškinio analizei reikalingos respondentų specifinės žinios ir patirtis. Ekspertų apklausos tikslas – patvirtinti arba paneigti disertacijoje formuluojamus ginamuosius teiginius, taip pat iškelti kitus papildomus klausimus, atskleidžiančius naudingas išvagas išvadų bei rekomendacijų formulavimui. Disertacijos tyrimo objektas apima ne tik socialinio mokslo sritį, bet ir techninius aspektus, todėl formuluojant disertacijos išvadas bei rekomendacijas ekspertų žinių panaudojimas, pasitelkiant ekspertų apklausos metodą yra naujausių mokslo žinių geriausia akumuliacijos galimybė. Kadangi tyrimo tikslas yra ištirti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose, autorė atliko Lietuvos ir užsienio ekspertų anketavimą raštu. Kokybinio tyrimo strategija remiasi autorių Ritchie J. ir Lewis J. siūlomais pavyzdžiais²⁵⁴. Lietuvos ir užsienio ekspertų atranką autorė atliko pagal tiriamos srities išmanymą. Kadangi virtualūs socialiniai tinklai yra kartu ir kompleksinis reiškinys, tai šalia keleto šios srities specialistų, besispecializuojančių virtualių socialinių tinklų duomenų apsaugos probleminiuose aspektuose, tiriamą reiškinį gerai išmano ir asmenys, dirbantys praktinį darbą. Tokiu būdu, autorė pasirinko ekspertus gerai išmanančius duomenų apsaugą, jos taikymo aspektus virtualiuose socialiniuose tinkluose, informacinių technologijų, informacijos saugos ir kitas su virtualių socialinių tinklų tyrimais susijusias sritis. Renkant ekspertus buvo siekiama surasti vienodai aukštos kompetencijos ekspertus. Ypatingai dėmesys buvo kreipiamas į ekspertus, besispecializuojančius arba turinčius ryšį su virtualiais socialiniais tinklais. Kitas svarbus ekspertų apklausos elementas yra tinkamas klausimų formulavimas, autorė suformulavo 12 klausimų apimančių esminius duomenų subjekto teisių tyrimo aspektus (Klausimynas Nr.1). Klausimai buvo formuluojami remiantis autoriaus Ritchie J. ir Lewis J. pateikiama klausimų formulavimo metodologija²⁵⁵. Klausimų validavimas buvo atliekamas nusiunčiant suformuluotus klausimus kolegoms, išmanantiems duomenų apsaugos teisinį reglamentavimą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Lietuvos ir užsienio ekspertų apklausa buvo atliekama anketavimo būdu. Parengtos anketos, kuriose vyrauja atviri klausimai, buvo išsiųstos pasirinktiems ekspertams elektroniniu paštu arba per socialinį tinklą LinkedIn. Ekspertai anketas pildė neribojant laiko, pertraukų darymo ar pildymo vietas, todėl galėjo geriau apgalvoti klausimus, juos užpildyti išsamiau. Atsižvelgiant į tai, kad elektroninių apklausų vienas iš trūkumų yra mažas anketų užpildymas, autorė taikė pakartotinius priminimus elektroniniu paštu. Vieno iš apklausiamų ekspertų jo paties pageidavimu apklausa buvo atlikta žodžiu. Aptariamo objekto elektroninis ekspertų anketavimas turi ir kitų trūkumų, pavyzdžiui svarbi aplinkybė yra dėl tiriamo objekto kompleksškumo poreikis ekspertui turėti platų spektrą žinių, kurio vienas asmuo

254 Ritchie J. ir Lewis J., *Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers* (Sage, 2003), 77-85.

255 Ten pat.153-155.

gali neturėti arba atsakydamas į klausimus ekspertas daliai klausimų gali turėti mažiau galias žinias negu kitais klausiamais, į tai autorė atsižvelgė vertindama ekspertų atsakymus.

Autorė pasirinko ekspertinę imtį, t.y. 9 ekspertų, turinčius žinių ir patirties duomenų apsaugos srityje. Pasirinktas būtent toks ekspertų skaičius, nes nustatant priimtina ekspertų skaičių reikia vadovautis metodologinėmis prielaidomis, suformuluotomis klasikinėje testų teorijoje. Yra įrodyta, kad agreguotų ekspertinių vertinimo moduluose su vienodais svoriais nedidelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumas nenusileidžia didelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumui²⁵⁶. 2 Lietuvos ir 7 užsienio ekspertams buvo pateikti atviri klausimai siekiant gauti jų laisvą vertinimą pasitelkiant jų sukauptas žinias ir intenciją.

Autorė vertino ekspertų nuomones apibendrinant gautus apklausos rezultatus iš individualaus Lietuvos ir užsienio ekspertų anketavimo. Duomenys buvo struktūruojami atsižvelgiant į teminius autorių išskiriamus minčių junginius²⁵⁷. Duomenų giluminė analizė (angl. *in depth analysis*) buvo atliekama tik užbaigus visų asmenų apklausas²⁵⁸. Tyrimas yra apribojamas autorės atliekamu vertimu iš anglų kalbos į lietuvių kalbą. 7 užsienio ekspertai pateikė atsakymus į klausimus anglų kalba. Kiekvienas ekspertas buvo supažindintas raštu apie tai, kaip ir kokiū būdu apklausos metu gauti duomenys bus toliau naudojami mokslinių tyrimų tikslais. 8 iš 9 ekspertų sutiko, kad jų vardai, pavardės ir profesinė veikla būtų paviešinti ir jų sutikimai pridedami kaip priedas prie šios disertacijos. Toliau aprašomas kiekvienas iš 8 ekspertų, sutikusių, kad jų vardai, pavardės ir profesinė veikla būtų paviešinti, jo žinių sritys, sąsaja su tiriamu klausimu, pasirinkimo kriterijai ir kt.

2. Ekspertų aprašymas

Autorė pasirinko ekspertus pagal jų žinias asmens duomenų apsaugos ir ypač, asmens duomenų apsaugos pritaikymo informacinių technologijų, taip pat virtualių socialinių tinklų srityje. Ekspertai yra nurodyti abėcėlės tvarka pagal vardo raidę.

Ardi Kolah (Didžioji Britanija) – Reading'o universiteto, Henley verslo mokyklos (angl. – University of Reading, Henley Business School, Didžioji Britanija) profesorius, „Asmens duomenų apsaugos pareigūno“, dirbančio privačiame ir verslo sektoriuose pagal Reglamentą kurso steigėjas. Ardi Kolah taip pat yra Asmens duomenų apsaugos ir privatumo žurnalo (angl. *Journal of data protection and privacy*) vyriausiasis redaktorius.

Brendan Van Alsenoy (Belgija) – mokslininkas, pagrindinės mokslinių tyrimų sritys: asmens duomenų apsauga, privatumas, asmens tapatybės valdymas, pasitikėjimu grindžiamos paslaugos, elektroninis parašas, elektroninė komercija, elektroninė valdžia, elektroninė sveikata. Brendan Van Alsenoy yra Liuveno universiteto (angl. – KU Leuven, Belgija) teisės fakulteto, intelektinės nuosavybės ir informacinių technologijų centro darbuotojas. Brendan Van Alsenoy yra saugumo ir privatumo virtualiuose socialiniuose tinkluose (angl. SPION – *Security and Privacy in Online social Networks*), narys. Šioje organizacijoje Brendan Van Alsenoy analizuoja teisinį reglamentavimą, taikomą virtualiems socialiniams tinklams ir aplikacijoms. Be to, Brendan Van Alsenoy dirba su įvairių subjektų, esančių virtualiuose socialiniuose tinkluose, teisiniu statusu, teisėmis, pareigomis ir atsakomybėmis.

256 Libby R., Blashfield R., „Performance of a composite as a function of a number of judges,” *Organizational Behavior and Human Performance*. 21(1978):121-129.

257 Irving Seidmen, *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and Social sciences* (Teachers College, Columbia University: New York and London (2005), 153-155.

258 Ten pat. 113.

mis. Brendan Van Alsenoy yra komandos, atlikusios virtualaus socialinio tinklo Facebook privatumo politikos analizę „From social media to advertising network: A critical analysis of Facebook's Revised Policies and Terms”²⁵⁹, narys.

Danguolė Morkūnienė (Lietuva) – Lietuvos Respublikos Valstybinės asmens duomenų apsaugos inspekcijos Teisės skyriaus vedėja. Pagrindinės praktikos sritys: asmens duomenų ir privatumo apsauga, elektroniniai ryšiai, kibernetinis saugumas, reguliavimas (išvadų teikimas teisės aktų projektams ir jų rengimas), konsultavimas.

Dr. David Haynes (Didžioji Britanija) – Londono Siti universiteto (angl. - City university, London) vizituojantis lektorius. Pagrindinės mokslinių tyrimų sritys: metaduomenų taikymas visais aspektais informacijos politikose ir valdyme. Dr. David Haynes savo daktaro disertacijoje analizavo rizikos ir reguliavimo santykį virtualiuose socialiniuose tinkluose. Dr. David Haynes dėsto informacijos valdymo ir politikų modulį Bibliotekos ir informacijos mokslų programoje Londono Siti universitete. Dr. David Haynes taip pat dėsto metaduomenų standartus ir taikymą.

Dijana Šinkūnienė (Lietuva) – Lietuvos Respublikos Valstybinės asmens duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus pavaduotoja. Pagrindinės praktikos sritys: asmens duomenų apsauga ir privatumas.

István Böröcz (Vengrija) – Vrije universiteto (angl. – Vrije Universiteit Brussel, Belgija) mokslinis bendradarbis. Pagrindinės mokslinių tyrimų sritys: privatumas, informacijų ir komunikacijų teisė, asmens duomenų apsauga, e–mokymas. Taip pat István Böröcz buvo Tilburgo universiteto (angl.– University of Tilburg, Nyderlandų Karalystė) Tilburgo teisės, technologijų ir visuomenės instituto (angl. TILT – *Tilburg institute for law, technology and society*), narys.

Kiril Kalev (Bulgarija) – Data privacy Recruitment Ltd mokslinis bendradarbis, pagrindinės mokslinių tyrimų sritys: privatumas ir duomenų apsauga, duomenų privatumas, duomenų saugumas, kibernetinis saugumas, informacinių technologijų teisė, nuotolinė kompiuterija, elektroninė komercija, daiktų internetas, intelektinė nuosavybė, elektroninė sveikata. Kiril Kalev taip pat užsiima teisine praktika konsultuodamas klientus įvairiais, įskaitant ir asmens duomenų apsaugos klausimus. Kiril Kalev buvo Tilburgo universiteto (angl. – University of Tilburg, Nyderlandų Karalystė) Tilburgo teisės, technologijų ir visuomenės instituto (angl. TILT – *Tilburg institute for law, technology and society*), narys. Taip pat aktyvus Tilburgo teisės ir ekonomikos centro (angl. TILEC – *Tilburg law and economics centre*) „Paslaugų ir žmogaus teisių sąlygų“ projekto (angl. *Terms of Service and Human Rights Project*) dalyvis.

Rob Heyman (Belgija) – mokslininkas, pagrindinės mokslinių tyrimų sritys: marketingo praktikos virtualiuose socialiniuose tinkluose, naudojančios asmens duomenis arba grindžiančios savo veikimą asmens duomenimis. Rob Heyman tyrinėja kaip konkrečioms marketingo kampanijoms gali būti pritaikomas privatumo poveikio vertinimas. Rob Heyman yra medijos, informacijos ir telekomunikacijų studijų (angl. SMIT – *Studies on Media, Information and Telecommunication*) centro komandos narys. Šis centras specializuojasi socialinių mokslų komunikacijos ir informacinių technologijų panaudojimo, pabrėžiant inovacijų, politikų ir socialinių – ekonominių klausimų svarbą. Centras yra Vrije universiteto (angl. – Vrije Universiteit Brussel, Belgija) ir IMinds tyrimų centro dalis. Rob Heyman

259 Brendan van Alsenoy et al, „From social media service to advertising network. A critical analysis of Facebook's revised policies and terms,“ iMinds, Belgium (2015).

yra komandos, atlikusios virtualaus socialinio tinklo Facebook privatumo politikos analizę „From social media to advertising network: A critical analysis of Facebook’s Revised Policies and Terms”²⁶⁰, narys.

3. Ekspertų apklausos rezultatai

Duomenų subjekto teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose išskirtinumas

Visų pirma ekspertams buvo užduotas klausimas dėl duomenų subjektų teisių išskirtinumo bei ypatingumo virtualių socialinių tinklų aplinkoje, t. y. kuo yra ypatingos ir kokiomis savybėmis išsiskiria duomenų subjekto teisės ir jų įgyvendinimas virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Ekspertų nuomonės išsiskyrė šiuo klausimu. Ekspertų atsakymus galima būtų sugrupuoti į dvi dalis: 1 – nuomonė, kad duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose nesiskiria nuo kitų aplinkų ir, 2 – duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose skiriasi dėl savo ypatingos specifikos.

Pirmosios atsakymų grupės keturi ekspertai (3 užsienio ir 1 Lietuvos) pasisakė, kad iš esmės duomenų subjekto teisės virtualių socialinių tinklų aplinkoje neturėtų skirtis nuo duomenų subjekto teisių kitose aplinkose, todėl ir jų įgyvendinimas teoriškai neturėtų išsiskirti. Reikia pažymėti, kad nors ekspertai pateikė tokį atsakymą, beveik kiekvienas turėjo komentarų, kurie nurodo duomenų subjekto teisių specifiškumą. Vienas iš minėtų dviejų užsienio ekspertų nurodė, kad *„kai tik duomenys yra tvarkomi automatinio būdu, tokiems veiksams yra taikoma Europos Sąjungos duomenų apsaugos teisė. Dalijantis asmenine informacija virtualiuose socialiniuose tinkluose ir turint omenyje vartotojų elgsena grindžiamas reklamas šiose aplinkose ypatingai padidėja rizika duomenų subjekto teisėms ir laisvėms. Tokiu būdu taikant ir interpretuojant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose turėtų būti atsižvelgiama į minėtas rizikas. Tačiau iš esmės duomenų subjekto teisės yra apibrėžiamos technologškai neutraliu būdu ir turėtų būti vienodai taikytinos tiek virtualiuose socialiniuose tinkluose, tiek ir kitose aplinkose“*. Taip pat ir Lietuvos ekspertas šioje grupėje iš trijų ekspertų, pasisakančių už duomenų subjekto teisių virtualių socialinių tinklų ir kitose aplinkose tapatumą, nurodė, kad vis dėlto *„virtualių socialinių tinklų plotmė, kurioje duomenys yra tvarkomi, yra specifinė, todėl praktiškai duomenų subjekto teisių įgyvendinimas šiek tiek specifiškas“*. Konkretų specifiškumo savybių ekspertas įvardinti negalėjo, nes šiuo metu neturėjo konkrečių pavyzdžių. Kitas ekspertas pasisakė, kad *„tas pats teisinis reguliavimas galioja duomenų subjekto teisėms virtualiuose socialiniuose tinkluose ir kitose aplinkose“*. Taip pat šis ekspertas nurodė, *„tačiau virtualių socialinių tinklų aplinkoje egzistuoja aiškių privatumo politikų trūkumas“*.

Antrosios atsakymų grupės ekspertai labiau grindė duomenų subjekto teisių specifiškumą, nurodydami ypatingus šioje aplinkoje atsirandančius požymius. Šioje grupėje išskirtini penkių (4 užsienio ir 1 Lietuvos) ekspertų atsakymai. Pirmasis ekspertas nurodė, kad *„duomenų subjekto apsauga virtualių socialinių tinklų aplinkoje skiriasi dėl ypatingai didelio tvarkomų duomenų kiekio bei su elektronine aplinka susijusių rizikų“*. Kitas užsienio ekspertas nurodė, kad *„duomenų subjekto teisės virtualių socialinių tinklų aplinkoje yra neaiškios, vartotojai jų nesupranta ir negali įgyvendinti“*. Lietuvos ekspertas nurodė, kad *„duomenų subjekto*

260 Brendan van Alsenoy et al., „From social media service to advertising network. A critical analysis of Facebook’s revised policies and terms,“ Vrije Universiteit Brussel (2015)

teisės ir jų įgyvendinimas virtualių socialinių tinklų aplinkoje visų pirma išsiskiria tuo, kad žmonės sunkiau suvokia duomenų tvarkymo apimtį ir su jais atliekamus veiksmus, t. y. kad yra tvarkoma ne tik tiesiogiai paties žmogaus pateikiama informacija, bet ir vykdomas profiliavimas, duomenys perduodami trečiosioms šalims tiesioginės rinkodaros tikslais ir pan.“. Dar kitas ekspertas iš užsienio pasakė, kad virtualių socialinių tinkle aplinkoje egzistuoja Reglamente įtvirtinta „teisė būti pamirštam“, kuri taip gali būti traktuojama kaip skiriamasis duomenų subjekto teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose požymis. Paskutinis šios grupės ekspertas nurodė, kad duomenų subjekto teisės virtualių socialinių tinklų aplinkoje yra lengviau ir greičiau įgyvendinamos. „Šioje aplinkoje yra lengviau pasiekti duomenų valdytoją, tuo pačiu ir duomenų subjektai gali įgyvendinti savo teises per vieno mygtuko paspaudimą“.

Apibendrinant duomenų subjekto teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose išskirtinumą bei specifiškumą ekspertų atsakymuose, pasakytina, kad nors beveik pusė ekspertų įvardijo, kad duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose ir kitose aplinkose nesiskiria, vis dėlto net ir tie patys ekspertai papildomai nurodė keletą virtualių socialinių tinklų specifinių požymių: padidintos bei specifinės šiai erdvei būdingos rizikos, specifinė virtualių socialinių tinklų erdvė, aiškių privatumo politikų trūkumas. Kita dalis ekspertų buvo labiau linkusi prie nuomonės, kad virtualūs socialiniai tinklai – specifinė, jiems būdingais požymiais išsiskirianti erdvė. Tokiais požymiais ekspertai įvardijo ypatingai didelį tvarkomų duomenų kiekį, su elektronine aplinka susijusios rizikos, kurios daro duomenų subjekto teisių įgyvendinimą sudėtingesnį, neaiškų. Be to, buvo nurodytos Reglamente naujai įtvirtinama „teisė būti pamirštam“, kurios įgyvendinimo aspektai taip pat šiuo metu gali būti nurodomas kaip būtent virtualiems socialiniams tinklams aktualus klausimas.

Didžiausios problemos, susijusios su duomenų subjekto teisių reguliavimu ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose

Toliau ekspertams buvo užduotas klausimas dėl aktualiausių probleminių aspektų, susijusių su duomenų subjekto teisių reguliavimu ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose. Nepaisant to, kad ekspertų atsakymai buvo skirtingi, vis dėlto galima buvo išžvelgti keletą problemų, kurios ekspertų buvo įvardijamos kaip pagrindinės virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Du užsienio ekspertai nurodė vartotojo sutikimo galimybės nebuvimą, kuris virtualiuose socialiniuose tinkluose turėtų būti ypač tiksliai suformuluotas. Pasak eksperto „*didelė problema yra sutikimas ir sutikimo nebuvimas tvarkant asmens duomenis, kuris daugeliu atveju turi būti aiškus*“. Kitas iš šių ekspertų nurodė, kad „*dažnai vartotojai yra prašomi pateikti neaiškų sutikimą dėl konkrečių duomenų tvarkymo veiksmų be jokio pasirinkimo*“. Keturi (3 užsienio ir 1 Lietuvos) ekspertai akcentavo privatumo politikų nuostatų probleminius aspektus. Vienas ekspertas paminėjo, kad „*kita didelė problema yra išsamų privatumo politikų vartotojams suprantama kalba pateikimas*“. Kitas ekspertas nurodė, kad „*vienas pagrindinių probleminių aspektų yra susijęs su privatumo politikomis, nes jos paprastai yra per ilgos, politikų tekstų kalba gali būti labai techniška, bei jos yra nepakankamai informatyvios*“. Panašios nuomonės apie politikų tekstus, įvardijant juos kaip „*per ilgus ir sudėtingus*“, buvo ir trečiasis ekspertas. Bei, tokiu būdu, pasak vieno iš minėtų trijų ekspertų, „*duomenų subjektams kyla sunkumai gauti informaciją virtualiuose socialiniuose tinkluose dėl savo teisių*“. Lietuvos ekspertas taip pat teigė, kad „*vartotojai tikrai nesupranta apie jų pateiktų duomenų panaudojimo galimybes: jie nėra tinkamai apie tai informuojami*“. Pasak ekspertų, efektyvi duomenų

subjekto teisių kontrolė virtualiuose socialiniuose tinkluose nėra įgyvendinama. Kaip kitas konkretus to pavyzdys dviejų užsienio ekspertų buvo įvardijamas „duomenų minimizavimo“ principo nesilaikymas. Vienas ekspertas pabrėžė, kad *„asmenys yra vis tiek sekami net ir nedavus sutikimo dėl elgsena grindžiama reklamu“*. Kitas ekspertas, kalbėdamas apie „duomenų minimizavimo“ principo virtualiuose socialiniuose tinkluose nesilaikymą, nurodė, kad *„virtualūs socialiniai tinklai renka per daug informacijos, problema slypi ir tame, kad daugelis iš virtualių socialinių tinklų renka informaciją momentiška, t. y. esamuoju momentu apie duomenų subjekto elgseną“*. Visa virtualių socialinių tinklų struktūra nėra pritaikyta vartotojų patogumui. Tuo tarpu vartotojų įtraukimas yra didelis. Tokiu būdu, pasak eksperto, „kasdieninė vartotojo priklausomybė ir vartotojui nedraugiškos virtualių socialinių tinklų sąsajos“ yra viena didžiausių neišsprendžiamų dilemų virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Kaip atskira problema buvo paminėta ir pažeidimų nustatymas ir pažeistų teisių atstatymas. Pasak užsienio eksperto, *„nors ir įstatymuose yra apibrėžti procesai dėl duomenų apsaugos pažeidimų, didžioji dalis duomenų subjektų ignoruoja savo pačių teises bei neinformuoja atsakingų institucijų apie atsiradusius duomenų apsaugos pažeidimus“*. Tas pats ekspertas nurodo, kad *„tam tikra dalimi tai bus išspręsta pradėjus taikyti Reglamento nuostatas“*. Dar vienas ekspertas nurodė bendrą su teisiniu reguliavimu susijusią problemą, kad *„reguliavimo nuostatos yra nepajėgios žengti lygia greta su sparčiai/dinamiškai besivystančiomis technologijomis ir globalaus verslo sprendimais“*. Panašios nuomonės buvo vienas ekspertas iš Lietuvos Respublikos. Jo nuomone, *„viena iš didžiausių problemų būtų ta, kad virtualūs socialiniai tinklai yra globalus reiškinys, todėl sunkiausia užduotis – asmens duomenų apsaugą reglamentuojančių taisyklių efektyvus pritaikymas ir pažeistų teisių gynimo užtikrinimas, kai socialinio tinklo valdytojas yra įsisteigęs trečiojoje (ne ES ar EEE) valstybėje*.

Apibendrinant didžiausių problemų, susijusių su duomenų subjekto teisių reguliavimu ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose, aspektus, galima pasakyti, kad nors ekspertų nuomonės buvo skirtingos bei jie įvardijo skirtingus probleminius aspektus, vis dėlto galima būtų įžvelgti ir tam tikras panašias išvalgas. Didžioji dalis ekspertų įvardijo aiškaus vartotojo sutikimo nebuvimą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Taip pat didžioji dalis ekspertų akcentavo privatumo politikų trūkumus – neaiškiai formuluojamas nuostatas, ilgas ir sudėtingus privatumo politikų tekstus ir dėl to atsirandančias, duomenų subjektų netinkamo informavimo apie savo teises, pasekmes. Ekspertai kaip atskirą problemą virtualiuose socialiniuose tinkluose išskyrė „duomenų minimizavimo“ principo nesilaikymą. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. 1 dalies c punkto nuostatos įtvirtina, kad asmens duomenys turi būti adekvatūs, susiję ir savo apimtimi neviršijantys tikslų, kuriems jie renkami ir (arba) vėliau tvarkomi²⁶¹. Tuo tarpu virtualūs socialiniai tinklai, pasak ekspertų, renka per daug informacijos, be to, virtualūs socialiniai tinklai renka duomenis realiu laiku net ir nesant vartotojo sutikimui. Pažymėtina, kad nurodydami problemas, ekspertai kalbėjo ir apie pačių vartotojų elgseną – jų įsitraukimą į virtualių socialinių tinklų pasaulį bei nedidelį vartotojų aktyvumą ginant savo pažeistas teises. Kaip atskirą problemų grupę ekspertai išskyrė aspektus, susijusius su duomenų subjektų teisių taikymu bei pažeistų teisių gynimo užtikrinimu. Duomenų subjekto teisių taikymo sunkumai gali atsirasti dėl globalios virtualių socialinių tinklų prigimties bei tuo atsirandančiomis praktinio įgyvendinimo problemomis.

261 Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 1995. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>

Duomenų subjektų teisių formulavimas privatumo politikų tekstuose

Toliau ekspertams buvo užduotas klausimas dėl konkrečių duomenų subjektų teisių formulavimo bei apibrėžimo privatumo politikų nuostatose. Ekspertų buvo paprašyta pagrįstai atsakyti, ar turėtų būti duomenų subjekto teisės (prieigos teisė, koregavimo teisė, teisė būti pamirštam) aiškiai įvardintos, suformuluotos bei paaiškintos virtualių socialinių tinklų privatumo politikose?

Visi ekspertai vienareikšmiškai atsakė teigiamai, t. y. kad vartotojams būtina pateikti aiškia, suprantamą ir konkrečią informaciją. Ekspertų pagrindimas bei argumentai skyrėsi. Penki (4 užsienio ir 1 Lietuvos) ekspertai kaip pagrindžiantį motyvą nurodė teisinio reguliavimo nuostatas (Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB, Reglamentą). Vienas iš šių ekspertų paminėjo, kad „*duomenų subjektų teisių aiškus įvardijimas, suformulavimas bei paaiškinimas yra privalomas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB ir Reglamento nuostatas*“. Kitas ekspertas nurodė, kad „*duomenų valdytojai yra įpareigojami informuoti vartotojus apie jų kaip duomenų subjektų, teises bet kada kai tai yra reikalinga užtikrinti sąžiningą duomenų tvarkymą*“. Be to, pastarasis ekspertas dar pridūrė, kad „*turint omenyje virtualių socialinių tinklų renkamos ypatingai asmeninės ir galimai jautrios informacijos prigimtį, paslaugų teikėjai turėtų aktyviai informuoti vartotojus apie duomenų subjektų teises aiškia bei išsamia forma*“. Trečiasis ekspertas pabrėžė, kad „*vartotojams pateikiama informacija turi būti pateikiama suprantama kalba su vizualiu turiniu (schemomis, video informacija ir pan.) bei išpildant įstatymo leidėjo bei priežiūros institucijos reikalavimus*“. Ketvirtas ekspertas paminėjo, kad „*privatumo politikose turėtų atsispindėti duomenų subjekto teisės, apibrėžtos įstatymuose*.“ Tačiau, šio eksperto nuomone, „*duomenų subjekto teisės neturėtų apsiriboti vien tik teisės aktų reikalavimais. Virtualūs socialiniai tinklai turi pareigą paskatinti savo vartotojus saugiai naudotis savo paslaugomis bei mokyti juos apie savo asmens duomenų prieigos kontrolę*“. Vienas ekspertas iš Lietuvos nurodė, kad duomenų subjekto teisės turėtų būti aiškiai įvardintos, suformuluotos bei paaiškintos virtualių socialinių tinklų privatumo politikose. Jis paaiškino, kad „*visų pirma toks suformulavimas reikštų paties socialinio tinklo valdytojo įsipareigojimą įgyvendinti duomenų subjekto teises; antra, vartotojai daug dažniau skaito privatumo politikas nei įstatymus, taigi tai yra būdas supažindinti duomenų subjektus su jų teisėmis; trečia, tai yra būdas ir galimybė pateikti informaciją paprasta, eiliniam vartotojui suprantama kalba*“. Kitų ekspertų pasisakymai dėl konkrečių duomenų subjektų teisių formulavimo bei apibrėžimo privatumo politikų nuostatose buvo bendresnio pobūdžio. Pavyzdžiui, du ekspertai (1 užsienio ir 1 Lietuvos) akcentavo, kad virtualių socialinių tinklų vartotojai yra įvairaus amžiaus, skirtingo išsilavinimo individai, tačiau visiems jiems, o ypač rizikingesnėms grupėms „*yra būtina pateikti aiškia, suprantamą ir konkrečią informaciją*“. Vienas ekspertas atsakydamas į šį klausimą atkreipė dėmesį į sutikimo aspektus. Jis teigė, kad „*privatumo politika turėtų paaiškinti duomenų subjektų teises aiškiai, o taip pat ir jų teisę bet kada atšaukti sutikimą*“. Kitas ekspertas, atsakydamas į šį klausimą atkreipė dėmesį į duomenų subjekto teisių įgyvendinimo klausimą. Jis paminėjo, kad „*faktiškai duomenų subjekto teisės yra įtvirtinamos. Tačiau klausimas yra, ar jos yra lengvai įgyvendinamos? Pavyzdžiui, duomenų subjekto teisė prieštarauti gali būti sunkiai įgyvendinama virtualiuose socialiniuose tinkluose*“.

Apibendrinant konkrečių duomenų subjektų teisių formulavimo bei apibrėžimo privatumo politikų nuostatose klausimą, pasakytina, kad visi ekspertai vienareikšmiškai nurodė, kad vartotojams būtina pateikti aiškia, suprantamą ir konkrečią informaciją. Didžioji dalis ekspertų nurodė, kad toks duomenų valdytojo bei paslaugų teikėjo įpareigojimas kyla iš

galiojančių teisės aktų – Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB ir Reglamento nuostatų. Vienas ekspertas paminėjo ir duomenų priežiūros institucijos leidžiamas nuostatas. Pažymėtina, kad nors ekspertai pabrėžė teisinių nuostatų privalomumą ir jų išraišką privatumo politikų tekstuose, tačiau ekspertų įžvalgos apėmė ir platesnį nei teisinis reguliavimas spektrą. Vienas ekspertas paminėjo, kad duomenų subjekto teisės neturėtų apsiriboti vien tik teisės aktų reikalavimais. Virtualūs socialiniai tinklai turi pareigą paskatinti savo vartotojus saugiai naudotis savo paslaugomis bei mokyti juos apie savo asmens duomenų prieigos kontrolę. Taip pat pažymėtina, kad atsakydami į šį klausimą, ekspertai palietė ir kitus svarbius susijusius klausimus – sutikimo atšaukimo galimybę bei duomenų subjekto teisių įgyvendinimo sudėtingumą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. apibrėžti duomenų kokybės principai ir duomenų subjekto teisės

Dėl virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstų nuostatų formulavimo

Toliau ekspertams buvo užduotas sudėtinis klausimas dėl Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. apibrėžtų duomenų kokybės principų ir duomenų subjekto teisių. Pirmojoje klausimo dalyje buvo klausama, ar virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstų nuostatos turėtų būti apibrėžiamos konkrečiai, tiksliai laikantis Direktyvoje 95/46/EB įvardintų principų ir kriterijų ar visgi galėtų būti formuluojamos abstrakčiau.

Septyni ekspertai (6 užsienio ir 1 Lietuvos) pasisakė už tai, kad virtualių socialinių tinklų privatumo politikų nuostatos turėtų būti formuluojamos abstrakčiau. Vienas ekspertas nurodė Reglamento nuostatas kaip atsakymą į šio klausimo dalį. Kitas ekspertas iš Lietuvos turėjo išskiriančią nuomonę dėl privatumo politikų tekstų formulavimo. Jis nurodė, kad „privatumo politikų tekstai turi būti kaip įmanoma konkretesni, nes tik taip jie bus aiškūs ir suprantami socialinių tinklų naudotojams. Tačiau tai jokių būdu nereiškia pažodinio teisės akto perrašymo“.

Septynių ekspertų argumentacija buvo skirtinga. Buvo atsižvelgiama tiek į teisinius aspektus, tiek ir į psichologinius bei technologinius virtualių socialinių tinklų aspektus. Penki ekspertai paminėjo teisinius aktus, t.y. tai, kad privatumo politikų formuluotėse turėtų atsispindėti teisinių dokumentų reikalavimai. Vienas ekspertas teigė, kad „privatumo politikų nuostatos turėtų būti formuluojamos pagal teisinių aktų reikalavimus, tačiau taip pat turi būti atsižvelgiama į internetinės svetainės galimybes pritaikyti tekstų abstraktesnius/išsamesnius aprašymus“. Kitas ekspertas nurodė, kad „privatumo politikų nuostatos turėtų būti formuluojamos abstrakčiai, kitu būdu jos galėtų būti interpretuojamos ypatinai griežtai; žinoma, formuluotės neturėtų būti per daug abstrakčios, turėtų būti pasiektas balansas; galėtų būti pateikiami (geriausia – išsamūs arba mažų mažiausiai – skirtingų kategorijų) pavyzdžiai“. Trečias ekspertas susiejo šį atsakymą su formuluojamu duomenų rinkimo tikslu privatumo politikose. Jis teigė, kad „Be išsamiai aprašyto tikslo privatumo politikose, nėra įmanoma pasiekti griežto duomenų kokybės principų laikymosi. Per daug detalizuotas kiekvienos skirtingos duomenų tvarkymo operacijos tikslo suformulavimas gali turėti neigiamos įtakos duomenų subjektams. Todėl turėtų būti pasiektas balansas, turint omenyje pagristus vartotojo lūkesčius bei duomenų tvarkymo veiksmų sudėtingumą“. Ketvirtas ekspertas iš septynių nurodė, kad „privatumo politikų nuostatos turėtų būti for-

muluojamos pagal teisinių dokumentų nuostatas, tačiau jų kalba galėtų būti formuluojama abstrakčiai“. Šis ekspertas nurodė tyrimą iš psichologinės pusės, kuris galėtų būti naudingas šiam tyrimui²⁶². Penktas ekspertas teigė, kad „galėtų pagelbėti vizualizacijos efektai (tekstai taptų lengviau suprantami bei ne tokie nuobodūs), tačiau formuluotės turėtų būti labiau abstrakčios“. Šeštasis ekspertas teigė, kad „turėtų būti principais pagrįstas metodas, jis yra lengviau pritaikomas ir leidžia lengviau atlikti pakeitimus technologinėse aplinkose“. Šis ekspertas pridūrė, kad „griežtas teisinis interpretavimas gali sukelti sunkumų vystantis technologijoms bei naujiems produktams. Todėl, atitiktis teisės aktams, tačiau ne jų citavimas būtų geriausia išeitis“. Septintasis ekspertas iš septynių (iš Lietuvos) turėjo originalią nuomonę dėl privatumo politikų tekstų formulavimo. Jis teigė, kad „yra reikalingas tiek išsamus privatumo politikos tekstas, tiek ir supaprastintas, t.y. pritaikytas konkrečiai auditorijai, pvz., vaikams“. Šio eksperto nuomone, virtualūs socialiniai tinklai privalomai turėtų supažindinti vartotojus su jų auditorijai skirtomis supaprastintomis privatumo politikos nuostatomis, tačiau privalomai nurodydami, kur vartotojai galėtų rasti išsamią privatumo politiką. Tiems vartotojams, kuriems nebūtų pagrindo pateikti supaprastintą privatumo politikos tekstą, reiktų pateikti išsamų privatumo politikos tekstą.

Apibendrinant ekspertų atsakymus dėl privatumo politikų tekstų formulavimo, galima teigti, kad didžioji dalis ekspertų turėjo nuomonę dėl abstraktesnio virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstų formuluočių. Tik vienas ekspertas iš pasisakiusių nurodė, kad privatumo politikos tekstas turėtų būti kaip įmanoma konkretesnis. Tačiau, net ir šis ekspertas pridūrė, kad tai neturėtų būti kopijuojamas teisės akto tekstas, tiesiog turi būti pateikiamas kuo išsamesnės formuluotės vartotojams. Ekspertai, kurie nurodė į privatumo politikų formuluočių abstraktumą, vis tiek savo atsakymus visų pirma grindė privatumo politikų formuluočių atitiktimi teisės aktų reikalavimams, tačiau bandant surasti balansą tarp griežto įstatyminio reguliavimo bei virtualiais socialiniais tinklais besinaudojančių vartotojų skirtingus lūkesčius. Ekspertai nurodė konkrečius pasiūlymus dėl privatumo politikų tekstų formuluočių patobulinimo – atsirandančių pavyzdžių, vizualinių sprendimų, principais pagrįsto formuluočių modeliavimo, netgi skirtingų privatumo politikų versijų (išsamių bei supaprastintų). Virtualūs socialiniai tinklai galėtų daryti skirtingas privatumo politikas pagal skirtingas vartotojų kategorijas su konkretizuotais tai konkrečiai vartotojų kategorijai sprendimais.

Dėl duomenų rinkimo tikslo virtualiuose socialiniuose tinkluose

Ketvirtojo sudėtinio klausimo antroji dalis buvo apie duomenų rinkimo tikslo apibrėžimą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Ekspertams buvo užduotas klausimas, ar virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstuose duomenų rinkimo tikslas turėtų būti aiškiai apibrėžtas, kaip yra nurodyta Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. ar visgi galėtų būti apibrėžiamas netiksliai ir formuluojamas abstrakčiai.

Nors ekspertų nuomonės buvo skirtingos, o taip pat įvairi buvo ekspertų naudojama argumentacija, tačiau, bendra tendencija buvo ta, jog dauguma ekspertų pasisakė už kuo aiškiau suformuluotą duomenų rinkimo bei tvarkymo tikslą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Trys užsienio ekspertai aiškiai nurodė, kad tikslas turėtų būti aiškiai nurodytas privatumo politikų tekstuose. Be to, vienas iš šių ekspertų teigė, kad „Tikslas turėtų būti aiškus

262 Emsoc Project – vartotojo įgalinimas socialinės medijos kultūroje (angl. - User Empowerment in a Social Media Culture). Žiūrėta 2016 09 10, <http://emsoc.be/academic-community/>

Su daugiau pavyzdžių, tačiau, pagrindinė kalba turėtų būti labiau abstrakti su tam tikromis specifikacijomis. Pavyzdžiui – duomenų rinkimo esamuojau laiku išaiškinimas“. Kitas iš šių trijų ekspertų pasisakė, kad „Tikslas turėtų būti kaip įmanoma aiškiau suformuluotas“. Trečiasis iš šių ekspertų teigė, kad „Tikslas turi būti aiškiai suformuluotas. Priešingu atveju, labai tikėtina, kad duomenys, kurie buvo renkami vienam tikslui bus panaudoti kitam tikslui, o tai prieštarautų Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatomis.“

Kiti ekspertai labiau laikėsi nuomonės, kad šis klausimas yra sudėtingas bei diskutuotinas. Vienas ekspertas teigė, kad „Tikslas turėtų būti suformuluotas tokiu būdu kaip jis apibūdintas Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str., tačiau kartu jis turi būti suformuluojamas su praktinėmis detalėmis kalba, kuri būtų suprantama vidutinio virtualių socialinių tinklų vartotojo“. Kitas ekspertas, atsakydamas į šį klausimą, nurodė Reglamento nuostatas, tačiau atsakymo nedetalizavo. Dar vienas ekspertas teigė, kad „Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB jokių išimčių nenumato, todėl nėra pagrindo tikslo formuluoti abstrakčiau“. Trys ekspertai laikėsi nuomonės, kad tikslo formulavimas yra sudėtingas bei formuluojant duomenų rinkimo ir tvarkymo tikslą turi būti nustatomas atitinkamas balansas. Vienas ekspertas kaip atsakymą į šį klausimą nurodė savo atsakymą apie virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstą, „kad turi būti siekiama tinkamo balanso formuluotėse“. Kitas ekspertas teigė, kad „Tikslo formulavimas turi būti kažkur per viduriuką. Jeigu tikslas bus per daug specifiškas, bus visiškai atitikimas teisės aktams, bet vartotojai jo nesupras. Jeigu tikslas yra per daug abstraktus (pvz., Google), jis nebūtinai atitinka teisės aktų reikalavimus“. Ekspertas iš Lietuvos nurodė, kad „yra įvairių nuomonių, bet jo nuomone siekiant asmens duomenų tvarkymo skaidrumo toks tikslas turėtų būti įvardintas. Tai lemia naujos tendencijos socialinių tinklų panaudojime ir itin plačios galimybės juos naudoti jau šiandien atsižvelgiant į jų kiekį, išsamumą, atnaujinimą ir pan. Pvz., šie duomenys gali būti naudojami profilio analizei, kredito reitingui formuoti. Jau dabar matyti, kad duomenis naudoja ir viešasis sektorius, pvz., policijos įstaigos ir pan. Praktika rodo, kad dalis vartotojų nesuvokia šių duomenų panaudojimo galimybių ir grėsmių“.

Apibendrinant ketvirtojo sudėtinio klausimo antrosios dalies atsakymus apie duomenų rinkimo tikslo apibrėžimą virtualiuose socialiniuose tinkluose, pasakytina, kad ekspertų nuomonės šiuo klausimu išsiskyrė. Visų pirma, trys iš devynių ekspertų turėjo nuomonę, kad tikslas turėtų būti aiškiai nurodytas privatumo politikų tekstuose. Kiti trys ekspertai laikėsi nuomonės, kad tikslo formulavimas yra sudėtingas bei formuluojant duomenų rinkimo ir tvarkymo tikslą turi būti nustatomas atitinkamas balansas. Pažymėtina, kad tiek vienos, tiek kitos grupės argumentacija buvo panaši, įskaitant tokius argumentus, kad formuluojant tikslą privatumo politikose turėtų būti siekiama interesų pusiausvyros balanso tarp teisinės atitikties bei realių vartotojų lūkesčių; turi būti naudojama vartotojams suprantama bei konkrečiais pavyzdžiais iliustruota kalba.

Privatumo politikų tekstų formuluočių įtaka duomenų subjekto teisių įgyvendinimui

Trečiąja sudėtinio ketvirtojo klausimo dalimi buvo teirujamasi ekspertų dėl privatumo politikų formuluočių įtakos duomenų subjektų teisių įgyvendinimui. Ekspertų buvo klausima, jeigu jų nuomone, abstrakčios virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstų formuluotės yra laikomos labiau neigiamu reiškiniu, tuomet ekspertų buvo prašoma nurodyti kaip ir koku būdu dėl to gali būti įtakojamas duomenų subjekto teisių įgyvendinimas.

Septyni ekspertai (6 užsienio ir 1 Lietuvos) pasisakė šiuo klausimu, kad esant abstrakčioms privatumo politikų formuluotėms atsiranda didesnė konkrečių su duomenų subjektų teisėmis susijusių situacijų interpretavimo rizika, o tuo pačiu ir mažesnė atitiktis teisės aktų reikalavimams. Ekspertų argumentacija buvo panaši. Vienas ekspertas teigė, kad „Atsiręs platus interpretavimas“. Kitas ekspertas nurodė, kad „abstrakčios formuluotės yra naudojamos reiškinio mistifikavimui, jos gali sukelti daugiau neaiškumų bei nėra geros viešam interesui. Paprasta, aiški ir suprantama kalba yra svarbi pasitikėjimo tvirtinimui, kurį kartu akcentuoja ir Reglamentas, įtvirtindamas skaidrumo principą“. Trečiasis ekspertas nurodė, kad „jeigu formuluotės per daug abstrakčios, gali atsirasti atitiktis teisės aktų reikalavimams rizika bei padidėja tikimybė, kad duomenų subjektai neįgyvendins savo teisių bei bus žymiai sunkiau priežiūros institucijoms ir teismams vertinti duomenų subjekto skundo teisėtumą“. Ketvirtas ekspertas paminėjo, kad „esant abstrakčioms formuluotėms, duomenų subjektai nėra tinkamai informuojami apie savo teises ir jų įgyvendinimą“. Penktas ekspertas teigė, kad „esant abstrakčioms formuluotėms, atsiranda dviejų rūšių efektas: ilgesnė komunikacija ir per didelis subjektyvumas. Tokiu būdu atsiranda poreikis papildomai mokyti vartotojus“. Šeštasis ekspertas teigė, kad „esant abstrakčioms formuluotėms, atsiranda neaiškumo ir atviro interpretavimo galimybės“. Tačiau, šis ekspertas pažymėjo, kad „net ir esant neaiškių formuluočių atvejams, galiotų teisės aktų reikalavimai“. Septintasis ekspertas iš Lietuvos nurodė, kad „esant abstrakčioms privatumo politikų formuluotėms, vartotojams yra sunku suprasti kas vyksta su jų asmens duomenimis, o esant menkam suvokimui, mažėja ir galimybės naudotis savo teisėmis ir jas ginti“.

Du iš apklausiamų ekspertų turėjo kitą nuomonę. Vienas iš jų hipotetiškai paklausė, „Galbūt virtualių socialinių tinklų vartotojai neturės tokio rimto požiūrio dėl privatumo politikų tekstų?“. Kitas ekspertas iš Lietuvos teigė, kad „Abstrakčios formuluotės nėra neįgiamas reiškinys. Tam tikrais atvejais geriau pateikti mažiau informacijos, nei daugiau, kad ji pasiektų vartotoją“.

Apibendrinant ekspertų atsakymus galima teigti, jog daugelis ekspertų išreiškė nuomonę, kad esant abstrakčioms privatumo politikų formuluotėms, vis dėlto atsiranda didesnė konkrečių su duomenų subjektų teisėmis susijusių situacijų interpretavimo rizika, mažesnė atitiktis teisės aktų reikalavimams, o tuo pačiu ir sudėtingesnės duomenų subjektų teisių įgyvendinimo galimybės. Ekspertų argumentai buvo įvairūs, įskaitant, bet neapsiribojant duomenų subjektų teisių neįgyvendinimą, sudėtingesnį priežiūros institucijų darbą vertinant duomenų subjektų skundų teisėtumą, papildomas vartotojų mokymo poreikis.

Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB ir duomenų subjektų teisės

Ekspertams buvo užduotas klausimas dėl Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB esamų nuostatų efektyvumo saugant duomenų subjekto teises. Jų buvo užklausta, ar Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatos užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose?

Keturi užsienio ekspertai pasisakė, kad iš esmės Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB teoriškai užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą. Tačiau daugiau klausimų kyla dėl duomenų subjekto teisių įgyvendinimo praktinių klausimų. Vienas iš šių ekspertų teigė, kad „bendrajai prasme Direktyvos nuostatos užtikrina adekvačius pagrindus, tačiau teisių įgyvendinimas praktikoje turėtų būti atliekamas kiekvieno atvejo analizės principu“. Kitas

ekspertas nurodė, kad „Teoriškai Direktyva užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą, tačiau kyla praktikos įgyvendinimo klausimų“. Tas pats ekspertas pridūrė, kad „Reglamento nuostatos dėl sutikimo, pritaikytosios ir standartizuotos duomenų apsaugos (angl. *privacy by design and by default*) patobulins esamą reguliavimą“. Trečias ekspertas iš šios grupės teigė, kad „Taip, Direktyva užtikrina duomenų subjekto teisių reguliavimą, tačiau eksperto nuomone Reglamentas patobulins šias nuostatas“. Ketvirtas ekspertas teigė, kad „Teoretiškai taip, tačiau praktiškai – iš dalies. Reglamentas nustatys aiškesnį reglamentavimą. Duomenų apsaugos Direktyva nustato daugelį svarbių duomenų subjekto teisių apsaugos aspektų, įskaitant jų teisę matyti, kokie jų duomenys yra naudojami. Be to, Direktyva nustato pagrindus duomenų valdytojams dėl tinkamo duomenų tvarkymo. Tačiau, Direktyva neadekvačiai sprendžia problemas, susijusias su interneto elgsenos marketingu. Nors ir yra „Slapukų“ Direktyva, ji yra neefektyvi, nes yra įvairių skirtingų technologijų, kurios seka vartotojo elgesį (iš kurių slapukai yra tik viena iš technologijų). Egzistuoja nuomonė, kad Duomenų apsaugos Direktyva (arba Reglamentas ateityje) neturėtų išspręsti visų privatumo problemų, tačiau nustatyti reguliavimą, kurio apimtyse galėtų veikti duomenų valdytojai“.

Du ekspertai (1 užsienio ir 1 Lietuvos) pasisakė, kad Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą iš dalies. Vienas ekspertas teigė, kad „Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB užtikrina individualistines duomenų subjekto teises, tuo tarpu virtualiuose socialiniuose tinkluose yra aktualios bendros (angl. *shared rights*) duomenų subjekto teisės. Be to, Direktyvoje trūksta tam tikrų specifinių aspektų, reikalingų būtent virtualiems socialiniams tinklams, pavyzdžiui – duomenų panaudojimo elgsenos marketingo atvejais, duomenų subjekto sekimo realiu laiku nuostatų. Būtent dėl šių trūkumų atsiranda daugelis interpretacijų iš skirtingų valstybių duomenų priežiūros institucijų – Belgijos, Airijos, Olandijos“. Ekspertas iš Lietuvos atsakė, kad „Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB iš dalies užtikrina duomenų subjekto teises“ bei nedetalizavo savo atsakymo.

Vienas ekspertas iš Lietuvos buvo labiau neigiamos nuomonės, kad Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB neužtikrina duomenų subjekto teisių. Jo teigimu „Ne šiaip sau vyksta duomenų apsaugos reforma. Reglamentas šiuo aspektu yra kiek išsamesnis ir palankesnis vartotojui, tačiau, abejotina, ar praktikoje bus didelis teigiamas poveikis duomenų subjekto teisių apsaugai socialiniuose tinkluose. Žinoma, bus lengviau ginti šias teises, jei jos buvo pažeistos kitose ES valstybėse narėse“. Dar vienas ekspertas atsakė tiesiog nurodydamas į Reglamento nuostatas, kad atsakymas yra jose. Paskutinis ekspertas nurodė, kad „Tai ypatingai svarbu dėl duomenų persiuntimo trečiosioms šalims. Be to, dar yra kvestionuojamas asmens duomenų apibrėžimas, dėl kurio turėtų būti taikoma Duomenų apsaugos Direktyva“.

Apibendrinant ekspertų apklausos rezultatus dėl Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatų taikymo duomenų subjekto teisėms virtualiuose socialiniuose tinkluose, pasakyta, kad didžioji dalis ekspertų patvirtino, kad teoriškai duomenų subjekto teisės yra įtvirtinamos Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB, tačiau praktinis tokių nuostatų įgyvendinimas yra kvestionuotinas. Įdomu tai, jog nors ekspertai ir nurodė, kad Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB pakankamai adekvačiai įtvirtina duomenų subjekto teises, tačiau beveik visi ekspertai, atsakydami į šį klausimą paminėjo ir Reglamento nuostatų svarbą. Beveik visų ekspertų atsakymuose Reglamentas buvo nurodytas kaip dokumentas, kuris aiškiau, detaliau sureguliuoja klausimus, susijusius su duomenų subjekto teisių apsauga. Du iš apklausiamų ekspertų laikėsi nuomonės, kad Direktyva 95/46/EB iš dalies užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Kaip pagrindiniai Duomenų apsaugos

Direktyvos trūkumai buvo nurodytos konkrečios problemos, atsirandančios virtualiuose socialiniuose tinkluose – duomenų panaudojimas elgsenos marketingo atvejais, duomenų subjekto sekimas realiu laiku. Atsakant į šį klausimą vienas ekspertas paminėjo bendrų duomenų subjekto teisių sąvoką (angl. *shared rights*), kuri galėtų būti svarstoma virtualių socialinių tinklų bei kitų interneto pagrindu atsirandančių programų atvejais.

Duomenų subjekto teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose reguliavimo stiprinimas

Toliau ekspertams buvo užduotas klausimas dėl duomenų subjekto teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose reguliavimo stiprinimo. Klausimo formuluoatė buvo tokia: ar turėtų būti stiprinamas duomenų subjekto teisių režimas virtualiuose socialiniuose tinkluose? Jeigu taip, kokiū būdu ar būdais? Taip pat, buvo prašoma ekspertų pagrįsti savo atsakymą.

Bendra atsakymų tendencija buvo ta, kad beveik visi ekspertai pasisakė teigiamai, t.y. už tai, kad duomenų subjekto teisių režimas virtualiuose socialiniuose tinkluose turėtų būti stiprinamas. Tačiau pavieniai ekspertų atsakymai šiuo klausimu buvo skirtingi. Du užsienio ekspertai nurodė Reglamentą kaip pavyzdį kaip turėtų būti stiprinamos duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose. Deja, bet plačiau ekspertai Reglamentu numatomo teisių stiprinimo nepakomentavo. Kitas ekspertas teigė, kad „duomenų subjekto teisių režimas turi nuolat būti atnaujinamas atsižvelgiant į socialinį ir technologinį vystymąsi“. Kitas ekspertas nurodė į savo ankstesnį atsakymą, išskirdamas duomenų subjekto sutikimą, pritaikytosios bei standartizuotos privatumo apsaugos (angl. *privacy by design and by default*) reglamentuojančių nuostatų galimą sustiprinimą. Dar vienas ekspertas išskyrė, kad „Duomenų subjekto teisių režimas turėtų būti stiprinamas. Tačiau, šio eksperto nuomone, technologijų amžiuje teisės aktų atnaujinimas vyksta per daug lėtai. Galbūt svarstytinas būtų teisinių – techninių gairių vartotojams parengimas vietoje ilgai keičiamo teisinio reglamentavimo“. Vienas ekspertas pasisakė už tai, kad „jo nuomone duomenų subjektų teisės neturėtų būti stiprinamos, nes patys duomenų subjektai į tai per daug nereaguoja. Jie tiesiog nori naudotis paslaugomis (sms, app, kitomis paslaugomis) bei turėti nuolatinę prieigą prie paslaugų“. Vienas ekspertas išreiškė nuomonę, kad „duomenų subjektams galėtų būti suteikiama galimybė parduoti savo asmens duomenis. Tam turėtų būti išvystyta techninė infrastruktūra fiksuoti ir naudoti asmens duomenis (pavyzdžiui, interneto elgsenos duomenis), bei vėliau pateikti apmokėjimą duomenų subjektams už jų pateiktus duomenis. Tuo pačiu turėtų būti nustatoma laisva duomenų subjekto galimybė atsisakyti dalyvauti tokiuose pirkimuose“. Ekspertas iš Lietuvos laikėsi nuomonės, kad „Šis klausimas yra sudėtingas. Vartotojas internete (jau savaime sunkiai kontroliuojama erdvė) atskleidžia duomenis, todėl sudėtinga tikėtis, kad įmanoma užtikrinti jo asmens duomenų tvarkymo teisėtumą. Internetas ne tik ES, teritorinio principo čia neegzistuoja. Be to, pats duomenų kiekis savaime pasako, kad jį sukontroliuoti ir pačiam socialinio tinklo valdytojui yra sudėtinga. Manau, kad išeitis yra tik viena, atsakingo paties vartotojo elgsenos internete ugdymas“. Kitas ekspertas iš Lietuvos nurodė, kad „Taip, duomenų subjekto teisių stiprinimui turėtų būti skiriama daugiau dėmesio: privatumo politikos turi būti aiškios ir suprantamos, turi būti diegiamos patogios vartotojui techninės priemonės, skirtos duomenų subjekto teisių įgyvendinimui, taip pat socialinių tinklų valdytojai turėtų skirti pakankamai išteklių duomenų subjektų užklausų administravimui“.

Apibendrinant ekspertų atsakymus dėl duomenų subjekto teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose reguliavimo stiprinimo, pasakytina, kad tik vienas iš atsakiusių eksper-

tų pasisakė prieš duomenų subjekto teisių tolimesnį stiprinimą. Visi kiti ekspertai mąstė duomenų subjekto teisių stiprinimo linkme, pateikdami įdomių ir originalių idėjų. Vieni ekspertai siūlė pastiprinti šiuo metu galiojančio reglamentavimo nuostatas – duomenų subjekto sutikimą, pritaikytą bei standartizuotąją privatumo apsaugą (angl. *privacy by design and privacy by default*). Kiti ekspertai nurodė į patogių vartotojui techninių priemonių diegimą, teisinių – techninių gairių vartotojams parengimą vietoje ilgai keičiamo teisinio reglamentavimo. Vienas ekspertas pasiūlė suteikti galimybę duomenų subjektams parduoti savo asmens duomenis bei sukurti tam tinkamą techninę ir administracinę infrastruktūrą.

Kitų teisės šakų praktikos panaudojimas užtikrinant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose

Toliau ekspertų buvo klausama, ar galėtų būti panaudojama kitų teisės šakų praktika (pvz., grupiniai ieškiniai, tiesioginis kreipimasis į teismą, kt.), užtikrinant duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Ekspertų nuomonės dėl šio klausimo buvo nevienareikšmiškos. Du ekspertai (1 užsienio ir 1 Lietuvos) laikėsi nuomonės, kad nereikia naudoti kitų teisės šakų praktikos užtikrinant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Savo pagrindimų ekspertai nedetalizavo. Pirmas ekspertas teigė, kad „Virtualiems socialiniams tinklams nereikalingas specialus/išskirtinis apsaugos režimas“. Antras ekspertas nurodė, kad „Bet kokios papildomos priemonės yra gerai“. Tačiau ekspertas pridūrė, kad „Kol kas praktikoje nesusidūriau, kad esamos priemonės yra „visai“ nepakankamos užtikrinti duomenų subjektų teises. Be to, teigiamų poslinkių įneš ir Reglamentas“.

Trys ekspertai nurodė, kad atsakymas turėtų būti teigiamas, t. y. kad yra reikalinga panaudoti kitų teisės šakų praktiką užtikrinant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Du ekspertai tiesiog atsakė teigiamai nenurodydami papildomų argumentų. Vienas ekspertas paminėjo, kad „Turėtų būti naudojami tyrimai be teisinių veiksmų. Mažesniems atvejams spręsti turėtų būti naudojami proaktyvūs metodai. Taip pat, savireguliacija“. Likusių ekspertų atsakymai buvo mažiau kategoriški, daugiau pasvarstomojo pobūdžio. Vienas ekspertas nurodė, kad „Duomenų subjektas visuomet turi turėti galimybę ginti savo teises teismuose, o taip pat ir apeliacijos galimybę dėl priežiūros institucijų sprendimų“. Kitas ekspertas labai panašiai nurodė, kad „Duomenų subjektas turi (ir turi turėti) teisę ginti savo teises teismuose“. Dar vienas ekspertas teigė, kad atsakymas priklauso nuo teisių gynimo būdo: „Jeigu duomenų subjekto teisių gynimas vyksta teismuose – taikomos vienos taisyklės, jeigu teisės ginamos tiesiogiai prieš duomenų valdytoją – taikomos kitos taisyklės“. Paskutinis ekspertas atsakant į šį klausimą teigė, kad „Vartotojo sutartis tokiu atveju turi viršenybės teisę. Tačiau praktika nurodo, kad daugelis vartotojų sutarčių nuostatų yra labai kompleksiškos, kad vartotojai negali priimti tinkamų sprendimų dėl savo teisių įgyvendinimo“.

Apibendrinant kitų teisės šakų praktikos panaudojimo galimybes užtikrinant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose, pasakytina, kad ekspertų nuomonės šiuo klausimu išsiskyrė. Trys ekspertai atsakė, kad toks panaudojimas yra galimas, tačiau tik vienas iš ekspertų nurodė tokio panaudojimo detales – tyrimai bei teisinių veiksmų, proaktyvių metodų panaudojimas, savireguliacija. Du ekspertai turėjo neigiamą nuomonę šiuo klausimu. Likusieji ekspertai turėjo daugiau svarstomojo pobūdžio nuomonę, atkrei-

pianį dėmesį į tam tikrus duomenų subjekto teisių įgyvendinimo aspektus – vartotojo sutartį, vartotojo teisių gynimą teisme bei priežiūros institucijose.

Reglamento nuostatomis duomenų subjekto teisių apsaugos stiprinimas virtualiuose socialiniuose tinkluose

Ekspertams buvo užduotas klausimas, ar lyginant su Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, Reglamento III Skyriaus sąlygos (prieigos teisė, duomenų tvarkymo apribojimas, duomenų perkėlimas bei teisė būti pamirštam) sustiprina duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Jeigu atsakymas būtų teigiamas, ekspertų buvo prašoma argumentuoti, koku būdu tai būtų daroma.

Ekspertai atsakė į šį klausimą nevienareikšmiškai. Penki (4 užsienio ir 1 Lietuvos) ekspertai pasisakė teigiamai, kad Reglamentas sustiprina duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, Keturi (3 užsienio ir 1 Lietuvos) ekspertai teigė, kad sunku dabar pasakyti, ar iš tiesų toks sustiprinimas yra realus. Detalizuojant ekspertų atsakymus matoma, kad net tie ekspertai, kurie pasisakė teigiamai, vis dėlto pridurdavo, kad tik praktika galutinai parodys naujojo teisės akto įgyvendinimą. Vienas ekspertas nurodė, kad „Taip, teisės yra praplėstos bei rūpestingai apsvaistytos stiprinant duomenų subjekto teisių režimą. Tačiau tik praktika parodys, ar pakeitimai yra į gerą pusę“. Kitas ekspertas detalizavo, kad „Reglamento nuostatomis sustiprinama duomenų subjekto teisė, o ypatingai galimybė ginti savo teises prieš duomenų tvarkytoją ar duomenų valdytoją, kurie yra bendrai arba atskirai atsakingi“. Kitas ekspertas paminėjo, kad „Reglamento nuostatos papildomai įtvirtina sutikimo atšaukimą ir suteikia prieštarauti duomenų subjektui prieš technines specifikacijas. Reglamentas taip pat nustato, kad duomenų valdytojai privalo palengvinti duomenų teisių įgyvendinimą, kuris yra svarbus išaiškinimas atsižvelgiant į tai, kad daugelis nacionalinių įstatymų vis dar reikalauja rašytinių laišku siuntimų“. Dar kitas ekspertas akcentavo padidėjusias duomenų subjekto teises dėl jų paties sukuriama turinio bei duomenų subjektų įgalinimo laisvai pašalinti savo duomenis. Paskutinis ekspertas grupėje, teigiamai pasisakiusių už teisių sustiprinimą teigė, kad „Taip, nes šis reglamentavimas yra labiau orientuotas į pasikeitusią aplinką, lyginant su Direktyva 95/46/EB. Tačiau tai yra tik vienas žingsnis geresnės duomenų subjekto teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose link. Kitas esminis dalykas – kaip pavyks šį reglamentavimą pritaikyti praktikoje“.

Ekspertai, abejoję Reglamente įtvirtinamu duomenų subjekto teisių sustiprinimu išreiškė pakankamai skirtingus savo argumentus. Pirmas ekspertas teigė, kad „Sunku šiuo metu pasakyti. Teoriškai taip, turėtų būti sustiprintos. Tačiau keletas aspektų liko neišspręstų. Be to, Reglamento taikymas parodys ir galbūt atsiras dar daugiau aspektų. Reglamentu bus įtvirtintos visiškai naujos duomenų subjektų teisės – teisė į duomenų perkėlimą, teisė prieštarauti dėl duomenų tvarkymo. Kitos lieka nepakitusios. Taigi, bus daugiau duomenų subjekto teisių nei jie iš tiesų naudoja“. Kitas ekspertas teigė, kad „Jis nėra įtikintas dėl teisės būti pamirštam įgyvendinimo. Problema yra ta, kad kai kažkas tampa viešais įrašais, tai turi būti ištrinama. Google Spain byla sukėlė nenuoseklumo problemų dėl to, kad sprendimas nereikalavo pašalinti originalios laikraščio ataskaitos, tik nuorodas į ją Google paieškoje naudojant autoriaus vardą“. Dar vienas ekspertas pasisakė, kad „Nors daugelio šalių įstatymai turi nusikaltėlių reabilitavimo įstatymus, žinojimas dėl apkaltinamojo nuosprendžio pritaikymą yra nebūtinai blogas dalykas. Ir tai sprendžia atskiri teisės aktai,

tokiomis nuostatomis nereikėtų apkrauti Reglamento. Pavyzdžiui, jeigu darbuotojas yra diskriminuojamas dėl praeities nusikaltimų, turėtų būti taikomi kiti įstatymai, ne duomenų apsaugos teisės aktai. Panašiai, jeigu politikai prieštarauja dėl savo ankstesnių pasisakymų virtualiuose socialiniuose tinkluose, jie turėtų kreiptis dėl šmeižto“. Paskutinio eksperto nuomone abejotina, ar praktikoje bus didelis teigiamas poveikis duomenų subjektų teisių apsaugai virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Apibendrinant ekspertų atsakymus dėl Reglamento sustiprinamos duomenų subjekto teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose, pasakytina, kad ekspertų atsakymai dėl šio klausimo buvo nevienareikšmiški. Penki ekspertai pasisakė, kad duomenų subjekto teisės bus sustiprintos Reglamento sąlygomis, tačiau kiekvienas ekspertas turėjo skirtingų papildomų komentarų dėl Reglamento nuostatų įgyvendinimo praktikoje. Daugelis komentarų buvo apie tai, kad tik praktika parodys tikrąjį atsakymą į šį klausimą. Kiti keturi ekspertai labiau abejojo dėl Reglamento įtvirtinamu duomenų subjekto teisių sustiprinimo. Jų argumentai buvo įvairūs, pavyzdžiui – kad keletas aspektų liko neišspręstų, kad teisė būti pamištam bus sunkiai įgyvendinama, kad iš esmės teisės aktų taikymo sistema turėtų nesikeisti. Be to, buvo abejojama dėl itin didelio Reglamento nuostatų teigiamo poveikio duomenų subjektų teisių apsaugai virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Reglamento nuostatos dėl pagrindinių duomenų apsaugos principų ir kriterijų virtualiuose socialiniuose tinkluose

Ekspertų buvo klausama dėl Reglamento nuostatų, įtvirtinančių pagrindinius duomenų apsaugos principus ir kriterijus. Buvo suformuluotas klausimas, ar, eksperto nuomone, esamos Reglamento nuostatos griežčiau įpareigoja, lyginant su Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB sąlygomis virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjus laikytis pagrindinių duomenų apsaugos principų bei kriterijų. Jeigu ekspertas mano teigiamai, jo buvo paprašyta argumentuoti, kokiū būdu Reglamento nuostatos įpareigoja griežčiau.

Iš esmės visi ekspertai atsakė teigiamai į šį klausimą, t. y. kad Reglamento sąlygos griežčiau įpareigoja virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjus laikytis pagrindinių duomenų apsaugos principų bei kriterijų. Tačiau ekspertų argumentacija buvo skirtinga. Vienas ekspertas nurodė, kad „Reglamentas griežčiau reguliuoja nustatydamas naujus įpareigojimus duomenų valdytojams, o kai kuriose vietose aiškiau apibrėždamas senuosius įpareigojimus“. Antras ekspertas teigė, kad „Reglamentas nustato aiškesnius sutikimo įrodymo reikalavimus bei pačiam sutikimui keliamus reikalavimus“. Trečias ekspertas nurodė, kad „Reglamentu iš esmės yra sustiprinamas duomenų subjekto teisių režimas“. Ketvirtas ekspertas teigė, kad „Reglamento nuostatos yra griežtesnės, nes jose daugiau įpareigojimų duomenų valdytojui“. Penktas ekspertas teigė, kad „Reglamente daugiau įgyvendinimo sąlygų. Yra pristatomas duomenų apsaugos pareigūnas, baudų sistema. Be to, Reglamento sąlygos motyvuoja virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjus veikti proaktyviu būdu. Tačiau parodys reali praktika“. Šeštas ekspertas nurodė, kad „Reglamento nuostatos yra griežtesnės. Bendroji atskaitingumo taisyklė reikalaus atitikties, todėl virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjai privalės mąstyti perspektyviai bei planuoti savo tvarkymo veiksmus. Proaktyvus duomenų apsaugos metodas yra vienareikšmiškai žingsnis pirmyn lyginant su reaktyviu metodu, įtvirtintu Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB. Tačiau įstatymų leidėjas neturi minčių kaip išnaudoti šį proaktyvų metodą“. Septintasis ekspertas nurodė,

kad „Reglamentas yra mažiau lankstus lyginant su Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB. Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB, taip pat ir nacionaliniai įstatymai yra pagrįsti aiškiais principais, kuriuos paprasta suprasti ir kurie formuoja privatumo politikų tekstus. Reglamento pavojai slypi tame, kad jo nuostatos yra pritaikytos labiau specifinėms sritims, kurios yra aktualios šiuo metu, tačiau bus ne taip lengvai pritaikomos ateityje“. Septintas ekspertas teigė, kad iš esmės Reglamentas sugriežtina duomenų subjekto teisinį režimą, tačiau abejojo tokio sugriežtinimo praktiniu pritaikomumu. Paskutinis ekspertas pasisakė, kad „Visi teisės aktai turi būti įgyvendinami. Reglamentas bus taikomas tiesiogiai, jame yra nemažai naujovių, lyginant su Direktyva, kurią valstybės narės turėjo perkelti į nacionalinę teisę ir ko pasekoje buvo atsiradę nemažai skirtumų įgyvendinant jos nuostatas. Vienas iš pavyzdžių – sankcijų sistema“.

Apibendrinant ekspertų atsakymus dėl Reglamento nuostatų, įtvirtinančių pagrindinius duomenų apsaugos principus ir kriterijus virtualiuose socialiniuose tinkluose, pasakyta, kad visi ekspertai pasisakė, kad Reglamentu bus iš esmės sugriežtinamas duomenų subjekto teisių apsaugos režimas. Ekspertų atsakymai buvo grindžiami skirtingais argumentais. Du ekspertai pažymėjo Reglamente įtvirtinamą proaktyvų metodą. Kiti ekspertai paminėjo naujų išpareigojimų duomenų valdytojams atsiradimą, duomenų apsaugos pareigūno bei sugriežtintos baudų sistemos įtvirtinimą. Be to, buvo paminėta, kad Reglamento sąlygos labiau pritaikytos šių dienų specifinėms ir aktualioms sritims. Keli iš pasisakiusių ekspertų prie atsakymų argumentavimo pridūrė, kad vis dėlto praktika parodys tikrąsias Reglamento nuostatų įgyvendinimo gerąsias ir blogąsias puses.

Papildomos nuostatos, galimos įtraukti į Reglamentą dėl duomenų subjektų teisių apsaugos

Toliau ekspertams buvo užduotas klausimas dėl galimai papildomų nuostatų, kurios galėjo būti įtrauktos į Reglamentą, kad būtų geriau užtikrinta duomenų subjekto teisių apsauga. Tikslus klausimas ekspertams skambėjo taip: Kokie dar esminiai pokyčiai turėtų būti įtvirtinami Reglamente, kad būtų užtikrinama duomenų subjekto teisių apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose?

Ekspertai į šį klausimą atsakė nevienareikšmiškai. Vienas ekspertas pasisakė, kad jokių pokyčių daugiau neturėtų būti įtvirtinama. Du ekspertai iš Lietuvos laikėsi nuomonės, kad šiuo metu dar yra labai sunku atsakyti į šį klausimą ir atsakymą į šį klausimą buvo linkę sieti su ateities perspektyva „Manychiau, kad į jį nuoširdžiai galėčiau atsakyti tik po kokių 4–5 metų įvertinusi turimą praktiką jau įsigaliojus Reglamentui“ bei „Reglamentas dar net nepradėtas taikyti, todėl manau, kad per anksti kalbėti apie jo pakeitimus“.

Kitų ekspertų atsakymai buvo pasvarstomojo pobūdžio. Vienas ekspertas teigė, kad „Nesutinka su nuomone, kad Reglamento nuostatos turėtų būti pritaikomos specifinėms interneto paslaugoms (pavyzdžiui virtualiems socialiniams tinklams)“. Kitas ekspertas pasiūlė „Standartizuoto piniginės kompensacijos mechanizmo įvedimą individams, kurie patiria ne-ekonominę žalą dėl neteisėto savo asmens duomenų tvarkymo. Tikslas (ne klaidos) atsakomybės įtvirtinimas už ne ekonominę žalą patyrė dėl neteisėto savo asmens duomenų tvarkymo“. Dar vienas ekspertas nurodė, kad „Turi būti atlikta daugiau tyrimų dėl technologinės dalies. Iš specifinių sektorių. Jeigu reguliavimas yra per griežtas – gali kelti sunkumų suinteresuotoms šalims. Daugiau galimybių dideliems duomenims“. Ekspertas pami-

nėjo, kad „Iš esmės turėtų būti aiškiau apibrėžtos pritaikytosios duomenų apsaugos (angl. *Data protection by design – DPbD*) ir poveikio duomenų apsaugai vertinimo (angl. *Data protection impact assessment – DPIA*) sąvokos, kurios yra kartinės proaktyvaus reguliavimo nuostatos. Dėl duomenų subjekto teisių atrodo yra pakankamas reglamentavimas. Galbūt duomenų perkėlimo teisė galėtų būti reali teisė, o ne tik pasiūlymas“. Paskutinis ekspertas paminėjo, kad „Kova su patyčiomis internete vis dar yra vienas opiausių klausimų, kuris turi būti sprendžiamas. Tikiuosi, kad bus dar laiko prieš susitariant dėl tinkamų veiksmų kovojant prieš patyčias internete bei neapribojant žodžio laisvės“.

Apibendrinant visų ekspertų atsakymus dėl galimai papildomų nuostatų, kurios galėtų būti įtrauktos į Reglamentą, kad būtų geriau užtikrinta duomenų subjekto teisių apsauga, pasakytina, kad keltetas ekspertų laikėsi nuomonės, kad jokių papildomų nuostatų šiuo metu Reglamento pildymui nereikia arba kad į šį klausimą bus galima atsakyti tik po kažkurio laiko ateityje po to, kai bus pradėtos realiai įgyvendinti Reglamento sąlygos. Kiti ekspertai išreiškė požiūrį dėl to, kad nesutinka dėl papildomų specifiniams sektoriams taikomų nuostatų įtraukimo į Reglamentą, kad reikia atlikti daugiau tyrimų dėl technologinės dalies. Kiti ekspertai pasiūlė tam tikrų sąvokų, kaip pritaikytosios duomenų apsaugos bei poveikio duomenų apsaugos vertinimui didesnio išgryninimo, nes būtent šios sąvokos sudaro Reglamentu siūlomo proaktyvaus reguliavimo pagrindą.

Kiti būdai apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose

Toliau ekspertams buvo užduotas klausimas dėl kitų būdų, kuriais dar galima apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Ekspertų buvo klausta – kokiais kitais ne teisinio reguliavimo būdais (pvz., specialia apsaugine programine įranga, kitais techniniais būdais) galima būtų apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose?

Ekspertų atsakymai buvo skirtingi. Vieno eksperto nuomone „Klausime pateikti pavyzdžiai, mano nuomone, tikrai tam tikrais atvejais galėtų duoti naudos“. Keli ekspertai nurodė į techninių ir organizacinių priemonių panaudojimą. Vienas ekspertas teigė, kad „Techninės priemonės bendrąja prasme – geresnis kibernetinis saugumas, taip pat – organizacinės priemonės“. Kitas ekspertas nurodė, kad „Turi būti naudojamos stiprios techninės ir organizacinės priemonės, nes eksperto nuomone, žmogiškosios klaidos tikimybė turėtų būti sumažinta kaip įmanoma daugiau“. Dar vienas ekspertas nurodė į „Šifravimą, anoniminį interneto naudojimą bei sekimo priemonių nenaudojimą“. Kitas ekspertas nurodė į „Gairių naudojimą, kurios pateiktų reikalingas struktūras, sąlygas, kurioms esant vyktų naudojimas duomenimis. Be to, turėtų būti naudojami techniniai sprendimai (programinė įranga, įskaitant „dinamišką sutikimą“). Taip pat įtraukiant kuo daugiau įmonių į sprendimų sistemą“. Kitas ekspertas teigė, kad „Dviejų lygių prieigos panaudojimas, kaip gmail arba Microsoft paslaugose. Bei antros kopijos (cc) sistemos naudojimas – Europos Komisijos siūlomame Reglamento projekte šis buvo įtrauktas į tekstą. Deja, vėliau pašalintas“. Kitas ekspertas paminėjo, kad „Vartotojo švietimas tikriausiai yra vienintelis labiausiai efektyvus būdas skatinti saugų elgesį. Nė vienas metodas neužtikrins visiškos apsaugos, tačiau būdų sujungimas – gali. Techninės priemonės, tokios kaip standartizuoti privatumo nustatymai (angl. *default privacy*) bei asmens duomenų šifravimo lygiai taip pat padėtų“. Vieno eksperto nuomone jokie kiti būdai nepadės užtikrinti didesnės duomenų subjekto

teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose. Paskutinysis ekspertas neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

Apibendrinant ekspertų nuomones dėl kitų būdų, kuriais dar galima apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose, pasakytina, kad ekspertai iš esmės pritarė kitų, ne teisiųjų būdų panaudojimui duomenų subjekto teisių apsaugai virtualiuose socialiniuose tinkluose. Buvo įvardintas techninių ir organizacinių priemonių panaudojimas, šifravimas, anoniminis interneto naudojimas, tam tikrų papildomų gairių sukūrimas ir naudojimas, kiti techniniai sprendimai (programinė įranga), dviejų lygių apsauga prieigoje prie paslaugų. Tik trys ekspertai nepaminėjo jokių papildomų priemonių, galėsiančių apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Idealus duomenų subjekto teisių apsaugos modelis

Paskutinis klausimas ekspertams buvo apie idealų duomenų subjekto teisių apsaugos modelį. Klausimas skambėjo taip: Kaip, ekspertų požiūriu, idealiu atveju/optimaliausiai turėtų būti saugomos duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose?

Labai bendras ekspertų atsakymas buvo tas, kad toks modelis neegzistuoja, tačiau kiekvienas iš apklausiamų ekspertų turėjo savo nuomonę bei argumentus. Vienas ekspertas teigė, kad „Jo nuomone, idealus duomenų subjekto teisių apsaugos modelis neegzistuoja, tam tikra apsauga gali būti tinkama konkrečiu momentu, tačiau visiškai pasenusi po keleto metų; duomenų subjekto teisių apsaugojimas turėtų būti dinamiškas ir nuolat atsinaujinantis procesas, kuriame yra įtraukiami ir prisitaikymo prie pokyčių aspektai“. Kitas ekspertas paminėjo, kad „Aiškus sutikimas duomenų tvarkyme sudarytų optimalią duomenų subjekto teisių apsaugą. Be to, laikotarpis“. Trečiasis ekspertas paminėjo, kad „Apjungiant visų suinteresuotų šalių efektyvią edukaciją bei žinomumo didinimą, ir skaidrų bei tvirtą duomenų subjekto teisių įgyvendinimą“. Kitas ekspertas pabrėžė „Apjungimą techninių ir organizacinių priemonių su informatyviomis, išsamiomis ir ne – apgavikiškoms paslaugų sąlygomis“. Dar vienas ekspertas išskėlė originalią mintį, kad „Duomenų apsauga turėtų būti centralizuota internete, su mintimi, kad asmeniniai duomenys priklauso vartotojui. Reikalinga viską pradėti nuo vartotojo. Asmenys visada turi matyti, kas vyksta su jų duomenimis. Atviras skaidrumas technologijose užtikrintų idealią duomenų subjekto teisių apsaugą“. Kitas ekspertas laikėsi nuomonės, kad „Reikėtų atsisakyti sms paslaugų bei atsisakyti vartotojo įrenginių, tik tada bus užtikrintos duomenų subjekto teisės.“ Dar vienas ekspertas pasisakė, kad „Įstatyminės bazės, vartotojo švietimo, pritaikytosios duomenų apsaugos ir bendraamžių grupės įtakos (kur vartotojai turi įtaką prieš paslaugų teikėjų veiksmus) bendras panaudojimas. Vienas ekspertas iš Lietuvos nurodė, kad „Į šį klausimą sunku atsakyti. Konkrečiu atveju optimalių būdų šioms teisėms užtikrinti nematau, todėl turiu susilaikyti nuo atsakymo. Teorijoje daug kas skamba idealiai, tačiau praktika šioje srityje nenuspėjama“. Paskutinysis ekspertas teigė, kad „Optimali apsauga, manau, būtų pasiekta tuomet, jei teisės aktų nuostatos būtų sklandžiai įgyvendinamos praktikoje“.

Apibendrinant ekspertų atsakymus dėl idealaus/optimalaus duomenų subjekto teisių apsaugos modelio, galima pasakyti, kad ekspertai reiškė labiau savo pamąstymus dėl šio klausimo. Daliai ekspertų buvo sunku atsakyti į šį klausimą, nes jie laikėsi pozicijos, kad idealus/optimalus duomenų subjekto teisių apsaugos modelis neegzistuoja. Kita dalis ekspertų siūlė idealaus modelio įvairias sudedamąsias dalis – įstatyminės bazės, vartotojo švietimo, pritari-

kytosios duomenų apsaugos, aiškaus sutikimo, skaidrumo principo įgyvendinimo, techninių ir organizacinių priemonių panaudojimą. Keli ekspertai paminėjo teisės aktų nuostatų sklandų įgyvendinimą. Vienas ekspertas iškėlė centralizuotos duomenų apsaugos internete idėją, kad asmenys visuomet žinotų kas, kada ir kaip naudoja jų asmens duomenis.

4. Ekspertų nuomonių vertinimas

Disertacijos autorės nuomone, ekspertų pasisakymai profesionaliai atskleidė duomenų subjekto teisių problematiką virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Ekspertai, vertindami duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose, pateikė naudingų nuomonių, įžvalgų, pamąstymų bei originalių idėjų ir pasiūlymų. Atsižvelgiant į tai, kad klausimai buvo formuluojami raštu bei ekspertai savo atsakymus pildė neribojant laiko, atsakymai yra išsamūs ir specializuoti duomenų apsaugos, o taip pat duomenų apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose srityje. Šie aspektai ypač buvo ryškūs skaitant ekspertų atsakymus, kurių įžvalgos bei pasiūlymai buvo pritaikyti išskirtinai virtualių socialinių tinklų aplinkai. Atsižvelgiant į keletą perspektyvino pobūdžio klausimų, dalis atsakymų taip pat buvo pasvarstomieji, skatinantys pamąstyti.

Vertinant ekspertų pasisakymus autorės atlikto tyrimo kontekste, galima pastebėti, jog ekspertų atsakymuose galima rasti patvirtinimus dėl autorės suformuluotų disertacijos ginamųjų teiginių. Pavyzdžiui, kalbėdami apie duomenų subjekto teisių reglamentavimą ekspertai patvirtino, kad teoriškai duomenų subjekto teisės yra įtvirtinamos Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, tačiau praktinis tokių nuostatų įgyvendinimas yra kvestionuotinas. Be to, beveik visų ekspertų atsakymuose Reglamentas buvo nurodytas kaip dokumentas, kuris aiškiau, detaliau sureguliuoja klausimus, susijusius su duomenų subjekto apsauga. Tokiu būdu buvo patvirtinta keliama hipotezė, kad duomenų subjekto teisės yra išsamiai ir detaliam įtvirtinamos teisiniame reguliavime. Ekspertai taip pat nurodė, kad virtualūs socialiniai tinklai – specifinė, tik jiems būdingais požymiais išsiskirianti erdvė. Tokiais požymiais ekspertai įvardijo ypatingai didelį tvarkomų duomenų kiekį, su elektronine aplinka susijusios rizikos, kurios daro duomenų subjekto teisių įgyvendinimą sudėtingesnį, neaiškų ir labiau komplikuoatą. Didžiausiomis duomenų subjekto teisių problemomis virtualiuose socialiniuose tinkluose didžioji dalis ekspertų įvardijo privatumo politikų trūkumus – neaiškiai formuluojamas nuostatas, ilgas ir sudėtingus privatumo politikų tekstus ir dėl to atsirandančias, duomenų subjektų netinkamo informavimo apie savo teises, pasekmes. Disertacijos autorė, atsižvelgdama į sudėtingą virtualių socialinių tinklų veikimo modelį taip pat išskyrė aiškumo ir tikslumo nebuvimą dėl vartotojų duomenų rinkimo ir tvarkymo virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Disertacijos autorę nustebino ekspertų pasisakymas dėl abstraktesnių virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstų formuluočių. Dauguma ekspertų laikėsi nuomonės, kad turi būti nustatomos abstraktesnės privatumo politikų formuluočių nuostatos. Autorės nuomone, ši pozicija gali būti vertinama kritiškai, nes tyrimo metu atskleisti rezultatai patvirtino, jog viena iš pagrindinių duomenų subjekto teisių problematikų yra susijusi su neaiškumu, nekonkretumu bei tinkamu vartotojų neinformavimu. Be to, esant abstrakčioms privatumo politikų formuluotėms, atsiranda didesnė konkrečių su duomenų subjektų teisėmis susijusių situacijų interpretavimo rizika, mažesnė atitiktis teisės aktų reikalavimams, o tuo pačiu ir sudėtingesnės duomenų subjektų teisių įgyvendinimo galimybės. Vis dėlto,

autorė sutinka su ekspertų siūlymais dėl privatumo politikų tekstų formuluočių patobulinimo – virtualių socialinių tinklų aplinkoje atsirandančių pavyzdžių, vizualinių spindimų, principais grindžiamo formuluočių modeliavimo, net skirtingai vartotojų kategorijai taikytinų privatumo politikų versijų.

Ekspertų atsakymai patvirtino disertacijos autorės keliamą teiginį, kad duomenų subjekto teisių tinkamas įgyvendinimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas virtualiuose socialiniuose tinkluose yra užtikrinamas tik iš dalies. Tiek autorės atliktas tyrimas nurodė, tiek ekspertai pasisakė, teoriškai duomenų subjekto teisės yra įtvirtinamos Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, tačiau didžiausia problema yra praktinis tokių nuostatų įgyvendinimas. Pavyzdžiui, kalbėdami apie Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. apibrėžtus duomenų kokybės principus ir duomenų subjektų teises, ekspertai sutiko su tuo, kad įpareigojimai yra apibrėžiami teisiniame reguliavime, tačiau jie nėra įgyvendinami privatumo politikų tekstuose. Ir nors Reglamento nuostatos yra vertinamos kaip detalesnės, išsamesnės bei teoriškai sustiprinančios duomenų subjekto teisių apsaugą, tačiau vėlgi, dėl aukščiau įvardintos priežasties – nuostatų praktinio taikymo – abejojama dėl itin didelio Reglamento nuostatų teigiamo poveikio duomenų subjektų teisių apsaugai virtualiuose socialiniuose tinkluose. Disertacijos autorės nuomone, ekspertai galėjo labiau pakritikuoti bei pasiūlyti Reglamentui pakeitimus, tačiau ekspertai labiau laikėsi nuomonės, jog laikas ir Reglamento praktika geriausiai atskleis jo galimus trūkumus. Vis dėlto, ekspertų pasisakymuose galima nustatyti tą pačią abejonę, kuri nurodyta ir autorės tyrime – dėl Reglamento nuostatų veiksmingumo duomenų subjekto teisių apsaugai. Galbūt todėl ekspertai iš esmės pritarė kitų, ne teisinių būdų panaudojimui duomenų subjekto teisių apsaugai virtualiuose socialiniuose tinkluose. Buvo įvardintas techninių ir organizacinių priemonių panaudojimas, šifravimas, anoniminis interneto naudojimas, tam tikrų papildomų gairių sukūrimas ir naudojimas, kiti techniniai sprendimai (programinė įranga), dviejų lygių apsauga prieigoje prie paslaugų.

5. Efektyvesnė duomenų subjektų teisių apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose

Šios disertacijos tyrimai atskleidė, jog tiek galiojanti Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB, tiek Reglamentas pakankamai ir išsamiai reglamentuoja duomenų subjektų teises. Abiejų teisės aktų normos gali būti pritaikomos virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Vis dėlto, disertacijos tyrimų metu taip pat nustatyta, jog taikant tiek Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB, tiek ir Reglamento nuostatas virtualiuose socialiniuose tinkluose, duomenų subjektų teisių įgyvendinimas yra užtikrinamas tik iš dalies. Autorės tyrimų rezultatus patvirtino ir apklausoje dalyvavę ekspertai. Autorės nuomone, turint omenyje globalią virtualių socialinių tinklų prigimtį ir kitas technologines virtualių socialinių tinklų ypatybes²⁶³, susidaro situacija, kuomet teisinis reguliavimas, būdamas pats savaime pakankamu, duomenų subjektų teisių įgyvendinimą užtikrina tik iš dalies. Tokiu būdu šalia arba vietoje teisinio reguliavimo, svarstyti ir kiti, alternatyvūs būdai, kurie padėtų užtikrinti duomenų subjekto teisių įgyvendinimą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Mokslinė diskusija apie alternatyvius apsaugos būdus internete siekia paties interneto susikūrimo laikus. Atsiradus su internetu susijusioms grėsmėms, buvo pradėta diskutuoti

²⁶³ Žr. šios disertacijos 2 dalį.

apie efektyviausius būdus grėsmėms internete suvaldyti. Atsižvelgiant į globalų informacinių technologijų pobūdį, dauguma su jų reguliavimu susijusių elgesio taisyklių susiklostė kaip savireguliacijos sukurti papročiai (*lex mercatoria*). Anglo-amerikietiškas teisės tradicijas puoselėjančiose šalyse įprasta kurti elgesio kodeksus, užuot didinus specializuotų įstatymų kiekį. Pastaraisiais metais tiek nacionaliniu, tiek Europos Sąjungos, tiek tarptautiniu mastu skatinama rengti elgesio kodeksus, palengvinančius teisės aktų taikymą. Mokslinėje literatūroje yra išskiriami sekantys alternatyvaus reguliavimo būdai internete – savireguliacija (angl. *self-regulation*) ir bendrasis reguliavimas (angl. *co-regulation*). Pasak savireguliacijos teorijos šalininkų, valstybės kišimasis į technologijų pasaulį turėtų būti kiek įmanoma mažesnis, o rinka ir atskiros industrijos, nustatydamos savo veikimo taisykles pasiekia žymiai geresnių rezultatų²⁶⁴. Tuo tarpu naudojant bendrojo reguliavimo metodą, valstybė ir privatūs individai dalijasi atsakomybėmis²⁶⁵. Mokslinėje literatūroje taip pat nurodoma, kad tiek savireguliacija, tiek bendrasis reguliavimas gali turėti įvairių formų²⁶⁶.

Kadangi disertacijos autorė savo tyrime rėmėsi europine privatumo apsaugos reguliavimo tradicija, kurioje valstybė nustato teisinio reguliavimo taisykles, autorės nuomone, virtualių socialinių tinklų atžvilgiu būtų svarstyтина bendrojo reguliavimo alternatyva, kurioje valstybė ir privatūs asmenys, t.y. virtualių socialinių tinklų valdytojai dalijasi atsakomybėmis. Reglamento kūrėjai, įtvirtindami IV skyriaus 5 skirsnio nuostatas dėl elgesio kodeksų ir sertifikavimo, taip pat mąstė bendro reguliavimo metodo kryptimi. Reglamento 40 straipsnis numato, kad Valstybės narės, priežiūros institucijos, Valdyba ir Komisija skatina parengti elgesio kodeksus, kuriais būtų siekiama padėti tinkamai taikyti šį reglamentą, atsižvelgiant į konkrečius įvairių su duomenų tvarkymu susijusių sektorių ypatumus ir į konkrečius labai mažų, mažųjų ir vidutinių įmonių poreikius²⁶⁷. Elgesio kodekso laikymosi stebėseną pagal 40 straipsnį gali atlikti įstaiga, turinti tinkamo lygio ekspertinių žinių kodekso dalyko srityje ir tuo tikslu akredituotos kompetentingos priežiūros institucijos²⁶⁸.

Disertacijos autorė mano, jog bendrojo reguliavimo metodas, kada valstybė nustato teisinį reguliavimą, o tam tikras sektorius turi pagal reguliavime nurodytas gaires parengti elgesio kodeksus būtų svarstytinas kaip alternatyva vien tik teisiniam reguliavimui būtent virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Visų pirma dėl to, kad virtualūs socialiniai tinklai pasižymi tam tikrais specifiniais požymiais tokiais kaip paslaugų teikimas remiantis nuolat besivystančiomis technologijomis, inovatyvumu, savioorganizacija ir greitu prisitaikymu. Būtent šie ypatumai yra nurodomi literatūroje kaip požymiai, būdingi savireguliacinėms, tame tarpe ir bendro reguliavimo modelio industrijoms²⁶⁹. Antra, naudojant bendrojo reguliavimo metodą yra atkreipiamas didžiausias dėmesys į tas sritis, klausimus ir problemas, į kurias turi būti atsižvelgiama labiausiai. Tokiu būdu tik patys virtualių socialinių

264 Dennis D. Hirsch, „The Law and Policy of Online Privacy: Regulation, Self-Regulation, or Co-Regulation?” *Seattle University Law Review* 34:439. (2011): 440. (439-480)

265 Ten pat, p. 465.

266 K. Grumadaitė, G. Jucevičius, „Reguliavimo ir savireguliacijos problema šiuolaikinėse sistemose”, *Viešoji politika ir administravimas* T.13, Nr. 3 (2014): 386–399.

267 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016. 40 straipsnis. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

268 Ten pat, 41 str.

269 K. Grumadaitė, G. Jucevičius, „Reguliavimo ir savireguliacijos problema šiuolaikinėse sistemose”, *Viešoji politika ir administravimas* T.13, Nr. 3 (2014): 386. (386-399).

tinklų paslaugų teikėjai gali geriausiai išžvelgti ateities technologijų ir verslo vystymosi tendencijas bei pagal jas rengti atitinkamus elgesio standartus. Trečia, šis reguliavimo būdas būtų naudingas ir patiems virtualiems socialiniams tinklams, net būtų išvengiama nereikalingų biurokratinių taisyklių, kurios dažnai pasitaiko valstybinio reguliavimo atveju. Be to būtų sukuriamos verslui, t. y. virtualiems socialiniams tinklams palankios bei realybę atitinkančios taisyklės. Kita vertus, toks reguliavimo metodas taip pat būtų naudingas ir pačioms valstybėms. Visų pirma, valstybės pareigūnai pasinaudodami bendradarbiavimu galėtų įtakoti virtualių socialinių tinklų atstovus, kad pastarieji atsižvelgtų į viešąjį interesą, kas atitinkamai pagerintų ir duomenų subjekto teisių įgyvendinimą. Antra, valstybės ir verslo bendradarbiavimas taip pat veda prie geresnių valstybės ir industrijos santykių, kas atitinkamai skatina informacijos dalinimąsi bei bendradarbiavimą ateityje. Ir trečia, šalys, dalyvaujančios bendradarbiavimo procese jaučiasi atskaitingos viena kitai, taip pridėdant papildomą atsakomybės dalį, kurios nebūtų vienos šalies atveju²⁷⁰.

Remiantis aukščiau išdėstyta informacija, autorės nuomone, naudojant bendrojo reguliavimo metodą, valstybė ir virtualūs socialiniai tinklai pasidalindami atsakomybėmis pagerintų ir duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Valstybės valia bei iniciatyva būtų išdėstoma teisiniame reguliavime. Tuo tarpu virtualūs socialiniai tinklai turi įtvirtinti bei įgyvendinti savo industriją atitinkančius elgesio standartus, skirtus visiems jų paslaugų naudotojams. Virtualiuose socialiniuose tinkluose elgesio standartų apibrėžimas, taip pat tokių standartų priežiūros ir kontrolės įdiegimas užtikrintų lankstesnę ir efektyvesnę pagalbą duomenų subjektams įgyvendinant savo teises. Elgesio kodeksai visų pirma galėtų pasirėmti tiek Direktyvoje 95/46/EB, tiek Reglamente įtvirtinta įgalinto duomenų subjekto koncepcija bei sudaryti tarp duomenų subjektams patiems būti aktyviems ginant savo teises. Tokiuose elgesio kodeksuose visų pirma galėtų būti nustatomos duomenų valdytojų ir duomenų tvarkytojų prievolės, atsižvelgiant į pavojų, kuris tvarkant duomenis gali kilti fizinių asmenų teisėms ir laisvėms²⁷¹. Kodekso nuostatos turėtų būti atitinkamai suderinamos su nuostatomis dėl duomenų subjekto informavimo (Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10-12 straipsniai, Reglamento 12-15 straipsniai). Būtų aiškiai ir nedviprasmiškai nustatomos duomenų valdytojo atsakomybės ir duomenų subjektų teisės dėl šiuo metu labiausiai neatitikimų sukeliančių Duomenų apsaugos Direktyvos 6 ir 7 straipsnių – duomenų kokybės principų ir duomenų tvarkymo teisėtumo kriterijų. Elgesio kodeksai turėtų apimti pagrindinę informaciją dėl duomenų subjekto elgsenos virtualiuose socialiniuose tinkluose, kurioje iš esmės galiotų tos pačios taisyklės kaip ir bendravime tarp žmonių – būti sąžiningam bei gerbti kitus asmenis, būti atidiems, suprasti konfidencialumo bei privatumo grėsmes virtualiuose socialiniuose tinkluose, būti atsargiems dėl pastarųjų grėsmių. Ši informacija turėtų būti pateikta aiškiai ir suprantama kalba bei veikti kaip prevencinė priemonė dėl galimų duomenų subjekto teisių pažeidimų. Kita ypatingai svarbi elgesio kodeksų dalis – sureguliuotos supaprastintos procedūros dėl duomenų subjektų teisių skundų bei įtvirtinami konkretūs skundų nagrinėjimo terminai. Be to, elgesio

270 Dennis D. Hirsch, „The Law and Policy of Online Privacy: Regulation, Self-Regulation, or Co-Regulation?“ Seattle University Law Review Vol. 34:439. (2011): 468.

271 Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016. Preambulės 98 punktą. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>

kodeksuose turėtų būti nurodomi kontaktai, su kuriais susisiekus galima gauti atsakymus į duomenų subjektui rūpimus klausimus. Autorės nuomone, Reglamento kūrėjai galėtų pasiūlyti rekomendacinį elgesio kodeksą, turintį bent minimalius rekomenduojamus kriterijus, kad jį rengiančios institucijos turėtų kuo vadovautis bei, kad tokie kodeksai turėtų bent minimalią būtiną informaciją dėl duomenų valdytojų ir duomenų tvarkytojų atsakomybių, dėl duomenų subjektų teisių ir jų įgyvendinimo užtikrinimo.

Kitas ne mažiau svarbus ir aktualus momentas yra tas, jog Reglamentas neįpareigoja, bet skatina parengti elgesio kodeksus. Iki šiol virtualūs socialiniai tinklai nesiėmė iniciatyvos parengti bei pradėti taikyti elgesio kodeksus, skirtus savo vartotojams. Virtualūs socialiniai tinklai, būdami visų pirma pelno siekiančios organizacijos gali neteikti tinkamo prioriteto elgesio kodeksų parengimui. Todėl šioje vietoje būtų svarstyti tiek Reglamento rengėjų, tiek ir pačių duomenų subjektų ar juos atstovaujančių organizacijų veiksmai. Reglamento rengėjai, pristatydami rekomendacinį elgesio kodeksą, kartu galėtų pateikti detalesnius išaiškinimus dėl Reglamento nuostatų, įtvirtinančių elgesio kodeksų parengimą, taikymą ir stebėseną. Rengdamos elgesio kodeksą arba jį iš dalies keisdamos ar išplėsdamos, asociacijos ir kitos įstaigos, atstovaujančios įvairių kategorijų duomenų valdytojams arba duomenų tvarkytojams, turėtų konsultuotis su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais, be kita ko, jei įmanoma – su duomenų subjektais, ir atsižvelgti į tokių konsultacijų metu gautus atsakymus ir pareikštas nuomones²⁷². Be to, Reglamento rengėjai, susijusios priežiūros įstaigos turėtų skatinti duomenų valdytojus parengti ir pradėti naudoti elgesio kodeksus. Patikimi virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjai galėtų būti skelbiami viešose duomenų bazėse bei tuo, kad duomenų valdytojas ir duomenų tvarkytojas laikosi patvirtinto elgesio kodekso, gali būti remiamasi kaip vienu iš aspektų siekiant įrodyti, kad duomenų valdytojas vykdo prievolės. Galiausiai ypatingai naudinga kodeksų rengimo ir taikymo procese būtų pačių duomenų subjektų iniciatyva. Duomenų subjektai per jas atstovaujančias organizacijas galėtų pateikti minimalias būtinąsias nuostatas dėl duomenų subjektų teisių ir jų įgyvendinimo užtikrinimo įtraukimo į elgesio kodeksus.

Disertacijos autorės mano, kad jeigu būtų parengti elgesio kodeksai, kurie apimtų minimalią būtiną informaciją dėl duomenų subjekto teisių ir jų užtikrinimo apsaugos bei pastarieji elgesio standartai būtų pradėti taikyti, pagerėtų duomenų subjekto teisių apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose. Iš esmės pradedant nuo elgesio kodeksų rengimo proceso, duomenų subjektai taptų aktyviu asmeniu, įtakančiu elgesio kodeksų nuostatų turinį. Būtent aktyvus ir įgalinamas duomenų subjektas ir yra matomas šiuo metu galiojančioje Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB, o dar labiau šios normos yra sustiprinamos Reglamente. Taip pat, pagerėtų duomenų subjekto informavimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 ir 12 straipsnius ir būtų valdomas neatitikimų, atsirandančių pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 ir 7 straipsnius dėl duomenų subjekto teisių įgyvendinimo, atsiradimas.

6. Skyriaus apibendrinimas

Apibendrinant nagrinėjamą disertacijos skyrių galima pasakyti, kad apklausiami ekspertai visų pirma savo pastebėjimais ir išvargomis patvirtino nagrinėjamos temos aktualumą. Ekspertai pateikė pasiūlymus autorei kaip galima pagerinti tyrimo procesą ir nurodė

272 Ten pat, Preambulės 99 punktus.

tolimesnių tyrimų dėl duomenų subjekto teisių reikalingumą. Ekspertai nurodė, kad kol kas dar vis trūksta mokslinių tyrimų dėl techninių galimybių saugant duomenų subjekto teises virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Be to, yra labai didelė erdvė moksliniams tyrimams dėl alternatyvių duomenų subjekto teisių apsaugos priemonių virtualiuose socialiniuose tinkluose. Ateityje taip pat turėtų būti svarstomi ir tarpdisciplininiai tyrimai, jungiantys teisinių bei techninių galimybių tyrimą saugant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Didžioji dalis ekspertų nuomonių patvirtino disertacijos autorės suformuluotus ginamuosius teiginius. Viena vertus, galiojantis teisinis reguliavimas teoriškai užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą. Reglamentas iš esmės dar detaliau ir konkrečiau nustato duomenų subjekto teisių režimą. Tačiau, kita vertus, tiek atliktas autorės tyrimas atskleidė, tiek ekspertų apklausa patvirtino, jog esminė duomenų subjekto teisių problematika slypi praktiniame duomenų subjekto teisių įgyvendinime. Nagrinėjant konkrečiai privatumo politikų tekstus, per kuriuos yra įgyvendinamos duomenų subjekto teisės, buvo atskleisti konkretūs jų turinio trūkumai. Kalbant apie efektyvesnę duomenų subjekto teisių apsaugą svarstytinas alternatyvių duomenų subjekto apsaugos būdų nustatymas.

Dalies pabaigoje autorė išreiškė savo pamąstymus dėl efektyvesnės duomenų subjekto teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose. Autorės nuomone, virtualių socialinių tinklų atžvilgiu būtų svarstyтина bendrojo reguliavimo alternatyva, kurioje valstybė ir privatūs asmenys, t. y. virtualūs socialiniai tinklai dalijasi atsakomybėmis. Valstybės valia bei iniciatyva būtų išdėstoma teisiniame reguliavime. Tuo tarpu virtualūs socialiniai tinklai turėtų įtvirtinti bei įgyvendinti savo industriją atitinkančius elgesio standartus, skirtus visiems jų paslaugų naudotojams. Autorė nurodė tokių elgesio kodeksų turinį, nurodant kokia turėtų būti minimali būtina informacija dėl duomenų subjekto teisių ir jų užtikrinimo apsaugos bei jų taikymo pradžios sąlygas. Parengus elgesio kodeksus bei pradėjus šiuos elgesio standartus taikyti, pagerėtų duomenų subjekto teisių apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia autorei konstatuoti, jog iškeltas tyrimo tikslas buvo pasiektas, uždaviniai įvykdyti, o disertacijos įvade suformuluoti ginamieji teiginiai pasitvirtino. Tai pagrindžia žemiau nurodytos išvados ir pasiūlymai.

Išvados.

1. Asmens duomenų teisinės apsaugos sistemos gali skirtis, bet visos jos atitinka arba europietiškąją arba amerikietiškąją tradiciją. Pagal europinį duomenų teisinės apsaugos modelį, kurio ribose buvo atliekamas disertacijos tyrimas, asmens duomenų apsauga pripažįstama neatsiejama bendrosios teisės į privatumą dalimi ir turi visapusišką pagrindinių žmogaus teisių statusą. Duomenų subjekto sąvoka – tiesiogiai susijusi su pačiu individu ir jo asmeniniais duomenimis. Duomenų subjektas tyrime apibrėžiamas kaip visiškai veiksnus, t.y. pilnametystės sulaukęs ir psichiškai sveikas asmuo, kuris puikiai suvokia ir geba įgyvendinti savo subjektnes teises ir pareigas. Duomenų subjekto teisinė apsauga yra įgyvendinama įgalinant patį duomenų subjektą, t. y. teisiniame reguliavime suteikiant jam konkrečias teises. Duomenų subjekto teisių skirstymas į konkrečias teises (teisė gauti informaciją, teisė ištaisyti, ištrinti arba blokuoti savo duomenis, teisė prieštarauti duomenų tvarkymui ir kt.) remiasi veiksmais, kuriuos gali atlikti duomenų subjektas – gauti prieigą prie savo duomenų, ištrinti bei pakoreguoti duomenis. Kiekviena duomenų subjektų teisė yra dinamiška, skiriasi savo apimtimi bei išraiškos forma, tačiau visos jos skirtos įgalinti duomenų subjektą apsaugoti savo interesus.
2. Duomenų subjekto teisių skundų ES valstybėse analizė atskleidė, jog vertinant konkrečių ES valstybių populiaciją, bendras skundų skaičius dėl visų duomenų teisinės apsaugos pažeidimų yra žemas. Iš to galima daryti išvadą, jog asmenys gina savo teises duomenų apsaugos srityje gana pasyviai. Autorės nuomone to priežastys gali būti siejamos su sudėtinga duomenų teisių gynimo struktūra ir palyginti mažais sankcijų už duomenų pažeidimus, dydžiais. Kita vertus, lyginant su praeitų metų gautų skundų skaičiumi, tiriamuoju laikotarpiu buvo gautas didesnis skundų skaičius, o tai atskleidžia, jog duomenų subjektų susirūpinimas savo teisėmis, nors ir nedideliais skaičiais, tačiau didėja. Dalis ES valstybių priežiūros institucijų, nagrinėdamos duomenų teisinės apsaugos pažeidimus, atlieka struktūruotą skundų dėl visų duomenų apsaugos pažeidimų analizę ir išskiria skundus dėl duomenų subjektų teisių į atskirą kategoriją ir tokiu būdu nustatytos aktualiausias duomenų subjektų teisės, dėl kurių kurių pažeidimų tiriamuoju laikotarpiu asmenys kreipėsi daugiausia – prieigos teisė, ištrynimo/koregavimo teisė bei teisė būti pamirštam.
3. Pirmajame ir iki šiol vieninteliame tarptautiniame teisės akte – 1981 m. Konvencijoje Nr.108 – tokių aspektų kaip patvirtinimo dėl asmens duomenų saugojimo ir dėl duomenų subjekto duomenų, taip pat duomenų ištaisyimo bei ištrynimo teisių įtraukimas buvo svarbus žingsnis formuluojant tolimesnį duomenų subjekto teisių apsaugos reguliavimą. 1995 m. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 str. įtvirtinus duomenų subjekto prieigos teisę, tampa įmanomas ištrynimo/koregavimo teisių įgyvendinimas. Tokiu būdu Direktyvoje 95/46/EB

įtvirtinamas naujas, iki to istorijoje dar neegzistavęs sisteminiu požiūriu grindžiamas duomenų subjekto teisių užtikrinimo mechanizmas, kurį patvirtino ESTT praktika. Direktyvoje 95/46/EB įtvirtintoje duomenų subjekto teisių režime duomenų subjektui suteikiamas aktyvus vaidmuo, per reguliavime įtvirtintas teises duomenų subjektas gali įgyvendinti duomenų subjekto prieigos, ištrynimo/koregavimo teises. Vis dėlto, atsižvelgiant į virtualių socialinių tinklų globalią veikimo prigimtį, tyrimo metu buvo nustatyta, kad atvejais, kada virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjas, kuris įsisteigęs ne ES šalyje, o teikia paslaugas ES, duomenų subjektų teisių užtikrinimas tampa ypatingai sudėtingas ir ne visais atvejais įgyvendinamas. 2018 m. pradėjus taikyti Reglamentą, kuris pakeis šiuo metu galiojančią Direktyvą 95/46/EB, duomenų subjekto teisės nustatomos atskirame III skyriuje „Duomenų subjekto teisės“. Reglamente įtvirtinamos dvi naujos teisės – teisė ištrinti savo duomenis ir teisė į duomenų perkeliamumą, o 12 str. nustatomos duomenų subjekto naudojimosi savo teisėmis sąlygos, turinčios palengvinti duomenų subjekto teisių įgyvendinimą. Reglamente, lyginant su Direktyva 95/46/EB detaliau įtvirtinamos normos, padėsiančios efektyviau įgyvendinti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose – skaidrumas, duomenų tvarkymo operacijų poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimas, pritaikytoji duomenų apsauga ir standartizuotoji duomenų apsauga, „bendrų duomenų valdytojų“ sąvoka, atvejai, kada gali būti įsteigiamas duomenų subjekto informavimo punktas. Išnagrinėjus duomenų subjekto teisių reguliavimą, pasitvirtino pirmojo ginamojo teiginio dalis, kad duomenų subjekto teisės yra išsamiai nustatomos teisiniame reguliavime.

4. Virtualūs socialiniai tinklai (pagal 29 straipsnio darbo grupės nuomonę – duomenų valdytojai) sudaro savitą bei unikalią erdvę, kurios veikimas yra pagrįstas asmens duomenų apie vartotojus milžiniškų kiekių rinkimu bei analizavimu ir kurių erdvė pasižymi ypatinga specifika. Visų pirma, teikdami paslaugas „vieno langelio“ principu savo vartotojams, virtualūs socialiniai tinklai sąveikauja su daugeliu kitų subjektų – tiekėjais, partneriais, trečiosiomis šalimis, kitais virtualiais socialiniais tinklais ir t.t. Antra, pasitelkiant tokias priemones kaip tiesioginė rinkodara bei slapukai, tiek patys virtualūs socialiniai tinklai, tiek kiti dalyviai naudoja surinktus duomenis, juos analizuodami, struktūruodami bei darydami atitinkamas išvadas. Trečia, virtualūs socialiniai tinklai veikia visame pasaulyje ir duomenų subjektai jungiasi prie šių tinklų iš skirtingų jurisdikcijų. Tyrimo metu buvo nustatytos duomenų apsaugos sąvokų traktavimo virtualiuose socialiniuose tinkluose problemos. Atvejais, kada virtualus socialinis tinklas analizuoja surinktus asmens duomenis kito užsakovo vardu, virtualūs socialiniai tinklai gali būti laikomi duomenų tvarkytojais. Be to, tam tikrais atvejais duomenų subjektai taip pat galėtų būti laikomi duomenų valdytojais bei įgyti dvilypių, tiek duomenų subjektams, tiek ir duomenų valdytojams būdingų ypatumų.
5. Duomenų subjektai, įgyvendindami savo teises virtualių socialinių tinklų aplinkose, kurios pačios savaime yra globalios, pagrįstos milžiniškais tvarkomų asmens duomenų kiekiais ir daugialypėmis sudėtingomis struktūromis, gali užtikrinti savo teises tik iš dalies. Atliktas pasirinktų virtualių socialinių tinklų

privatumo politikų tyrimas atskleidė esminius duomenų subjekto teisių pažeidimus virtualiuose socialiniuose tinkluose. Virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjai tinkamai neinformuoja savo vartotojų. Didžioji dauguma analizuotų virtualių socialinių tinklų apibrėžia duomenų rinkimo, saugojimo ir naudojimo tikslų nesilaikant galiojančio reguliavimo nuostatų. Visi analizuoti virtualūs socialiniai tinklai nenurodo trečiųjų šalių, kurioms siunčia savo vartotojų duomenis pavadinimų, adresų ir kontaktinių duomenų. Tik du (Facebook ir LinkedIn) iš keturių virtualių socialinių tinklų įvardija save kaip duomenų valdytojus. Privatumo politikų tekstų formuluotės yra aptakios, neaiškios bei jų turinio prasmė beveik visais atvejais formuluojama virtualaus socialinio tinklo naudai. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad šiuo metu virtualių socialinių tinklų aplinkoje nėra taikomi elgesio kodeksai dėl duomenų subjekto teisių. Atlikta analizė patvirtino antrąjį pirmojo ginamojo teiginio dalį, kad duomenų subjektams trūksta aiškumo ir tikslumo dėl vartotojų duomenų rinkimo ir tvarkymo virtualiuose socialiniuose tinkluose.

6. Vertinant Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas dėl duomenų subjekto teisių virtualių socialinių tinklų kontekste, autorė nustatė, jog duomenų subjekto teisių turinys galiojančiame reguliavime yra pakankamai atskleistas. Vis dėlto, esminė problematika dėl duomenų subjekto teisių apsaugos yra susijusi su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu. Direktyvos 95/46/EB nuostatos, išsamiai reglamentuojančios duomenų subjekto teisių turinį, išskyrus 22 str. numatytą duomenų subjekto teisę kreiptis į priežiūros instituciją ar į teismą, praktiškai nenustato konkrečių duomenų subjekto teisių apsaugos užtikrinimo mechanizmų, kurie padėtų efektyviau saugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Kritikuotinos ir Direktyvos 24 str. apibendrintai įtvirtintos sankcijos, kurios daugelio valstybių narių duomenų apsaugos nacionaliniuose įstatymuose nustatomos taip pat sąlyginai žemos. Turint omenyje disertacijos 1 dalyje nustatytą sąlyginai žemą kreipimosi dėl pažeistų duomenų subjekto teisių lygį bei nedidelio dydžio sankcijas, autorės nuomone, virtualūs socialiniai tinklai, formuluodami privatumo politikas sau pasilieka lankstumo įgyvendinti įvairiausių verslo modelius, susijusius su asmens duomenimis. Visi virtualūs socialiniai tinklai formuluoja duomenų rinkimo tikslą tik iš dalies laikydamiesi Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatų. Taip sudaromos sąlygos atsirasti duomenų subjektui nenumatytiems duomenų panaudojimo būdams, taip pat tam, kad duomenys gali būti panaudojami ir antriniamis, nenumatytiems tikslams, apie kuriuos duomenų subjektas net nenutuokia. Virtualių socialinių tinklų kontekste ypač svarbūs procesinės teisės aspektai, kada ieškinys yra pateikiamas daugelio duomenų subjekto vardu vienoje iš pasaulio valstybių. Precedentą duomenų apsaugos ir išskirtinai duomenų subjektų teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose istorijoje formuojančios Schrems vs. Facebook bylos, kuri buvo pateikta teismui dar 2014 m., materialinių duomenų apsaugos pažeidimų nagrinėjimas dar yra neprasidėjęs dėl aplinkybių, susijusių su ieškinio kalba, teismo kompetencijos pakankamumo, kai ieškovais yra beveik viso pasaulio valstybių gyventojai. Nesant aiškiai reglamentuoto grupinio ieškinio instituto, bylos dalyviai kreipėsi į ESTT dėl tokio ieškinio įgyvendi-

nimo aspektų išaiškinimo, dėl ko bylos nagrinėjimas užtruks dar ilgiau. Taigi, išnagrinėjus duomenų subjekto teisių reguliavimo aspektus pagal galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB sąlygas, pasitvirtino antrasis ginamasis disertacijos teiginys, jog duomenų subjektų tinkamas įgyvendinimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas virtualiuose socialiniuose tinkluose yra užtikrinamas tik iš dalies.

7. 2018 m. pradėjus taikyti Reglamento nuostatas, kuris bus pagrindiniu regioniniu ES dokumentu duomenų apsaugos srityje, 80 str. įtvirtinama esminė Reglamento naujovė ginant duomenų subjektų teises – atstovavimas duomenų subjektams, kuris suteiks galimybę teikti grupinius ieškinius prieš virtualius socialinius tinklus. Taip pat Reglamente nustatomos ženkliai didesnės sankcijos ir detaliau reglamentuojama duomenų subjekto teisė į kompensaciją. Vis dėlto, vertinant Reglamento nuostatas dėl duomenų subjekto teisių virtualių socialinių tinklų aplinkoje įgyvendinimo, autorės atlikto tyrimo metu nenustatyta, jog įvyks realūs pokyčiai praktikoje taikant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Reglamento nuostatų analizė taip pat atskleidė, jog pasiūlyta duomenų subjekto teisių sistema iš esmės ne daug kuo skiriasi nuo Direktyvoje 95/46/EB išdėstytos sistemos. Reglamente pasigendama konkrečios duomenų valdytojo, ar tam tikrais atvejais duomenų tvarkytojo įpareigojimų ir/arba atsakomybės nustatymo dėl pažeidimų, kuriuos autorė nustatė atliekant privatumo politikų tyrimą – tinkamo vartotojo informavimo, duomenų rinkimo, saugojimo ir naudojimo tikslo bei trečiųjų asmenų, kuriems siunčiami duomenys, nurodymo. Be to, visiškai naujai įtvirtintos teisės taikymo prasme lieka neaiškios ir turint omenyje tiesioginį Reglamento taikymą paliekama erdvė kiekvienos iš šalių teisinio taikymo interpretacijoms.
8. Ekspertų apklausa iš esmės patvirtino visus disertacijos autorės iškeltus ginamuosius teiginius. Ekspertų teigimu, virtualūs socialiniai tinklai išsiskiria padidintomis specifinėmis šiai erdvei būdingomis rizikomis bei iš to atsirandančiomis duomenų subjekto teisių praktinio įgyvendinimo problemomis. Kalbant apie duomenų subjekto teisių reguliavimą, ekspertai nurodė, kad duomenų subjekto teisės yra pakankamai detalai reglamentuojamos tiek Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB, tiek ir Reglamente, kuris bus pradėtas taikyti nuo 2018 m. gegužės 25 d. Visgi, kalbant apie praktinio duomenų subjekto teisių įgyvendinimo aspektus, nebuvo nustatytas patvirtinimas dėl itin didelio Reglamento nuostatų teigiamo poveikio duomenų subjektų teisių apsaugai virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Norint sustiprinti duomenų subjekto teisių režimą virtualių socialinių tinklų aplinkoje, šalia teisinių būdų, ekspertai pritarė kitų, alternatyvių apsaugos būdų naudojimui. Pasak ekspertų, tokie būdai turėtų apimti techninių priemonių panaudojimą, teisinių-techninių gairių vartotojams parengimą, techninių ir organizacinių priemonių panaudojimą, kitų techninių sprendimų (programinės įrangos) panaudojimą.

Apibendrinant tyrimo metu nustatytas išvadas, disertacijos autorė mano, kad duomenų subjekto teisių reguliavimas ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose galėtų būti prilyginama teisės į privatumą internete užtikrinimo paradoksui. Mokslininkai, išnagrinėję privatumą internete, įrodė paradokso egzistavimą, kuomet vartotojai teigia esą susirūpinę

savo privatumu internete, tačiau savo veiksmais jo nesaugo. Duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos atveju, tiek galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB, tiek ir 2018 m. pradedamo taikyti Reglamento nuostatos išsamiai ir pakankamai reglamentuoja duomenų subjekto teises, tačiau atlikus tyrimą paaiškėjo, kad šių nuostatų virtualūs socialiniai tinklai nesilaiko ir duomenų subjekto teisių apsauga yra užtikrinama tik iš dalies.

Pasiūlymai. Atsižvelgiant į specifines virtualių socialinių tinklų ypatybes bei globalumą ir siekiant užtikrinti efektyvesnę apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, šalia teisinių normų autorė siūlo taikyti bendrojo reguliavimo metodą. Virtualiems socialiniams tinklams pagal teisės normose nustatytas gaires rekomenduotina parengti bei pradėti taikyti elgsenos standartus dėl savo pačių, t. y. duomenų valdytojų, taip pat duomenų tvarkytojų, duomenų subjektų, trečiųjų asmenų ir partnerių teisių ir atsakomybių. Šiuose elgsenos kodeksuose turi būti autorės siūlomi turinio ir procesiniai aspektai dėl minimalios būtinos informacijos, skirtos apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Remiantis disertacinio tyrimo nustatytais rezultatais, elgsenos kodeksuose turi būti nustatyti duomenų subjekto informavimo aspektai, taip pat duomenų kokybės principai ir teisėto duomenų tvarkymo kriterijai įgyvendinant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Be to, elgsenos kodeksuose turi būti įtvirtintos supaprastintos procedūros dėl duomenų subjektų skundų pateikimo ir jų nagrinėjimo. Disertacijos autorė taip pat siūlo 2018 m. pradedamo taikyti Reglamento rengėjus imtis atitinkamų iniciatyvų, o taip pat ir pačius duomenų subjektus pačius arba per atstovaujančias organizacijas įsitraukti į elgsenos kodeksų rengimo procesą su tikslu, kad parengti elgsenos kodeksai būtų pradėti taikyti praktikoje. Autorės nuomone, elgsenos kodeksų parengimas bei taikymas paskatintų duomenų subjektą būti įgalintu, t. y. aktyviu savo teises ginančiu subjektu, o tuo pačiu visapusiškai pagerintų duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

LITERATŪROS ŠARAŠAS

TARPTAUTINIAI TEISĖS AKTAI

1. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) gairės. 1980. Prieiga per internetą:
http://www.oecd.org/document/18/0,3343,en_2649_34255_1815186_1_1_1_1,00.html
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. 1950. Prieiga per internetą:
http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf
3. Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS NR.108). 1981. Prieiga per internetą:
<http://www.ada.lt/images/cms/File/Teises%20aktai/ES%20ir%20ET%20dokumentai/1.pdf>
4. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. 1948. Prieiga per internetą:
http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lit.pdf

Europos Sąjungos dokumentai

5. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija. 2000. Prieiga per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>
6. Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 1995. Prieiga per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:31995L0046>
7. Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/34/EB nustatanti informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. 1998. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998L0034&from=lt>
8. Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/48/EB iš dalies keičianti Direktyvą 98/34/EB, nustatančią informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. 1998. Prieiga per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998L0048&from=LT>
9. Europos Parlamento ir tarybos Direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje. 2002. Prieiga per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002L0058&from=LT>
10. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016. Prieiga per internetą:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>
11. Europos Parlamento ir tarybos reglamento pasiūlymas dėl privatumo ir asmens duomenų apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje, pakeisiantis Direktyvą 2002/58/EB. 2017. Prieiga per internetą:
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/proposal-regulation-privacy-and-electronic-communications>

12. European Union Agency for Network and Information Security (ENISA) position paper No.1 „Security issues and recommendations for online social networks“. 2007. Prieiga per internetą:
<https://www.enisa.europa.eu/publications/archive/soc-net>
13. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.5/2009 dėl socialinių tinklų internete. 2009. Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2009/wp163_lt.pdf
14. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė nuomonė Nr. 4/2007 dėl asmens duomenų apsaugos sąvokos. 2007. Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2007/wp136_lt.pdf
15. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupė nuomonė Nr. 1/2008 dėl asmens duomenų apsaugos klausimų, susijusių su programinėmis paieškos sistemomis. 2008. Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2008/wp148_lt.pdf
16. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.1/2010 dėl sąvokų „duomenų valdytojas“ ir „duomenų tvarkytojas“. 2010. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp169_lt.pdf
17. 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr.8/2010 dėl taikytinos teisės. 2010. Prieiga per internetą:
http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2010/wp179_lt.pdf
18. Recommendation CM/Rec(2012) 4 of the Committee of Ministers to member States on the protection of human rights with regard to social networking services. 2012. Council of Europe. Prieiga per internetą:
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Rec%282012%294&Language=lanEnglish&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>
19. Report and Guidance on Privacy in Social Network Services „Rome Memorandum“. 2008. Prieiga per internetą:
http://www.datenschutz_berlin.de/attachments/461/WP_social_network_services.pdf
20. Safer social networking principles for the EU. 2009. Prieiga per internetą:
https://ec.europa.eu/digital-single-market/sites/digital-agenda/files/sn_principles.pdf

NACIONALINIAI TEISĖS AKTAI

21. „Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ 1992. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
22. „Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas.“ 1996. Prieiga per internetą:
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29193/OWKZrXIEQP>
23. Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo komentaras, prieiga per internetą:
<http://www.ada.lt/go.php/lit/Asmens-duomenu-teisines-apsaugos-istatymo-komentaras-/224>

TEISMŲ PRAKTIKA

Europos žmogaus teisių teismo sprendimai

24. EŽTT sprendimas 1234/05 Reklous vs. Davouris v. Graikiją. 2009.

25. EŽTT sprendimas 9248/81 Leander vs. Švedija. 1987.
26. EŽTT sprendimas 8691/79 Malone vs. Jungtinę Karalystę. 1985.
27. EŽTT sprendimas 10454/83 Gaskin vs. Jungtinę Karalystę. 1989.
28. EŽTT sprendimas 16424/90 McMichael vs. Jungtinę Karalystę. 1995.
29. EŽTT sprendimas 22009/93 Z. vs. Suomiją. 1997.
30. EŽTT sprendimas Nr. 30562/04 ir 30566/04 S. ir Marper vs. the United Kingdom. 2008.
31. EŽTT sprendimas Nr. 42326/98 Odièvre vs. Prancūziją. 2003.
32. EŽTT sprendimas Nr. 32881/04 K. H. ir kiti vs. Slovakiją. 2009.
33. EŽTT sprendimas Nr. 33783/09 Godelli vs. Italiją. 2012.
34. EŽTT sprendimas Nr. 28341/95 Rotaru vs. Rumunija. 2000.

Europos Sąjungos teisingumo teismo sprendimai

35. ESTT byla C-131/12, Google vs. Gonzalez, 2014. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?doclang=EN&docid=152065>
36. Sujungtos bylos C-92/09 ir C-93/09 Volker ir Markus Schecke ir Hartmut Eifert vs. Land Hessen. 2010. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:62009CJ0092&from=EN>
37. ESTT byla Nr. C-553/07, College van burgemeester en wethouders van Rotterdam vs. M. E. E. Rijkeboer, 2009. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-553/07>
38. ESTT byla C-101/01, Bodil Lindqvist. 2003. Prieiga per internetą: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-101/01>

Kitų teismų sprendimai

39. Maximian Schrems vs. Facebook Ireland Limited. 2014. Prieiga per internetą: http://www.europe-v-facebook.org/sk/sk_en.pdf
40. UAB „Creditinfo“ prieš Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją. 2016, žiūrėta 2016 11 04, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4f6d2f0f-c66b-4167-ab4f-3f085b70d55e>

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Monografijos ir straipsnių rinkiniai

41. Carminati B. et al. *Security and trust in online social networking*. Morgan & Claypool publishers, 2014.
42. Bartsch Hans-Jürgen. *Yearbook of European Law*. Council of Europe, 1981.
43. Etzioni A. *The Limits of Privacy*. New York: Basic Books, 1999.
44. Fuster Gloria González. *The emerge of data protection as a fundamental right of the EU*. Springer: *Law, governance and technology series*, 16, 2014.
45. Gutwirth S. et al. *Reinventing data protection*. Springer: Science and business (2009), 181.

46. Kaplin W.A. and Lee B.A. *A Legal Guide for Student Affairs Professionals*. San Francisco: Jossey-Bass, 1997.
47. Kirtley, J. *Privacy versus the Public Right to Know*. Encyclopedia of International Media and Communications. 2003.
48. Kuner C. *European data protection law*. Second ed. Oxford: Oxford University Press, 2007.
49. Kuner C. *European data protection law – corporate compliance and regulation*. Second ed. 2007.
50. Lessig L. *Free culture: the nature and future of creativity*. Penguin: Harmondsworth, 2005.
51. Mayer-Schonberger V. *Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age*. Princeton University Press, 2009.
52. Michael J. *Privacy and human rights: An international and comparative study, with special references to developments in information technology*. Dartmouth: UNESCO Pub., Aldershot: Paris, 1994.
53. Spinello R. A. ir Tavani H. T. *Readings in Cyberethics*. Sudbury, Massachusetts: Jones and Barlett Publishers, 2004.
54. Vaišvila A. *Teisės teorija : vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2004.
55. Wasserman S. ir Faust K. *SocialNetworkAnalysis*. Cambridge University Press, 1994.

Monografijos elektroninėje erdvėje

56. *Europos duomenų apsaugos teisės vadovas*. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2014.
<http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-handbook-data-protection-lt.pdf>
57. Gutwirth et al. *Privacy, data protection and ethical issues in new and emerging technologies: Assessing citizens' concerns and knowledge of stored personal data*. PRESCIENT project, 2012.
http://www.prescient-project.eu/prescient/inhalte/download/PRESCIENT_Deliverable_3_Final.pdf
58. L'Hoiry et al. *A European perspective on data protection and access rights*. IRIS project, 2012.
<http://irissproject.eu/wp-content/uploads/2014/06/European-level-legal-analysis-Final1.pdf>
59. Martin A. ir Van Bavel R. *Assessing the Benefits of Social Networks for Organizations*. European Commission Joint research Center, 2013.
<http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC78641.pdf>

Moksliniai straipsniai periodinėje literatūroje

60. Alaszewski Andy „Literature Review: New Technology and Social Work.“ *The British Journal of Social Work*, 15 (1985): 409 – 415.
61. Al-Qurishi M. et al, „Online social network management systems: state of art,“ *Procedia Computer Science* 73 (2015): 474–481.
62. Amrose M.L. „It's about time: privacy, information life cycles, and the right to be forgotten.“ *Stanford technology law review* 16, 2 (2013): 369–422.

63. Bainbridge D. ir Pearce G. „The UK data protection act 1998 – data subject’s rights.“ Elsevier: *Computer law and security* 14, 6 (1998): 403–404.
64. Balboni P. et al. „Legitimate interest of the data controller New data protection paradigm: legitimacy grounded on appropriate protection.“ *International Data Privacy Law* 3,4 (2013): 244–261.
65. Bartolini C. ir Siry L. „The right to be forgotten in the light of the consent of the data subject.“ Elsevier: *Computer law & Security review* (2016).
66. Bloustein Edward J. „Privacy as an aspect of human dignity: an answer to dean Prosser.“ *New York University Law Review* 39,6 (1964): 962–1007.
67. Blume P. „The inherent contradictions in data protection law.“ *International Data Privacy Law* 2,1 (2012): 26–34.
68. Boyd D. ir Ellison N.B. „Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship.“ *Journal of Computer–Mediated Communication* 13 (2007): 210–230.
69. Buccafurri F. et al. „A model to support design and development of multiple–social–network applications.“ Elsevier: *Information Sciences* 331 (2016): 99–119.
70. Collingwood L. ir Broadbent G. „Offending and being offended online: vile messages, jokes and the law.“ Elsevier: *Computer law & security review*, 31 (2015): 763–772.
71. Daniel B. et al. „Data protection: the challenges facing social networking.“ *Brigham Young University International Law & Management Review*, 6, 2(2010): 127–152.
72. David Hughes R.L. „Two concepts of privacy.“ Elsevier: *Computer law & security review* 31 (2015): 527–537.
73. Douglas M. „Questioning the right to be forgotten.“ *Alternative Law Journal* 40, 2 (2015): 109– 112.
74. Ellison N. et al „The benefits of Facebook „friends“: exploring the relationship between college students’ use of online social networks and social capital.“ *Journal of computer–mediated communication* 12,3 (2007): 1143–1168.
75. Felt A. ir Evans D. „Privacy protection for social networking APIs.“ *Web 2.0 Security and Privacy* (2008): 1–9.
76. Fialova E. „Data portability and informational self–determination.“ *Masaryk University Journal of Law and Technology* 8, 1 (2014): 45–55.
77. Fogues Ricard et al. „Open Challenges in Relationship–Based Privacy Mechanism for Social Network Services.“ *International Journal of Human–Computer Interaction* 2015: 350–370.
78. Forster D. P. and Mahadevan S. „Information sources for planning and evaluating adult psychiatric services.“ *Journal of Public Health Medicine*, 3 (1981):160–168.
79. Garrie D. B. et al. „Data protection: the challenges facing social networking.“ *International law & management review* 6 (2010): 127–152.
80. Giurgiu A. „Challenges of regulating a right to be forgotten with particular reference to Facebook.“ *Masaryk University Journal of Law and Technology* 7, 2 (2013): 361–378.
81. Golder S. et al. „Rhythms of social interaction: messaging within a massive online network.“ Springer: *Third international conference on communities and technologies* (2007): 41–66.

82. Graef I. „Mandating portability and interoperability in online social networks: regulatory and competition law issues in the European Union.“ Elsevier: *Telecommunications Policy* 39 (2015): 502–514.
83. Graef I. et al. „Assessing data access issues in online platforms.“ Elsevier: *Telecommunications policy* 39 (2015): 375–387.
84. Grumadaitė K. ir Jucevičius G. „Reguliavimo ir savireguliacijos problema šiuolaikinėse sistemose.“ *Viešoji politika ir administravimas* 13,3 (2014): 386–399.
85. Haynes D. et al. „A regulatory model for personal data on social networking services in the UK,“ *International Journal of Information Management* 36 (2016): 872–882.
86. Hildebrandt Mireille. „Balance or Trade-off? Online Security Technologies and Fundamental Rights.“ *Philosophy and Technology* 26 (2013): 357–379.
87. Hirsch D.D. „The Law and Policy of Online Privacy: Regulation, Self-Regulation, or Co-Regulation?“ *Seattle University Law Review* 34:439. (2011): 439–480.
88. Hodge M.J. „Comment: The Fourth Amendment and Privacy Issues on the ‘New’ Internet. Facebook.com and Myspace.com.“ *Southern Illinois University Law School Journal*, (2006): 95–122.
89. Houghton D.J. ir Joinson A.N. „Privacy, social networks sites, and social relations“ *Journal of technology in human services* 28 (2010): 74 – 94.
90. Kang J. „Information privacy in cyberspace transactions.“ *Stanford Law Review* 50,4 (1998): 1193–1294.
91. Karg M., Fahl C. „Rechtsgrundlagen für den Datenschutz in sozialen Netzwerken“, *Kommunikation und Recht*, 7–8(2011):456–458.
92. Kern R. et al. „Remain in perpetuity. Facebook memorial pages.“ Elsevier: *Telematics and Informatics* 30 (2013): 2–10.
93. Kokolakis S. „Privacy attitudes and privacy behaviour: A review of current research on the privacy paradox phenomenon,“ *Computers & Security* 64 (2017): 122–134.
94. Koops B.-J. „Forgetting footprints, shunning shadows. A critical analysis of the „Right to be forgotten“ in big data practice“, *SCRIPTed*, vol.8, no.3 (2011): 229–256.
95. Kranenborg H. „Google and the right to be forgotten [notes].“ *European Data Protection Law Review* 1, 1 (2015): 75–76.
96. Krasnova H. et al. „Privacy concerns and identity in online social networks,“ Springer: *Identity journal* 2 (2009): 39–63.
97. L’Hoiry X. D. ir Norris C. „The honest data protection officer’s guide to enable citizens to exercise their subject access rights: lessons from a ten-country European study.“ *Oxford Journals: International Data Privacy Law* 5,3 (2015): 190–204.
98. LeSieur F. „Regulating cross-border data flows and privacy in the networked digital environment and global knowledge economy.“ *International data privacy law* 2,2 (2012): 93–104.
99. Libby R., Blashfield R. „Performance of a composite as a function of a number of judges,“ *Organizational Behavior and Human Performance* 21(1978):121–129.
100. Mantelero A. „The EU Proposal for a General Data Protection Regulation and the roots of the „right to be forgotten.“ Elsevier: *Computer law & Security review* 29 (2013): 229–238.

101. Marsoof A. „Online social networking and the right to privacy: the conflicting rights of privacy and expression.“ Oxford University Press: *International journal of law and information technology* 19,2 (2011): 110–132.
102. McGoldrick D. „The limits of freedom of expression on Facebook and social networking sites: a UK perspective.“ Oxford University Press: *Human rights law review* 13,1 (2013):125–151.
103. Mendez Fernando ir Mendez Mario. „Comparing privacy regimes: federal theory and the politics of privacy regulation in the European Union and the United States.“ Oxford University Press: *The Journal of Federalism* 40, 4 (2009): 617–645.
104. Norberg P.A. et al. „The privacy paradox: personal information disclosure intentions versus behaviors,“ *The Journal of Consumer Affairs* 41,1 (2007):100–126.
105. Owings L. „The right to be forgotten.“ *Akron Intellectual Property Journal* 9,45 (2015): 45–82.
106. Parent W. A. „Privacy, Morality, and the Law.” *Philosophy & Public Affairs* 12, 4 (1983): 269–288.
107. Paul de Hert, Vagelis Papakonstantinou, „The proposed data protection regulation replacing Directive 95/46/EC: a sound system for the protection of individuals,“ *Computer law & security review* 28 (2012): 130–142.
108. Paul de Hert, Vagelis Papakonstantinou, „The new General Data Protection Regulation: still a sound system for the protection of individuals,“ *Computer law & security review* 32 (2016):179–194.
109. Powell Connie Davis. „Privacy for Social Networking.”*University of Arkansas at Little Rock Law Review* 34,4 (2012): 689–711.
110. Reding Viviane, „The European data protection framework for twenty first century.“ *International Data Privacy Law* 2,3 (2012): 119–129.
111. Richards D. V. „Posting Personal Information on the Internet: A Case for Changing the Legal Regime Created by S 230 of the Communications Decency Act.” *Texas Law Review*, (2007): 1321–1322.
112. Rizk Hakeem. „Fundamental Right or Liberty?: Online Privacy’s Theory for Co-existence with Social Media.“ *Howard Law Journal* 56, 3 (2013): 951–982.
113. Rosen J. „The Right to be Forgotten.“ *64 Stanford technology law review online* (2012): 88–89.
114. Spiekermann S, Novotny A. „A vision for global privacy bridges: technical and legal measures for international data markets“ *Computer law & Security Review* 31 (2015): 181–200.
115. Stoica C.F. ir Safta M. „Theoretical and practical issues relating to the right to the protection of personal data.“ *Juridical Tribune* 5, 5 (2015): 88–105.
116. Swire P. ir Lagos Y. „Why the right to data portability likely reduces consumer welfare: Antitrust and privacy critique.“ *Maryland Law Review* 72, 2 (2013): 335–380.
117. Tene O. „Privacy: the new generations.“ *International data privacy law* 1,1 (2011): 15–27.
118. Timm D.M. ir Duven C.J. „Privacy and social networking sites.“ *Wiley Periodicals: Using emerging technologies to enhance student engagement* New Directions for Student Services Issue, 124 (2008): 89–102.

119. Toch E. et al. „Personalization and privacy: a survey of privacy risks and remedies in personalization-based systems.“ *Business Media* 22 (2012): 203–220.
120. Van Eecke P. ir Truyens M. „Privacy and social networks.“ Elsevier: *Computer law & security review* 26 (2010): 535–546.
121. Van Deijk N. et al., „A risk to a right? Beyond data protection risk assessments,” *Computer law & security review* 32 (2016): 286–306.
122. Warren Samuel ir Brandeis Louis. „Teisė į privatumą.” (angl. – „The right to privacy“) *Harvard law review* 4,5 (1890): 1.
123. Wechsler S. „The right to remember: The European Convention on Human Rights and the right to be forgotten.“ *Columbia Journal of Law and Social Problems* 49, 1 (2015): 135–165.
124. Weiss S. „Privacy threat model for data portability in social network applications.“ Elsevier: *International Journal of Information Management* 29 (2009): 249–254.
125. Westin A., „Privacy and Freedom.” *Washington and Lee Law Review* 1, 20 (1968): 166–170.
126. Willis S. „Data privacy or protection? The Data Subject’s interest.“ *Law, Computers & Artificial Intelligence* 3,1, (1994): 67–83.

Moksliniai straipsniai elektroniniuose leidiniuose

127. Abdesslem F.B. et al. „Reliable online social network data collection.“ Springer: *Computational Social Networks: Mining and Visualization* (2012):183–202.
<https://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/10023/2411/1/sn2011.pdf>
128. Beye M. et al. „Literature overview – privacy in online social networks.“ *Researchgate.net* 1 (2010):2.,
<http://doc.utwente.nl/74094/1/literaturereview.pdf>
129. Busch A. „From Safe Harbour to the Rough Sea? Privacy Disputes across the Atlantic.“ *SCRIPT-ed* 3,4 (2006):318.
https://www.researchgate.net/publication/228199158_From_Safe_Harbour_to_the_Rough_Sea_Privacy_Disputes_Across_the_Atlantic
130. Flendrovsky A. „The scope of the right to access under the fundamental right of data protection. Constitutional developments in Austria.“ *Vienna Online Journal of international constitutional law*,
http://heinonline.org.skaitykla.mruni.eu/HOL/Page?handle=hein.journals/vioincl2&div=30&start_page=213&collection=journals&set_as_cursor=2&men_tab=srchresults
131. Foutuchos M. „The European Workplace: the right to privacy and data protection.“ *Accounting business & public interest* 4,1 (2005): 40,
<http://visar.csustan.edu/aaba/Foutouchos.pdf>
132. Hadfield, Tom. „Facebook’s Messenger Bot Store could be the most important launch since the App Store.” *Žiūrėta* 2016 03 21.
<http://techcrunch.com/2016/03/17/facebooks-messenger-in-a-bot-store/>
133. Kacimi M. et al. „Anonymous opinion exchange over untrusted social networks. *Proceedings of the second ACM EuroSys workshop on social network systems* (2009): 26–32. <http://www.inf.unibz.it/~mkacimi/eurosys2009.pdf>

134. Patterson M., „What is an API and why does it matter.“ Žiūrėta 2016 03 22. <http://sproutsocial.com/insights/what-is-an-api>/Reznik M. „Identity theft on social networking sites: developing issues of internet impersonation.“ *Touro law review* 29,2 (2013):455–483.
<http://digitalcommons.tourolaw.edu/lawreview/vol29/iss2/12/>
135. Petraitytė I., „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą.“ *Teisė* 80 (2011): 169.
<http://www.vu.lt/leidyba/lt/mokslo-zurnalai/teise/archyvas/teise-2012-80-tomas>
136. Reznik M. „Identity theft on social networking sites: developing issues of internet impersonation.“ *Touro law review* 29,2 (2013):455–483.
<http://digitalcommons.tourolaw.edu/lawreview/vol29/iss2/12/>
137. Solove D. „Understanding Privacy.“ The George Washington University Law School. Public law and legal theory working paper No. 420 (2008),
<http://www.usdrinc.com/downloads/Privacy.pdf>
138. Van Alsenoy Brendan et al. „From social media service to advertising network. A critical analysis of Facebook’s revised policies and terms.“ iMinds, Belgium, (2015).
<http://www.law.kuleuven.be/citip/en/news/item/facebooks-revised-policies-and-terms-v1-3.pdf>
139. Zwick D. ir Dholakia N. „Models of Privacy in the Digital Age: Implications for Marketing and E-Commerce.“ American University, University of Rhode Island, (2009): 18.
[http://ritim.cba.uri.edu/Working%20Papers/Privacy-Models-Paper\[1\].pdf](http://ritim.cba.uri.edu/Working%20Papers/Privacy-Models-Paper[1].pdf)

Kiti dokumentai

140. A Dictionary of Computing interneto svetainė. Žiūrėta 2016 03 10.
<http://www.encyclopedia.com/doc/1O11-dataprotectionlegislation.html>
141. Annual report of the national authority for the data protection and freedom of information 2014. National Authority for Data Protection and Freedom of Information Budapest, 2015. Žiūrėta 2016–03–08.
142. Annual report of the data protection commissioner of Ireland 2014. Data protection commissioner. Žiūrėta 2016 03 13.
<https://www.dataprotection.ie/docimages/documents/Annual%20Report%202014.pdf>
143. Annual report of the national authority for the data protection and freedom of information 2014. National Authority for Data Protection and Freedom of Information Budapest, 2015. Žiūrėta 2016–03–08.
http://www.naih.hu/files/Annual-report_NAIH_2014_EN_FINAL_v4.pdf
144. Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas. Duomenų subjekto teisė. Žiūrėta 2016 03 15.
<http://www.consilium.europa.eu/lt/policies/data-protection-reform/data-protection-regulation/>
145. Browse the world’s largest API repository. Žiūrėta 2016 03 22.
<http://www.programmableweb.com/category/social/apis?category=20087>
146. Bibliography of research on social networks site. Žiūrėta 2016 03 09.
<http://www.danah.org/researchBibs/sns.php>

147. Case law, published cases involving social media evidence. 2012. Žiūrėta 2016 03 09.
http://www.x1.com/products/x1_social_discovery/case_law_2012.html
148. Caspar Johannes. „The Significance of Consent for Data Protection in Social Networks.” 2013. Pranešimas konferencijoje „Privatumas internete: sutikimas ateičiai“, Malta, 2013 kovas.
149. Code of Fair Information Practices. Žiūrėta 2016 03 11,
<http://www.ftc.gov/reports/privacy3/fairinfo.shtm>.
150. Commentary of the charter of fundamental rights of European Union. 2006. EU network of independent experts on fundamental rights. Prieiga per internetą:
<http://llet-131-98.uab.es/CATEDRA/images/experts/COMMENTARY%20OF%20THE%20CHARTER.pdf>
151. Edinburgo universiteto internetinė svetainė. Žiūrėta 2016 03 10.
<http://www.ed.ac.uk/records-management/data-protection/what-is-it/definitions/data-subject>
152. Emsoc Project – vartotojo įgalinimas socialinės medijos kultūroje (angl – User Empowerment in a Social Media Culture). Žiūrėta 2016 09 10,
<http://emsoc.be/academic-community/>
153. Europe versus Facebook. 2014. Žiūrėta 2016 09 24.
http://europe-v-facebook.org/EN/Complaints/Class_Action/class_action.html
154. Europos duomenų apsaugos kontrolieriaus įstaigos internetinis žodynas. Žiūrėta 2016 03 10. <https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/edps/EDPS/Dataprotection/Glossary/pid/74>Oksfordo internetinis žodynas. Žiūrėta 2016 03 09.
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/privacy>
155. Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos reforma. Žiūrėta 2016 10 26,
http://ec.europa.eu/justice/data-protection/reform/index_en.htm
156. Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno nuomonė dėl dokumento „Pasi-tinkant didžiųjų duomenų iššūkius: skaidrumo, vartotojų kontrolės, pritaikytosios duomenų apsaugos ir atskaitingumo poreikis santrauka“. Žiūrėta 2016 10 29,
https://secure.edps.europa.eu/EDPSWEB/webdav/site/mySite/shared/Documents/Consultation/Big%20data/16-02-20_challenges_of_big_data_LT.pdf
157. Facebook duomenų politika. Žiūrėta 2016 06 19,
<https://www.facebook.com/about/basics/>.
158. Holvast, „History of privacy.“ Pranešimas konferencijoje tarptautinėje vasaros mokykloje, Brno, 2008 rugsėjo 1–7 d.
159. Information commissioner annual report and financial statements 2014/2015. In-formation Commissioner’s office. Žiūrėta 2016 03 13.
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/441363/ico-annual-report-2014-2015.pdf
160. Joinson A.N. „Looking at“, „looking up“ or „keeping up with“ people? Motives and uses of Facebook.“ Paper presented at the computer human interaction conference: Helsinki, 2008.
161. Lampe C., Ellison N. ir Steinfield C., „A familiar face(book): profile elements as si-gnals in an online social network.“ Paper presented at the proceedings of the special interest group on computer human interaction conference: California, 2007.

162. Lampe C., Ellison N. ir Steinfield C. „A face(book) in thr crowd: social searching vs. social browsing.“ Paper presented at the proceedings of the 2006 20 th anniversary conference on computer supported cooperative work: Canada, 2006.
163. Number of social network users worldwide from 2010 to 2018 (in billions). Žiūrėta 2016 03 09.
<http://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>
164. Overview of the privacy act of 1974 (2015 edition). Žiūrėta 2016 03 11,
<https://www.justice.gov/opcl/overview-privacy-act-1974-2015-edition>
165. Oxford Journal search internetinė duomenų bazė. Žiūrėta 2016 03 10.
<http://www.oxfordjournals.org.skaitykla.mruni.eu/en/>
166. Privacy International internetinė svetainė. Žiūrėta 2016 03 10.
<https://www.privacyinternational.org/node/44>
167. Reding, Viviane. „ES duomenų apsaugos reforma ir socialinė medija: didinant gyventojų pasitikėjimą ir kuriant naujas galimybes.“ Pranešimas ekonomikos konferencijoje Naujos socialinės medijos marketingo galimybės: Paryžius, 2011 m. lapkričio 29 d.
168. Social network Web application architecture. Žiūrėta 2016 03 22.
<http://www.webbizdesigns.com/websit%20e-planning/social-network-web-application-architecture>
169. Special Eurobarometer 431. Data protection. 2015. Žiūrėta 2016 03 09,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_431_en.pdf
170. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Substantive revision, 2013. Žiūrėta 2016 03 09.
<http://plato.stanford.edu/entries/privacy/>
171. Summary of replies to the public consultation about the future legal framework for protecting personal data.“ Žiūrėta 2016 04 08,
http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0003/summary_replies_en.pdf
172. Weichert Thilo. „Current data protection challenges in social networks.“ Pranešimas kasmetinėje ES asmens duomenų konferencijoje: Trier, Vokietija, 2013.

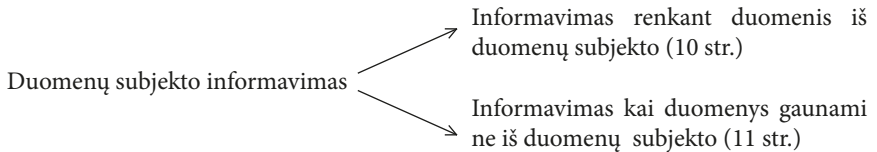

PRIEDAI

Schemos:

Schema Nr. 1. Duomenų subjekto teisės pagal Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB

(II skyriaus „BENDROSIOS ASMENS DUOMENŲ TVARKYMO TEISĖTUMO TAISYKLĖS“ IV – VII skirsniai)

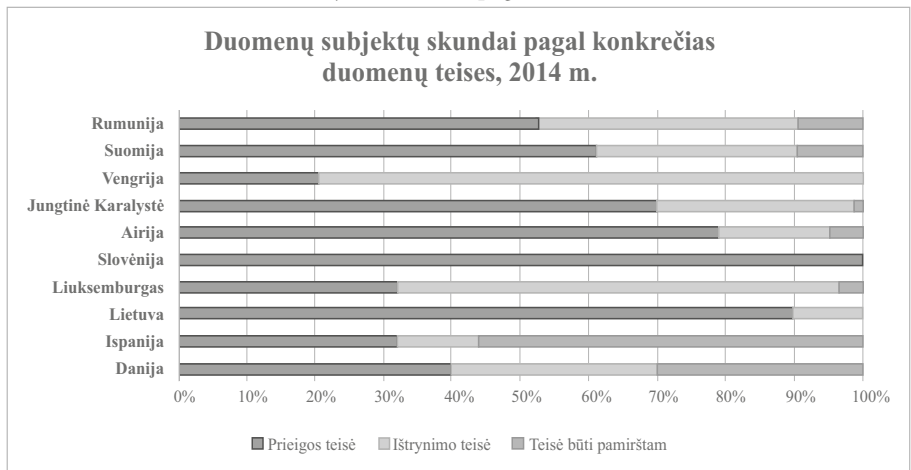

TEISĖ	STRAIPSNIS
Duomenų subjekto teisė gauti informaciją	12
Teisė ištaisyti, ištrinti arba blokuoti duomenis	12 b)
Duomenų subjekto teisė prieštarauti	14
Duomenų subjekto teisė, kad jo atžvilgiu nebus daromas sprendimas, kuris sukuria jam teisinį poveikį arba kuris ženkliai paveikia jį ir kuris yra paremtas tikta automatinio duomenų tvarkymu.	15

Išimtyms ir apribojimais (13 str.)

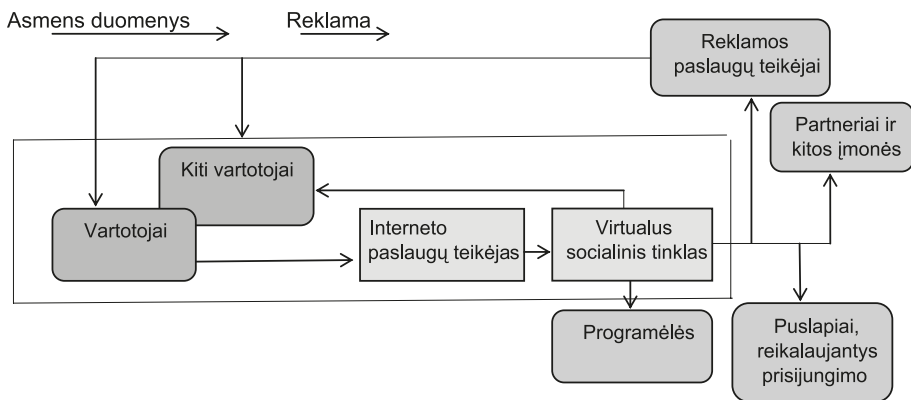
Šaltinis: Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 1995.

Schema Nr. 2. Duomenų subjektų skundai pagal konkrečias duomenų teises

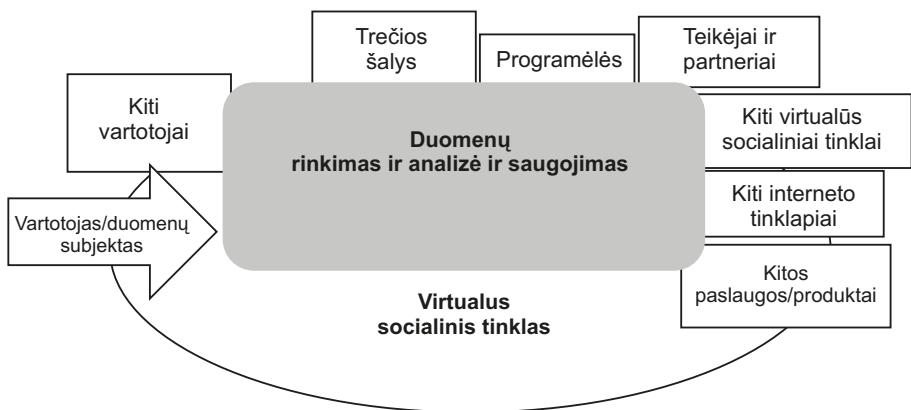
Šaltinis: autorės surinkti duomenys iš duomenų priežiūros institucijų tinklapių bei komunuojant su priežiūros institucijų atstovais el. paštu.

Schema Nr. 3. Virtualus socialinis tinklas

Šaltinis: D. Haynes et al. „A regulatory model for personal data on social networking services in the UK,“ *International Journal of Information Management* 36 (2016): 874. 872–882.

Schema Nr. 4. Virtualaus socialinio tinklo veikimo modelis elektroninėje platformoje

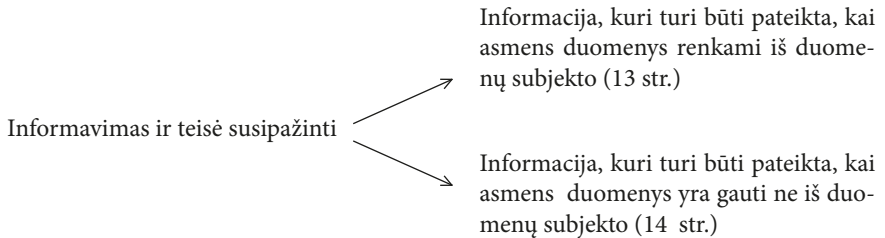

Šaltinis: autorės parengta schema atlikus asmens duomenų srautų judėjimo analizę mokslinėje literatūroje.

Schema Nr. 5. Duomenų subjekto teisės pagal Reglamentą

(III skyriaus „DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS“, I – V skirsniai)

Skaidrus informavimas, pranešimas ir duomenų subjekto naudojimosi savo teisėmis sąlygos (12 str.)

TEISĖ	STRAIPSNIS
Duomenų subjekto teisė susipažinti su duomenimis	15
Teisė reikalauti ištaisyti duomenis	16
Teisė reikalauti ištrinti duomenis („teisė būti pamirštam“)	17
Teisė apriboti duomenų tvarkymą	18
Teisė į duomenų perkeliamumą	20
Teisė nesutikti	21
Duomenų subjektas turi teisę, kad jam nebūtų taikomas tik automatiškuoju duomenų tvarkymu, įskaitant profiliavimą, grindžiamas sprendimas, dėl kurio jam kyla teisinės pasekmės arba kuris jam panašiu būdu daro didelį poveikį.	22

Apribojimai (23 str.)

Šaltinis: Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). 2016.

Lentelės:

Lentelė Nr. 1. ES valstybių duomenys dėl duomenų subjektų teisių

ES valstybė	Iš kokio šaltinio gauti duomenys
1. Airija	Metinė ataskaita 2014
2. Austrija	Metinė ataskaita 2013/2014
3. Belgija	Institucijos raštas
4. Bulgarija	Metinė ataskaita 2014
5. Čekija	Metinė ataskaita 2014
6. Danija	Institucijos raštas
7. Estija	Institucijos laiškas ir Metinė ataskaita 2014
8. Graikija	Metinė ataskaita 2014
9. Ispanija	Institucijos raštas

10. Italija	Metinė ataskaita 2014
11. Jungtinė Karalystė	Metinė ataskaita 2014/2015
12. Kipras	Nėra duomenų
13. Kroatija	Nėra duomenų
14. Latvija	Institucijos raštas
15. Lenkija	Institucijos raštas
16. Lietuva	Institucijos raštas
17. Liuksemburgas	Institucijos raštas
18. Malta	Nėra duomenų
19. Nyderlandų Karalystė	Metinė ataskaita 2014
20. Portugalija	Nėra duomenų
21. Prancūzija	Metinė ataskaita 2014
22. Rumunija	Institucijos laiškas
23. Slovakija	Nėra duomenų
24. Slovėnija	Institucijos raštas
25. Suomija	Institucijos raštas
26. Švedija	Institucijos raštas
27. Vengrija	Metinė ataskaita 2014
28. Vokietija	Nėra duomenų

Šaltinis: autorės surinkti duomenys iš duomenų priežiūros institucijų tinklapių bei komunuojant su priežiūros institucijų atstovais el. paštu.

Lentelė Nr. 2. Duomenų dėl duomenų subjektų teisių išskirstymas

ES valstybių skaičius, iš kurių gauti duomenys		Duomenų pobūdis
22	12	Bendra statistika dėl duomenų subjektų teisių skundų
	10	Skundų statistika pagal atskiras duomenų subjektų teises

Šaltinis: autorės surinkti duomenys iš duomenų priežiūros institucijų tinklapių bei komunuojant su priežiūros institucijų atstovais el. paštu.

Lentelė Nr. 3. Skundų dėl duomenų subjektų teisių dalis skaičiuojant nuo visų skundų

Šalis	Bendras skundų skaičius	Skundai dėl duomenų subjektų teisių	Skundų dėl duomenų subjektų teisių procentinė išraiška nuo visų skundų
Danija	300	51	17 %
Ispanija	10074	1868	18.54%
Lietuva	505	61	12.08 %
Liuksemburgas	207	90	43.48%
Slovėnija	Nėra duomenų	67	–
Airija	960	628	65.42 %

Jungtinė Karalystė	14268	9393	65.83 %
Vengrija	3030	2063	68.09 %
Suomija	1093	291	26.62%
Rumunija	940	162	17.23%

Šaltinis: autorės surinkti duomenys iš duomenų priežiūros institucijų tinklapių bei komunikuojant su priežiūros institucijų atstovais el. paštu.

Lentelė Nr. 4. Skundai dėl duomenų subjektų teisių pagal populiacijos dydį

Šalis	Populiacija (2014 pagal europa.eu duomenis)	Skundai dėl duomenų subjektų teisių	Skundų skaičius dėl konkrečių duomenų subjektų teisių, tenkantis 100 000 konkrečios valstybės gyventojui
Danija	5627235	51	0.91
Ispanija	46507760	1868	4.02
Lietuva	2943472	61	2.07
Liuksemburgas	549680	90	16.37
Slovėnija	2061085	67	3.25
Airija	4604029	628	13.64
Jungtinė Karalystė	64308261	9393	14.61
Vengrija	9879000	2063	20.88
Suomija	5451270	291	5.34
Rumunija	19942642	162	0.81

Šaltinis: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en; autorės surinkti duomenys iš duomenų priežiūros institucijų tinklapių bei komunikuojant su priežiūros institucijų atstovais el. paštu.

Lentelė Nr. 5. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 ir 12 straipsniai

Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 straipsnis	Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 12 straipsnis
<p>Duomenų valdytojas arba jo atstovas privalo duomenų subjektui, iš kurio renkami su juo susiję duomenys, suteikti bent tokią informaciją, jeigu jis jos dar neturi:</p> <ol style="list-style-type: none"> duomenų valdytojo arba jo atstovo, jei toks yra, tapatybę; tikslai, dėl kurių ketinama tvarkyti šiuos duomenis; bet kokia platesnė informacija, kaip antai: – duomenų gavėjai ar gavėjų kategorijos, – ar į klausimus atsakoma privaloma tvarka, ar savanoriš 	<p>Kiekvienas duomenų subjektas turi teisę reikauti, kad Duomenų valdytojas:</p> <ol style="list-style-type: none"> be apribojimų, priimtinais laiko tarpais, per daug nedelsdamas ir be pernelyg didelių išlaidų, pateiktų: <ul style="list-style-type: none"> – patvirtinimą, ar su juo susiję duomenys yra tvarkomi, ir informaciją bent jau apie tvarkymo tikslus, duomenų kategorijas, gavėjus, kuriems atskleidžiami duomenys, arba jų kategorijas,

<p>kai, taip pat galimos neatsakymo pasekmės, – teisės gauti informaciją ir teisės pataisyti duomenis apie save buvimas; kiek tokios platesnės informacijos reikia, atsižvelgus į specifines duomenų rinkimo aplinkybes, kad būtų garantuotas teisingas subjekto duomenų tvarkymas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – pranešimą suprantamu pavidalu apie tvarkomus duomenis ir bet kurią prieinamą informaciją apie jų šaltinius, – žinias apie loginius metodus, naudojamus automatiškai tvarkant duomenis apie duomenų subjektą, bent 15 str. 1 dalyje nurodytų automatišų sprendimų atveju; <p>b. tinkamai ištaisyti, ištrinti arba blokuoti duomenis, kurie tvarkomi nesilaikant šios direktyvos nuostatų, o ypač, kai tie duomenys yra neišsamūs ar netikslūs;</p> <p>c. praneštų trečiosioms šalims, kurioms duomenys buvo atskleisti, kad pagal b punktą duomenys buvo ištaisyti, ištrinti ar blokuoti, nebent tai padaryti būtų neįmanoma arba pernelyg sunku.</p>
---	---

Šaltinis: Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. 1995.

Klausimynas:

Klausimynas Nr. 1. Klausimai ekspertams

1. Kuo, jūsų nuomone, yra ypatingos ir kokiomis savybėmis išsiskiria duomenų subjekto teisės ir jų įgyvendinimas virtualių socialinių tinklų aplinkoje?
2. Kokios, jūsų nuomone, yra didžiausios problemos, susijusios su duomenų subjekto teisių reguliavimu ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose?
3. Ar turėtų būti duomenų subjekto teisės (prieigos teisė, koregavimo teisė, teisė būti pamirštam) aiškiai įvardintos, suformuluotos bei paaiškintos virtualių socialinių tinklų privatumo politikose? Pagrįskite savo atsakymą.
4. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. apibrėžia duomenų kokybės principus, tame tarpe aiškiai apibrėžto ir teisėto tikslo ir su tuo suderinto tolimesnio duomenų tvarkymo; adekvatumo; tikslumo. Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 7 str. įtvirtina konkrečius duomenų tvarkymo teisėtus kriterijus, tame tarpe sutikimą, sutartis, ir pan.:
  - 4.1. Ar virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstų nuostatos turėtų būti apibrėžiamos konkrečiai, tiksliai laikantis aukščiau įvardintų Direktyvos 95/46/EB principų ir kriterijų ar visgi galėtų būti formuluojamos abstrakčiau?
  - 4.2. Ar virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstuose duomenų rinkimo tikslas turėtų būti aiškiai apibrėžtas, kaip yra nurodyta Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 6 str. ar visgi galėtų būti apibrėžiamas netiksliai ir formuluojamas abstrakčiau?
  - 4.3. Jeigu, jūsų nuomone, abstrakčios virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tekstų formuluotės yra laikomos labiau neigiamu reiškiniu, gal galėtumėte nurodyti kaip ir koku būdu dėl to gali būti įtakojamas duomenų subjekto teisių įgyvendinimas?
5. Ar Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatos užtikrina duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose?
6. Ar turėtų būti stiprinamas duomenų subjekto teisių režimas virtualiuose socialiniuose tinkluose? Jeigu taip, koku būdu ar būdais? Pagrįskite savo atsakymą.
7. Ar galėtų būti panaudojama kitų teisės šakų praktika, kaip pavyzdžiui grupiniai ieškiniai, tiesioginis kreipimasis į teismą dėl pažeistų duomenų subjekto gynimo, aiškios skundų tarp duomenų valdytojo ir duomenų valdytojo procedūrų įtvirtinimas ar kitų (galite nurodyti), užtikrinant duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose?
8. Ar lyginant su Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatomis, Reglamento III Skyriaus („Duomenų subjekto teisės“) naujosios sąlygos – detalesnė duomenų subjekto prieigos teisė, naujai nustatomos duomenų tvarkymo apribojimo, duomenų perkėlimo bei atskiru straipsniu įtvirtinama teisė būti pamirštam – sustiprina duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose? Jeigu taip, tai koku būdu?
9. Ar, jūsų nuomone, esamos Reglamento nuostatos griežčiau įpareigoja, lyginant su Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB sąlygomis virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjus laikytis pagrindinių duomenų apsaugos principų bei kriterijų? Jeigu taip, tai koku būdu?
10. Kokie dar esminiai pokyčiai turėtų būti įtvirtinami Reglamente, kad būtų užtikrinama duomenų subjekto teisių apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose?
11. Kokiais kitais ne teisinio reguliavimo būdais, pavyzdžiui, specialia apsaugine programine įranga, kitais techniniais būdais (galite nurodyti) galima būtų apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose?
12. Kaip, jūsų požiūriu, idealiu atveju/optimaliausiai turėtų būti saugomos duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose?

Ekspertų sutikimai:

Kiekvienas ekspertas buvo supažindintas su jo atsakymuose pateiktų duomenų naudojimu, ekspertų sutikimai pridedami toliau.

Man yra žinoma, kad mano atsakymai bus naudojami tik Ingos Malinauskaitės-van de Castel disertacijos „Duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose“ tekste ir tik mokslinio tyrimo tikslais. Man yra žinoma, kad disertacijos tekstas bus saugomas ir prieinamas naudoti Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje, o taip pat gali būti viešai prieinamas elektroninėje disertacijų duomenų bazėje „Elektroninių tezių ir disertacijų informacinė sistema“ (nuoroda – etd.library.lt).

Man yra žinoma, kad mano atsakymai bus panaudoti anoniminiu būdu aprašant ekspertų apklausos rezultatus mokslinio tyrimo pateiktais klausimais. Pavyzdžiui: „Vieno eksperto nuomone, virtualūs socialiniai tinklai užtikrina duomenų subjektų teisių apsaugą pagal Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB tik iš dalies“.

Sutinku, kad mano vardas, pavardė ir profesinė veikla (lygiai taip pat kaip yra išdėstyta žemiau tekste kabutėse) būtų nurodyta Ingos Malinauskaitės-van de Castel disertacijos „Duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose“ tekste, 4 dalyje – „Ekspertų tyrimas duomenų subjekto teisių reglamentavimo ir apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose įvertinimui“ – šalia visų tyrime dalyvaujančių ekspertų.

„Danguolė Morkūnienė (Lietuva) – Lietuvos Respublikos Valstybinės asmens duomenų apsaugos inspekcijos Teisės skyriaus vedėja. Pagrindinės praktikos sritys: asmens duomenų ir privatumo apsauga, elektroniniai ryšiai, kibernetinis saugumas, reguliavimas (išvadų teikimas teisės aktų projektams ir jų rengimas), konsultavimas“.

Danguolė Morkūnienė

Man yra žinoma, kad mano atsakymai bus naudojami tik Ingos Malinauskaitės-van de Castel disertacijos „Duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose“ tekste ir tik mokslinio tyrimo tikslais. Man yra žinoma, kad disertacijos tekstas bus saugomas ir prieinamas naudoti Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje, o taip pat gali būti viešai prieinamas elektroninėje disertacijų duomenų bazėje „Elektroninių tezių ir disertacijų informacinė sistema“ (nuoroda – etd.library.lt).

Man yra žinoma, kad mano atsakymai bus panaudoti anoniminiu būdu aprašant ekspertų apklausos rezultatus mokslinio tyrimo pateiktais klausimais. Pavyzdžiui: „Vieno eksperto nuomone, virtualūs socialiniai tinklai užtikrina duomenų subjektų teisių apsaugą pagal Duomenų apsaugos Direktyvą 95/46/EB tik iš dalies“.

Sutinku, kad mano vardas, pavardė ir profesinė veikla (lygiai taip pat kaip yra išdėstyta žemiau tekste kabutėse) būtų nurodyta Ingos Malinauskaitės-van de Castel disertacijos „Duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose“ tekste, 4 dalyje – „Ekspertų tyrimas duomenų subjekto teisių reglamentavimo ir apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose įvertinimui“ – šalia visų tyrime dalyvaujančių ekspertų.

„**Dijana Šinkūnienė** (Lietuva) – Lietuvos Respublikos Valstybinės asmens duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus pavaduotoja. Pagrindinės praktikos sritys: asmens duomenų apsauga ir privatumas“.

Dijana Šinkūnienė

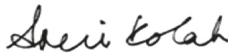
I am informed that collected data will be used solely for the scientific research purposes in the text of Inga Malinauskaitė-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“. I am informed that the hard copy of PhD will be stored and available for usage in the library of Mykolas Romeris university, Lithuania, Vilnius. In addition it may be available in the publicly available electronic *Networked Digital Library of Theses and Dissertations* – etd.library.lt.

I am informed that collected data will be used in an anonymous manner while writing the results of experts' interview. For example „one expert mentioned that ....however another expert referred to...“, „the opinions of five experts were similar on ...”

Hereby I agree that my name, surname and professional activities (exactly the same as it is referred in the brackets below) would be referred in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“.

“**Ardi Kolah LL.M** (Great Britain) – Executive Fellow, Henley Business School, University of Reading, Great Britain). He is Programme Co-Director of the GDPR Transition Programme at Henley Business School and the founder of GO DPO® EU Compliance and Recruitment Ltd, a specialist executive training, advisory and recruitment company. Ardi is also a founder and Editor-in-Chief of the recently published *Journal of Data Protection and Privacy*”.

Ardi Kolah LL.M

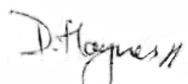
I am informed that collected data will be used solely for the scientific research purposes in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“. I am informed that the hard copy of PhD will be stored and available for usage in the library of Mykolas Romeris university, Lithuania, Vilnius. In addition it may be available in the publicly available electronic *Networked Digital Library of Theses and Dissertations* – etd.library.lt.

I am informed that collected data will be used in an anonymous manner while writing the results of experts' interview. For example „one expert mentioned that ....however another expert referred to...“, „the opinions of five experts were similar on ...“

Hereby I agree that my name, surname and professional activities (exactly the same as it is referred in the brackets below) would be referred in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“.

“Dr. David Haynes (United Kingdom), City university London, visiting lecturer. Research interests: metadata applications and in all aspects of information policy and governance. His doctoral work examined the relationship between risk and regulation of social media. Dr. David Haynes teaches on the Information Management and Policy module of the Library and Information Science programme at City University of London. He also teaches metadata standards and applications”.

David Haynes

21. VII. 2016

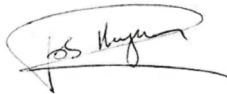
I am informed that collected data will be used solely for the scientific research purposes in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“. I am informed that the hard copy of PhD will be stored and available for usage in the library of Mykolas Romeris university, Lithuania, Vilnius. In addition it may be available in the publicly available electronic *Networked Digital Library of Theses and Dissertations* – etd.library.lt.

I am informed that collected data will be used in an anonymous manner while writing the results of experts' interview. For example „one expert mentioned that ....however another expert referred to...“, „the opinions of five experts were similar on ...”

Hereby I agree that my name, surname and professional activities (exactly the same as it is referred in the brackets below) would be referred in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“.

“**Rob Heyman** (Belgium) – researcher at iMinds–SMIT (Studies on Media, Information and Telecommunication). SMIT specializes in social scientific research on media and ICT, with emphasis on innovation, policy and socio-economic questions. The research centre, founded in 1990 at Vrije Universiteit Brussel, is a part of iMinds, the Interdisciplinary Institute for Broadband Technology. Rob Heyman's academic research focuses on the way that social media is challenging privacy for consumers. He is analyzing concrete marketing campaigns in the context of Privacy Impact Assessment approach. In addition, Rob Heyman is a part of the team, who implemented the analysis „From social media to advertising network: A critical analysis of Facebook's Revised Policies and Terms”.

Rob Heyman

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Rob Heyman', written over a horizontal line.

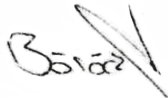
I am informed that collected data will be used solely for the scientific research purposes in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“. I am informed that the hard copy of PhD will be stored and available for usage in the library of Mykolas Romeris university, Lithuania, Vilnius. In addition it may be available in the publicly available electronic *Networked Digital Library of Theses and Dissertations* – etd.library.lt.

I am informed that collected data will be used in an anonymous manner while writing the results of experts' interview. For example „one expert mentioned that ....however another expert referred to...“, „the opinions of five experts were similar on ...“

Hereby I agree that my name, surname and professional activities (exactly the same as it is referred in the brackets below) would be referred in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“.

„István Böröcz (Hungary) – scientific researcher at Vrije Universiteit Brussel, Belgium. István Böröcz's academic research focuses on privacy, information technology and communication law, personal data protection, cyber security. In addition, István Böröcz was a member of TILT (Tilburg institute for law, technology and society) at University of Tilburg, The Netherlands“.

István Böröcz

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Böröcz', with a large, sweeping flourish extending from the end of the name.

I am informed that collected data will be used solely for the scientific research purposes in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“. I am informed that the hard copy of PhD will be stored and available for usage in the library of Mykolas Romeris university, Lithuania, Vilnius. In addition it may be available in the publicly available electronic *Networked Digital Library of Theses and Dissertations* – etd.library.lt.

I am informed that collected data will be used in an anonymous manner while writing the results of experts' interview. For example „one expert mentioned that ....however another expert referred to...“, „the opinions of five experts were similar on ...“

Hereby I agree that my name, surname and professional activities (exactly the same as it is referred in the brackets below) would be referred in the text of Inga Malinauskaite-van de Castel PhD „Data subjects rights in online social networks“.

„**Kiril Kalev (Bulgaria)** – scientific researcher at Data privacy Recruitment Ltd. Kiril Kalev's academic research focuses on privacy and data protection, data privacy, data security, cyber security, information technology law, cloud computing, electronic commerce, internet of things, intellectual property, electronic health. Kiril Kalev practices in law consulting clients on wide range of legal issues, including data protection. In addition, Kiril Kalev was a member of TILT (Tilburg institute for law, technology and society) at University of Tilburg, the Netherlands. Kiril Kalev was participating in TILEC (Tilburg law and economics centre) activities as a member of Terms of Service and Human Rights Project“.

Kiril Kalev

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Kiril Kalev', written over a horizontal line.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Inga Malinauskaitė-van de Castel

**DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS VIRTUALIUOSE
SOCIALINIUIOSE TINKLUOSE**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

Vilnius, 2017

Daktaro disertacija rengta 2013-2017 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui ir Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 8 d. įsakymu Nr. V-1019 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Darius Štitalis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Mindaugas Kiškis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Nariai:

prof. dr. Darijus Beinoravičius (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

prof. dr. Vida Davidavičienė (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03 S);

doc. dr. Uldis Kinis (Rygos Stradinio universitetas, Latvijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Tadas Limba (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba, 03 S).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2017 m. birželio 15 d. 9 val. Mykolo Romerio universiteto I-414 aud.

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2017 m. gegužės 15 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius) bei Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS VIRTUALIUOSE SOCIALINIUOSE TINKLUOSE

SANTRAUKA

Darbo tiriamoji problema ir temos aktualumas. Teisės į privatumą atsiradimas gali būti siejamas su seniausiais amžiais. Dar Aristotelis išskyrė viešą politinę erdvę (gr. *polis*) bei asmeninę erdvę (gr. *oikos*), susijusią su šeima ir šeimyniniu gyvenimu. Anglų filosofas Džonas Lokas, kalbėdamas apie nuosavybės teoriją taip pat išskyrė visuomenei bei asmeniui priklausantį turtą. Privatumo koncepciją, kuri vėliau buvo profesionaliai įtvirtinta tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, pagrindė S. Warren ir L. Brandeis, mokslinėje literatūroje dar vadinami „teisės į privatumą pradininkais“. XX a. teisė į privatumą vystėsi gana sparčiai – atsirado tarptautinės bendruomenės pripažintos teisinės normos, vėliau sekė atskirų valstybių asmens duomenų apsaugos įstatymų išleidimas, vystėsi teismų praktika bei mokslininkų darbai. Išskiriant vis konkretesnių detalių privatumo reglamentavime galima pastebėti asmens duomenų apsaugos koncepcijos atsiradimą. 1967 m. A. Westin pasiūlo naują požiūrį į privatumą pabrėžiant asmeninės informacijos kontrolę, kuriame individas, t. y. duomenų subjektas užima vis svarbesnę vietą. Atsiradus internetui, teisės į privatumą sąvoka mokslinėje doktrinoje dar labiau pakinta. XXI a. inovacijų ir technologinių galimybių vystymosi kontekste galima kalbėti apie besikeičiantį požiūrį į asmens privatumą ir jo apsaugą. D. Solove, kalbėdamas apie vartotojų lūkesčius dėl teisės į privatumą užtikrinimo, sako, kad šiandien dieną teisės į privatumą užtikrinimas yra grindžiamas asmeninės informacijos sklaidos ir prieigos idėja bei efektyvia paties duomenų subjekto atliekama informacijos kontrole. Viena reikšmingiausių figūrų teisės į privatumą tyrimuose tampa duomenų subjektas bei jo galimybės apsaugoti savo teises. Tirti duomenų subjektų teises ypatingai aktualu naujosiose interneto platformų pagrindu veikiančiose sistemose – virtualiuose socialiniuose tinkluose, kurios veikia individų asmeninių duomenų dalinimosi pagrindu.

Pirmieji virtualūs socialiniai tinklai atsirado devinto dešimtmečio pradžioje. Šiuo metu pasaulyje priskaičiuojama daugiau nei 100 aktyviai veikiančių virtualių socialinių tinklų, iš kurių net 15 turi daugiau nei po šimtą milijonų vartotojų. Taip pat, reikia pastebėti, kad virtualių socialinių tinklų populiarumas ir toliau sparčiai didėja. Pavyzdžiui, šiandien virtualiuose socialiniuose tinkluose dalyvauja 2.34 milijardų vartotojų bei prognozuojama, kad 2017 m. tokių vartotojų skaičius pasieks 2.51 milijardą, o 2018 m. – 2.67 milijardą. Toks socialinių tinklų masinis paplitimas visuomenėje reiškia, kad, kuo daugiau asmenų naudojasi socialinių tinklų paslaugomis, tuo labiau didėja duomenų subjekto teisių pažeidimų tikimybė. Be to, virtualūs socialiniai tinklai pakeitė ir vartotojų elgseną, mąstymą ir veiksmus. Reikia pažymėti, kad šiandien virtualūs socialiniai tinklai tapo įprasta daugelio vartotojų kasdienybės dalimi. Todėl, dažnai vartotojai, besinaudodami įvairių virtualių socialinių tinklų paslaugomis, virtualiuose socialiniuose tinkluose esančių rizikų nepastebi arba apie jas net nepagalvoja. Tuo tarpu, detaliau bei atidžiau panagrinėjus virtualių socialinių tinklų veikimą, galima pastebėti, kad šios paslaugos kelia nemažai aktualių klausimų bei nagrinėjamų problemų. Šiame moksliniame tiriamajame darbe bus nagrinėjami duomenų subjekto teisių reglamentavimo ir apsaugos virtualiame socialiniame tinkle probleminiai aspektai.

Šią temą svarbu nagrinėti todėl, kad virtualūs socialiniai tinklai, o tiksliau jų veikimo modelis iš esmės pakeitė asmens duomenų tvarkymą. Virtualių socialinių tinklų platformoje paslaugų veikimas remiasi milžinišku asmeninių duomenų kiekiu apie duomenų subjektą rinkimu. Individas, norėdamas tapti virtualaus socialinio tinklo nariu, turi susikurti savo asmeninį profilį, kuriame dažniausiai nurodomas asmens vardas, pavardė, amžius, gyvenamoji vieta, pomėgiai ir kita panaši informacija. Virtualūs socialiniai tinklai tampa vieni didžiausių pasaulyje asmens duomenų valdytojų, kurie renka, kaupia, saugo, naudoja, naikina arba atlieka kitus veiksmus su vartotojų asmeniniais duomenimis. Suformuodami visiškai naują ir precedento neturinčią erdvę, virtualūs socialiniai tinklai pasiūlo veiksmų erdvę milijardui duomenų subjektų, kurių teisių apsauga šioje erdveje nėra žinoma ir todėl turi būti tirama. Viena vertus, Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (toliau tekste – Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB) nustato konkrečias duomenų subjekto įgalinimo ribas. Direktyvos nustatyta duomenų subjekto teisių schema įgalina duomenų subjektą apsaugoti savo teises visose, įskaitant ir virtualių socialinių tinklų aplinką. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas 2016/679 dėl fizinių asmens apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (toliau tekste – Reglamentas) duomenų subjekto režimą tik sustiprina, papildydamas duomenų subjekto teisių sąrašą dvejomis teisėmis – teise būti pamirštam ir teise į duomenų perkeliamumą. Tačiau, nagrinėjamos temos problematika atsiskleidžia būtent minėtų asmens duomenų teisės aktų taikymo virtualių socialinių tinklų atveju. Probleminiai klausimai apima neatitikimus, prieštaraujantįs pamatiniams duomenų apsaugos principams bei duomenų tvarkymo teisėtumo kriterijams, įtvirtintiems Duomenų apsaugos Direktyva 95/46/EB 6 ir 7 straipsniuose. Pavyzdžiui, duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose neatsiejamai susijusios su duomenų rinkimo, tvarkymo bei saugojimo tikslu. Pagrindinė virtualaus socialinio tinklo Facebook, o taip pat ir kitų virtualių socialinių tinklų problema yra ta, kad duomenų rinkimo ir tvarkymo tikslas yra arba neaiškus, arba per daug plačiai apibrėžiamas. Paminėtas virtualių socialinių tinklų neaiškiai suformuluotas duomenų tvarkymo tikslas sudaro prielaidas manyti, kad atsiranda duomenų subjektui nenumatyti duomenų panaudojimo būdai, taip pat tai, kad duomenys gali būti panaudojami ir antriniais tikslams. Probleminis klausimas yra ir duomenų subjekto informavimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB 10 ir 12 straipsnių reikalavimus, t. y. duomenų subjektas nėra informuojamas apie trečiąsias šalis, kurioms jo asmens duomenys yra persiunčiami. Duomenų subjektas nėra informuojamas apie tai, kas yra jo duomenų valdytojas, t. y. privatumo politikose nėra įvardijamas konkretus duomenų valdytojas. Be to, pagrindiniuose dokumentuose, informuojančiuose duomenų subjektą nėra įvardijama duomenų tvarkymo trukmė ir jų sunaikinimo galimybės. Nėra detalizuojami skirtumai tarp duomenų tvarkymo esant galiojančiam duomenų subjekto paskyrui bei pašalinus duomenų subjekto paskyrą. Dar negalima pasakyti dėl teisės būti pamirštam taikymo virtualiuose socialiniuose tinkluose, tačiau *Google v. Spain bylos atveju* atrodytų visiškai pagrįstas duomenų subjekto reikalavimas, įtvirtintas teisiniame reglamentavime sunaikinti neaktualius duomenis, buvo laikytinas kontroversišku bei sunkiai įgyvendinamu būtent dėl ypatingos pačio duomenų valdytojo specifikos, konkrečiau – dėl ypatingai didelio duomenų subjektų Google paieškos sistemoje skaičiaus. Atsižvelgiant į išvardintus aspektus kyla klausimas, ar duomenų subjektas gali įgyvendinti savo teises veikdamas teisinio tikrumo aplinkoje, užtikrinant, kad jo teisės nebūtų pažeistos.

Šią temą yra svarbu nagrinėti dar ir todėl, kad ji yra aktuali ir reikšminga daugeliui vartotojų, besinaudojančių virtualių socialinių tinklų paslaugomis. 2015 m. Eurobarometro atliktas tyrimas parodė, kad didžioji dalis ES valstybių gyventojų yra susirūpinę dėl savo asmens duomenų virtualiuose socialiniuose tinkluose. Asmens duomenų apsauga tampa viena iš pamatinių pagrindinių žmogaus teisių ir įgyja vis didesnę reikšmę dabartinėje visuomenėje. Tai galima matyti iš 2009 m. įsigaliojusios Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos, kurioje asmens duomenų apsauga yra įtraukiama į pagrindinių žmogaus teisių sąrašą. Tokiu būdu reikalinga peržiūrėti bei sustiprinti duomenų subjekto teisių apsaugą. Duomenų apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose taip pat pabrėžia ir įstatymų leidėjai. 2012 m. Europos Tarybos ministrų komitetas savo rekomendacijoje CM/Rec (2012) 4 dėl žmogaus teisių apsaugos, susijusios su virtualių socialinių tinklų paslaugomis, pastebėjo, kad valstybės narės, kartu su privačiu sektoriumi ir visuomene, turi vystyti bei skatinti atitinkamas žmogaus teisių strategijas, susijusias su virtualių socialinių tinklų paslaugomis. Dokumente yra pažymima, kad žmogaus teisės, susijusios su virtualių socialinių tinklų paslaugomis turi atitikti visas sąlygas, numatytas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, ypačiai 8 šio dokumento straipsnyje („Teisė į privatus ir šeimos gyvenimo gerbimą“).

Iki šių dienų yra atlikta nemažai tyrimų, nagrinėjančių atskirus teisinius asmens duomenų aspektus virtualiuose socialiniuose tinkluose. Iki šios dienos atliktuose tyrimuose daugelis mokslininkų priėjo prie išvados, kad asmens teisės į privatumą užtikrinimas virtualiuose socialiniuose tinkluose yra nepakankamas. Šiame moksliniame darbe bus pasirinkta nagrinėti viena iš asmens teisės į privatumo užtikrinimo dalių – duomenų subjekto teisių reguliavimas ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose. Ši tema pasirinkta nagrinėjimui dar ir todėl, kad duomenų subjekto teisių reguliavimas ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose yra nauja ir neišnagrinėta duomenų apsaugos sritis. Iki šiol nėra parengtų mokslinių tyrimų, susijusių su duomenų subjekto teisėmis, samprata, vieta, rūšimis bei įgyvendinimo problematika. Taip pat, nėra parengtų praktinių rekomendacijų dėl duomenų subjekto teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose. 2015 m. rugpjūčio 25 d. Liuveno universiteto mokslininkų grupė (angl. *KU Leuven Centre for IT & IP Law and iMinds – SMIT*) paskelbė virtualaus socialinio tinklo Facebook išanalizuotų politikų bei sąlygų ataskaitą, kurioje buvo paskelbtos virtualaus socialinio tinklo politikų nuostatos, prieštaraujančios imperatyvioms teisės normoms. Šioje ataskaitoje taip pat buvo paskelbti rezultatai ir dėl keleto duomenų subjekto teisių apsaugos aspektų. Manytina, kad pratęsiant jau atliktą tyrimą būtų aktualu visapusiškai bei išsamiai išnagrinėti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Tokio tyrimo aktualumą taip pat pagrindžia ir vis dažnesni teisminiai precedentai, besiformuojantys kolektyviniai ieškiniai dėl teisės į privatumą, tame tarpe ir duomenų subjekto teisių, pažeidimų. Pavyzdžiui, vien JAV 2012 m. buvo virš 320 teisminių ginčų, susijusių su virtualiais socialiniais tinklais. O štai parengto skundo konkretus pavyzdys gali būti nurodomas 2014 metų rugpjūčio 1 d. Austrijos piliečio Maximilian Schrems inicijuotas kolektyvinis ieškinys prieš virtualų socialinį tinklą Facebook, pateiktas Vienos (Austrija) teisme. Prie šio ieškinių gali prisijungti kiekvienas norintis asmuo, išskyrus Kanados ir JAV gyventojus. Paskutiniaisiais duomenimis jau yra prisijungę apie 25. 000 vartotojų iš viso pasaulio valstybių. Pagrindiniai ieškinyje minimi pažeidimai yra – virtualaus socialinio tinklo vykdoma duomenų apsaugos politika, kuri neatitinka pagrindinių ir esminių duo-

menų apsaugos principų ir tuo yra pažeidžiamos pagrindinės duomenų subjektų teisės; efektyvaus vartotojo sutikimo mechanizmo nebuvimas; „PRISM“ stebėjimo programos palaikymas; interneto vartotojų sekimas per išorinius interneto puslapius (pvz., per „patinka“ mygtukus); vartotojų stebėjimas ir analizė per specialias sistemas; neteisėtas vartotojų duomenų persiuntimas išorinėms aplikacijoms ir programoms.

Disertacijos tyrimo objektas. Mokslinio tyrimo objektas – duomenų subjekto teisės virtualiuose socialiniuose tinkluose. Šiuolaikinė EŽTT bei ESTT praktika duomenų apsaugos srityje, beprecedentiniai kolektyviniai ieškiniai, vis dažniau pasitaikančios kibernetinio saugumo atakos atskleidžia daugybę asmens duomenų apsaugos probleminių aspektų, tačiau disertacijoje apsiribojama tirti tyrimo metu atsirinktas aktualiausias duomenų subjekto teises – prievigos teisę, ištaisymo/koregavimo teisę bei teisę būti pamirštam, nes šias teises įtvirtinančių reglamentavimo nuostatų pažeidimais duomenų subjektas dažniausiai skundžiasi. Disertacijoje nagrinėjami pastarųjų duomenų subjekto teisių taikymo probleminiai aspektai virtualiuose socialiniuose tinkluose ir tiriama kaip galima būtų pagerinti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Tyrime nėra nagrinėjami paslaugų teikėjų atsakomybės klausimai.

Disertacinio darbo tikslas – išanalizavus duomenų subjekto teisių reguliavimą ir apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, atskleisti šioje teisės srityje egzistuojančius atitinkamo reguliavimo ir teisių apsaugos trūkumus bei pasiūlyti galimus sprendimo variantus. Trumpai paaiškintina, kad nors teisinio reguliavimo pakankamumas užtikrinant efektyvią duomenų subjekto teisių apsaugą yra vertinamojo pobūdžio kategorija, tačiau objektyviau teoriniu aspektu duomenų subjekto teisių užtikrinimo efektyvumas bus vertinamas identifikuojant pagrindines teorijoje ir praktikoje išylančias problemas.

Disertacijos uždaviniai. Nuosekliai siekiant aukščiau nurodyto tikslo iškeliama tokie uždaviniai:

1. Išnagrinėti duomenų subjekto teisių sampratą bei išanalizuoti konkrečių duomenų subjekto teisių reguliavimą.
2. Atskleisti virtualių socialinių tinklų veikimo modelį ir išnagrinėti duomenų subjekto padėtį šiame modelyje.
3. Išnagrinėti probleminius duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos aspektus virtualiuose socialiniuose tinkluose.
4. Suformuluoti pasiūlymus kaip galima būtų pagerinti duomenų subjekto teisių reguliavimą ir efektyvesnę apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Disertacijos tyrimo dalykas. Tiriant pasirinktą objektą bus analizuojama mokslo doktrina, tiriami tarptautiniai, regioniniai ir nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Taip pat moksliniame darbe bus nagrinėjami ES valstybių duomenų subjektų skundai, teismų bylos, susijusios su duomenų subjekto teisių pažeidimais bei virtualių socialinių tinklų politikų nuostatos, reglamentuojančios duomenų subjektų teises. Mokslinio tyrimo eigoje bus apklausiami ekspertai, besispecializuojantys asmens duomenų srityje bei turintys patirties duomenų subjektų teisių reguliavimo ir apsaugos klausimais virtualioje erdvėje.

Disertacijos ginamieji disertacijos teiginiai. Disertacijoje įrodinėjamas šių teiginių pagrįstumas:

1. Duomenų subjekto teisės yra išsamiai nustatomos teisiniame reguliavime, tačiau atsižvelgiant į struktūriškai sudėtingą bei daugialypį virtualių socialinių tinklų vei-

kimo modelį, duomenų subjektams trūksta aiškumo ir tikslumo dėl vartotojų duomenų rinkimo ir tvarkymo virtualiuose socialiniuose tinkluose.

2. Duomenų subjekto teisių tinkamas užtikrinimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas virtualiuose socialiniuose tinkluose yra įgyvendinamas tik iš dalies.
3. Veiksminga duomenų subjekto teisių apsauga turėtų būti užtikrinama šalia teisinio reguliavimo svarstant ir alternatyvius efektyvesnės duomenų subjekto apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose būdus.

Darbo mokslinis naujumas ir tyrimų apžvalga. Atskirus teisės į privatumo užtikrinimą probleminius aspektus internete bei virtualiuose socialiniuose tinkluose yra nagrinėję JAV mokslininkai – James Grimmelmann (Maryland universiteto teisės mokykla), Ralph Gross (Carnegie Mellon universitetas) Alessandro Acquisti (Carnegie Mellon universitetas), Daniel J. Solove (George Washington universiteto teisės mokykla). Taip pat ir Europos Sąjungos šalių mokslininkai – Ronald Leenes (Tilburgo universitetas, Olandija), Paul De Hert (Vrije universitetas, Belgija), Bert-Jaap Koops (Tilburgo universitetas, Olandija), Mirreile Hildebrandt (Radboud universitetas, Olandija) ir kiti. Minėti mokslininkai nagrinėja teisės į privatumą užtikrinimo reglamentavimo bei technologinius aspektus, ypatingai susijusius su privatumu bei vartotojo asmens tapatybės nustatymo klausimais. Tilburgo universiteto mokslininkai koncentruoja mokslinius tyrimus ties teisės į privatumą užtikrinimo pažeidimais, vartotojo profiliavimo ir etiniais aspektais. Pažymėtina, kad daugelis minėtų mokslininkų darbų yra ir kitose su teise į privatumą susijusiose tematikose – privatumo apsauga nuotolinėje kompiuterijoje, robotinių technologijų reguliavimo aspektai, privatumo apsauga viešame bei privačiame sektoriuje. Liuvėno universiteto mokslininkų grupė, tirdama virtualaus socialinio tinklo Facebook sąlygas pasisakė apie keletą duomenų subjekto teisių įgyvendinimo aspektų, tačiau atskiras mokslinis tyrimas šia tematika dar nėra atliktas.

Šio darbo mokslinis naujumas yra tai, kad pirmą kartą pasaulyje ir Lietuvoje disertacijos lygiu išnagrinėtas duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos tyrimas virtualiuose socialiniuose tinkluose. Neabejotina, kad toks tyrimas prisidės prie teisės mokslo doktrinos plėtojimo papildant ją visiškai nauja bei iki šiol nenagrinėta asmens duomenų sritimi. Darbe pirmą kartą suformuluojama duomenų subjekto teisių samprata bei vieta duomenų apsaugos sistemoje. Darbe duomenų subjekto teisės analizuojamos teisės teorijos, žmogaus teisių kontekste, pasisakoma dėl technologinių aspektų įtakos konkrečių diskusinių klausimų sprendimui, sistemaiškai analizuojami tarptautiniai, Europos Sąjungos teisės bei Lietuvos Respublikos nacionaliniai teisės aktai, teikiama pasiūlymai efektyvesniam duomenų subjekto teisių įgyvendinimui virtualiuose socialiniuose tinkluose. Pažymėtina, kad duomenų subjekto teisių tyrimas neapsiriboja vien tik teoriniu vertinimu, moksliniame darbe aprašomos praktinės problemos, susijusios su virtualiais socialiniais tinklais bei pateikiami jų sprendimo būdai.

Tyrimo šaltiniai. Svarbiausi teisės šaltiniai, kuriais remiamasi darbe, yra 1981 metais priimta Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108), Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Duomenų apsaugos Direktyva), 2015 m. patvirtintas Europos Sąjungos bendrojo duomenų apsaugos reglamentas (Reglamentas). Darbe taip pat analizuojama 1950 m. Europos žmogaus teisių konvencija dėl duomenų subjektų teisių įgyvendinimo, Europos Žmogaus Teisių Teismo,

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, atskirų valstybių teismų praktika. Kaip papildomi šaltiniai yra analizuojami rekomendacinio pobūdžio dokumentai, vadinamieji soft-law šaltiniai. Pavyzdžiui, Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno ir 29 straipsnio darbo grupės nuomonės, 2007 m. Europos tinklų ir informacijos apsaugos agentūros (angl. *ENISA*) pozicija ir kitų tarptautinių organizacijų nuomonės. Atliekant tyrimą buvo naudotasi tarptautinės privatumo profesionalų asociacijos (angl. *International Association for Privacy Professionals*) teikiamais mokymų instrumentais. Taip pat mokslinių straipsnių bei tezių paieškai buvo panaudotos HeinOnline, Cambridge Journals Online, Oxford Journals Online, SpringerLink, WestLaw International, Kluwer Law International Journal Library duomenų bazės. Be to, remtasi užsienio ir Lietuvos Respublikos valstybių mokslininkų darbais, susijusiais su analizuojama tema.

Metodai. Atliekant duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos tyrimą virtualiuose socialiniuose tinkluose buvo taikyti įvairūs mokslinio tyrimo metodai: loginės analizės, sisteminės analizės, sintezės, lyginamasis, istorinis, lingvistinis, statistinis-matematinis, dedukcinis, ekspertų apklausos metodas.

Loginės analizės, sisteminės analizės ir sintezės tyrimo metodai buvo naudojami viso tyrimo metu. Remiantis jais nuosekliai buvo tiriama duomenų subjekto teisių samprata ir teisinis reglamentavimas, duomenų subjekto teisių rūšys ir duomenų subjekto teisių reglamentavimas, virtualaus socialinio tinklo modelis ir jo ypatumai, duomenų subjekto sąvoka virtualių socialinių tinklų aplinkoje, skirtingos problematikos konkrečių virtualių socialinių tinklų privatumo politikose, sistemiškai analizuoti mokslinės literatūros, teisės doktrinos ir kiti šaltiniai (tarptautiniai, Europos Sąjungos norminiai teisės aktai, jų parengiamoji medžiaga, teismų praktika, informaciniai ir statistiniai duomenys). Šių metodų naudojimas leido struktūriškai jungti argumentus, grupuoti nagrinėjamas problemas ir jų sprendimo būdus, suformuoti tyrimo koncepciją, įvykdyti išsikeltus tyrimo uždavinius.

Lyginamasis metodas buvo naudojamas analizuojant skirtingus JAV ir Europos Sąjungos požiūrius į duomenų subjekto teises, taip pat – nagrinėjant skirtingų virtualių socialinių tinklų privatumo politikas.

Lyginamojo metodo taikymą šiame darbe papildė ir istorinis tyrimo metodas. Jis taikytas siekiant atskleisti duomenų subjekto sampratą ir ypatumus, virtualaus socialinio tinklo sampratą. Statistinis-matematinis metodas buvo pritaikytas siekiant atskleisti konkrečių duomenų subjekto teisių aktualumą Europoje bei nagrinėjant iš visų Europos Sąjungos valstybių asmens duomenų priežiūros institucijų surinktus duomenis.

Be aukščiau paminėtų metodų, darbe aktyviai naudotas lingvistinis metodas. Jis buvo reikšmingas atskleidžiant teisės sąvokų turinį, taip pat tiriant terminijos naujadarus.

Tyrimo rezultatams patvirtinti buvo naudojamas ekspertų apklausos metodas. Dedukcinis metodas buvo panaudotas tiriant teisinio reguliavimo normų taikymo specifinei virtualių socialinių tinklų aplinkai klausimus.

Darbo struktūra. Mokslinį darbą sudaro šios dalys: sutrumpinimai, terminų žodynelis, įvadas, keturios tiriamosios dalys, kurių kiekvienos pabaigoje formuluojami dalies apibendrinimai, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Prieduose pateikiamos darbe naudojamos schemos, lentelės, asmens duomenų ekspertų vykdytos apklausos klausimai bei apklausoje dalyvavusių ekspertų sutikimai. Mokslinis darbas parašytas lietuvių kalba, o santrauka – lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama duomenų subjekto teisių samprata. Visų pirma, tiriamas teisės į privatumą ir asmens duomenų teisinės apsaugos ryšys, duomenų subjekto teisių samprata ir jos požymiai. Išsamiam duomenų subjektų teisių suvokimui yra nagrinėjami skirtingų kontinentinių JAV ir ES tradicijų požiūriai į duomenų subjekto teises. Pirmoje dalyje taip pat yra atliekama ES duomenų subjekto teisių skundų analizė, kurio metu yra nustatytos teisės, dėl kurių gaunama daugiausiai skundų. Pirmos dalies pabaigoje yra išnagrinėjama, kaip pasirinktos duomenų subjektų teisės yra reglamentuojamos tarp-tautiniuose ir regioniniuose teisės aktuose.

Antroje darbo dalyje atskleidžiamas virtualių socialinių tinklų veikimo modelis ir jo ypatumai. Dalyje apibūdinami elektroninėje platformoje veikiantys subjektai ir išnagrinėjami galimi veiksmai, atliekami su vartotojo asmens duomenimis virtualaus socialinio tinklo modelyje. Be to, šioje dalyje išanalizuojama duomenų subjekto specifinė teisinė padėtis virtualių socialinių tinklų aplinkoje.

Trečioje darbo dalyje yra išanalizuojamos 4 virtualių socialinių tinklų politikų nuostatos dėl vartotojų duomenų rinkimo, tikslų, saugojimo bei persiuntimo. Analizės metu gauti probleminiai duomenų subjekto teisių aspektai yra nagrinėjami teismų praktikoje, Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB ir Reglamento nuostatų kontekste.

Ketvirtojoje darbo dalyje yra aprašoma ekspertų apklausos metodologija, apklausiami ekspertai dėl pasirinktų duomenų subjekto teisių reguliavimo bei šių teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose probleminių aspektų. Šioje dalyje analizuojami efektyvesnės duomenų subjekto teisių apsaugos užtikrinimo būdai virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Tyrimo pabaigoje formuluojamos išvados bei pasiūlymai kaip galima būtų pagerinti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Praktinė darbo reikšmė. Šis mokslinis darbas yra pirmoji sisteminė teisinė duomenų subjekto teisių analizė specifinėje virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Atsižvelgiant į tai, kad disertacijoje išanalizuotos asmens duomenų teisinės apsaugos normos regioniniu lygiu, tyrimo metu gauti rezultatai ir jų apibendrinimai įvardijami išvadose. Susipažinus su šia analize galima geriau suprasti duomenų subjekto teisių struktūrą bei jos problematiką virtualiuose socialiniuose tinkluose. Be to, išvadose ir pasiūlymuose pateikiamos konkrečios rekomendacijos dėl teisinio reguliavimo tobulinimo bei alternatyvių būdų užtikrinant duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Manytina, kad darbas turėtų būti naudingas ne tik priežiūros institucijoms ir teismams, nagrinėjantiems ginčus dėl duomenų subjekto teisių, bet ir teisininkams-praktikams, konsultuosiantiems klientus šios srities tematika bei rengiantiems dokumentus dėl duomenų subjekto teisių. Darbas turėtų būti naudingas taip pat ir teisėkūros subjektams, nes jame nurodomi reglamentuojančių teisės aktų trūkumai ir pasiūlymai šiems trūkumams šalinti. Be to, atliktas tyrimas gali būti naudingas vedant seminarus apie duomenų teisinę apsaugą. Autorė tiki, kad šis tyrimas bus pagrindu tolimesnėms mokslinėms diskusijoms dėl duomenų subjekto teisių apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose, ypač dėl teisinių bei techninių, taip pat ir alternatyvių duomenų subjekto teisių apsaugos priemonių panaudojimo problematikos.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia autorei konstatuoti, jog iškeltas tyrimo tikslas buvo pasiektas, uždaviniai įvykdyti, o disertacijos įvade suformuluoti ginamieji teiginiai pasitvirtino. Tai pagrindžia žemiau nurodytos išvados ir pasiūlymai.

Išvados.

1. Asmens duomenų teisinės apsaugos sistemos gali skirtis, bet visos jos atitinka arba europietiškąją arba amerikietiškąją tradiciją. Pagal europinį duomenų teisinės apsaugos modelį, kurio ribose buvo atliekamas disertacijos tyrimas, asmens duomenų apsauga pripažįstama neatsiejama bendrosios teisės į privatumą dalimi ir turi visapusišką pagrindinių žmogaus teisių statusą. Duomenų subjekto sąvoka – tiesiogiai susijusi su pačiu individu ir jo asmeniniais duomenimis. Duomenų subjektas tyrime apibrėžiamas kaip visiškai veiksnus, t. y. pilnameistystės sulaukęs ir psichiškai sveikas asmuo, kuris puikiai suvokia ir geba įgyvendinti savo subjektines teises ir pareigas. Duomenų subjekto teisinė apsauga yra įgyvendinama įgalinant patį duomenų subjektą, t. y. teisiniame reguliavime suteikiant jam konkrečias teises. Duomenų subjekto teisių skirstymas į konkrečias teises (teisė gauti informaciją, teisė ištaisyti, ištrinti arba blokuoti savo duomenis, teisė prieštarauti duomenų tvarkymui ir kt.) remiasi veiksmais, kuriuos gali atlikti duomenų subjektas – gauti prieigą prie savo duomenų, ištrinti bei pakoreguoti duomenis. Kiekviena duomenų subjektų teisė yra dinamiška, skiriasi savo apimtimi bei išraiškos forma, tačiau visos jos skirtos įgalinti duomenų subjektą apsaugoti savo interesus.
2. Duomenų subjekto teisių skundų ES valstybėse analizė atskleidė, jog vertinant konkrečių ES valstybių populiaciją, bendras skundų skaičius dėl visų duomenų teisinės apsaugos pažeidimų yra žemas. Iš to galima daryti išvadą, jog asmenys gina savo teises duomenų apsaugos srityje gana pasyviai. Autorės nuomone to priežastys gali būti siejamos su sudėtinga duomenų teisių gynimo struktūra ir palyginti mažais sankcijų už duomenų pažeidimus, dydžiais. Kita vertus, lyginant su praeitų metų gautų skundų skaičiumi, tiriamuoju laikotarpiu buvo gautas didesnis skundų skaičius, o tai atskleidžia, jog duomenų subjektų susirūpinimas savo teisėmis, nors ir nedideliais skaičiais, tačiau didėja. Dalis ES valstybių priežiūros institucijų, nagrinėdamos duomenų teisinės apsaugos pažeidimus, atlieka struktūruotą skundų dėl visų duomenų apsaugos pažeidimų analizę ir išskiria skundus dėl duomenų subjektų teisių į atskirą kategoriją ir tokiu būdu nustatytos aktualiausias duomenų subjektų teisės, dėl kurių kurių pažeidimų tiriamuoju laikotarpiu asmenys kreipėsi daugiausia – priegigos teisė, ištrynimo/koregavimo teisė bei teisė būti pamirštam.
3. Pirmajame ir iki šiol vieninteliame tarptautiniame teisės akte – 1981 m. Konvencijoje Nr.108 – tokių aspektų kaip patvirtinimo dėl asmens duomenų saugojimo ir dėl duomenų subjekto duomenų, taip pat duomenų ištaisymo bei ištrynimo teisių įtraukimas buvo svarbus žingsnis formuluojant tolimesnį duomenų subjekto teisių apsaugos reguliavimą. 1995 m. Duomenų apsaugos Direktyvos

95/46/EB 12 str. įtvirtinus duomenų subjekto prieigos teisę, tampa įmanomas ištrynimo/koregavimo teisių įgyvendinimas. Tokiu būdu Direktyvoje 95/46/EB įtvirtinamas naujas, iki to istorijoje dar neegzistavęs sisteminiu požiūriu grindžiamas duomenų subjekto teisių užtikrinimo mechanizmas, kurį patvirtino ESTT praktika. Direktyvoje 95/46/EB įtvirtintoje duomenų subjekto teisių režime duomenų subjektui suteikiamas aktyvus vaidmuo, per reguliavime įtvirtintas teises duomenų subjektas gali įgyvendinti duomenų subjekto prieigos, ištrynimo/koregavimo teises. Vis dėlto, atsižvelgiant į virtualių socialinių tinklų globalią veikimo prigimtį, tyrimo metu buvo nustatyta, kad atvejais, kada virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjas, kuris įsisteigęs ne ES šalyje, o teikia paslaugas ES, duomenų subjektų teisių užtikrinimas tampa ypatingai sudėtingas ir ne visais atvejais įgyvendinamas. 2018 m. pradėjus taikyti Reglamentą, kuris pakeis šiuo metu galiojančią Direktyvą 95/46/EB, duomenų subjekto teisės nustatomos atskirame III skyriuje „Duomenų subjekto teisės“. Reglamente įtvirtinamos dvi naujos teisės – teisė ištrinti savo duomenis ir teisė į duomenų perkeliamumą, o 12 str. nustatomos duomenų subjekto naudojimosi savo teisėmis sąlygos, turinčios palengvinti duomenų subjekto teisių įgyvendinimą. Reglamente, lyginant su Direktyva 95/46/EB detaliau įtvirtinamos normos, padėsiančios efektyviau įgyvendinti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose – skaidrumas, duomenų tvarkymo operacijų poveikio asmens duomenų apsaugai vertinimas, pritaikytoji duomenų apsauga ir standartizuotoji duomenų apsauga, „bendrų duomenų valdytojų“ sąvoka, atvejai, kada gali būti įsteigiamas duomenų subjekto informavimo punktas. Išnagrinėjus duomenų subjekto teisių reguliavimą, pasitvirtino pirmojo ginamojo teiginio dalis, kad duomenų subjekto teisės yra išsamiai nustatomos teisiniame reguliavime.

4. Virtualūs socialiniai tinklai (pagal 29 straipsnio darbo grupės nuomonę – duomenų valdytojai) sudaro savitą bei unikalią erdvę, kurios veikimas yra pagrįstas asmens duomenų apie vartotojus milžiniškų kiekių rinkimu bei analizavimu ir kurių erdvė pasižymi ypatinga specifika. Visų pirma, teikdami paslaugas „vieno angelio“ principu savo vartotojams, virtualūs socialiniai tinklai sąveikauja su daugeliu kitų subjektų – tiekėjais, partneriais, trečiosiomis šalimis, kitais virtualiais socialiniais tinklais ir t.t. Antra, pasitelkiant tokias priemones kaip tiesioginė rinkodara bei slapukai, tiek patys virtualūs socialiniai tinklai, tiek kiti dalyviai naudoja surinktus duomenis, juos analizuodami, struktūruodami bei darydami atitinkamas išvadas. Trečia, virtualūs socialiniai tinklai veikia visame pasaulyje ir duomenų subjektai jungiasi prie šių tinklų iš skirtingų jurisdikcijų. Tyrimo metu buvo nustatytos duomenų apsaugos sąvokų traktavimo virtualiuose socialiniuose tinkluose problemos. Atvejais, kada virtualus socialinis tinklas analizuoja surinktus asmens duomenis kito užsakovo vardu, virtualūs socialiniai tinklai gali būti laikomi duomenų tvarkytojais. Be to, tam tikrais atvejais duomenų subjektai taip pat galėtų būti laikomi duomenų valdytojais bei įgyti dvilypių, tiek duomenų subjektams, tiek ir duomenų valdytojams būdingų ypatumų.
5. Duomenų subjektai, įgyvendindami savo teises virtualių socialinių tinklų aplinkose, kurios pačios savaime yra globalios, pagrįstos milžiniškais tvarkomų

asmens duomenų kiekiais ir daugialypėmis sudėtingomis struktūromis, gali užtikrinti savo teises tik iš dalies. Atliktas pasirinktų virtualių socialinių tinklų privatumo politikų tyrimas atskleidė esminius duomenų subjekto teisių pažeidimus virtualiuose socialiniuose tinkluose. Virtualių socialinių tinklų paslaugų teikėjai tinkamai neinformuoja savo vartotojų. Didžioji dauguma analizuotų virtualių socialinių tinklų apibrėžia duomenų rinkimo, saugojimo ir naudojimo tikslų nesilaikant galiojančio reguliavimo nuostatų. Visi analizuoti virtualūs socialiniai tinklai nenurodo trečiųjų šalių, kurioms siunčia savo vartotojų duomenis pavadinimų, adresų ir kontaktinių duomenų. Tik du (Facebook ir LinkedIn) iš keturių virtualių socialinių tinklų įvardija save kaip duomenų valdytojus. Privatumo politikų tekstų formuluotės yra aptakios, neaiškios bei jų turinio prasmė beveik visais atvejais formuluojama virtualaus socialinio tinklo naudai. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad šiuo metu virtualių socialinių tinklų aplinkoje nėra taikomi elgesio kodeksai dėl duomenų subjekto teisių. Atlikta analizė patvirtino antrąjį pirmojo ginamojo teiginio dalį, kad duomenų subjektams trūksta aiškumo ir tikslumo dėl vartotojų duomenų rinkimo ir tvarkymo virtualiuose socialiniuose tinkluose.

6. Vertinant Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas dėl duomenų subjekto teisių virtualių socialinių tinklų kontekste, autorė nustatė, jog duomenų subjekto teisių turinys galiojančiame reguliavime yra pakankamai atskleistas. Vis dėlto, esminė problematika dėl duomenų subjekto teisių apsaugos yra susijusi su duomenų subjekto teisių įgyvendinimu. Direktyvos 95/46/EB nuostatos, išsamiai reglamentuojančios duomenų subjekto teisių turinį, išskyrus 22 str. numatytą duomenų subjekto teisę kreiptis į priežiūros instituciją ar į teismą, praktiškai nenustato konkrečių duomenų subjekto teisių apsaugos užtikrinimo mechanizmų, kurie padėtų efektyviau saugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Kritikuotinos ir Direktyvos 24 str. apibendrintai įtvirtintos sankcijos, kurios daugelio valstybių narių duomenų apsaugos nacionaliniuose įstatymuose nustatomos taip pat sąlyginai žemos. Turint omenyje disertacijos 1 dalyje nustatytą sąlyginai žemą kreipimosi dėl pažeistų duomenų subjekto teisių lygį bei nedidelio dydžio sankcijas, autorės nuomone, virtualūs socialiniai tinklai, formuluodami privatumo politikas sau pasilieka lankstumo įgyvendinti įvairiausių verslo modelių, susijusių su asmens duomenimis. Visi virtualūs socialiniai tinklai formuluoja duomenų rinkimo tikslą tik iš dalies laikydami Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatą. Taip sudaromos sąlygos atsirasti duomenų subjektui nenumatytiems duomenų panaudojimo būdams, taip pat tam, kad duomenys gali būti panaudojami ir antriniams, nenumatytiems tikslams, apie kuriuos duomenų subjektas net nenučiuokia. Virtualių socialinių tinklų kontekste ypač svarbūs procesinės teisės aspektai, kada ieškinyis yra pateikiamas daugelio duomenų subjekto vardu vienoje iš pasaulio valstybių. Precedentą duomenų apsaugos ir išskirtinai duomenų subjektų teisių virtualiuose socialiniuose tinkluose istorijoje formuojančios Schrems vs. Facebook bylos, kuri buvo pateikta teismui dar 2014 m., materialinių duomenų apsaugos pažeidimų nagrinėjimas dar yra neprasidėjęs dėl aplinkybių, susijusių su ieški-

nio kalba, teismo kompetencijos pakankamumo, kai ieškovais yra beveik viso pasaulio valstybių gyventojai. Nesant aiškiai reglamentuoto grupinio ieškinio instituto, bylos dalyviai kreipėsi į ESTT dėl tokio ieškinio įgyvendinimo aspektų išaiškinimo, dėl ko bylos nagrinėjimas užtruks dar ilgiau. Taigi, išnagrinėjus duomenų subjekto teisių reguliavimo aspektus pagal galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB sąlygas, pasitvirtino antrasis ginamasis disertacijos teiginys, jog duomenų subjektų tinkamas įgyvendinimas pagal Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB nuostatas virtualiuose socialiniuose tinkluose yra užtikrinamas tik iš dalies.

7. 2018 m. pradėjus taikyti Reglamento nuostatas, kuris bus pagrindiniu regioniniu ES dokumentu duomenų apsaugos srityje, 80 str. įtvirtinama esminė Reglamento naujovė ginant duomenų subjektų teises – atstovavimas duomenų subjektams, kuris suteiks galimybę teikti grupinius ieškinius prieš virtualius socialinius tinklus. Taip pat Reglamente nustatomos ženkliai didesnės sankcijos ir detaliau reglamentuojama duomenų subjekto teisė į kompensaciją. Vis dėlto, vertinant Reglamento nuostatas dėl duomenų subjekto teisių virtualių socialinių tinklų aplinkoje įgyvendinimo, autorės atlikto tyrimo metu nenustatyta, jog įvyks realūs pokyčiai praktikoje taikant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Reglamento nuostatų analizė taip pat atskleidė, jog pasiūlyta duomenų subjekto teisių sistema iš esmės ne daug kuo skiriasi nuo Direktyvoje 95/46/EB išdėstytos sistemos. Reglamente pasigendama konkrečios duomenų valdytojo, ar tam tikrais atvejais duomenų tvarkytojo įpareigojimų ir/arba atsakomybės nustatymo dėl pažeidimų, kuriuos autorė nustatė atliekant privatumo politikų tyrimą – tinkamo vartotojo informavimo, duomenų rinkimo, saugojimo ir naudojimo tikslo bei trečiųjų asmenų, kuriems siunčiami duomenys, nurodymo. Be to, visiškai naujai įtvirtintos teisės taikymo prasme lieka neaiškios ir turint omenyje tiesioginį Reglamento taikymą paliekama erdvė kiekvienos iš šalių teisinio taikymo interpretacijoms.
8. Ekspertų apklausa iš esmės patvirtino visus disertacijos autorės iškeltus ginamuosius teiginius. Ekspertų teigimu, virtualūs socialiniai tinklai išsiskiria padidintomis specifinėmis šiai erdvei būdingomis rizikomis bei iš to atsirandančiomis duomenų subjekto teisių praktinio įgyvendinimo problemomis. Kalbant apie duomenų subjekto teisių reguliavimą, ekspertai nurodė, kad duomenų subjekto teisės yra pakankamai detalai reglamentuojamos tiek Duomenų apsaugos Direktyvoje 95/46/EB, tiek ir Reglamente, kuris bus pradėtas taikyti nuo 2018 m. gegužės 25 d. Visgi, kalbant apie praktinio duomenų subjekto teisių įgyvendinimo aspektus, nebuvo nustatytas patvirtinimas dėl itin didelio Reglamento nuostatų teigiamo poveikio duomenų subjektų teisių apsaugai virtualių socialinių tinklų aplinkoje. Norint sustiprinti duomenų subjekto teisių režimą virtualių socialinių tinklų aplinkoje, šalia teisinių būdų, ekspertai pritarė kitų, alternatyvių apsaugos būdų naudojimui. Pasak ekspertų, tokie būdai turėtų apimti techninių priemonių panaudojimą, teisinių–techninių gairių vartotojams parengimą, techninių ir organizacinių priemonių panaudojimą, kitų techninių sprendimų (programinės įrangos) panaudojimą.

Apibendrinant tyrimo metu nustatytas išvadas, disertacijos autorė mano, kad duomenų subjekto teisių reguliavimas ir apsauga virtualiuose socialiniuose tinkluose galėtų būti prilyginama teisės į privatumą internete užtikrinimo paradoksui. Mokslininkai, išnagrinėję privatumą internete, įrodė paradokso egzistavimą, kuomet vartotojai teigia esą susirūpinę savo privatumu internete, tačiau savo veiksmais jo nesaugo. Duomenų subjekto teisių reguliavimo ir apsaugos atveju, tiek galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB, tiek ir 2018 m. pradedamo taikyti Reglamento nuostatos išsamiai ir pakankamai reglamentuoja duomenų subjekto teises, tačiau atlikus tyrimą paaiškėjo, kad šių nuostatų virtualūs socialiniai tinklai nesilaiko ir duomenų subjekto teisių apsauga yra užtikrinama tik iš dalies.

Pasiūlymai. Atsižvelgiant į specifines virtualių socialinių tinklų ypatybes bei globalumą ir siekiant užtikrinti efektyvesnę apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, šalia teisinių normų autorė siūlo taikyti bendrojo reguliavimo metodą. Virtualiems socialiniams tinklams pagal teisės normose nustatytas gaires rekomenduotina parengti bei pradėti taikyti elgsenos standartus dėl savo pačių, t.y. duomenų valdytojų, taip pat duomenų tvarkytojų, duomenų subjektų, trečiųjų asmenų ir partnerių teisių ir atsakomybių. Šiuose elgsenos kodeksuose turi būti autorės siūlomi turinio ir procesiniai aspektai dėl minimalios būtinos informacijos, skirtos apsaugoti duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Remiantis disertacinio tyrimo nustatytais rezultatais, elgsenos kodeksuose turi būti nustatyti duomenų subjekto informavimo aspektai, taip pat duomenų kokybės principai ir teisėto duomenų tvarkymo kriterijai įgyvendinant duomenų subjekto teises virtualiuose socialiniuose tinkluose. Be to, elgsenos kodeksuose turi būti įtvirtintos supaprastintos procedūros dėl duomenų subjektų skundų pateikimo ir jų nagrinėjimo. Disertacijos autorė taip pat siūlo 2018 m. pradedamo taikyti Reglamento rengėjus imtis atitinkamų iniciatyvų, o taip pat ir pačius duomenų subjektus pačius arba per atstovaujančias organizacijas įsitraukti į elgsenos kodeksų rengimo procesą su tikslu, kad parengti elgsenos kodeksai būtų pradėti taikyti praktikoje. Autorės nuomone, elgsenos kodeksų parengimas bei taikymas paskatintų duomenų subjektą būti įgalintu, t.y. aktyviu savo teises ginančiu subjektu, o tuo pačiu visapusiškai pagerintų duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose.

Autorės mokslinių publikacijų sąrašas disertacijos tema:

1. Malinauskaite I., „Types of data subject's rights,“ *Contemporary Research on Organization Management and Administration Journal*. ISSN 2335-7959. 2016, 4 (1): 90-101.
2. Malinauskaite I. „Privatumas virtualiuose socialiniuose tinkluose kaip įstatymo saugoma vertybė,“ *Social Transformations in Contemporary Society*. ISSN 2345-0126. 2015, 3:115-127.
3. Šttilis D., Gutauskas V., Malinauskaitė I. „Asmens duomenų apsaugos virtualiuose socialiniuose tinkluose teisinė aplinka,“ *Societal Innovations for Global Growth*. ISSN 2335-2450. 2012, No. 1(1): 288-308.

Kitų mokslinių publikacijų sąrašas:

1. Šttilis D. Pakutinskas P., Malinauskaitė I. „EU and NATO cybersecurity strategies and national cyber security strategies: a comparative analysis,“ *Security Journal*, 2016:1-18.
2. Šttilis D., Pakutinskas P., Kinis U., Malinauskaitė I. „Concepts and principles of cyber security strategies” *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2016. 6(2): 197-210.
3. Šttilis D. Pakutinskas P., Malinauskaitė I. „Preconditions of sustainable ecosystem: cyber security policy and strategies” *The International Journal of Entrepreneurship and Sustainability Issues*. ISSN 2345-0282. 2016. 4 (2): 174-182.
4. Šttilis D., Malinauskaite I. „Compliance with basic data protection principles in cloud computing: the aspect of contractual relations with end-users,“ *European journal of law and technology*. ISSN: 2042-115X. 2014, Vol. 5 (1).
5. Šttilis D., Malinauskaite I. „Evaluation of legal data protection requirements in cloud services in the context of contractual relations with end-users,“ *Social technologies*. ISSN 2029-7564. 2013, 3(2): 390-414.

CURRICULUM VITAE

Vardas: Inga
Pavardė: Malinauskaitė-van de Castel

Išsilavinimas

2013 – 2017 Mykolo Romerio universitetas
Doktorantūros studijos
2003 – 2005 Mykolo Romerio universitetas
Teisės magistras
1999 – 2003 Mykolo Romerio universitetas
Teisės ir valdymo bakalauras

Pedagoginio darbo patirtis

2012 – dabar Mykolo Romerio universiteto lektorė
Dėstomi dalykai – Kibernetinio saugumo teisinė aplinka, Informacijos saugumas ir apsauga, Intelektinės nuosavybės apsauga naujose medijose.

Profesinė veikla

2016 – dabar UAB „Dovre Forvaltning“
Teisės ir atitikties vadovė
2011 – 2016 Advokatų kontora „Eversheds Saladžius“
Teisininkė, advokatė nuo 2013 m.
2010 – 2011 UAB „Rimi Lietuva“
Teisės vadovė Lietuvai
2004 – 2008 UAB „Bitė Lietuva“
Teisininkė
2002 – 2004 Vilniaus m. 3 -iasis R. Rasimavičienės notarų biuras
Asistentė

Akademinės stažuotės

2016 Mokslinė stažuotė Wakayama universitete, Japonija
2015 Mokslinė stažuotė Tilburgo universite,
Nyderlandų Karalystė
2002 PHILIP C. JESSUP Tarptautinio proceso inscenizavimo dalyvė, JAV

Kalbos

Lietuvių gimtoji
Anglų puikiai
Rusų gerai
Prancūzų vidutiniškai

Kontaktai

Elektroninis paštas inga.malinauskaite@gmail.com

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Inga Malinauskaitė-van de Castel

RIGHTS OF THE DATA SUBJECT IN ONLINE
SOCIAL NETWORKS

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (01 S)

Vilnius, 2017

The doctoral thesis was written during the period of 2013-2017, defended at Mykolas Romeris University according to the right to carry out doctoral studies provided to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University under the order of the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania, dated 8 June 2011, No. V-1019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Darius Štītīlis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S).

The doctoral thesis will be defended at the Law Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairman:

Prof. Dr. Mindaugas Kiškis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S).

Members:

Prof. Dr. Darius Beinoravičius (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Vida Davidavičienė (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Management, 03 S);

Assoc. Prof. Dr. Uldis Kinis (Riga Stradins University, Republic of Latvia, Social Sciences, Law, 01 S);

Assoc. Prof. Dr. Tadas Limba (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management, 03 S).

The public defence of the doctoral thesis will take place at the Law Research Council at Mykolas Romeris University on 15 June 2017 at 9.00 in the Conference Hall of Mykolas Romeris University (Room I-414).

Address: Ateities str. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

The doctoral thesis was sent out on 15 May, 2017.

The doctoral thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius) and the libraries of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52, Kaunas).

RIGHTS OF THE DATA SUBJECT IN ONLINE SOCIAL NETWORKS

SUMMARY

Research problem of the thesis and relevance of the topic. The origin of the right to privacy may be associated to the most ancient times. Already Aristotle made a distinction between the public political space (Greek: *polis*) and personal space (Greek: *oikos*) related to family and family life. The English philosopher John Locke also made a clear distinction between public property and private property in its property theory. The concept of privacy which later on was professionally established in international and national legal acts was substantiated by S. Warren and L. Brandeis who in the scientific literature are also referred to as the „pioneers of the right to privacy”. In the 20th century the right to privacy has developed rather quickly: legal rules acknowledged by the international community have been established; subsequently, laws on protection of personal data of separate countries were adopted, case-law was developed and research works were published. As for more specific details in the regulation of privacy, the concept of protection of personal data may be emphasised. In 1967, A. Westin introduced a new approach to the privacy placing emphasis on the control of personal information where the role of an individual, i.e. data subject, becomes increasingly important. After emergence of the Internet, the concept of the right to privacy in the scientific doctrine underwent even more significant changes. In the context of development of innovations and technological possibilities in the 21st century, the changing attitude towards personal privacy and protection of personal privacy may be considered. D. Solove who has expressed his view on the users' expectations about ensuring the right to privacy has pointed out that today ensuring of the right to privacy is based on the idea of dissemination of personal information and access to personal information and efficient control of information executed by the data subject himself. The data subject and his possibilities to protect his rights become one of the most significant figures in researches concerning the right to privacy. Investigation of the rights of data subjects is particularly relevant in new systems operating on the basis of the Internet platforms, i.e. online social networks, which operate on the basis of sharing individual personal data on individuals.

The first online social networks emerged in the early 1990s. Today there are more than 100 active online social networks throughout the globe including even 15 networks with more than one hundred million users. Furthermore, it should be noted that the popularity of online social networks continues increasingly growing. For example, today online social networks have 2.34 billion users and it is forecast that in 2017 the number of such users will reach 2.51 billion and in 2018 – 2.67 billion. Such mass spread of social networks in the society implies that the more persons use the services of social networks, the higher the likelihood of violations of the rights of the data subject. Besides, online social networks also have changed the behaviour, thinking and actions of the users. It should be noted that today online networks have become a natural part of everyday life of the majority of users. Thus, often the users using the services of different online

social networks do not identify the risks existing in online social networks or even do not think about them. Meanwhile, more detailed and careful examination of operation of online social networks suggests that the services raise a number of relevant issues and problems to be addressed. This thesis examines the problematic aspects of regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks.

Examination of the afore-mentioned topic is important because online social networks and, in particular, the model of operation of online social networks have substantially changed the processing of personal data. Operation of services in a platform of online social networks is based on collection of a huge amount of personal data on the data subject. An individual who is willing to become a member of a online social network must create his personal profile in which, as a rule, the name, surname, age, place of residence, interests and other similar information of the person are indicated. Online social networks become one of the largest personal data controllers who collect, accumulate, store, use, destroy or otherwise handle personal data of the users in the world. The online social networks which form a completely new and unprecedented space offer space for action to billions of data subjects the protection of the rights of which in this space is not known and, thus, must be investigated. On the one hand, Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (hereinafter referred to as the „Data Protection Directive 95/46/EC”) provides for the specific limits of authorisation of the data subject. The scheme of the rights of the data subject provided for in the Directive enables the data subject to protect his rights in all environments including the environment of online social networks. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (hereinafter referred to as the „Regulation”) only enhances the regime of the data subject by supplementing the list of the rights of the data subject with two rights, i.e. the right to be forgotten and the right to data portability. Nevertheless, the issues concerning the examined topic reveals namely in application of the afore-mentioned personal data legal acts in online social networks. The issues include discrepancies which are contrary to the fundamental data protection principles and the criteria for making data processing legitimate set forth in Articles 6 and 7 of the Data Protection Directive 95/46/EC. For example, the rights of the data subject in online social networks are inextricably linked to the purposes of data collection, processing and storage. The main problem of the online social network Facebook and other online social networks is that the objective of data collection and processing is unclear or too broadly defined. The afore-mentioned data processing objective which is unclearly formed by online social networks allows believing that the methods of use of data not provided for the data subject emerge and that the data may be used for secondary purposes. Notification of the data subject according to the requirements of Articles 10 and 12 of the Data Protection Directive 95/46/EC is also a problem, i.e. the data subject is not notified of the third parties to which his personal data is transmitted. The data subject is not notified of his data controller, i.e. the specific data controller is not identified in the privacy policy. Furthermore, the main documents notifying the data subject do not specify the duration of data processing and the possibilities for destruction of data.

The differences in data processing when the account of the data subject is valid and after deletion of the account of the data subject are not specified. No views on application of the right to be forgotten in online social networks can be expressed so far, but in case of the proceedings *Google v. Spain*, the request of the data subject to destroy irrelevant data as set forth in the legal regulation which seems entirely reasonable was considered as controversial and difficult to implement namely due to peculiar specific nature of the data controller, namely, due to particularly large number of data subjects in Google search system. In the light of the afore-mentioned aspects, the question arises whether the data subject may exercise his rights in the environment of legal certainty ensuring that his rights were not violated.

Examination of this topic is also important because it is relevant and significant to the majority of users using the services of online social networks. The Eurobarometer survey carried out in 2015 has shown that the majority of residents of the EU Member States are concerned about their personal data in online social networks. Protection of personal data has become one of the fundamental human rights and becomes increasingly important in the current society. This can be observed from the Charter of Fundamental Rights of the European Union which came into force in 2009 and in which protection of personal data is included in the list of fundamental human rights. Thus, protection of the rights of the data subject must be reconsidered and enhanced. The legislators also emphasise data protection in online social networks. In 2012, the Committee of Ministers of the Council of Europe in its Recommendation CM/Rec (2012) 4 on the protection of human rights with regard to social networking services has noted that Member States, in consultation with private sector actors and civil society, develop and promote coherent strategies to protect and promote respect for human rights with regard to social networking services. The above document indicates that human rights with regard to online social networking services must be in line with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, especially Article 8 of this document (Right to respect for private and family life).

Numerous studies examining separate legal aspects of personal data in online social networks have already been carried out. In the studies carried out before this date the majority of researchers have drawn a conclusion that ensuring of the person's right to privacy in online social networks is inadequate. This research thesis examines one of the parts of ensuring the person's right to privacy, i.e. regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks. The topic has also been chosen for examination by reason that regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks is a new area of data protection which has not been examined yet. No research in relation to the issues concerning the rights of the data subject, concept, place, types and implementation have been prepared so far. Furthermore, no practical recommendations on protection of the rights of the data subject in online social networks have been drawn up. On 25 August 2015, KU Leuven Centre for IT & IP Law and iMinds – SMIT published a report on analysed policies and conditions of the online social network Facebook setting out the provisions of the policies of the online social network contrary to the mandatory legal rules. The afore-mentioned report also provides the results concerning several aspects of protection of the rights of the data subject. It should be assumed that, in continuation of the research which has already been carried

out, full and detailed examination of protection of the rights of the data subject in online social networks would be relevant.

The relevance of such research also can be justified by more often judicial precedents, collective claims concerning the infringement of the right to privacy including the rights of the data subject. For example, in 2012 only in the USA over 320 judicial proceedings in relation to online social networks were instituted. A collective claim brought on 1 August 2014 by a citizen of Austria Maximilian Schrems against the online social network Facebook in Vienna court (in Austria) may be specified as a concrete example of the complaint. Every person, except for the residents of Canada and the USA, willing to do so may join the claim. According to the most recent data, 25,000 users from the whole world have already joined the claim. The main infringements mentioned in the claim are the data protection policy implemented by the online social network which is contrary to the main and essential data protection principles, thus, infringing the main rights of the data subjects; lack of an effective user consent mechanism; maintenance of the surveillance program PRISM; tracking of the Internet users through external web pages (for example, through „likes”); surveillance and analysis of the users through special systems; unlawful transmission of the data of users to external applications and programs.

Object of the thesis. The object of research are the rights of the data subject in online social networks. Current case-law of the ECHR and the CJEU in the area of data protection, unprecedented collective claims, more frequent cyber securing attacks suggest a lot of problematic aspects of protection of personal data; nevertheless, the thesis is limited to investigation of the most relevant rights of the data subject identified during the research, i.e. the right of access, the right of rectification/erasure and the right to be forgotten because namely the breaches of the provisions establishing the afore-mentioned rights are most often addressed by the data subjects. Furthermore, the thesis examines the problematic aspects of application of the rights of the data subject in online social networks and explores the ways of improving protection of the rights of the data subject in online social networks. The thesis does not research the responsibility issues of service providers.

The **aim of the thesis** is while analysing regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks, disclose the regulatory gaps existing in this area of law and recommend possible options of solution. It should be briefly explained that although adequacy of legal regulation in ensuring effective protection of the rights of the data subject falls within the category of assessment, effectiveness of ensuring the rights of the data subject in objective theoretical terms will be assessed by identifying the main issues arising in theory and practice.

Objectives of the thesis. In consistent pursuance of the afore-mentioned aim, the following objectives have been set:

1. To examine the concept of the rights of the data subject and analyse regulation of the specific rights of the data subject.
2. To reveal the model of operation of online social networks and examine the status of the data subject in this model.
3. To explore the problematic aspects of regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks.
4. To develop recommendations on the ways of improvement of regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks.

Subject – matter of research of the thesis. In the course of investigation of the chosen object, the scientific doctrine is examined, international, regional and national legal acts regulating the rights of the data subject in online social networks are analysed. Furthermore, the thesis explores the complaints and judicial proceedings concerning infringements of the rights of the data subject made/initiated by the EU data subjects and the provisions of the policies of the online social networks regulating the rights of data subjects. In the course of the research the experts specialising in the area of regulation of personal data and having experience in dealing with the issues concerning regulation and protection of the rights of data subjects in online space are surveyed.

Defended statements of the thesis. The reasonableness of the following statements is argued in this thesis:

1. The rights of the data subject are exhaustively established in the legal regulation; nevertheless, in the light of the structurally complex and multiple model of operation of online social networks, data subjects lack clear and precise understanding of collection and processing of the data of users in online social networks.
2. Proper ensuring of the rights of the data subject according to the provisions of the Data Protection Directive 95/46/EC in online social networks is only partially implemented.
3. Effective protection of the rights of the data subject should be ensured by considering not only legal regulation, but also alternative ways of more effective protection of the data subject in online social networks.

Scientific novelty of the thesis and overview of researches. Separate problematic aspects of the right to privacy in the Internet and in online social networks were analysed by such USA scholars as James Grimmelmann (University of Maryland School of Law), Ralph Gross (Carnegie Mellon University) Alessandro Acquisti (Carnegie Mellon University), Daniel J. Solove (George Washington University Law School), and such scholars from the European Union Member States as Ronald Leenes (Tilburg University, Holland), Paul De Hert (Vrije University, Belgium), Bert-Jaap Koops (Tilburg University, Holland), Mirreile Hildebrandt (Radboud University, Holland) and others. The aforementioned scholars have examined the regulatory and technological aspects of ensuring the right to privacy, in particular, the aspects in relation to privacy and identification of the users. The scholars of Tilburg University focus on research of infringements of the right to privacy, the regulatory aspects of user profiling and ethnic issues. It is to be noted that the majority of researches carried out by the afore-mentioned scholars cover other topics in relation to the right to privacy, i.e. protection of privacy in cloud computing, regulatory aspects of robot technologies, protection of privacy in public and private sectors. A group of scholars of the University of Leuven which investigated the conditions of the online social network Facebook has expressed its view on several aspects of implementation of the rights of the data subject, but no separate research on this topic has been carried out so far.

The scientific novelty of this thesis is that the researches of regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks have been examined at the thesis level worldwide and in Lithuania for the first time. Undoubtedly, such research will contribute to development of the doctrine of the science of law supplementing it with an entirely new area of personal data protection which has not been explored so far.

The thesis formulates the concept of the rights of the data subject and the place of the rights of the data subject in the system of data protection for the first time. The thesis analyses the rights of the data subject in the context of the theory of law, human rights, provides the view on the influence of technological aspects to solution of the specific controversial issues, analyses the international legal acts, the European Union legal acts and the national legal acts of the Republic of Lithuania in a systematic manner, sets out recommendations on more effective implementation of the rights of the data subject in online social networks. It should be noted that investigation of the rights of the data subject is not limited only to theoretical assessment; the research paper describes practical problems in relation to online social networks and mentions the possible ways of solution of such problems.

Sources of research. The main legal sources referred to in the thesis are the Convention for the Protection of Individuals with Regard to Automatic Processing of Personal Data (ETS No 108) adopted in 1981, Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (hereinafter referred to as the „Data Protection Directive”), the European Union Data Protection Regulation approved in 2015 (Regulation). The thesis also analyses European Convention on Human Rights adopted in 1950 concerning implementation of the rights of data subjects, the case-law of the European Court of Human Rights, the Court of Justice of the European Union and the case-law of the courts of separate countries. Guidance documents, i.e. the so-called soft-law sources, are also analysed. For example, the opinions of the European Data Protection Supervisor and the Article 29 Working Party, the position of the European Network and Information Security Agency (ENISA) for the year 2007 and opinions of other international organisations. The training instruments provided by the International Association for Privacy Professionals were used in the course of the research. Furthermore, the databases HeinOnline, Cambridge Journals Online, Oxford Journals Online, SpringerLink, WestLaw International, Kluwer Law International Journal Library were used for the search of research articles and theses. Furthermore, the thesis is based on the works in relation to the analysed topic prepared by the scholars of foreign countries and the Republic of Lithuania.

Methods. Different research methods were applied in research of regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks: logic analysis, systemic analysis, synthesis, comparative, historic, linguistic, statistic-mathematical, deductive, expert survey methods.

The research methods of logic analysis, systemic analysis and synthesis were applied during the whole research period. The concept and legal regulation of the rights of the data subject, the types of the rights of the data subject and regulation of the rights of the data subject, model of the online social networks and peculiarities of the model, the concept of the data subject in the environment of online social networks, different problems in the privacy policies of online social networks have been consistently analysed using the afore-mentioned methods, the sources of scientific literature, legal doctrine and other sources (international regulatory legal acts, the European Union regulatory legal acts, background material, case-law, reference and statistical data) were analysed in a systematic manner. Use of the afore-mentioned methods allowed to integrate the

arguments in a structured manner, group the examined issues and the ways of solution of such problems, formulate the research concept, fulfil the set objectives if research.

The comparative method was used for analysing different attitudes of the USA and the European Union towards the rights of the data subject and in examination of privacy policies of different online social networks.

Application of the comparative method in this thesis was supplemented by the historic research method. It was applied with a view to disclosing the concept and peculiarities of the data subject, the concept of the online social network. The statistical-mathematical method was applied with a view to disclosing the relevance of the particular rights of the data subject in Europe and examining the data collected from all personal data supervisory authorities of the European Union Member States.

In addition to the afore-mentioned methods, the linguistic method was actively used in the thesis. It was relevant to revealing the content of the legal concepts and analysing the neologisms.

The expert survey method was used for validation of the research results. The deductive method was used for examination of the issues concerning application of the legal rules to the specific environment of online social networks.

Structure of the thesis. The thesis consists of the following parts: abbreviations, glossary, introduction, four research parts with generalisations at the end of each part, findings and recommendations, reference list and summaries in the Lithuanian and English languages. The annexes lay down the diagrams, tables used in the thesis, survey questionnaires carried out by personal data experts and consents of the experts who responded to the survey. The thesis is in the Lithuanian language and the summary is in the Lithuanian and English languages.

The first part of the thesis analyses the concept of the rights of the data subject. First, the link between the right to privacy and protection of personal data, the concept of the rights of the data subject and peculiarities of the concept are analysed. In pursuance of thorough understanding of the rights of data subjects, the approaches of different continental USA and EU traditions to the rights of the data subject are examined. The first part also analyses the statistics of complaints concerning the rights of the subject establishing the rights in relation to which the greatest number complaints is received. At the end of the first part, the ways of regulation of the chosen rights of data subjects in international and regional legal acts are explored.

The second part of the thesis reveals the model of operation of online social networks and peculiarities of the model. The part describes the subjects operating in the electronic platform and examines possible actions carried out with personal data of the user in the online social network model. Furthermore, this part analyses the specific legal status of the data subject in the environment of online social networks.

The third part analyses the provisions of the policy of four online social networks concerning collection, objectives, storage and transmission of the user data. The problematic aspects of the rights of the data subject identified in the course of analysis are examined within the practice of the courts and the context of the provisions of the Data Protection Directive 95/46/EC and the Regulation.

The fourth part of the thesis describes the expert survey methodology, experts surveyed about regulation of the chosen rights of the data subject and the problematic aspects

of protection of the rights in online social networks. In addition, this part examines the techniques on more efficient assurance of data subject's rights in online social networks.

The findings and recommendations on improvement of protection of the rights of the data subject in online social networks are formulated at the end of the research.

Practical significance of the thesis. This research thesis is the first legal systemic analysis of the rights of the data subject in the environment of online social networks. In the light of the fact that the thesis analyses the provisions concerning protection of personal data at regional level, the results found out during the research and generalisations of the results are listed in the findings. Familiarisation with the afore-mentioned analysis allows to better understand the structure of the rights of the data subject and its problems in online social networks. Furthermore, specific recommendations on improvement of the legal regulation and alternative regulation of protection of the rights of the data subject in online social networks are set out in the findings and recommendations. It is understood that the thesis could be useful not only to supervisory authorities and courts which settle disputes over the rights of the data subject, but also to legal practitioners who consult their customers on the topics related to the area in question and draw up the documents concerning the rights of the data subject. The thesis should also be useful to legislative bodies because the thesis sets out the deficiencies in the regulatory legal acts and recommendations for elimination of the deficiencies. Furthermore, the carried out research may be useful in delivery of seminars on data protection. The author believes that the research will constitute the basis for further scientific discussions on protection of the rights of the data subject in online social networks, in particular, the problems concerning use of legal and technical and alternative measures of protection of the rights of the data subject.

FINDINGS AND RECOMMENDATIONS

The results of the carried out research allows the author to find that the set aim of the research has been achieved, the objectives have been fulfilled and the defended statements formulated in the introduction of the thesis have proven to be correct. This is substantiated by the findings and recommendations set out below.

Findings.

1. The systems of protection of personal data may differ, but all systems meet the European or American tradition. According to the European data protection model under which the research of the thesis was carried out, protection of personal data is acknowledged as an integral part of the general right to privacy and has full status of fundamental human rights. The concept of the data subject is directly related to the individual himself and his personal data. For the purposes of this thesis, the data subject is defined as a person with full legal capacity, i.e. adult and mentally healthy person, who perfectly understands and is able to implement his subjective rights and duties. Legal protection of the data subject is implemented by authorising the data subject, i.e. granting the specific rights to him in the legal regulation. Classification of the rights of the data subject into specific rights (access right, right of rectification, erasure or blocking, right to object to processing of data related to data subject etc.) is based on the actions that may be carried out by the data subject, i.e. obtaining access to his data, erasure and rectification of data. Each right of data subjects is dynamic, differs in scope and the form of expression; however, all rights are intended for enabling the data subject to protect his interests.
2. The analysis of complaints about the rights of the data subject in the EU Member States has disclosed that, taking into account the population of the particular EU Member States, the total number of complaints concerning breaches of data protection is low. This suggests the conclusion that persons rather passively protect their rights in the area of data protection. In the author's opinion, the reasons for this may be associated with the complex structure of protection of the rights of the data subject and rather low penalties for breaches of data protection. On the other hand, the number of complaints received during the period in question was higher as compared with the number of complaints received during previous years and this suggests that the number of data subjects who are concerned about their rights has increased although such increase was very insignificant. Some supervisory authorities of the EU Member States which examine the breaches of data protection carry out a structured analysis of complaints about all breaches of protection of data and identify the complaints about infringements of the rights of data subjects as a separate category; thus, the most relevant rights of the data subject for the infringement of which the persons most frequently applied during the reference, i.e. the right of access, the right of erasure/rectification and the right to be forgotten, have been identified.
3. Inclusion of such aspects as confirmation of storage of personal data and rectification and erasure of the data of the data subject and the rights of rectification and erasure of data in the first and, until now, the only international legal act, i.e. the

Convention No 108 adopted in 1981, was an important step towards formulation of further regulation of protection of the rights of the data subject. After in 1995 the right of access of the data subject set forth in Article 12 of the Data Protection Directive 95/46/EC, implementation of the rights of erasure/rectification of the data subject becomes possible. Thus, Directive 95/46/EC sets forth a new mechanism of ensuring the rights of the data subject which was approved by the CJEU case-law of the and which have not existed before in systemic terms. The regime of the rights of the data subject established in Directive 95/46/EC gives the data subject an active role; the data subject exercising the rights in regulation may implement the right of access of the data subject, the right of erasure/rectification. Nevertheless, taking into account the global nature of operation of online social networks, during the research it has been determined that, in cases where the online social network service provider which is established not in a Member State of the EU, but provides services in the EU, ensuring of the rights of data subjects becomes particularly complex and not always implemented. The Regulation which will be applied from May 2018 and replace Directive 95/46/EC in force sets forth the rights of the data subject in a separate Chapter III „Rights of the data subject”. The Regulation sets forth two new rights, i.e. the right of erasure of own data and the right to data portability and Article 12 provides for the conditions of exercise of own rights by the data subject which should facilitate implementation of the rights of the data subject. The Regulation sets forth the provisions facilitating more effective implementation of the rights of the data subject in online social networks, i.e. transparency, assessment of the impact of the processing operations on the protection of personal data, data protection by design and by default, the concept of the joint data controllers, the cases when a contact point for data subjects may be established in more detail as compared with Directive 95/46/EC. Upon examination of the regulation of the rights of the data subject, the part of the first defended statement that the rights of the data subject are established in the legal regulation in detail has proven to be correct.

4. Online social networks (according to the Article 29 Working Party, data processors) create distinctive and unique space the operation of which is based on collection and analysis of a huge amount of personal data on users and the space of which is characterised by specific nature. First, online social networks which provide services to its users on a „one-stop shop” basis interact with the majority of other entities, i.e. suppliers, partners, third parties, other online social networks etc. Second, both online social networks and other participants use collected data by analysing, structuring it and drawing the respective conclusions by employing such means as direct marketing and cookies. Third, online social networks operate in the whole world and data subjects log in to such networks from different jurisdictions. During the research, the problems of treatment of the data protection terms in online social networks have been identified. In cases where a online social network analyses the collected personal data in the name of another customer, the online social networks may be considered as data processors. Furthermore, in certain cases, data subjects also could be considered as data controllers and acquire dual peculiarities characteristic both to data subjects and data controllers.

5. The data subjects exercising their rights in the environments of online social networks which in itself are global, based on huge amounts of processed personal data and dual complex structures may ensure their rights only partially. The carried out analysis of the privacy policies of the chosen online social networks has shown material infringements of the rights of the data subject in online social networks. Online social network service providers fail to properly notify their users. The majority of the analysed online social networks define the data collection, storage and use objectives not in accordance with the provisions in force. All analysed online social networks have failed to specify the names, addresses and contact details of the third parties to which they transmit the data of their users. Only two networks (Facebook and LinkedIn) of four online social networks identify themselves as data controllers. The wording of the privacy policies is general, unclear and, almost in all cases, the meaning of the content is formulated for the benefit of the online social network. During the research, it has been determined that currently the codes of conduct concerning the rights of the data subject are not applied in the environment of online social networks. The carried out analysis has substantiated the second part of the first defended statement that data subjects lack clarity and accuracy in collection and processing of the users' data in online social networks.
6. As for the provisions of the Data Protection Directive 95/46/EC concerning the rights of the data subject in the context of online social networks, the author has determined that the content of the rights of the data subject is adequately revealed in the regulation in force. Nevertheless, the main problems concerning protection of the rights of the data subject are related to implementation of the rights of the data subject. In practice, the provisions of Directive 95/46/EC which exhaustively regulate the content of the rights of the data subject, except for the data subject's right to apply to a supervisory authority or court as provided for in Article 22, do not establish any particular mechanisms for ensuring protection of the rights of the data subject which could help to protect the rights of the data subject in online social networks in a more effective manner. The sanctions which are generalised in Article 24 of the Directive and which in the national laws on data protection of the majority of Member States are rather low are also questionable. Bearing in mind the level of judicial remedy for the infringed rights of the data subject indicated in the first part of the thesis which is rather low and the low amount of the sanctions, the author considers that online social networks reserve flexibility to implement different business models in relation to personal data in their privacy policies. All online social networks have formulated the data collection aim only partially complying with the provisions of the Data Protection Directive 95/46/EC. This enables the data subject to use not provided for methods of the use of data and use data for not established secondary objectives as to which the data subject has no clue. In the context of online social networks, the aspects of procedural law are particularly relevant when a claim is brought in the name of the majority of data subjects in one country. Hearing of the case *Schrems vs. Facebook* concerning material breaches of data protection which was referred to the court already in 2014 and establishes a precedent in the history of data protection and, in particular, rights of data subjects in online social networks has not started yet due to the circumstances related to the language of the

claim, adequacy of the court competence where the plaintiffs are residents nearly from all over the world. As there is no clearly regulated institute of collective claim, the parties to the proceedings applied to the CJEU for interpretation of the aspects of implementation of such claim, thus, hearing of the case will last even longer. Thus, the analysis of the aspects of regulation of the rights of the data subject according to the valid provisions of the Data Protection Directive 95/46/EC, the second defended statement of the thesis that Proper ensuring of the rights of the data subject according to the provisions of the Data Protection Directive 95/46/EC in online social networks is only partially implemented has proven to be correct.

7. Article 80 of the Regulation which will be applied from May 2018 and which will be the main regional EU document in the area of data protection sets forth the essential novelty of the Regulation in protection of the rights of data subjects, i.e. representation of data subjects which will enable bringing collective claims against online social networks. Furthermore, the Regulation establishes significantly higher sanctions and regulates the data subject's right to compensation with more detail. Nevertheless, as far as the provisions of the Regulation concerning implementation of the rights of the data subject in the environment of online social networks are concerned, during the research carried out by the author it has not been established that some real changes in applying the rights of the data subject in online social networks in practice will occur. The analysis of the provisions of the Regulation has also disclosed that, in principle, the offered system of the rights of the data subject does not differ significantly from the system defined in Directive 95/46/EC. The Regulation lacks specific obligations and responsibility of the data controller and, in certain cases, data processor for the breaches identified by the author in investigation of the privacy policies – relevant informing of data subject, establishment of the aim of data collection, storage and usage and third parties to whom data is transferred. Furthermore, entirely new rights remain unclear in terms of application and, bearing in mind direct application of the Regulation, the way open to interpretations of legal application is left to each party.
8. In principle, the expert survey has confirmed all defended statements set by the author of the thesis. According to the experts, online social networks are characterised by increased specific risks typical of this space and the problems of practical implementation of the rights of the data subject. As for regulation of the rights of the data subject, the experts have pointed out that the rights of the data subject are rather exhaustively regulated in the Data Protection Directive 95/46/EC and the Regulation which will be applied from May 2018. Nevertheless, as far as the aspects of practical implementation of the rights of the data subject are concerned, confirmation of particularly great positive impact of the provisions of the Regulation on protection of the rights of the data subject in the environment of online social networks has not been established. In order to strengthen the regime of the rights of the data subject in the environment of online social networks, in addition to the legal remedies, the experts approved the use of other alternative remedies. According to the experts, such remedies should include use of the technical means, preparation of legal–technical guidance for the users, employment of technical and organisational means, and use of other technical solutions (software).

In summary of the findings made during the research, the author of the thesis believes that regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks could be treated as a paradox of ensuring the right to privacy in the Internet. Having analysed privacy in the Internet, the scholars have proved the existence of the paradox where the users allegedly maintain that they are concerned about their privacy in the Internet, but do not protect it by themselves. As for regulation and protection of the rights of the data subject, both the provisions of the existing Data Protective Directive 95/46/EC and the provisions of the Regulation which will be applied from May 2018 exhaustively and adequately regulate the rights of the data subject; nevertheless, the research has shown that online social networks fail to comply with the afore-mentioned provisions and protection of the rights of the data subject is ensured only partially.

Recommendations. In the light of specific features and global nature of online social networks and in pursuance of ensuring more effective protection in online social networks, the author recommends applying not only the legal rules, but also the co-regulation method. Online social networks are recommended to draw up and start applying the standards of conduct concerning their own rights and responsibilities, i.e. the rights and responsibilities of data controllers as well as data processors, data subjects, third parties and partners, in accordance with the guidelines provided for in the legal rules. The afore-mentioned codes of conduct should include the content and procedural aspects in relation to minimum required information intended for protection of the rights of the data subject in online social networks as recommended by the author. Following the results found during the research of the thesis, the codes of conduct should establish the aspects of notification of the data subject and the data quality principles and criteria for legitimate data processing in implementation of the rights of the data subject in online social networks. Moreover, the codes of conduct should establish simplified procedures for lodging and examination of complaints of data subjects. The author of the thesis also recommends to the persons drawing up the Regulation which will be applied from May 2018 to assume the respective initiatives and the data subjects acting by themselves or through organisations representing them should involve in the process of drawing up of the codes of conduct with a view to ensuring that the drawn up codes of conduct are applied in practice. In the author's opinion, drawing up and application of the codes of conduct would encourage the data subject to be authorised, i.e. active subject protecting his rights, and at the same time would fully improve protection of the rights of the data subject in online social networks.

List of scientific publications related to Doctoral Dissertation:

1. Malinauskaitė I., „Types of data subject's rights," *Contemporary Research on Organization Management and Administration Journal*. ISSN 2335-7959. 2016, 4 (1): 90-101.
2. Malinauskaitė I. „Privacy in online social networks as value protected by law," *Social Transformations in Contemporary Society*. ISSN 2345-0126. 2015, 3:115-127.
3. Štivilis D., Gutauskas V., Malinauskaitė I. „Legal environment of personal data protection in online social networks," *Societal Innovations for Global Growth*. ISSN 2335-2450. 2012, No. 1(1): 288-308.

List of other scientific publications:

1. Štivilis D. Pakutinskas P., Malinauskaitė I. „EU and NATO cybersecurity strategies and national cyber security strategies: a comparative analysis," *Security Journal*, 2016:1-18.
2. Štivilis D., Pakutinskas P., Kinis U., Malinauskaitė I, „Concepts and principles of cyber security strategies" *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2016. 6(2): 197-210.
3. Štivilis D. Pakutinskas P., Malinauskaitė I. „Preconditions of sustainable ecosystem: cyber security policy and strategies" *The International Journal of Entrepreneurship and Sustainability Issues*. ISSN 2345-0282. 2016. 4 (2): 174-182.
4. Štivilis D., Malinauskaitė I. „Compliance with basic data protection principles in cloud computing: the aspect of contractual relations with end-users," *European journal of law and technology*. ISSN: 2042-115X. 2014, Vol. 5 (1).
5. Štivilis D., Malinauskaitė I. „Evaluation of legal data protection requirements in cloud services in the context of contractual relations with end-users," *Social technologies*. ISSN 2029-7564. 2013, 3(2): 390-414.

CURRICULUM VITAE

Name: Inga
Education: Malinauskaitė-van de Castel

Education

2013 – 2017 Mykolas Romeris University
Doctoral studies
2003 – 2005 Mykolas Romeris University
Master degree in law
1999 – 2003 Mykolas Romeris University
Bachelor degree in law and management

Lecturing experience

2012 – current Lector at Mykolas Romeris University
Subjects – Legal environment of cybersecurity, Security and protection of information, Protection of intellectual property in new media.

Work experience

2016 – current UAB „Dovre Forvaltning”
Head of legal and compliance
2011 – 2016 Law firm „Eversheds Saladžius”
Lawyer, attorney since 2013
2010 – 2011 UAB „Rimi Lietuva”
Head of legal Lithuania
2004 – 2008 UAB „Bitė Lietuva”
Lawyer
2002 – 2004 Vilniaus m. 3 – iasis R. Rasimavičienės notarų biuras
Assistant

Academic internships

2016 Scientific internship at Wakayama University, Japan
2015 Scientific internship at Tilburg University,
The Netherlands
2002 PHILIP C. JESSUP International mootcourt competition
member, USA

Languages

Lithuanian native
English excellent
Russian good
French beginner

Contacts

E-mail inga.malinauskaite@gmail.com

Malinauskaitė-van de Castel, Inga

DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS VIRTUALIUOSE SOCIALINIUOSE TINKLUOSE:
daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017.

Bibliogr. 124-134 psl.

ISBN 978-9955-19-866-6 (internete)

ISBN 978-9955-19-867-3 (spausdintinis)

Šiame moksliniame darbe analizuojami pasirinktų duomenų subjekto teisių – prieigos teisės, ištaisymo teisės ir teisės būti pamirštam – teisinio reguliavimo bei įgyvendinimo probleminiai aspektai specifinėse erdvėse – virtualiuose socialiniuose tinkluose. Taip pat nagrinėjama, kaip galima būtų pagerinti duomenų subjekto teisių apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose. Disertacinio darbo tikslas – išanalizavus duomenų subjekto teisių reguliavimą ir apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, atskleisti šioje teisės srityje egzistuojančius atitinkamo reguliavimo ir teisių apsaugos trūkumus bei pasiūlyti galimus sprendimo variantus.

Mokslinio tyrimo metu nustatyta, kad tiek šiuo metu galiojančios Duomenų apsaugos Direktyvos 95/46/EB, tiek ir 2018 m. pradedamo taikyti Reglamentu nuostatos išsamiai ir pakankamai reglamentuoja duomenų subjekto teises, tačiau esminė problematika nustatyta duomenų subjekto teisių įgyvendinime. Duomenų subjektams įgyvendinant savo teises virtualūs socialiniai tinklai nesilaiko teisiniame reguliavime numatytų nuostatų ir, tokiu būdu, duomenų subjekto teisių apsauga yra užtikrinama tik iš dalies.

Atsižvelgiant į specifines virtualių socialinių tinklų ypatybes bei globalumą ir siekiant užtikrinti efektyvesnę apsaugą virtualiuose socialiniuose tinkluose, disertacijos autorė šalia teisiinių normų siūlo taikyti bendrojo reguliavimo metodą.

This scientific thesis examines the problematic aspects of legal regulation and application of the selected rights of the data subject – access right, correcti---5847on right and right to be forgotten – in specific environment – online social networks. In addition, the thesis explores the ways of improving protection of the rights of the data subject in online social networks.

The aim of the thesis is while analysing regulation and protection of the rights of the data subject in online social networks, disclose the regulatory gaps existing in this area of law and recommend possible options of solution.

The scientific research revealed that both the provisions of the existing Data Protective Directive 95/46/EC and the provisions of the Regulation which will be applied from May 2018 exhaustively and adequately regulate the rights of the data subject, however, the basic problems were identified in the application of data subject rights. The research has shown that while implementing the rights of data subjects, the online social networks fail to comply with the provisions of regulation and, therefore, protection of the rights of the data subject is ensured only partially.

In the light of specific features and global nature of online social networks and in pursuance of ensuring more effective protection in online social networks, the author recommends applying not only the legal rules, but also the co-regulation method.

Inga Malinauskaitė-van de Castel
DUOMENŲ SUBJEKTO TEISĖS VIRTUALIUOSE SOCIALINIUOSE TINKLUOSE
Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (01 S)

ISBN 978-9955-19-866-6 (internete)
ISBN 978-9955-19-867-3 (spausdintinis)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz. Užsakymo Nr. 12561

Parengė spaudai UAB „Baltic Printing House“
Svajonės g. 40, LT-94101, Klaipėda
www.balticprinting.com
Maketavo Laura Tekorienė

Spausdino UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, Vilnius
www.kopija.lt
El. paštas info@kopija.lt

ISBN 978-9955-19-867-3

9 789955 198673